HUNGAROLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK

A MAGYAR TANSZÉK FOLYÓIRATA

KILÁTÓ (1961–2001)

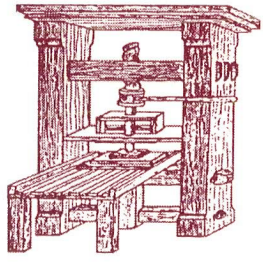

3.
2002

ETO: 809.451.1+894.511 YU ISSN 0350 2430

HUNGAROLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK

A MAGYAR TANSZÉK FOLYÓIRATA
2002. XXXIV. évf. 3. sz. ÚJ FOLYAM VIII. évf. 3. sz.

2002.
3.

HUNGAROLÓGIAI KÖZLEMÉNYEK
HUNGAROLOŠKA SAOPŠTENJA
PAPERS OF HUNGARIEN STUDIES

Az Újvidéki Egyetem
Bölcsésztudományi Kara
Magyar Tanszékének folyóirata

Megjelenik évente négy szám.

Kiadja a Magyar Tanszék
A Szerb Köztársaság Tudományügyi
és Technológiai Minisztériuma, valamint
az Illyés Közalapítvány támogatásával.

Felelős szerkesztő: Bányai János,
főszerkesztő: Gerold László,
szerkesztőbizottság: Bori Imre, Deréky Pál (Bécs), Fazekas Tiborc (Hamburg), Jankovics József (Budapest), Tuomo Lahdema (Jyväskylä), Láncz Irén, Papp György és Utasi Csaba.

ETO-besorolás: Csáky S. Piroska
Angol fordítás: McConnell-Duff Márta

Szerkesztőség: BTK., Magyar Tanszék
21000 Újvidék/Novi Sad, Stevana Musića 24.,
tel.: (021) 58-673, e-mail: hungar@unsff.ns.ac.yu
Műszaki előkészítés: Csernik Előd, tel.: 064/14 10 272
VERZAL Nyomda, Újvidék, tel.: (021) 390-945
Készült 2003-ben 200 példányban

TARTALOM

40 ÉVES A KILÁTÓ

Bevezető 7
VÉBEL Lajos: *Kilátó* 8
„Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan". Interjú Végel Lászlóval 10
CSANYIGA Mónika: *Kilátó* (1961-2001) 15
Bevezető 15
Repertórium I. (szépirodalom) 16

TANULMÁNYOK

HARKAI VASS Éva: Az avantgárd diskurzus Domonkos István költészetében 92
GEROLD László: „Keblem egy megszentesült csatatér (A romantikus drámai beszédmód egy változata: Czakó Zsigmond) 101
PÁSZTOR KICSI Mária: Téma–réma (Vajdasági magyar publicisztikai szövegek aktuális tagolási problémái) 109
LÁNCZ Irén: A bácskai és a bánáti népi növénynevek alaktani és szemantikai sajátságai 122
CSÁKY S. Piroska: Herczeg Ferenc a vajdasági köztudatban 130

ADATTÁR

KENDE Ferenc: A magyar betű sorsa Jugoszláviában a két világháború között III. (A jugoszláviai magyar irodalom születése) 137

SZEMLE

Magyar grammatika (KATONA Edit) 158
Milbacher Róbert: „...Földben állasz mély gyököddel..." (DANYI Zoltán) 161
Melanija Mikeš: Kad su granice samo tarabe (ANDRIĆ Edit) 166

SADRŽAJ

„KILÁTÓ" (1961-2001)

Uvod 7
Lajoš VEBEL: „Kilátó" 8
„Misli globalno, radi lokalno" Intervju sa Laslom Vegelom urednikom „Kilátó" (1972–1983) 10
Monika ČANJIGA: „Kilátó" (1961–2001) 15
Uvod 15
Repertorij I. (beletristika) 16

STUDIJE

Eva HARKAI VAŠ: Avantgardni diskurs u poeziji Ištvana Domonkoša 92
Laslo GEROLD: Jedna varijacija romantičarskog dramskog diskursa: Žigmond Cako 101
Maria PASTOR KIČI: Tema-rema. Problem aktualizacije teme i reme u publicističkim tekstovima na mađarskom jeziku u Vojvodini 109
Iren LANC: Morfološke i semantičke karakteristike narodnih naziva biljaka u Bačkoj i Banatu 122
Piroška ČAKI Š.: Ferenc Herceg u vojvođanskoj javnosti 130

DOKUMENTA

Ferenc KENDE. Sudbina mađarskog slova u Jugoslaviji između dva svetska rata III. (Stvaranje mađarske književnosti u Jugoslaviji) 137

PRIKAZI

Mađarska gramatika (Edit KATONA) 158
Robert Milbaher: O teorijama i varijacijama književnog „narodnjaštva" (Zoltan DANJI) 161
Melanija MIKEŠ: Kad su granice samo tarabe (Edit ANDRIĆ) 166

CONTENTS

KILÁTÓ (LOOKOUT) (1961–2001)

Introduction 7
VÉBEL, Lajos: Kilátó (Lookout) 8
Think on a global scale, act on a local scale. An interview with László Végel the editor of Kilátó (Lookout) (1972–1983) 10
CSANYIGA, Mónika: Kilátó (Lookout) (1961–2001) 15
Introduction 15
Repertory I (fiction) 16

STUDIES

HARKAI VASS, Éva: Avant-garde Discourse in István Domonkos's Poetry 92
GEROLD, László: „Keblem egy megszentesült csatatér" (My bosom is a sanctified battlefield) A Variant of Romantic Diction: Zsigmond Czakó 101
PÁSZTOR KICSI, Mária: Theme-Rheme. Problems of topic-comment segmentation in Hungarian publicistic texts in Vojvodina 109
LÁNCZ, Irén: Morphological and Semantic Features of Popular Plant Names in Bácska and Bánát 122
CSÁKI, S., Piroska: How Well was Ferenc Herceg Generally Known in Vojvodina 130

REFERENCES

KENDE, Ferenc: The Fate of the Hungarian Printed Letter in Vojvodina between the Two World Wars. III. The Birth of Hungarian Literature in Yugoslavia 137

REVIEWS

Magyar grammatika (Hungarian Grammar) (KATONA, Edit) 158
Róbert Milbacher: „...Földben állasz mély gyököddel..." (DANYI, Zoltán) 161
Melanija Mikeš: Kad su granice samo tarabe (ANDRIĆ, Edit) 166

40 ÉVES A KILÁTÓ

BEVEZETŐ

Irodalmunk, sőt, nyugodtan mondhatjuk, hogy művelődési életünk egyik legjelentősebb, ha nem éppen a legjelentősebb kiadványa a *Magyar Szó* negyven éve hetente megjelenő *Kilátó* című melléklete. Négy évtized művelődési, irodalmi, tudományos életét – gondolkodástörténetünket dokumentálja az újság már-már társlapjának is tekinthető *Kilátó,* amelynek repertóriumával mindeddig nem rendelkeztünk, ahogy nem rendelkezünk az idén hetven éve indult *Kalangya* vagy az egész magyar folyóirat-családban leghosszabb folyamatos megjelenésű *Híd* háború utáni évfolyamainak adattárával sem. Ezért vállalta folyóiratunk a *Kilátó* repertóriumának elkészítését és közzétételét. (Reményeink szerint a közeljövőben elkészül a *Kalangya* /1932-1944/, illetve a *Híd* 1945 utáni évfolyamainak is a repertóriuma.)

A *Kilátó* műfajok és szerzők szerinti adattára, melyet Csanyiga Mónika, a Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék hallgatója állított össze, mintegy tizenkétezer tételt tartalmaz. A tetemes tételszám miatt a repertórium közlésére nem egyetlen, hanem több számban kerül sor. Elsőre a *Kilátóban* közölt háromezernél több tételből álló szépirodalmi anyag adatait jelentetjük meg, ezt követi majd a tanulmányok és kritikák, a művelődési (irodalmi, nyelvészeti, néprajzi, képzőművészeti stb.) publicisztika gyűjtőcím alá sorolt cikkek jegyzékének megjelentetése. A most közlésre kerülő tömbbel kapcsolatban fontos tudni, hogy a *Kilátó* 1971 decemberétől 1986 decemberéig nem tartalmazott szépirodalmi szövegeket. Ezek ebben az időben a vasárnapi szám *Irodalom* című, többnyire két oldalnyi rovatában jelentek meg. Ezt repertóriumunk függelékként fogja közölni, együtt az itt levő szépirodalmi blokkot kiegészítő esetleges pótlásokkal és javításokkal. Tudjuk, s vállaljuk, hogy a repertórium (talán) nem a szaktudomány szerinti legmodernebb változatot képviseli, de célunk a gyakorlati felhasználás megkönnyítése volt, s ehhez mintának a folyóiratok évi tartalommutatóit, illetve az *Új Symposion* 1965-1992 közötti évfolyamainak repertóriumfüzeteit használtuk.

Gondolva a *Kilátó* szerepére s a jubileumnak (is) tekinthető negyven évre, az első rész közlését megelőzően szükségesnek tartottuk újra közölni a mellékletet bejelentő főszerkesztői vezércikket, melyben Vébel Lajostól nem csak mellékletet életrehívó szándékról, hanem ma már nem mindenki előtt ismert kultúrpolitikai vonatkozásokról (is) értesülhetünk, és szükségesnek véltük megszólaltani a kiadvány történetében máig legjelentősebbnek ítélt időszakot jegyző szerkesztőt, Végel Lászlót, idézze fel szerkesztői elveit, elképzeléseit, s szóljon a *Kilátó* irodalmunkban, kultúránkban ma betöltendő szerepéről, helyéről. (GL)

VÉBEL LAJOS

KILÁTÓ

a neve kibővített irodalmi, művészeti és kulturális rovatunknak. Minden vasárnap megjelenik, részben a Föld népe szakmelléklet helyén, amely ezentúl csütörtöki számunkban lát napvilágot. Vukovics Géza szerkeszti, a lap köré sereglett írók és esztéták segítségével. Reméljük, olvasóink épp oly szívesen fogadják, mint egyébként szokták szerkesztési újításainkat.

Címében nagyjából benne a szerepe is: kilátni általa Vajdaságból és belesni Jugoszlávia és az egész világ szellemi életébe. Tájékoztatni és kóstolót adni, felkelteni az érdeklődést és olykor példát is prezentálni, hogy miről és hogyan is írnak és főleg vitázgatnak körülöttünk.

A jelek szerint a szándék nem is lesz egyedülálló. Irodalmi folyóiratunk, a Híd, hamarosan új szerkesztőbizottsággal próbálkozik; az se szeretne csupán a versek és novellák visszhangtalan havi gyűjteménye lenni. Az Ifjúság hetilap alighanem átadja irodalmi hasábjait a mindig harcias fiatalok egyik csoportjának. A Dolgozóknak szintén vannak tervei és próbálkozott is már, hogy a szokottnál nyíltabban szóljon hozzá a művészeti és kulturális problémákhoz.

Az említett megoldás, talán mondani sem kell, nem felsőbb sugalmazásra kezdődött. A Fórum Lap- és Könyvkiadó Vállalat kiadói tanácsa is legutóbbi ülésén jóformán kész tényekkel találta magát szemben, és csak szentesítette a terveket, további vitára és általában aktívabb viszonyra serkentette a szerkesztőségeket az irodalom kérdései iránt. A Magyar Szó vasárnapi számaiban már régebben észrevehette az olvasó: a beérkezett vita- és egyéb anyagnak sem volt már elég az a rászánt kétoldalnyi hely. Ki-kiterjedt a riport- és más oldalakra is, úgyhogy nem volt más választás, mint ez a mostani. Hiába tény és való, a békeidőnek is megvannak a maga témái, még ha viszonylagos is ez a szélcsend. Azonkívül, mondjuk, a tíz év előttihez képest mégis csak javult ez az annyiszor vitatott életszínvonal, és azt már a régi görögök is vallották: a jóllalkott ember filozófál és színházba jár. Továbbá felnőtt itt lassan egy új értelmiség is, amely újságjában már nemcsak politikai és gazdasági tudósításokat keres, hanem az élet egyéb megnyilatkozásairól szóló híradásokat is. Az irodalmi alkotás sem volt ilyen intenzív

azelőtt, soha ennyien nem írtak magyarul ezen a vidéken és soha ennyi könyv és újság nem jelent meg, amikor évekkel ezelőtt létrejött Noviszádon az ország legnagyobb kisebbségi könyv- és lapkiadó vállalata. Nagyvonalú politikánk meg éppenséggel beleintegrált bennünket a nagyvilágba, aktív részesei vagyunk a mozgásoknak, ennélfogva de még mennyire közelebb szeretnénk jutni ez irányú ismereteinkben is mind hat köztársaságunkhoz és mind az öt világrészhez.

Ezek volnának nagyjából az adottságok, ennyit a Kilátó szerepéről, reméljük nemsokára le is küzdi kezdeti nehézségeit, és szerény lehetőségeivel kielégíti a fenti igényeket. Legfőbb célját azonban aligha éri el egyhamar. Ez semmilyen bővítéssel, anyagiakkal és szervezéssel egy csapásra meg nem valósítható. Lassú folyamatról beszélhetünk legfeljebb, amihez szintén hozzá szeretnénk járulni a magunk módján az új rovattal. A már említett szemlékkel az ország és világszerte folyó vitákból részletekkel kívánunk majd hatni is íróinkra és esztétáinkra, hogy erőteljesebb, bátrabb objektívabb elvszerűbb és főleg gyakoribb hozzászólásukkal szorítsák rá az alkotót és a kiadót egyaránt a kritérium szigorítására, hogy a megjelentetésről például még véletlenül se az adminisztráció döntsön, de maga a recenzorok szava, sőt még olykor a szerkesztőbizottság véleménye sem, hanem a legmagasabb, legdemokratikusabb és legmegbízhatóbb szerv, az irodalmi közvélemény, éppen az átszervezés alatt lévő publikációkban. Ez azonban már egyeseknél kicsit erkölcsi, kicsit etikai kérdés is, a kommunistáknál talán a pártosság problémája, természetesen a szó átértékelt értelmében. Éppen ezért még csak távolabbi cél, célja a mi új Kilátónknak is.

Még egyszer: fogadják szeretettel és tegyenek rá minél több megjegyzést.

(Magyar Szó 1961. december 3.)

„GONDOLKODJ GLOBÁLISAN, CSELEKEDJ LOKÁLISAN"

Interjú Végel Lászlóval, a *Kilátó* (1972–1983) szerkesztőjével

Folyóirataink mellett a Magyar Szó 1961. december 3-ától napjainkig megjelenő szombati/vasárnapi kulturális, irodalmi, művészeti melléklete legjelentősebb időszaki kiadványunk. Rendszeres megjelenése, változatos, gazdag tartalma folytán irodalom/művészeti hetilapnak tekinthető, amely – amint a most elkészült repertóriumból is nyilván kiderül – hű tükre, fontos dokumentuma művelődési, elsősorban pedig irodalmi életünk négy évtizednyi alakulásának. Ennek a szerepnek a *Kilátó*, melyet szerkesztőként Vukovics Géza, Major Nándor, Bogdánfi Sándor, Végel László, Bálint Sándor, Náray Éva, Serer Lenke jegyzett, ill. Kontra Ferenc jegyez, legteljesebben, legnagyobb érdeklődést keltve Végel szerkesztése (1972-1983) idején felelt meg.

Ezért most, amikor művelődéstörténeti/bibliográfiai feladatot vállalva közölni kezdjük a melléklet negyven évének repertóriumát, Végel Lászlót kértük meg, nyilatkozzon a *Kilátó*ról, szerepéről, feladatairól és egykori szerkesztői elképzeléseiről, munkájáról.

HK: Miben láttad a Kilátó szerepét irodalmunkban?

VL: Mielőtt a *Kilátó* szerkesztője lettem volna, az újvidéki Ifjúsági Tribünön dolgoztam. Ez részben meghatározta elképzeléseimet is: változatos, párbeszéd felé hajló, valamiképpen a vitafórumok jellegét megőrző kulturális mellékletre gondoltam. De ugyanakkor létezett egy örökség, amelyet nem lehetett és nem is kellett rombolni. A *Kilátó* előző szerkesztői kialakítottak egy koncepciót, amelyet a jugoszláviai magyar kultúrában a hatvanas évek elején a gazdagabb és változatosabb kulturális színtért elismerő igen ellentmondásos szerkezet- és szemléletváltás határozott meg. Egyrészt kibontakozóban volt a pluralizálódó kulturális élet, de maradt az egypártrendszerű politikai és társadalmi keret. Ebben az időszakban a jugoszláviai magyar szellemi életben páratlanul nagy intézményi reneszánsz játszódott le, amely ösztönözte a pluralizmust, de ugyanakkor fékezte is, hiszen az intézmények az említett kerethez igazodtak. Nem volt könnyű ilyen ellentmondásos helyzetben koherens koncepciót kialakítani, nem állítom, hogy sikerült is, hiszen a különböző nézetek nem tudtak a maguk teljességében kibontakozni, tehát egyféle rejtjeles diskurzus született meg. Így volt ez szerte a szocialista országokban, egészen a nyolcvanas évek végéig. Ez a jelrendszer

azonban akkor nem volt megfejthetetlen, hiszen az egyszerű polgár is rákényszerült a rejtjeles diskurzusra, úgyhogy fokozatosan kialakult a közös társadalmi szókincs. A fülek érzékenyek voltak a legrejtettebb utalásra is. Nagy kérdés azonban, hogy ma mennyire vagyunk képesek feloldani ezt a „titkos nyelvet", merthogy ez már a kisebbségi társadalom kollektív emlékezetétől függ. Ebben a minden téren ellentmondásos helyzetben a *Kilátó* érzékeny inga volt, ennek is kellett lennie, mert úgy gondolom, hogy az ilyen jellegű mellékletben nem a szerkesztő személyes értelmiségi hitvallásának radikális érvényesítésére helyeződik a hangsúly, hanem a koordinálás művészetére, arra, hogy a meglevő anyagból új kompozíció szülessék. Tehát a *Kilátó* szerepét abban láttam, hogy megjelenítse a meglevő értékrendeket, és nem abban, hogy az egyik vagy a másik értékrendet megfogalmazza. Rendszerint ezekben az esetekben a kudarc a szerkesztőé, a siker a munkatársaké. Ez így igaz, mert azt be kell vallonom, hogy a munkatársak valóban érezték, hogy közös művön dolgoznak. Csak serkenteni kellett őket. Bevallom, eközben én is ellentmondásos helyzetbe kerültem, hiszen egész életemben arról képzelődtem, hogy egy szigorúan megfogalmazott értékrendre alapozó folyóiratot szerkesszek, s végül a *Kilátó* szélesen megalapozott mozaikos jellegét palléroztam.

HK: Idézzük, mutassad be fel az általad szerkesztett Kilátót. Milyennek képzelted el, s mennyire sikerült szándékodat megvalósítani?

VL: Amikor a *Kilátó*hoz kerültem, valójában akkor vette kezdetét az antiliberális kurzus, amely egyszerre akart antidemokratikus lenni és antinacionalista is. Mondjam így, a fordulat után pár hét múlva kerültem oda. A hatvanas évek második felében beindult fellazulási hullámot a pártvezetőség a hetvenes évek elején lefékezte, de ez főleg az incidensek szintjén zajlott le, az eseményeket nem lehetett leállítani, azok a nyolcvanas években immár egymásnak ellentmondó, egyre eltorzultabb szemléleti formákat öltöttek. De a hetvenes években ez épphogy csak felbukkant, a vajdasági magyar kultúrában alig. Valójában a kiegyezés évtizede volt ez, amely azonban sohasem volt egyoldalú. Hol az egyik fél engedett, hol a másik, hol a harmadik. Azt gondolom, hogy a jugoszláviai magyar kultúrában, irodalomban az említett politikai regresszió óhatatlanul a tradicionalista szellemet erősítette. Ez volt a kiegyezés ára és lényege. Minden téren valamiféle megbékélés volt észlelhető. Elmúltak a nyugtalan hatvanas évek, az értelmiségiek különbékéket kötöttek, a nyolcvanas évek fellazuló, de egyben baljós szellemi stigmái pedig még nem voltak láthatók. A megbékélésnek volt némi alapja, hiszen a jugoszláviai magyar értelmiségben élt valamiféle aggály, hogy elveszti mindazt, amit addig kivívott. A kultúrán belül ezért nem alakult ki valamiféle demokratikus ellenzék, legfeljebb időnként néhány ember képviselte ezt, hozzátenném: egészen visszhangtalanul. Ilyen irányba nem

lehetett mozdulni, hiszen ez a fordulat az államszocializmusban mindig a folyóiratokban érlelődik meg, a kulturális intézményekben, a könyvkiadókban, aztán beszivárog az újságokba, a televízióba. Némileg pótolta mindezt, hogy a hetvenes években a jugoszláviai magyar szellemi élet intézményi alapjai valóban megszilárdultak, sok ponton új távlatok nyíltak. Gondolok például arra, hogy a kisebbségi társadalomban igen kiváló magyar szakembergárda, modernebb értelmiségi réteg lépett színre. A közélet különböző szféráiban – a bankrendszertől az orvostudományig – kiváló, fiatal magyar szakemberek tűntek fel, akik felelősségteljes tisztségeket töltöttek be a szakmai intézményekben, a vállalatokban, a nagy szociális rendszerekben. Az új értelmiség nem volt státus nélküli, nem csak elvontan álmodozhatott a hivatásáról, hanem egyre-másra hódította meg a gazdasági, kulturális, tudományos, szakmai szféra különböző fontos pontjait. Kultúránk, közéletünk architekúrája hirtelen kiteljesedett. Ilyesmiről ma még álmodni sem merünk. Ezzel együtt tehát növekedett a szakma becsülete, a szakosodás, a tudományosság igénye, az intézményesség tisztelete stb. A dilettantizmus a dolgok természeténél fogva háttérbe szorult, leértékelődött. Ezt a fordulatot sikerült bevonni a *Kilátó*ba, nem csak új nevek, hanem új „témák" is jelentkeztek. Ekkor valóban sikerült kultúránk irodalomközpontú jellegén módosítani. A harmadik vonása ennek az időszaknak, hogy a *Kilátó*ban szinte egyszerre tevékenykedett négy vagy öt nemzedék, attól függ, hogyan periodizálunk. Kultúránk ritka pillanata volt ez.

HK: A te szerkesztésed alatt, 1978-ban kapta a Kilátó a „szombati magazin" megjelölést. Miért? Vajon a magazinszerűség nem jelentette azt is, hogy a melléklet inkább olvasmányos, szórakoztató jellegűvé válik, s lemondani kényszerül művészi színvonaláról?

VL: Tudni kell, persze, hogy a nagypéldányszámú vasárnapi számban két lapoldalnyi szépirodalom is megjelent, ezzel együtt kell elképzelni a *Kilátó*t. A magazinszerűséget tényleg nagyon fontosnak tartottam, habár ez csak részint valósult meg, egy ilyen fordulathoz több nemzedék több évtizednyi folyamatos munkájára van szükség, hiszen ez mindenképpen a kulturális paradigmaváltás mozzanatát képviseli. Nálunk viszont egy nemzedéknek sem adatott meg, hogy befejezze művét. Az európai kulturális magazinok tapasztalatait szem előtt tartva modern közírásra gondoltam, amely élénken, frissen reagál a világ nagyon gyors kulturális és szellemi változásaira. Ehhez viszont már nem volt elég ember. De ettől függetlenül rengeteg új témakör került terítékre, sokan először ragadtak tollat, hogy a saját szakterületük egy-egy kérdéséről beszámoljanak. Innen erednek a minőségi ingadozások. De ez nem csak a munkatársak számának a kérdése, hanem a közéleti kultúráé is. A magazinjelleg nélkülözhetetlen alapja a polifon politikai, kulturális tér megléte. Ez az utóbbi hiányzott vagy pedig rejtőzködve

volt jelen. A magazin csak „forma", de hiányzott hozzá a „valóság". Ezt csak akkor vettem észre, amikor az akadályokkal szembesültem. Nálunk túl nagy volt az érzékenység, az egypólusú kulturális világ reflexei nem szűntek meg. Nem emberi fogyatékosságokkal magyaráznám ezt, hanem egyszerűen az államszocializmus kulturális kánonjával, amelyben mindig csak egy igazság, általában mindig kialakul egy „hivatalos" értékrend, ahhoz viszonyítva a többi valamiféle deviációnak minősül. Amit esetleg meg lehet tűrni. Ilyesféle tolerancia érvényesült, de ez még nem képez a plurális kulturális szerkezetet. Kultúránk soha sem volt igazán többpólusú, legfeljebb időnként jöttek létre egy-egy kérdésben éles konfrontációk. Ezek kampányszerűek voltak. Természetesen ez is az irodalmi élethez tartozik, de eltorzulnak abban a pillanatban, ha mögöttük nincs állandó párbeszéd. Akkor az incidensek a helyükre kerülnek és lehetnek nagyon hasznosak is. Egy kultúrában a pamfletek ugyanolyan fontosak, mint a monográfiák. A magazinszerűség még valamit akart jelezni. A folyóiratok a jó értelemben vett csoportokhoz szólnak, szerintem ez nem hibájuk, hanem erényük, a magazinok rétegekhez, ami nagy különbség. Abból a feltételezésből indultam ki, hogy a hetvenes években kialakult egy tehetősebb magyar középréteg, amely igényli a kultúra magasabb, korszerű standardját. Ahhoz hogy a kultúra és ez a réteg egymásra találjon, sok időre van szükség, azt gondolom, hogy akkor ez a folyamat elkezdődött. A hetvenes évek végére viszont én is belefáradtam az állandó feszültségekkel teli munkába, valahogy úgy láttam, hogy a *Kilátó* sikeres volt, de a személyes alkotói pályám válságba kerül. Saját belső alkotóenergiáimat kellett elnyomnom, sokszor a nézeteimet is palástolnom kellett, hogy ne idegenítsem el a munkatársakat a *Kilátó*tól. Ez elkerülhetetlen áldozat volt. Hogy megérte-e, azt nem tudom.

HK: Miben látod ma a Kilátó szerepét, irodalmunkban, szellemi életünkben?

VL: Hálátlan dolog véleményt mondani, a helyzetek nagyon különböznek. Mások voltak a hetvenes évek és mások voltak a nyolcvanasak. A hetvenes évek ólomévek voltak, de – amint mondtam – a jugoszláviai magyar kultúrában tetten érhető volt az intézmény-teremtő reneszánsz, létezett egy strukturálisan működőképes kultúra, amit mi sem bizonyít jobban, mint hogy valósággal hullámokban jöttek a tehetséges fiatalok. Szerintem kultúránknak volt önbecsülése, rendelkezett komoly belső tartalékokkal, tudott építkezni. Ez megkönnyítette a szerkesztői helyzetemet. Az ólomévekben imponálóak voltak a nemzedéki szárnybontások, ezek ígéretesek voltak, akkor is, ha nem volt nagy tér a repülésre. Mi több, a tér egyre szűkösebbé vált. Ellentmondásos időszak volt, tehát. A nyolcvanas évek másmilyen színképet mutattak. Tító meghalt, az ideológiai doktrínák recsegtek, ropogtak, különböző, egymással ellentétes eszmerendszerek törtek be a köztudat-

ba. Aztán jöttek a kilencvenes évek, amelyek új helyzetbe sorolták a *Kilátót*. Ami engem illet, mindenképpen nagy tisztelettel szólnék azokról a szerkesztőkről, akik ezekben az években szerkesztették a *Kilátót*. Hősi munkát végeztek, megmentették a mellékletet, ezért az értelmiségiek is, az olvasók is csak hálával gondolhatnak rájuk. A mai esélyekről pedig kockázatos ítéletet mondani. Egy biztos, a magyar kommunista kisebbségi politikai elit ellenőrizni és befolyásolni akarta a kultúrát, sokszor nem rettent meg a durva represszióktól sem, de erre nem is volt túl nagy szüksége, hiszen minden állami volt, úgyhogy az értelmiséget könnyen sakkban tartotta. De ehhez tartozik egy másik dolog is: ugyanaz az elit a saját legitimációját többek között a kisebbségi kultúra támogatásában látta. Mindenképpen fontos volt a kultúra, az például, még akkor is, ha ez súrlódásokat és konfliktusokat hozott magával. Ma más a helyzet. Az új vajdasági magyar politikai elit legitimációjának forrását nem a kultúra képezi, nem idéz elő legitimációs válságot, hogy működnek-e és miként működnek a kulturális intézmények akkor sem, ha az elit beépül a hatalomba, hiszen a legitimációját a szabad és demokratikus választásokon szerzi meg. A többpártrendszerű, a szabad piacközpontú társadalmakban a kultúra helyzete alapvetően meginog. A posztszocialista társadalmakban a rendszerváltás törvényszerű szakasza volt ez. Csak most látszanak kirajzolódni bizonyos áthidaló megoldások, amelyek azonban befolyásolják a kultúra jellegét is. Nálunk ez még nem következett be. Bár a kisebbség identitáspolitikájának lényegét éppen a kultúra képezi, mégis a kultúra a senkiföldjére került. A különböző érdekharcokban, hatalmi játékokban az új elit a fától nem látja az erdőt. Éppen ezért nehéz jóslatokba bocsátkozni, hogy lesz-e erőnk továbblépni? Csak félénken kérdezem, hiszen ehhez újra át kellene gondolni az intézményrendszerünket. Megnyíltak előttünk a magyarországi sajtóorgánumok, könyvkiadók, folyóiratok. Ezt tudomásul kell vennünk. A szellemi piac terei tágasabbak, a versenyhelyzetek gazdagabbak. A digitális kultúra is egyre nagyobb teret hódít. Valamiféle összegezést kellene elvégeznünk, annak ismeretében kialakítani az új stratégiát. A *Kilátó* viszonylatában mindenképpen egy magazinszerű orgánumra gondolnék, amely idővel függetlenedhet az anyalaptól, amelynek új piaci gondjai lesznek majd. Egy ilyen független kulturális fórum az egyetemes magyar kultúrán belül elvégezheti azt a feladatot, amelyet a következő mondatban foglalnék össze: Gondolkodj globálisan, cselekedj lokálisan. Amit csak felemás módon valósítottam meg, azt talán az új körülmények között sokkal sikeresebben megvalósítja más.

Az intejút Gerold László készítette

CSANYIGA MÓNIKA

KILÁTÓ
(1961–2001)

Bevezető

A Magyar Szó első száma 1944. december 24-én jelent meg. Az. A/3-as formátumú napilap 1961 december 3-a óta tartalmazza a *Kilátó* című irodalmi mellékletet, melynek alcíme többször módosult. 1961-ben az alcím így szólt: A Magyar Szó irodalomról, művészetről. 1978-ig három alcímet is cserélt a melléklet: 1. Irodalom, művészet, társadalomtudomány, 2. A Magyar Szó kulturális és kritikai melléklete, 3. A Magyar Szó szombati magazinja. Ez olvasható 2001. július 7-éig a fejlécen, amikortól nem szerepel alcím a fejlécen.

Az alcím többnyire utal a melléklet tartalmára, a főcím a mellékletet életrehívó szándékot sugallja: kilátni, kitekinteni országunkból, a mi kis világunkból, kitekinteni, s ugyanakkor betekinteni más népek kultúrájába, művészetébe.

A melléklet szerkesztői (a név s az évfolyamok, illetve az évfolyamon belül az évi számozás 1972-től szerepel a fejlécen) a negyven év alatt időrendi sorrendben:

Vukovics Géza
Major Nándor
Bogdánfi Sándor
Végel László (1972-1983)
Bálint Sándor (1983-1992)
Náray Éva (1992-1994)
Serer Lenke (1994-2000)
Kontra Ferenc (2000-)

A Magyar Szóban 1961 és 1970 májusa között vasárnap, majd szombatonként olvasható *Kilátó* megjelenése a negyven év alatt csupán néhány hónapig szünetelt, 1999-ben a bombázások idején.

A *Kilátó* nem rendelkezik ISSN számmal. Terjedelme változó, 2-6 oldal között mozog, leggyakrabban 4 oldalas, állandó és változó rovatokat tartalmaz, munkatársai elsősorban a vajdasági irodalmi, művelődési élet alkotói, szinte kivétel nélkül mindenki.

1974-től pedig a *Kilátó* bonyolítja le a Majtényi Mihály novellapályázatot és közli a pályázati munkákat.

A cédulázó módszerrel készült repertórium az 1961 és 2001. közötti időszakot dolgozza fel. A műfaji besorolású, számozott tételek a szerzők vezetékneve alapján, grafikailag kiemelten betűrendben követik egymást.

REPERTÓRIUM I.

SZÉPIRODALOM

Magyar irodalom

Költészet

Ács Károly:

1. A forradalmár rendje. 1968. máj. 19., 20.p.
2. A furulya fájdalma. 1999. jan. 23., 7. p.
3. A római sáncokon. 1992. ápr. 11., 11. p.
4. A szó dicsérete. 1998. szept. 26., 7. p.
5. Áldozat. 2001. aug. 4., 7. p.
6. Álmatlanság. 1998. szept. 26., 7. p.
7. Apokrif ének '91 húsvétjára. 1991. márc. 30., 13. p.
8. Egy hosszú és unalmas vallomás végére. 2001. aug. 4., 7. p.
9. Egy régi költőtársnak. 2001. máj. 12., 7. p.
10. Fehér Ferenc sírjánál. 1999. júl. 31., 9. p.
11. Golndolatolvasók. 2001. aug. 4., 7. p.
12. Ha visszatérek. 1961. dec. 17., 13. p.
13. Két nyári vers. 1994. aug. 20., 11. p.
14. Kozmogónia. 1968. dec. 1., 19. p.
15. Kölni négysorosok. 1998. szept. 26., 7. p.
16. Laboratórium. 1967. dec. 17., 14. p.
17. Magyar költő Belgrádban. 2001. dec. 8., 7. p.
18. Magyar költő Kölnben. 2001. dec. 8., 7. p.
19. Még egy négysoros. 2000. jan. 8., 7. p.
20. Négy sor a falról. 1967. dec. 17., 14. p.
21. Önarckép, félhomályban. 1998. szept. 5., 7. p.
22. Öreg költő bánata és vigasza. 1998. szept. 26., 7. p.
23. Párbeszéd a magyar költészettel. 1999. okt. 16., 7. p.
24. Rigmusok, születésnapra. 1989. dec. 30., 15. p.
25. Századközép-századvég. 2000. jan. 8., 7. p.
26. Szelek játékszere. 1982. jan. 30., 15. p.
27. Színek. 1967. dec. 17., 14. p.
28. Távozóban. 1995. jún. 24., 11. p.
29. Téli utazás. 1987. febr. 28., 13. p.
30. Üzenet-várás: őszi írógyűlések idején. 1987. aug. 5., 13. p.

Ablonczy Ágnes:

31. Kezed 1994. szept. 17., 14. p.

Ady Endre:

32. A föl-földobott kő. 1969. jan. 23., 15. p.
33. Ifjú szívekben élek. 1969. jan. 26., 15. p.
34. Küldöm a frigy-ládát. 1969. jan. 23., 15. p.

Antal Imre, B.:

35. A fal. 1994. szept. 17., 14. p.

Arany János:

36. A világ. 1982. okt. 23., 15. p.

37. Civilizáció. 1982. okt. 23., 15. p.
38. Ex tenebris. 1982. okt. 23., 15. p.
39. Meddő órán. 1982. okt. 23., 15. p.
40. Végpont. 1982. okt. 23., 15. p.

Babits Mihály:

41. Az őszi tücsökhöz. 1966. aug. 7., 11. p.
42. Hunyt szemmel. 1966. aug. 7., 11. p.
43. Mint a kutya silány házban. 1963. dec. 15., 16. p.
44. Szonettek. 1966. aug. 7., 11. p.

Bágyoni Szabó István:

45. Vasdarabok egy konténerből. 1991. márc. 16., 17. p.

Bakos András:

46. Közös háló. 2001. szept. 1., 7. p.

Balassa Julianna:

47. Jancsikám. 1991. márc. 2., 17. p.
48. Nem tudhatom. 1991. márc. 23., 13. p.

Balla D. Károly:

49. Hársak boltja alatt. 1988. okt. 29., 17. p.
50. Hittel higgyem. 1988. okt. 29., 17. p.

Balogh István:

51. Che. 1968. dec. 1., 18. p.

Baranovszky Edit:

52. A 2002. év küszöbén. 2001. dec. 22., 9. p.
53. Alantas ének. 1992. jan. 18., 14. p.
54. Apokalopszis ma. 1995. szept. 9., 14. p.
55. Azt mondod. 1991. jan. 5., 17. p.
56. Himnusz egy délutánhoz. 1996. jún. 15., 12. p.
57. Kik? 1992. ápr. 4., 15. p.
58. Nyolc haiku. 1992. jan. 18., 14. p.
59. Profán ének. 1996. jún. 15., 12. p.

Bartalis János:

60. Egyetlenem! 1971. szept. 25., 11. p.
61. Késői bukolika. 1971. szept. 25., 11. p.

Bartha György:

62. A rózsa. 1994. jan. 9., 14. p.
63. Ballada-töredék. 1992. máj. 16., 13. p.
64. Bizonytalan. 1993. máj. 29., 11. p.
65. Elesett. 1993. júl. 24., 9. p.
66. Ember-sirató. 1992. máj. 16., 13. p.
67. Etűd. 1991. jún. 15., 18.p.
68. Időjárás-jelentés helyett. 1992. febr. 1., 14. p.
69. Immár. 1992. febr. 1., 14. p.
70. Kísérlet. 1993. febr. 6.,11. p.
71. Kopás. 1991. jún. 15., 18.p.
72. Különböző füvekkel gyógyítom magam. 1993. márc. 27., 9. p.
73. Lugasok alatt. 1992. febr. 1., 14. p.
74. Szemben a fehér fallal. 1991. febr. 16., 17. p.
75. Tündérkedj márciusi szél. 1992. febr. 1., 14. p.

Bata János:

76. A Béla kerálnak tartar-vészös üdőkbön. 1988. nov. 19., 18. p.
77. A falak mögött. 1988. ápr. 16., 15. p.
78. A februári ég ellen. 1990. jan. 27., 17. p.
79. Beatrice nélkül. 1988. ápr. 16., 15. p.
80. Bennünk rejtőzködik a tisztesség. 1989. márc. 25., 17. p.
81. Cinizmusok. 1988. júl. 30., 12. p.
82. Csak elmondani szeretném. 1990. jún. 2., 17. p
83. December-vég. 1990. jan. 27., 17. p.
84. Emlék Boszniából. 1992. dec. 19., 9. p.
85. Katalinnak. 1990. jan. 27., 17. p
86. Korom I. 1988. ápr. 16., 15. p.
87. Korom II. 1988. ápr. 16., 15. p.

88. Levél barátomnak a bújdosásban. 1992. jan. 18., 11. p.
89. Mondják, elmúlt a tél. 1991. máj. 4., 13. p.
90. Tudod, kedves. 1988. nov. 19., 18. p.
91. Véres ádvent. 1989. dec. 30., 19. p.

Bence Lajos:

92. Nagyon fog fájni. 1989. jún. 10., 16. p.

Bencsik Emese:

93. A lámpások egyre pislognak. 2001. dec. 1., 9. p.
94. Nehézsúlyú lepke. 2001. márc. 24., 7. p.
95. Születés. 2001. júl. 7., 7. p.

Bencz Mihály:

96. A IX. stáció. 1969. márc. 16., 14. p.
97. A küszöb. 1965. aug. 1., 14. p.
98. A szélvető aratás. 1965. szept. 19., 13. p.
99. Anyakönyvi kivonat. 1966. dec. 4., 13. p.
100. De jó lenne... 1965. aug. 1., 14. p.
101. Furcsa évünk lesz. 1968. jún. 23., 19. p.
102. Hideg ördög szögesdrótja. 1969. márc. 2., 14. p.
103. Intés. 1965. aug. 1., 14. p.
104. Jób első sírása. 1966. jún. 12., 13. p.
105. Lehajtom a fejem előtted. 1969. szept. 14., 15. p.
106. Pár szó az élethez, sorshoz. 1967. nov. 12., 15. p.
107. Régies nóta. 1968. máj. 5., 19. p.
108. Ritmus. 1965. dec. 12., 13. p.
109. Tűnődés. 1966. szept. 4., 12. p.
110. Ugatás. 1967. szept. 24., 15. p.
111. Vigyázz! 1965. aug. 1., 14. p.
112. Zsellérdal a déli szállásról. 1967. szept. 24., 15. p.

Benedek Mária:

113. A vendég. 1971. okt. 23., 11. p.

Berec Dezső:

114. Meddig tart még? 1991. dec. 28., 11. p.

Beszédes István:

115. Ajro Naptar ír. 1991. aug. 17., 15.p.
116. Árnyékával az elbeszélés. 1990. aug. 18., 11. p
117. Bont gépi szemérem. 1991. febr. 23., 13. p.
118. Chechtaw. 1988. márc. 19., 17. p.
119. Eltelt sok év, már nem világos. 2001. dec. 8., 9. p.
120. Mederben szőr. 1993. aug. 7., 11. p
121. Úgysem csak idegé. 1988. márc. 19., 17. p.
122. Végtelen éljen! 2001. okt. 27., 7. p.

Bogdán József:

123. A kérdezőnek. 1996. febr. 10., 9. p
124. Családi képek. 1993. febr. 13., 11. p
125. Egerészölyv. 1991.márc. 2., 17. p.
126. Egy költő elment (Koncz István halálára). 1997. jún. 21., 11. p.
127. Hat tanka. 1991. ápr. 20., 17. p.
128. Jézus a falon. 1996. ápr. 6., 9. p
129. Judas Iskariotes. 1993. szept. 25., 11. p
130. Körséta. 1998. okt. 31., 7. p
131. Macskák az állomáson. 1992. febr. 1., 16. p.
132. Népi birkózás. 1992. ápr. 4., 12. p.
133. Nyári képek. 1991.júl. 27., 19. p.
134. Szíved alatt szépen kérlek. 1992.dec. 19., 12. p.
135. Születés. 1995. nov. 25., 9. p.
136. Téli temetés. 1996. jan. 20., 11. p.
137. 19,30. Tv-híradó. 1991. dec. 28., 15.p.

Bognár Attila:

138. Elszomorodás. 1996. márc. 30., 11. p
139. Kockában. 1996. márc. 30., 11. p.
140. Szakadás. 1996. márc. 30., 11. p.
141. Szavak, virrasszatok! 1996. szept. 14., 12. p.

Bóka Mária:

142. Az ülés. 2000. dec. 9., 7. p.
143. Éj fele. 2000. márc. 4., 10. p.
144. Ezen a nyáron. 1999. nov. 13., 9. p.
145. Felemelő. 1999. febr. 13., 10. p.
146. Forró napok. 2001. okt. 20., 8. p.
147. Jön-e végre. 2000. szept. 9., 10. p.
148. Ködfüggönyén. 2001. dec. 15., 9. p.
149. Pecsét. 2001. jún. 16., 7. p.
150. Röpüljetek. 1998. márc. 14., 10. p.
151. Sütkérező. 2001. okt. 13., 8. p
152. Ugyanaz folyton. 2001. dec. 1., 7. p.
153. Vers. 1998. okt. 24., 10. p
154. Zavarosban. 2001. okt. 27., 8. p.

Bóna Júlia:

155. Ékszer. 1962. febr. 18., 13. p.
156. Lila virág. 1962. febr. 18., 13. p.

Borbély János:

157. A verstelenség kora. 1991. okt. 26., 11.p.
158. Ének férfihangra. 1987. márc. 7., 16. p.
159. Nőnapi. 1987. márc. 7., 16. p.
160. Téli délután. 1991. jan. 5., 13. p.

Bordás Tímea:

161. Cinema paradiso II. 1995. aug. 29., 14. p.

Borús Erzsébet, I.:

162. Elrejtőzöm. 1962. febr. 25., 13. p.
163. Este ha kigyúlnak a világok. 1962. febr. 25., 13. p.
164. Holt falu. 1962. márc. 25., 13. p.

Bosnyák István:

165. Két korszerűtlen parafrázis. (A rémnek hangja. Krónikus ének 1989-ből.) 1989. nov. 26., 17. p.

Bozsik Péter:

166. Buék barátom. 1989. márc. 18., 17. p.
167. Dadogás. 1989. márc. 18., 17. p.
168. Dal... 1992. ápr. 11., 14. p.
169. Dédelgetned kéne. 1987. ápr. 18., 16. p.
170. Dekadencia. 1987. jan. 17., 16. p.
171. Éjfél körüli vers. 1989. ápr. 8., 18. p.
172. Félmondat. 1988. márc. 26., 14. p.
173. Fénymásolatok. 1988. márc. 26., 14. p.
174. Folytonosság. 1987. jan. 17., 16. p.
175. Háború előtt. 1989. jan. 14., 17. p.
176. Hagyomány. 1987. ápr. 18., 17. p.
177. Ha majd. 1987. ápr. 18., 16. p.
178. Harmónia. 1990. márc. 10., 17. p.
179. Íróelvtárs morfonokra. 1988. márc. 26., 14. p.
180. Jézus menyasszonya. 1987. ápr. 18., 16. p.
181. (Nézzük költő...) 1989. jan. 14., 17. p.
182. Regényt kéne írni. 1988.márc. 26., 14. p.
183. Száz év. 1988. márc. 26., 14. p
184. Szonett a Kedves Szabadság elvtárshoz. 1989. márc. 18., 17. p.
185. Tanulmány. 1988. jún. 4., 17. p.,
186. Távozóban. 1989. jan. 14., 17. p.
187. Tömlő. 1990. márc. 10., 17. p
188. Unalmas szonett. 1987. jan. 17., 16. p.
189. Végül is. 1987. ápr. 18., 16. p.
190. Vers két részben ajánlással a végén. 1987. ápr. 18., 16. p.

Böndör Pál:

191. A mókamester balladája. 1991. nov. 9., 11.p.
192. A szülőház. 1999. júl. 17., 7. p.
193. Ádám. 1997. okt. 4., 9. p.
194. Akrobatika. 1993. máj. 8., 9. p
195. Automata I. 1970. máj. 16., 11. p.
196. Automata II. 1970. máj. 16., 11. p.
197. Commedia dell'arte. 1989. dec. 9., 17. p.
198. Előzőleg, utólag: Giccs. 1988. márc. 19., 17. p.
199. Emlék és elhatározás. 1970. aug. 22., 11. p.
200. Ha eljő az aszkézis ideje: Bekezdések. 1988. márc. 19., 17. p.
201. Három. 1968. dec. 1., 18. p.
202. Helyi színek. 1989. dec. 9., 17. p.
203. Hét fő. 1991. máj. 11., 13. p.
204. Hideg-meleg. 1987. ápr. 18., 17. p.
205. Kényelem és nyugalom. 1999. febr. 6., 7. p.
206. Kiszámoló. 1989. jan. 7., 17. p.
207. Korreferátum. 1989. jan. 7., 17. p.
208. Numerum superans. 1990. máj. 5., 17. p
209. 58. Öröm. 1999. júl. 10., 9. p.
210. Rend a lelke mindennek. 1986. dec. 13., 14. p.
211. Restaurálási balfogások. 1990. máj. 26., 17. p
212. Rossz napom volt. 1970. aug. 22., 11. p.
213. Súly. 1970. aug. 22., 11. p.
214. Szembenállás. 1999. júl. 10., 9. p.
215. Talentum a Karinthy-centenáriumra. 1987. jún. 27., 13. p.
216. Tanulmány. 1987. ápr. 18., 16. p.
217. 10 Waka. 1988. szept. 24., 19. p.
218. Tizenhárom sor. 1996. márc. 16., 9. p
219. Újévi strófa. 1988. jan. 9., 17. p.
220. Ünnep. 1970. aug. 22., 11. p.
221. Változásom könyvéből – 10. Helyes lépés. 1998. márc. 7., 7. p.
222. Változásom könyvéből – 45. Gyülekezet. 1998. febr. 7., 7. p
223. Változásom könyvéből – 57. Heves szél. 1998. febr. 14., 7. p
224. Változásom könyvéből – 55. Bőség. 1998. febr. 14., 7. p
225. Vízözön. 1968. ápr. 21., 19. p.
226. Zöld, örök zöld. 1994. jún. 4., 11. p

Brasnyó István :

227. A bátyám törzsőrmester. 1970. jún. 6., 11. p.
228 A harmadik dubai vers. 1997. jul. 21., 11. p.
229. A harmadik üzenet. 1971. okt. 2., 11. p.
230. A koporsó után. 1982. jan. 9., 13. p.
231. A Mitológia után. 1987. jún. 20., 16. p.
232. A Pap Pál utcában. 1991.febr. 16., 17. p.
233. A revolver agya. 1990. ápr. 14., 17. p.
234. A szomszéd. 1971. aug. 7., 13. p.
235. A vég után járni. 1995. aug. 29., 13. p.
236. Ággal az ágak. 1971. ápr. 10., 10. p.
237. „Adelsbergi proteus". 1992. febr. 22., 11. p.
238. „Alla Luna". 1990. máj. 12., 17. p.
239. Amíg testtel a szem fel nem ruházza. 1968. febr. 18., 18. p.
240. Amikor a havazás elkezdődött. 1971. okt. 2., 11. p.
241. Antik kürt riog. 1964. nov. 1., 13. p.
242. Arról volna szó. 1987. máj. 30., 13. p.
243. Ars poetica. 1971. okt. 2., 11. p.

244. Az alázat tanfolyama. 1989. dec. 23., 17. p.
245. Balkáni medvetáncoktatók. 1994. jún. 18., 11. p.
246. Bárd. 1990. máj. 12., 17. p.
247. Bukovac. 1966. júl. 24., 11. p.
248. Cédula. 1991. febr. 16., 17. p.
249. Délután mindenszentek táján. 1997. okt. 25., 7. p.
250. Dermedés. 1995. aug. 5., 11. p.
251. Dr. Kozmutza Flóra emlékére. 1995. máj. 27., 11. p.
252. Egyensúly. 1991.febr. 16., 17. p.
253. Egy lehetőség fontollóra vétele. 1971. okt. 2., 11. p.
254. Elégia. 1990. febr. 10., 17. p.
255. Esős alkonyat. 1969. aug. 10., 15. p.
256. Fehérség. 1991.febr. 16., 17. p.
257. Fénytörés. 1995. márc. 4., 11. p.
258. Ferike! Ferike! 1987. júl. 18., 13. p.
259. Fogasra vetve szürke kalap. 1971. okt. 2., 11. p.
260. Freskó. 1989. nov. 18., 17. p.
261. Füvészek. 1990. máj. 12., 17. p
262. Gyilkosok a keresztnél. 1969. febr. 9., 13. p.
263. Gyönge vigasz (Herceg János halálára). 1995. febr. 4., 11. p.
264. Hahota. 1987. jún. 27., 13. p.
265. Hajnali munkálkodók. 1971. máj. 22., 10. p.
266. Hajnalkor kezdődik minden. 1966. jún. 5., 13. p.
267. Haldokló mező ez. 1964. aug. 23., 13. p.
268. Halottak napja előtt. 1997. okt. 25., 7. p.
269. 30 éve. 1989. okt. 28., 15. p.
270. Hogy úgy jár mindenki. 1968. máj. 12., 18. p.
271. Ime az ezredvégi költők. 1998. nov. 7., 9. p.
272. Indián nyár. 1995. nov. 4., 12. p.
273. Jó végre tudni. 1968. márc. 31., 21. p.
274. Jövőm záloga. 1987. nov. 14., 16. p.
275. Július hónap derekán. 1966. jún. 5., 13. p.
276. Karácsony. 1990. febr. 10., 17. p
277. Kényelmetlen szomszédság. 1989. okt. 28., 15. p.
278. Kockakő. 1990. máj. 12., 17. p
279. Kora kékség. 1969. aug. 10., 15. p.
280. Ködölés. 1991. febr. 16., 17. p.
281. Költők. 1990. máj. 12., 17. p
282. Könnyű a föld. 1988. máj. 14., 19. p.
283. Könnyű este. 1988. máj. 14., 19. p.
284. Könyvmollyá lettem hajszál híján. 1990. ápr. 14., 17. p
285. Krisztus korához közeledvve. 1971. okt. 2., 11. p.
286. Kufárok. 1991.febr. 16., 17. p.
287. Lánctalp. 1990. febr. 10., 17. p.
288. Li Taj-po. 1990. máj. 12., 17. p.
289. Madarak. 1966. okt. 16., 13. p.
290. Magyarok. 1997. okt. 18., 7. p.
291. Márczius 15-dike. 1998. márc. 14., 7. p
292. Mindenszentek. 1989. nov. 18., 17. p.
293. Mintha az özönvíz jönne. 1971. okt. 2., 11. p.
294. Mire ébredsz. 1969. aug. 10., 15. p.
295. Mitológia. 1995. aug. 19., 13. p.
296. Mutatványosok. 1994. júl. 16., 11. p
297. Nagyanyám neve. 1987. márc. 21., 16. p.
298. Nagypéntek. 1995. szept. 30., 11. p.
299. Najádok. 1995. szept. 2., 11. p.
300. Nem tudjuk mi... 1970. dec. 12., 11. p.

301. Népvándorlás. 1995. szept. 16., 13. p.
302. Pap Józsefnek. 1996. márc. 16., 9. p.
303. Perlek. 1991.febr. 16. 17. p.
304. Piros tapétás szoba. 1971. okt. 2., 11. p.
305. Rainer Maria Rilke Velencében. 1996. ápr. 13., 9. p
306. Reflexió. 1995. júl. 15., 13. p.
307. Rövid tartalom. 1990. máj. 12., 17. p.
308. Semmire sem. 1991.febr. 16., 17. p.
309. Szanaszét. 1995. jan. 21., 11. p.
310. Száraz Györggyel és Páskándi Gézával a régi Nimródban. 1995. jún. 17., 11. p.
311. Szemek. 1971. júl. 24., 11. p.
312. Szerszámot, fogereklyét. 1969. aug. 10., 15. p
313. Szkarabeusz a sugárúton. 1987. júl. 18., 13. p.
314. Szót szóba öntve. 1989. nov. 18., 17. p.
315. Tavasz. 1990. ápr. 14., 17. p.
316. Tavaszi esténk. 1995. máj. 6., 11. p.
317. Távollét. 1971. ápr. 3., 10. p.
318. Távolodsz vagy érkezel. 1969. aug. 10., 15. p.
319. Tetők. 1965. aug. 15., 13. p.
320. Torz világnézetemből. 1987. nov. 14., 16. p.
321. Tücsök az esőben. 1971.okt.2., 11.p.
322. Úton Szentpétervárra. 1995. nov. 25. , 10. p.
323. „Valami leköpi bennem a dalt". 1992. dec. 19., 11. p.
324. Varjú süti gesztenyéjét. 1995. nov. 11., 10. p.
325. Ver sacrum. 1995. szept. 9., 11. p.

Bródics Gábor:

326. Világosságot! 1988. júl. 30., 12. p.

Buda Ferenc:

327. Sújtok tavaszi ággal. 1965. nov. 7., 14. p.

Burány Béla:

328. Dal. 1990. ápr. 14., 17. p
329. Epigramma. 1992. márc. 7., 15. p.
330. Haikuk Európából 1955-ben. 1995. szept. 9., 14. p.
331. Hajnali vonat. 1995. dec. 2., 12. p.
332. Itthon. 1993. márc. 20., 9. p.
333. Kedves Kávai M.! 1996. márc. 9., 12. p.
334. Korköz. 1996. jan. 27., 12. p
335. Modern Hunyadi. 1998. dec. 12., 7. p
336. Ősz készül. 1995. okt. 28., 12. p.
337. Részösszeg. 1990. jan. 20., 17. p
338. Sóhaj. 1995. júl. 8., 13. p.
339. Széljegyzet, 1995. 1996. jan. 6., 10. p.
340. Szökésben. 1995. jan. 14., 11. p., 1995. szept. 2., 14. p.
341. Záradék. 1995. szept. 9., 14. p.

Csajka Gábor Cyprian:

342. IV. Wahlheim-ballada. 1989. szept. 16., 17. p.
343. Wahlheim-éji dal. 1989. szept. 16., 17. p.

Csányi Erzsébet:

344. Az emlékezet teste. 1990. jún. 23., 16. p
345. Az időzés. 1990. jún. 23., 16. p

Csépe Imre:

346. Ágyba maradtunk. 1968. febr. 4., 18. p.
347. Bíztató. 1968. okt. 13., 19. p.
348. Érettségiző fiatalok. 1963 .máj. 12., 13. p.
349. Régi utakon. 1968. máj. 5., 18. p.

Csoóri Sándor:

350. Árnyékkép, ólomüvegen. 2000. febr. 12., 9. p.

351. Esztergomi elégia. 2000. febr. 12., 9. p.

Csorba Béla :

352. Egy duelláns emlékére. 1987. jún. 6., 17. p.
353. Levél. 1988. szept. 17., 18. p.
354. Levél. 1988. szept. 24., 19. p.
355. Marcus Aurelius. 1992. febr. 15., 11. p.

Csörgits József:

356. Belerokkantál (Egy présház fejfájára). 1990. márc. 17., 18. p.
357. Reggel a Duna-parton. 1990. márc. 17., 18. p
358. Új reggel jön. 1990. márc. 17., 18. p
359. Üzennek értem. 1987. dec. 19., 17. p.

Csuka Zoltán:

360. Absztrakt festmény ablakkeretben. 1969. szept. 28., 14. p.
361. Az ige átlényegülése. 1969. nov. 9., 13. p.
362. Hectorovich hajlékában. Omnia conditari. 1970. júl. 4., 11. p.
363. Medárd, Cres szigetén. 1969. aug. 31., 14. p.
364. Mindhalálig. 1969. aug. 31., 14. p., 1971. máj. 29., 9.p.
365. Ohrid. 1966. szept. 4., 12. p.
366. Oszori példa. 1970. jún. 20., 10. p.
367. Reggeltől estig Cres szigetén. 1967. jún. 20., 10. p.
368. Romok városában. 1970. jún. 20., 10. p.
369. Szeptemberben a Vardár partján. 1967. okt. 8., 13. p.

Czimmer Anna, G.:

370. Révület. 1966. szept. 4., 12. p.

Danyi Magdolna:

371. A cápa. 1969. jan. 19., 14. p.
372. A költőkről és a költészetről. 1997. máj. 24., 9. p.
373. Anyám és én. 1997. nov. 15., 7. p.
374. Józan esti tervek egy meddő órán. 1996. jan. 27., 9. p.
375. Nosztalgia. 1991. jún. 29., 17. p.
376. Óh, a szeretők! 1997. jan. 25., 9. p.
377. Variációk a szerelemre. 1969. máj. 18., 15. p.

Danyi Zoltán:

378. A táj ver(s). 2001. dec. 29., 7. p.
379. Négy sor a kertészhez. 2001. dec. 29., 7. p.

Deák Ferenc:

380. Az amiens-i szépisten. 1963. szept. 8., 15. p.
381. Evolúció. 1963. szept. 8., 15. p.
382. Honfoglalás II. 1970. aug. 1., 9. p.
383. Új Mária-ének. 1963. szept. 8., 15. p.

Debreczeni József:

384. A légióban én vagyok a legszegényebb. 1965. jún. 6., 13. p.
385. A nagyok. 1966. ápr. 10., 13. p.
386. Álmomban otthon jártam. 1966. jún. 19., 13. p.
387. Anyanyelvem. 1966. febr. 6., 13. p.
388. Ars poetica – ezerszeres kicsinyítésben. 1965. jún. 6., 13. p.,
389. Bartókot hallgatva. 1966. febr. 6., 13. p.
390. Belgrád. 1965. okt. 17., 14. p.
391. Egri álom. 1963. aug. 11., 14. p.
392. Egykarú emelő. 1967. máj. 28., 15. p.
393. Esti spektrum. 1963. dec. 8., 13. p.
394. Esti spektrum. 1965. okt. 17., 14. p.
395. Feleselés. 1968. jún. 30., 19. p.
396. Halál. 1965. nov. 14., 13. p.
397. Jó csillag. 1967. máj. 28., 15. p.
398. Kék vers. 1968. jan. 7., 19. p.

399. Kilencven éves aggastyán a menzán. 1968. márc. 17., 17. p.
400. Kiszámoló. 1964. szept. 6., 15. p.
401. Körbe-körbe. 1968. máj. 26., 19. p.
402. Kővé vált vers. 1968. jan. 7., 19. p.
403. Madár a háztetőn. 1968. márc. 17., 17. p.
404. Megfagyott őr. 1968. márc. 17., 17. p.
405. Mondóka. 1965. nov. 14., 13. p.
406. Nóta. 1966. febr. 6., 13. p.
407. Nótafa. 1967. júl. 16., 11. p.
408. Önbírálat. 1961. dec. 10., 13. p
409. Őszi nekrológ. 1961. dec. 10., 13. p
410. Őszi vers, nyaratszabva. 1967. júl. 16., 13. p.
411. Parallelák. 1965. nov. 14., 13. p.
412. Régi-régi családi vacsora. 1965. jún. 6., 13. p.
413. Színes kavics. 1967. dec. 17., 15. p.
414. Szó, ami szó (Bősz kis őszikék kabaré módra). 1967. márc. 19., 15. p.
415. Szobák. 1968. jún. 30., 19. p.
416. Városokról. 1965. okt. 17., 14. p.
417. Vers a versről. 1968. jan. 7., 19. p.

Dér Zoltán:

418. A varázsló álma. 1962. okt. 14., 13. p
419. Emlékek aknamezőjén. 1962. máj. 27., 13. p.
420. Születésnapi temetés. 1962. júl. 1., 13. p.

Déry Tibor:

421. A tölgy. 1970. jún. 6., 11. p.
422. Monológ. 1970. jún. 6., 11. p.

Dési Ábel:

423. Éber álmok. 1995. márc. 25., 13. p.
424. Egy forradalmár halálára: In memoriam: Ernesto Che Guevarra. 1967. okt. 29., 13. p.
425. Elégia. 1962. febr. 18., 13. p.
426. Elégia két hangra. 1971. máj. 22., 9. p.
427. Fájdalmas zsoltár. 1998. okt. 10., 10. p
428. Gyászmenet az idő. 1995. jan. 14., 14. p., 1995. jan. 28., 14. p.
429. Halotti táj. 1969. nov. 9., 13. p.
430. Három tájkép. 1965. máj. 9., 13. p.
431. Három tétel vonósokra. 1963. szept. 8., 16. p.
432. Határhelyzet a Balkánon. 1993. márc. 6., 9. p
433. Kávéházi este. 1965. jún. 6., 13. p.
434. Kortársaim. 1968. jún. 2., 19. p.

Domonkos Eszter:

435. Levelek Európába. 1992. nov. 21., 9. p.

Domonkos István:

436. A Furbának nevezett halász viselt dolgairól röviden. 1966. jan. 10., 13. p.
437. József Atila. 1963. okt. 13., 13. p.
438. Kormányeltörésben. 2000. aug. 5., 7. p.
439. Távoli Tivoli. 1974. okt. 19., 11. p.
440. Tisza. 1963. okt. 13., 13. p.
441. Vers. 1962. ápr. 15., 13. p.

Dudás Kálmán:

442. Aranyköd. 1967. szept. 10., 13. p.
443. Átváltozás. 1964. jún. 28., 13. p.
444. Egyre fényesebb. 1967. júl. 16., 11. p.
445. Érintő. 1968. szept. 22., 17. p.
446. Metafora. 1971. nov. 20., 13. p.
447. Mogorva Pásztor. 1962. szept. 30., 13. p
448. Mutató. 1962. szept. 30., 13. p
449. Napéjegyenlőség. 1962. szept. 30., 13. p.

450. Nem köphetem ki. 1965. jún. 13., 13. p.
451. Refraktorok előtt. 1963. szept. 15., 13. p.
452. Szilánk az időtlen ütemben. 1964. dec. 27., 13. p.
453. Találkozások. 1967. szept. 10., 13. p., 1968. szept. 22., 17. p.

Dupka György:

454. Higgy magadban. 1988. okt. 29., 17. p.

Eörsi István:

455. A zsák. 1967. júl. 23., 13. p.
456. József Attila. 1968. okt. 13., 19. p.

Eper Kálmán:

457. Hol volt, hol nem volt. 1997. júl. 12., 10. p.

Esnagy József:

458. Asszonyom éneke. 2000. máj. 6., 8. p.
459. Hagyaték. 2001. nov. 3., 8. p.

Faludy György:

460. Régtől sejtettem ezt. 2001. nov. 3., 7. p

Farkas Árpád:

461. Parasztudvar. 1971. szept. 25., 11. p.
462. Petőfi Sándor. 1999. aug. 21., 7. p.

Fehér Ferenc:

463. A fák. 1962. ápr. 15., 13. p.
464. Akác és márvány. 1988. aug. 13., 13. p.
465. Álom a dűlőutak szélén. 1990. jún. 30., 11. p., 1990. aug. 4., 13. p
466. Aranykacsa. 1962. dec.16., 13. p., 1964. nov. 22., 14. p.
467. Baszalikom. 1986. dec. 13., 14. p.
468. Daru-ballada. 1965. okt. 24., 13. p.
469. Egyetlen szó. 1991. aug. 3., 12.p.
470. Egy sírnál. 1963. júl. 14., 15. p., 1964. nov. 8., 13. p.
471. Éjfélkor. 1967. jan. 8., 13. p.
472. Ének a Tiszáról. 1971. okt. 2., 13. p.
473. Erdőtlen erdő. 1966. jan. 9., 13. p.
474. Esővárók. 1988. aug. 13., 13. p.
475. Hallgat az üzenet egy távoli költőtársról. 1967. jan. 8., 13. p.
476. Hamuban sült pogácsa. 1969. jan. 12., 13. p.
477. Hangya András halálának hírére. 1989. febr. 25., 16. p.
478. Illyés Gyula. 1992. nov. 7., 9. p.
479. Madarak folyója. 1998. aug. 1., 7.p., 1988. aug. 13., 13. p.
480. Megállított arcok. 1967. dec. 10., 13. p.
481. Mi lenni e hazában. 1989. aug. 5., 16. p.
482. Mondhattad volna. 1963. szept. 8., 16. p.
483. Móricz Zsigmond. 1962. szept. 2., 13. p
484. Móricz Zsigmond. 1990. jún. 30., 11. p
485. Muraszombattól hazáig. 1973. jún. 16., 16. p
486. Nyaraló lány. 1963. szept. 1., 13. p.
487. Ott lenni a hazában... 1989. aug. 5., 15. p.
488. Örökség. 1962. jún. 17., 13. p.
489. Övig a földbe ásva. 1988. aug. 13., 13. p.
490. Pannón nirvána. 1963. júl. 28., 13. p.
491. Pannón téli zsoltár. 1969. máj. 11., 13. p.
492. Ráolvasó. 1967. jan. 8., 13. p.
493. Társasutazás. 1962. okt. 21., 13. p.
494. Tévé-nézők. 1963. szept. 1., 13. p.
495. Tiszai táj. 1962. okt. 21., 13. p
496. Topolya. 1964. nov. 8., 13. p.
497. Végtelen. 1965. okt. 24., 13. p.
498. Virág. 1963. dec. 8., 16. p.

499. Visszatérő vázlat. 1990. jún. 30., 11.p

Fehér Kálmán:

500. Anyja. 1964. máj. 17., 13. p.
501. Áttétel. 1969. márc. 30., 14. p.
502. Az istenek korán kelnek. 2000. máj. 13., 7. p.
503. Az út és az emberek távolodása, a romantika meggyalázása. 1965. dec. 5., 13. p.
504. Bocca di Cattaro. 1969. márc. 30., 14. p.
505. Bútoraink érdekében. 1964. okt. 18., 13. p.
506. Civakodó haikuk. 1996. márc. 16., 9. p
507. Comicok. 1971. júl. 17., 11. p.
508. Énekek. 1961. dec. 24., 13. p
509. Fagyöngy. 1998. febr. 7., 7.p
510. Fürjvadászat. Augusztus. 1968. dec. 8., 19. p.
511. Gyakorlat. 1969. febr. 2., 15. p.
512. Ikrek harca. 1967. márc. 26., 13. p.
513. Kardot nyelt vers: (Koncz István ajánlása). 1997. jún. 7., 11. p.
514. Katona és lant. 1968. dec. 29., 18. p.
515. Két katona egy ülőrúdon egyre gondol. 1968. dec. 8., 19. p.
516. Kilencvenkilencedik panasz. 2000. máj. 13., 7. p.
517. Rakkore, a hitetlen. 1994. szept. 3., 11. p
518. Rózsámhoz. 1961. dec. 24., 13. p.
519. Rózsának nyaklánc. 1965. nov. 7., 13. p.
520. Tizennyolcadik panasz. 1965. nov. 7., 13. p.
521. Vészforgatag. 1999. okt. 30., 9. p.

Fekete Lajos:

522. Anyám keze. 1968. jún. 9., 18. p.
523. Öklöt rázó. 1967. aug. 27., 14. p.
524. Új könyvem elé. 1967. aug. 27., 14. p.

Fenyvesi Ottó:

525. A káosz angyala. 1991. okt. 26., 15.p.
526. Amerikai improvizációk. 1999. febr. 13., 7. p.
527. Angol minimumban. 1989. júl. 29., 13. p.
528. Betli 2. 1986. dec. 20., 16. p.
529. Élve vagy halva. 1990. febr. 3., 17. p.
530. Idézőjelben. 1991. júl. 13., 17. p.
531. Proletárdal. 1986. dec. 27., 6. p.

Finta Éva:

532. Credo. 1988. okt. 29., 17. p.

Foky István, B.:

533. Ábrándfény. 1962. márc. 11., 13. p.
534. Bezdán-Víz édesemhez...(részlet). 1995. aug. 29., 14. p.
535. Faj-fakutyás. 1996. szept. 7., 10. p.
536. Őszi kép. 1962. okt. 14., 13. p.
537. Törpe alkonyat. 1996. jún. 8., 12. p
538. Ültömben az élővízben. 1989. szept. 2., 13. p.
539. Valakivel mindig beszélgetni kell. 1962. jan. 21., 13. p
540. Zokogó. 1971. aug. 7., 11. p.

Fülöp Gábor :

541. A keskeny utca. 1968. dec. 1., 18. p.
542. A koszorú. 1970. márc. 1., 15. p.
543. Ab-ovo. 1988. márc. 5., 17. p.
544. Á.-nak. 1999. aug. 14., 8. p.
545. Anyám tanácsa. 1996. aug. 10., 9. p.
546. Arcod helyén. 1999. márc. 6., 7. p.
547. Az emberek, akik azt csinálják. 1987. márc. 14., 17. p.
548. Az én Mefisztóm. 1987. márc. 14., 17. p.
549. Baklövés. 1971. ápr. 17., 11. p.
550. Ballada. 1988. jún. 18., 17. p.

551. Ceruza. 1987. márc. 14., 17. p.
552. Egy barna lány. 1970. dec. 26., 10. p.
553. Egyensúly. 1986. dec. 6., 17. p.
554. Éjjel. 1986. dec. 6., 17. p.
555. Életlen életem. 1999. márc. 6., 7. p.
556. Ez van. 1996. szept. 7., 9. p.
557. Feszültség. 1969. okt. 26., 13. p.
558. Füst Milán. 1987. júl. 25., 15. p.
559. Gyújts rá! 1986. dec. 6., 17. p.
560. Hajnalban. 1999. márc. 6., 7. p.
561. Herr Leutnant, a gázcsap nyitva van. 1970. máj. 23., 9. p.
562. Hogyan szoktam le a dohányzásról. 1986. dec. 6., 17. p.
563. Játék. 1971. jún. 12., 9. p.
564. J.A. tv-híradót néz. 1987. dec. 5., 14. p.
565. József Attila. 1987. dec. 5., 14. p.
566. Kassák. 1987. márc. 21., 14. p.
567. Lemming. 1989. febr. 18., 17. p.
568. Miért nem vettem virágot. 1996. márc. 2., 9. p
569. Naplemente. 1971. aug. 21., 11. p.
570. Naplemente. 1971. jún. 12., 9. p.
571. Óda. 1988. jún. 18., 17. p.
572. Oroszlán. 1987. márc. 14., 17. p.
573. Ősz. 1969. okt. 26., 13. p.
574. Rakparti idill. 1996. jún. 8., 12. p.
575. Restancia. 1999. márc. 6., 7. p.
576. Sakkparti. 1997. nov. 1., 7. p.
577. Sanzon. 1988. jún. 18., 17. p.
578. SOS. 1971. ápr. 17., 11. p.
579. Szájöblítő. 1987. márc. 14., 17. p.
580. Szeplőtlen fogantatás avagy a fogadatlan szeplő. 1970. aug. 1., 10. p.
581. Szerelmes vers. 1999. aug. 14., 8. p.
582. Szkizofrén-vers. 2001. júl. 14., 7. p.
583. Szonett a boszniai bányászokhoz. 1970. márc. 22., 15. p.
584. Te. 1988. márc. 5., 17. p.
585. Téli vers áprilisban. 1988. ápr. 16., 17. p.
586. Töredék. 1997. márc. 8., 9. p.

Füst Milán:

587. A holdhoz. 1967. júl. 2., 13. p.
588. Este van. 1987.júl. 25., 14. p.
589. Öregség. 1987.júl. 25., 14. p.

Füzesi Magda:

590. Akác. 1988. okt. 29., 17. p.
591. Ima mindenkor. 1988. okt. 29., 17. p.
592. Tájoló. 1988. okt. 29., 17. p.

Gál Éva Emese:

593. Bál Boszniában. 1993. júl. 31., 9. p

Gál László

594. A szakács. 1962. aug. 26., 13. p.
595. Asztal. 1962. aug. 26., 13. p.
596. Ballada. 1966. dec. 4., 13. p.
597. Beszélgettünk a klubban. 1964. okt. 11., 13. p.
598. Bíztató új Jósuéknak. 1968. febr. 4., 17. p.
599. Bocsáss meg elvtárs. 1962. szept. 23., 13. p
600. Bolgár búcsúztató. 1966. okt. 9., 13. p.
601. Búcsú a szigettől. 1965. júl. 18., 13. p.
602. Ceruzáim. 1962. aug. 26., 13. p.
603. Csillagvers. 1962. dec. 9., 13. p.
604. Csupa. 1963. aug. 11., 13. p.
605. Dal a földemről. 1970. nov. 21., 9. p.
606. Dal a kabátról. 1964. jan. 26., 13. p.
607. Dal az időről. 1970. szept. 19., 9. p.
608. December. 1961. dec. 17., 13. p
609. Elindultam Kovilj országból. 1982. dec. 25., 17. p.
610. Ember. 1962. aug. 26., 13. p.
611. Embervers. 1963. okt. 20., 13. p.
612. Ének a nyugtalan nyugalomról. 1971. okt. 23., 11. p.

613. Estefelé. 1968. ápr. 14., 19. p.
614. Esti dal. 1962. márc. 4., 13. p.
615. Góliát. 1969. okt. 12., 13. p.
616. Holnap. 1962. aug. 26., 13. p., 1963.márc. 24., 13. p.
617. Írásjelek. 1962. márc. 25., 13. p.
618. Jönnek. 1963. szept. 29., 14. p.
619. Kanizsa. 1971. okt. 2., 13. p.
620. Kép. 1966. okt. 9., 13. p.
621. Kérem Jóisten úr. 1968. jan. 14., 17. p.
622. Két vers. 1962. márc. 4., 13. p.
623. Könyörgés a csodáért. 1966. ápr. 10., 13. p.
624. Lepkék. 1963. aug. 11., 13. p., 1965. jún. 6., 15. p.
625. Levél. 1962. szept. 30., 13. p
626. Már készülök. 1982. dec. 25., 16. p.
627. Menni menni a májusi utcán. 1982. dec. 25., 14. p.
628. Meztelen szavak. 1967. febr. 5., 13. p.
629. Miért ül hajóra az ember. 1967. febr. 5., 13. p.
630. Most már. 1963. szept. 29., 14. p.
631. Müncheni ballada. 1961. dec. 17., 13. p
632. Napló. 1962. júl. 8., 13. p.
633. Ne így. 1963. szept. 29., 14. p.
634. Nem akartam. 1969. okt. 12., 13. p.
635. Nem hinni. 1968. jan. 21., 19. p.
636. Október 1962. 1962. nov. 4., 13. p.
637. Optimista vers a jövőről. 1967. jún. 18., 14. p.
638. Öreg. 1963. aug. 11., 13. p.
639. Öregek és fiatalok. 1969. okt. 12., 13. p.
640. Öreg ház romjairól. 1965. jan. 17., 13. p.
641. Pegazus táltosom. 1970. márc. 22., 13. p.
642. Pont. 1969. okt. 12., 13. p.
643. Szénhordó munkás kora reggel. 1964. nov. 22., 13. p.
644. Tegnap siratő. 1967. febr. 5., 13. p.
645. Törvény. 1963. márc. 24., 13. p.
646. Új világ. 1967. ápr. 16., 15. p.
647. Vers. 1964. aug. 16., 11. p.
648. Vers a megfojtott ölelésről. 1966. febr. 20., 13. p.
649. Vers a papírsárkányról. 1966. dec. 25., 13. p.
650. Vers a patkányokról. 1962. márc. 18., 13. p.
651. Vers a versről. 1964. jún. 7., 13. p.
652. Vers az életről. 1970. márc. 22., 13. p.
653. Vers az őszinte utcákról. 1969. okt. 12., 13. p.
654. Vers rozsdás estékről. 1964. nov. 22., 14. p.
655. Zsoldosok. 1969. okt. 12., 13. p.

Galamb János:

656. A szörnyű malom. 1991. febr. 16., 17. p.
657. Egyedüllét. 1963. jún. 30., 14. p.
658. Tűzcsóva. 1962. márc. 25., 13. p.
659. Tűzpiros házak és bánatvirágok. 1962. márc. 25., 13. p.
660. Vers egy levélről. 1963. aug. 25., 16. p.

Garaczi László:

661. Lana Sapiens. 1988. máj. 7., 17. p.

Géber László:

662. A csiga. 1988. márc. 12., 17. p.
663. A földnek mindegy. 1994. szept. 24., 11. p
664. A téma. 1994. szept. 24., 11. p
665. Amikor nem tudod, hogy mit tegyél. 1993. jan. 30., 11. p
666. Az önérzetes platánfa. 1996. márc. 16., 9. p
667. Az öreg tónál. 1996. febr. 3., 9. p.
668. Feljegyzések II. 1995. febr. 11., 11. p.

669. Haiku. 1988. márc. 12., 17. p.
670. Hazafelé. 1989. dec. 9., 17. p.
671. Hol tartok. 1998. jún. 20., 7. p
672. Itt háború van. 1993. febr. 20., 9. p
673. Jó szöveg szalonna. 1993. ápr. 10., 9. p
674. Kalemegdan. 1989. dec. 9., 17. p.
675. Nietzschének. 1989. dec. 9., 17. p.
676. Szabadkáról? 1996. márc. 30., 9. p.
677. Tollmese. 1988. márc. 12., 17. p.
678. Úgyszólván felesleges. 1988. márc. 12., 17. p.

Gereblyés László:

679. Nyárutó. 1962. júl. 15., 14. p.

Guelmino Sándor:

680. A forma tökéletessége. 1988.márc.12., 17.p.
681. Dies irae. 1988.márc.12., 17.p.
682. Hányadszor újak? 1988.szept.10., 14.p.
683. Májusváró. 1988.ápr.23., 17.p.

Gulyás József.

684. A sivatagba ültetve. 1964. jún. 21., 13. p.
685. A sűrű június. 1970. jún. 27., 9. p.
686. Amikor minden a visszájára fordul. 1970. máj. 30., 11. p.
687. Az első virág. 1971. ápr. 3., 10. p.
688. Beleuntam. 1969. febr. 23., 13. p.
689. Ebben az órában. 1963. aug. 4., 14. p.
690. Egy órára tőled. 1968. jún. 30., 21. p.
691. Éjszakai metamorfózisok. 1963. dec. 15., 13. p.
692. E. verse. 1994. máj. 7., 14. p.
693. Harc. 1962. júl. 29., 13. p.
694. Hármas árnyék. 1968. szept. 22., 19. p.
695. Három év után. 1962. nov. 11., 13. p.
696. Húsvét. 1971. ápr. 10., 10. p.
697. Ideje már. 1968. jún. 16., 22. p.
698. Kengyelfutó. 1965. szept. 19., 13. p.
699. Készen üldögélj. 1971. nov. 6., 13. p.
700. Kezemben húsos tükörrel. 1970. júl. 18., 13. p.
701. Lehet gyermekkor. 1967. márc. 5., 13. p.
702. Lehorgonyzás az őszben. 1962. júl. 15., 13. p.
703. Mikor az ég. 1968. szept. 8., 19. p.
704. Mikor csapkod a ménkő. 1971. jún. 12., 9. p.
705. Mint a hólyag. 1969. okt. 19., 14. p.
706. Mióta elment. 1994. aug. 13., 11. p
707. Otthon. 1963. nov. 10., 13. p.
708. Önmagam mögött. 1963. márc. 10., 13. p.
709. Semmivel a semmiben. 2000. szept. 2., 7. p.
710. Sodráson kívül. 1968. jan. 7., 17. p.
711. Soha forróbb lapok. 1969. aug. 10., 14. p.
712. Spleen 3. 1966. aug. 21., 11. p.
713. Spleen. 1966. máj. 8., 13. p.
714. Szabadkai versek. 1969. szept. 7., 14. p.
715. Szobám falára. 1969. okt. 19., 14. p.
716. Tükrök őrültjei. 1969. jan. 12., 15. p.
717. Vers a csendről. 1968. ápr. 7., 21. p.
718. Verseim. 1966. jan. 30., 13. p.
719. Világító toronyban. 1962. ápr. 15., 13. p.
720. XXX. 1968.okt.27., 18.p.

Harkai Vass Éva:

721. A honleányokról. 1993. máj. 15., 11. p

722. A naptárra tekint: január 23. 2001. febr. 10., 7. p.
723. És újra Róma? 1998. szept. 19., 7. p
724. Kedves Kávai M.! 1995. nov. 18., 9. p.
725. Kedves Kávai M.! 1995. jún. 10., 11. p.
726. Kedves Kávai M.! 1994. júl. 9., 12. p
727. Kedves Kávai M.! 1996. márc. 2., 11. p
728. Kedves Kávai M.! 2001. márc. 31., 7. p.
729. Kedves Kávai M.! 1999. júli. 3., 7. p.
730. Köznapi elégia 1993. júl. 17., 9. p.
731. Míg alszik a dal. 1992. febr. 1., 11. p.
732. Ne volem... 1998. dec. 19., 7. p
733. Nyárvég.Tőmondat. 1995. okt. 28., 11. p.
734. Post letargiam. 1997. dec. 27., 7. p.
735. Tavalyi útitársainak írja. 1997. dec. 6., 7. p.
736. „Valami nagy-nagy tüzet kéne rakni..." 1993. jan. 9., 9. p
737. Verses levél Kávai M.-nek Gizella királyné városába az Úr 1994. évének végén. 1995. jan. 7., 11. p.

Hárs György:
738. Most kell itt a szó. 1962. jún. 10., 14. p.

Hodosi Klára, F.:
739. Öreg városháza. 1967. okt. 1., 13. p.
740. Palicsi pillanat. 1967. okt. 1., 13.p.

Holti Mária:
741. Halak. 1971. aug. 28., 11. p.
742. Óda Dalmácia köveihez. 1969. aug. 17., 15. p.

Horváth István, B.:
743. Ásatás. 1994. szept. 17., 14. p

Horváth Imre:
744. A sárga ház. 1971. szept. 25., 11.p.

Illyés Gyula:
745. Ami megmaradt. 1991. nov. 23., 15.p.
746. Ars poetica. 2000. ápr. 8., 10. p.
747. Bartók. 1995. szept. 23., 11. p.
748. Koszorú. 1970. nov. 14., 10. p.
749. Óda a törvényhozáshoz. 1962. szept. 23., 15. p
750. Szétlőtt temető. 1991. nov. 2., 11.p.

Jánosházy György:
751. A mi kis apokalipszisünk. 1991. máj. 25., 17. p.
752. Fürdőhelyi idill. 1991. máj. 25., 17. p.
753. Halottak napján. 1991.máj. 25., 17. p
754. Mostoha temető. 1991.máj. 25., 17. p.
755. Török világ. 1991. máj. 25., 17. p.

József Attila:
756. Ady emlékezete. 1969. jan. 26., 15. p.

Juhász Ferenc:
757. A virágok hatalma. 1965. júl. 4., 13. p.

Juhász Gyula:
758. Április bolondja. 2000. ápr. 1., 10. p.
759. Húsvétra. 1995. ápr. 15., 15. p.

Jung Károly:
760. A költő napja. 1968. szept. 15., 19. p.
761. Átázott fotográfia. 1991. okt. 12., 15.p.
762. Az indítás játékai. 1968. dec. 1., 18. p.
763. Doclea. 1971. máj. 8., 14. p.
764. Doclea II. 1971. jún. 19., 10. p.
765. Egy halott költő. 1968. szept. 15., 17. p.
766. Építeni. 1971. jún. 19., 10. p.
767. Figyelmeztetés barátaimhoz. 1967. márc. 19., 13. p.

768. Fújnak a böjti szelek. 1989. márc. 18., 17. p.
769. Gyertyák lobognak Kelet-Európában. 1989. dec. 30., 19. p.
770. Hegyek. 1971. máj. 8., 14. p.
771. Hegyek II. 1971. máj. 8., 14. p.
772. Hegyek III. 1971. jún. 19., 10. p.
773. Hová lehet a költő Kelet-Európában? 1992. márc. 14., 11. p.
774. Igei. 1971. okt. 23., 13. p.
775. Jelenlét. 1971. jún. 19., 10. p.
776. Jóval később, északon. 1994. szept. 10., 11. p
777. Kint I. 1971. okt. 23., 13. p.
778. Laudator temporis... 1997. febr. 15., 9. p.
779. Nomen, vagyis ha. 1971. okt. 23., 13. p.
780. Október végén. 1997. okt. 25., 7. p.
781. Önéletrajzi jegyzet. 1971. okt. 23., 13. p.
782. Vidéki feljegyzések. 1991.júl. 20., 9. p.

Kalapáti Ferenc:

783. Egy izgága sportdzseki álma. 1989. jún. 17., 16. p.
784. Légyott egy őszirózsás vázában. 1989. júl. 15., 13. p.

Kányádi Sándor:

785. Ballada. 1970. máj. 9., 9. p.
786. Déli árnyék. 1971. szept. 25., 11. p.
787. Egy öregember utolsó fohásza. 1990. jan. 13., 17. p
788. Epilógus. 2000. jan. 15., 10. p.
789. Gyülekezési szabadság zárójelekkel. 1990. jan. 13., 17. p
790. Kőnyomat. 1990. jan. 13., 17. p
791. Ostinato. 1970. máj. 9., 9. p.
792. Téli táj. 1970. ápr. 5., 13. p.
793. Tömegsír-vers. 1990. jan. 13., 17. p

Kanyó Sz. Leona:

794. Miniatűrök. 1970. dec. 26., 10. p.

Kassák Lajos:

795. Bevezető sorok egy könyvhöz. 1967. júl. 30., 15. p.
796. Elszántam. 1967. júl. 30., 15. p.
797. Költészetem. 1967. júl. 30., 15. p.
798. Sírfeliratom. 1967. júl. 30., 15. p.

Kávai M. (Ladányi István):

799. Tavasz lesz. 1991. ápr. 13., 13. p.

Kecskés Béla:

800. Anyám. 1988. okt. 29., 17. p.

Kenéz Ferenc:

801. Levél. 1988. aug. 6., 14. p.

Kerekes Sándor:

802. Az őrület. 2000. ápr. 15., 10. p.
803. Kerékkötő photoshop-változat. 2000. máj. 13., 10. p.

Király Ernő:

804. Aphrodité ajándéka. 1998. nov. 14., 8. p
805. Balladás ének a kavicsról. 2001. dec. 22., 7. p.
806. Mikrokozmosz négyszögben. 2001. dec. 29., 7. p.
807. Tükör: G. Katóhoz. 2001. nov. 24., 10. p.

Kiss Áron:

808. Csak gyertyák nincsenek. 2001. dec. 29., 7. p.

Kis(s) Jovák Ferenc:

809. Halomfehér. 1970. jún. 27., 10. p.
810. Jeges. 1970. jún. 27., 10. p.
811. Kátrányzsinórral szemeden. 1971. ápr. 3., 10. p.
812. Oázis-kép mögül a pók kibújik. 1970. jún. 27., 10. p.

Kókai Zoltán:

813. Szeptemberi áhitat. 1991. okt. 26., 13.p.

Koliger Károly:

814. A folyó egyetlen szolgája. 1971. jún. 26., 9. p.
815. Élet az űrállomáson. 1971. júl. 10., 10. p.
816. Érzet. 1989. jan. 21., 16. p.
817. Följegyzés emberhónapok derekán. 1987. febr. 7., 15. p.

818. Induló. 1971. jún. 26., 9. p.
819. Két áldozás között. 1971. jún. 26., 9. p.
820. Szabálytalan vendégség. 1971. aug. 21., 13. p.

Komenda László:

821. Szeptember. 1971. szept. 4., 12.p.

Koncz István:

822. A létezés hidetése. 1969. okt. 5., 13. p.
823. Alapítás. 1988. márc. 26., 16. p.
824. Ártatlan szövegek. 1988. márc. 26., 16. p.
825. Átértékelés. 1970. aug. 1., 11. p.
826. Ballada a lényegről. 1969. okt. 5., 13. p.
827. Esencia. 1969. okt. 5., 13. p.
828. Magda. 1970. aug. 1., 11. p.
829. Mese. 1969. okt. 5., 13. p.

Kondor Béla:

830. Be vagyunk zárva még... 1992.dec. 12., 11. p.

Kontra Ferenc:

831. A szakadék. 1988. dec. 10., 17. p
832. Dzsem herceg itáliai bukása. 1990. júl. 21., 16. p
833. Hetven éve hallgat a fekete zongora. 1989. ápr. 22., 16. p.

Kopeczky László:

834. És most sem búcsú. 2000. máj. 6., 9. p.
835. Lenne hetven. 1998. szept. 26., 7. p

Kovács Karolina:

836. Buszablakba sűrítve. 2000. ápr. 22., 7. p.
837. Keretek között, mégis. 1999. nov. 6., 9. p.
838. Kétszázért ráléphetsz. 2000. aug. 29., 9. p.
839. Leírom azt a szót, hogy kisebbségi. 2000. ápr. 22., 7. p.

Kovács Kázmér, B. (Papp p Tibor)

840. A vak vágány. 2000. nov. 25., 7. p.
841. A vak vágány. 2001. okt. 20., 7. p.

Kovács Lukács:

842. Száműzetve. 1963. szept. 1., 15.p.

Kovács Nándor:

843. Alt hang. 1970. okt. 24., 9. p.
844. Az útnak vége. 1971. máj. 29., 10. p.
845. Csendélet. 1970. okt. 24., 9. p.
846. Éji dal. 1970. okt. 24., 9. p.
847. Hivogató. 1971. máj. 29., 10. p.
848. Impresszió. 1969. nov. 2., 15. p.
849. Köszöntő. 1971. máj. 29., 10. p.
850. Múló órán. 1995. júl. 5., 13. p.
851. Pillanatkép. 1970. okt. 24., 9. p
852. Téli táj. 1970. okt. 24., 9. p.

Kovács Vilmos:

853. Elmondom neked. 1988. okt. 29., 17. p.

Kubát Gábor:

854. Lenn a katakombákban... 2001. ápr. 7., 7. p.

Laczkó Antal:

855. Száműzés. 1987. jún. 6., 15. p.

Ladányi István:

856. Azon az őszön. 1989. jan. 21., 18. p.
857. 1990. augusztus 2. 1990. aug. 11., 11.p
858. Futásban. 1987. ápr. 25., 16. p.
859. Gutenberg kutyája. 1986. dec. 20., 17. p.
860. Két vers 1987. febr. 21., 16. p.
861. Olvasatlan vers. 1988. okt. 1., 18. p.
862. Üres kondérból kanalaztunk. 1988. okt. 1., 18. p.

Ladányi Mihály:

863. Monoton. 1965. júl. 18., 14. p.

Ladik Katalin:

864. A füles kemence belvilága. 1971. máj. 22., 11. p.
865. A gyík. 2001. nov. 17., 7. p.
866. A híd és a ló viadala. 1969. máj. 11., 14. p.

867. A lovacska halála. 1971. máj. 22., 11. p.
868. A tavaszi ló hullámzása. 2001. nov. 17., 7. p.
869. Anyácska virraszt. 1971. máj. 22., 11. p.
870. Az öregasszony meg a székek. 1969. okt. 5., 14. p.
871. Kis éji zene. 1969. okt. 5., 14. p.
872. Levágta szép fejét a tulipán. 1969. máj. 11., 14. p.
873. Menyegző. 1968. máj. 19., 21. p.
874. Tavasz. 1971. júl. 24., 11. p.
875. Tekintget a költő, a forrást nem látja. 1971. máj. 22., 11. p.
876. Vihar. 1970. márc. 29., 14. p.

Lajkó Szilvia:

877. Úton. 1996. márc. 30., 11. p

Lászlóffy Csaba:

878. A takarítőnő álma. 1971. szept. 25., 11. p.
879. Istenem, szólj, szavalj belőlem. 2001. jan. 15., 9. p

Laták István:

880. Álmatlan éj. 1969. júl. 27., 14. p.
881. Álmos hajnalban. 1964. márc. 15., 13. p.
882. Álmoskönyv. 1967. aug. 13., 14. p.
883. Az ünnep odavan. 1967. jún. 4., 16. p.
884. Csigázó ösvények. 1968. szept. 8., 17. p.
885. Csillag- kövek. 1968. jan. 14., 17. p.
886. Csodák zsugorodnak. 1966. nov. 13., 13. p.
887. Dudaszóra. 1965. júl. 11., 13. p.
888. Ecetfa. 1966. nov. 13., 13. p.
889. Elszabadult véletlenek. 1969. jan. 12., 14. p.
890. Fagy. 1964. nov. 15., 13. p.
891. Fagyás. 1966. márc. 20., 13. p.
892. Fehér árnyak. 1969. okt. 12., 14. p.
893. Foltos panoráma. 1969. aug. 31., 14. p.
894. Fürdés. 1969. ápr. 6., 14. p.
895. Holnap. 1968. jan. 28., 19. p.
896. Játékosan. 1963. szept. 8., 13. p.
897. Józan fejjel. 1966. máj. 8., 13. p.
898. Karnevál. 1966. márc. 20., 13. p.
899. Kirakat. 1966. febr. 13., 13. p.
900. Lápon. 1967. jún. 4., 16. p.
901. Március 8 . 1990. márc. 10., 17. p.
902. Még mindig. 1963. jún. 30., 13. p.
903. Mennyi csoda. 1962. okt. 14., 13. p
904. Miniatűrök. 1968. dec. 15., 19. p.
905. Napos park. 1990. márc. 10., 17. p.
906. Nem álmodsz. 1965. aug. 8., 13. p.
907. Nem úri fasor. 1966. dec. 18., 13. p.
908. Oláh Sándor köszöntése. 1962. ápr. 1., 13. p.
909. Örök távolságok kapujában. 1962. júl. 22., 13. p.
910. Papagáj. 1965. aug. 8., 13. p.
911. Piros nadrág. 1965. júl. 11., 13. p.
912. Ráb szigetén. 1963. aug. 11., 14. p.
913. Ráb szigetén. 1964. júl. 19., 13. p.
914. Rózsát osztogatsz. 1969. ápr. 6., 14. p.
915. Szegény fuldoklók. 1969. márc. 16., 13. p.
916. Szélvészben. 1969. nov. 2., 13. p.
917. Szilaj nóta. 1967. szept. 24., 15. p.
918. Tavasz álma. 1990. jan. 6., 16. p.
919. Tavaszi pillanat. 1966. dec. 18., 13. p.
920. Tavaszi séta. 1966. febr. 13., 13. p.
921. Viaskodás. 1965. okt. 3., 13. p.
922. Vigasztalás. 1965. okt. 3., 13. p.
923. Vihar előtt. 1968. jan. 28., 19. p.

924. Zászlónak a tavaszos eget. 1969. jún. 29., 13. p.
925. Zöldes erdőben. 1964. nov. 15., 13. p.

Létay Lajos:

926. Otthoni ősz. 1971. szept. 25., 11. p.

Mácsay József:

927. Érdekes. 1962. márc. 25., 13. p.
928. Ha én nem. 1962. márc. 25., 13. p.

Majtényi Mihály:

929. Közös sorsvallató. 1984. febr. 11., 16. p
930. Új betyárromantika. 1984. febr. 11., 16. p

Márai Sándor:

931. Sértődött vers. 1989. febr. 25., 17. p.

Marsall László:

932. Csontváry. 1970. febr. 8., 14. p.
933. Végső. 1967. júl. 9., 13.p.

Maurits Ferenc:

934. Egy kármin-árny. 1989. aug. 5., 16. p.
935. Felvétel egy arcról. 1970. nov. 7., 11. p.
936. Gyásztelep. 1996. máj. 4., 9. p
937. Két ének a fal mögül. 1968. dec. 15., 19. p., 1970. nov. 7., 11. p.
938. Macskámat. 1968. dec. 1., 18. p., 1970. nov. 7., 11. p.
939. Madár . 1970. nov. 7., 11. p.

Mihók Hilda:

940. Milyen szép! 1996. márc. 30., 11. p

Milnos Lajos:

941. Magam balladája. 1971. szept. 25., 11. p.

Mirnics L. Zsuzsanna:

942. Gyermek. 1997. júl. 12., 10. p.
943. Jégarany. 1998. jan. 3., 8. p

Molcer Mátyás:

944. A hagyományhoz. 1970. szept. 26., 11. p.
945. A zenéről. 1971. szept. 18., 9. p.
946. Ács Károlynak. 1971. szept. 18., 9. p.
947. Emlék. 1970. máj. 30., 10. p.
948. Esély. 1970. máj. 30., 10. p.
949. Gondoltál-e szavakra? 1970. szept. 26., 11. p.
950. Hallgatás. 1971. ápr. 10., 9. p.
951. Harminc egysoros. 1971. júl. 3., 9. p.
952. Hiány. 1946. máj. 30., 10. p.
953. Hommage á Schönberg. 1970. nov. 21., 10. p.
954. Jelentés. 1970. máj. 30., 10. p.
955. Kettősség. 1970. máj. 30., 10. p.
956. Köszönet. 1970. máj. 30., 10. p.
957. Közlemény. 1970. máj. 30., 10. p.
958. Lapszéli jegyzet. 1970. szept. 26., 11. p.
959. Orpheus. 1970. máj. 30., 10. p.
960. Öregség. 1970. szept. 26., 11. p.
961. Pontos szavakkal. 1969. nov. 9., 15. p.
962. Sersum Corda. 1969. szept. 28., 13. p.
963. Számadás. 1970. jan. 18., 15. p.
964. Szelíd szóval. 1969. júl. 6., 14. p.
965. Töredék magamhoz. 1971. szept. 18., 9. p.
966. Változatok. 1971. nov. 27., 13.p.

Molnár Rózsa:

967. Át utakon. 1996. aug. 17., 9. p.
968. Ezredforduló. 2000. márc. 4., 10. p.
969. Hóvirág. 1999. febr. 13., 10. p.
970. Hullámzás. 1998. jan. 10., 8. p
971. Megadás. 1997. márc. 8., 12. p.
972. Tépelődés. 1996. szept. 28., 12. p.

Monoszlóy Dezső:

973. A halál kamaszkoráról. 1968. dec. 15., 17. p.
974. A nulla. 1965. nov. 21., 13. p.
975. A sellő. 1968. dec. 15., 17. p.
976. Ali és a magnó. 1969. ápr. 6., 15. p.

977. Álom. 1996. márc. 9., 9. p
978. Ásatás. 1968. dec. 15., 17. p.
979. Benjamin. 1992. márc. 7., 15. p.
980. Biztató. 1965. nov. 21., 13. p.
981. Búcsú. 1992. márc. 7., 15. p.
982. Csata. 1969. márc. 30., 15. p.
983. Gonosz volt-e a szultán dinnyecsősze? 1969. febr. 23., 13. p.
984. Halhatatlanság. 1968. dec. 15., 17. p.
985. Kaján karnevál. 1969. febr. 23., 13. p.
986. Kívánság. 1968. dec. 15., 17. p.
987. Magány. 1969. márc. 30., 15. p.
988. Örökléstan. 1969. febr. 23., 13. p.
989. Szent Lucia négyes. 1996. jún. 8., 9. p.
990. Szimultán (Látta. Hallotta. Gondolkozott.) 1969. jún. 8., 15. p.
991. Szomorúság. 1969. márc. 30., 15. p.
992. Töltésszimmetria. 1965. nov. 21., 13. p.
993. Tündérmese. 1996. febr. 17., 9. p
994. Ünnep után. 1969. febr. 23., 13. p.

Nagy Farkas Dudás Erika:

995. Csapdában 1999. okt. 9., 7. p.
996. Derű. 2000. júl. 29., 10. p.
997. Estefelé. 2000. dec. 16., 7. p.
998. Haikufélék. 2000. máj. 20., 10. p.
999. Hazafelé. 2000. júl. 29., 10. p.
1000. Huang Honak. 2000. jan. 29., 10. p.
1001. Idegenvezetés. 2001. ápr. 18., 7. p.
1002. Kísérlet-tér-kép. 2001. szept. 29., 10. p.
1003. Kishegyes.2001.aug.4. 2001. szept. 1., 10. p.
1004. Küszöbön. 1999. aug. 7., 9. p.
1005. Napi fohász. 1999. aug. 7., 9. p.
1006. Túlról. 1999. aug. 7., 9. p.

Nagy István, P.:

1007. A másik. 1987. okt. 3., 13. p.
1008. A nem létező vers. 1989. jan. 14., 17. p.
1009. A régmúlt mintha kezdődne. 1993. máj. 8., 11. p.
1010. Az együttélés buktatói. 1989. jan. 14., 17. p.
1011. Esővel könnyező. 1990. febr. 3., 17. p.
1012. Harmincévesen – túl és innen. 1992. máj. 3., 11. p.
1013. Holt idény. 1991. júl. 27., 15. p.
1014. J.J. az állótükör. 1987. jan. 10., 15. p.
1015. J.J. és a hóember. 1987. jan. 10., 15. p.
1016. J.J. iskolai dolgozat az évszakváltásról. 1987. jan. 10., 15. p.
1017. J.J. téli reggel. 1987. jan. 10., 15. p.
1018. Játéktél. 1987. okt. 3., 13. p.
1019. Mesebeli Rába Györgynek. 1988. máj. 28., 17. p.
1020. Telepi reggel II. 1993. jún. 26., 12. p.

Nagy László:

1021. Csontváry. 1965. dec. 5., 14. p.
1022. Versben bújdosó. 1968. szept. 1., 19. p.

Nemes Nagy Ágnes:

1023. A szabadsághoz. 1991. aug. 31., 15. p.
1024. Hadi jelvény. 1991. aug. 31., 15.p.
1025. Nem akarok. 1991. aug. 31., 15.p.

Németh Géza:

1026. Szentendre. 1970. dec.12., 9. p.

Németh István:

1027. Attila- ének. 1990. márc. 3., 14. p.
1028. Egy lebontott temetőre. 1992. okt.31., 9. p.
1029. Felnyesett nyár. 1993. ápr. 24., 11. p.

1030. Kínai vers. 1998. jún. 13., 7. p

Oláh Ibolya:

1031. Vergődötten a tükörben. 1988. febr. 6., 17. p.

Orbán Ottó:

1032. Élet a Ginzán. 1987. okt. 17., 12.p.

Orsovai Emil:

1033. Közjáték Szarajevóban. 1970. aug. 29., 11.p.

Pap József:

1034. A bölcs nyuszi. 2000. márc.18., 7. p.
1035. A győztes fensége. 1994. aug. 6., 11. p.
1036. A kert szépsége. 1997. júl. 26., 7. p.
1037. A kutyahegyen ősszel. 2000. márc.18., 7. p.
1038. Adalék a vershez. 1996. jan. 6., 9. p.
1039. Brémas haiku-krokik 1994. dec. 3., 11. p.
1040. Búcsú a kerttől. 1994. okt. 1., 11. p.
1041. Cinkosság. 1995. dec. 16., 9. p.
1042. Csúfolódó négysorosok. 2000. márc.18., 7. p.
1043. Előjáték. 2000. márc.18., 7. p.
1044. Előlegezett ünneplés. 1992. márc. 7., 11. p.
1045. Elszakadva. 2000. márc.18., 7. p.
1046. Ének. 1995. márc. 25., 11. p.
1047. Eszmélés. 1966. jan. 9., 15. p.
1048. Haiku. 1995. ápr. 1., 11. p.
1049. Hogy menni kell? 1992. ápr. 25., 12. p.
1050. Hogy változik minden. 1992. jan. 25., 11. p.
1051. Incselgők. 2000. márc.18., 7. p.
1052. Kassák. 1987. márc. 21., 13. p.
1053. Kényszerű szemlén. 1997. jún. 26., 9. p.
1054. Kerti genezis. 1998. ápr. 4., 7. p.
1055. Lao-ce kegye. 1992. ápr. 25., 12. p.
1056. Menekülés. 1964. febr. 16., 13. p.
1057. Metafora. 1994. aug. 6., 11. p.
1058. S hull a bomba. 2000. márc.18., 7. p.
1059. Sirató. 1990. ápr. 14., 14. p.
1060. Szántóföldi jelenség. 1993. ápr. 3., 9. p.
1061. Szemtől szembe. 1964. febr. 16., 13. p.
1062. Szép nap. 1964. febr. 16., 13. p.
1063. Tavaszi elégia. 1998. márc. 21., 7. p.
1064. Türelmem fogytán. 1990. júl.14., 12. p.
1065. Valami. 1962. márc. 4., 13. p.
1066. Vázlatok a házra. 1992. ápr. 25., 12. p.
1067. Vers és virág. 2001. aug. 18., 7. p.

Papp p Tibor:

1068. A megtért Aegidius. 1992.ápr.4., 11.p.
1069. A viadal. 1991.jan.19., 17.p.
1070. Endiku nincs már. 1991. jún. 1., 13. p.
1071. F. Nietzsche: Emberebb Ember. 1989.jún.24., 17. p.
1072. Lao-ce: az út. 1989.jún.24., 17. p.
1073. Milarepa: Végigmenni. 1989.jún.24., 17. p.
1074. Reklámsong. 1992. dec. 19., 10. p.
1075. S. Kierkegaard: Ábrahám tanácsa. 1989.jún.24., 17. p.
1076. Szókratész: Anyám hivatása. 1989.jún.24., 17. p.
1077. Tautológia. 1990.júl.28., 13. p.

Péter László:

1078. Tűnődés. 1989.febr.4., 17. p.
1079. Üzenés. 1989.febr.4., 17. p.
1080. Vígasztaló. 1989.febr.4., 17. p.

Petőfi Sándor:

1081. A Tisza. 1970.máj.30., 146.sz., 11. p.
1082. A XIX. század költői. 1969. aug. 3., 13. p.

1083. Az utánzókhoz. 2000.ápr.8., 10. p.
1084. Csokonai. 1969.aug.3., 13.p.
1085. Föltámadott a tenger. 1992.márc.14., 11.p.
1086. Minek nevezzelek? 1969.aug.3., 13.p.
1087. Szeptember végén. 1969.aug.3., 13.p.

Pilinszky János:
1088. Halak a hálóban. 1964.aug.2., 13. p.

Pintér Lajos:
1089. Jegyre kapható zene. 1987. okt. 17., 12. p.

Podolszki József:
1090. A Föld és a mag. 1969.febr.23., 15. p.
1091. Alsótiszapart 1970. 1971.máj.8., 13. p.
1092. Bűn. 1971.máj.8., 13. p.
1093. Éjfél. 1969.jún.29., 13. p.
1094. Hangtalan töréssel. 1968.okt.6., 18. p.
1095. Hangtér. 1971.máj.8., 13. p.
1096. Hiábavaló vers. 1969.szept.28., 13. p.
1097. Ima a napon. 1967.márc.19., 13. p.
1098. Nem így. 1968.okt.6., 18. p.
1099. Phaedra. 1969.okt.19., 14. p.
1100. Sárkányölő. 1968.dec.1., 18. p.
1101. Tengerre megyünk nyaralni. 1969.febr.2., 14. p.
1102. Vers a tettről. 1971. máj.8., 13. p.
1103. Vihar. 1969.aug.31., 14. p.

Polgár Julianna:
1104. Harminckettedik hálaének 1996.júni.15., 9.p.

Polyvás József:
1105. Szívkórház 2001.okt.27., 8.p.

Poór Zsigmond:
1106. Kocsmában. 1970.ápr.12., 14. p.
1107. Megszokás. 1970.máj.16., 10. p.
1108. Mikor. 1963.aug.4., 14. p.
1109. Szeretnék... 1963.aug.4., 14. p.

Pressburger Csaba-Saul:
1110. Előtte vagy utána. 2001.jan.27., 7. p.
1111. Kukamacska-egér. 2001.márc.17., 7.p.
1112. Rádöbbent. 1996.nov.9., 9. p.

Radics Zoltán:
1113. Hajnal. 1998.márc.28., 8.p
1114. Helyzetjelentés. 1998.márc.28., 8.p

Radnóti Miklós:
1115. Töredék. 1994.nov.5., 11.p

Raffai Ferenc:
1116. Jézus a rakparton. 1968.dec.1., 18.p.

Rencsár Mihály:
1117. Betlehemi fény. 1995. dec. 16., 11. p.

Sáfrány Attila:
1118. A meghaltnak dala. 2001. nov. 24., 7.p.
1119. Akarat és mű. 2000.júl.1., 10.p.
1120. Játék-ok. 2000.nov.11., 7.p.
1121. Történet egy haikuhoz. 2001.aug.11., 7.p.
1122. Vége. 2000.júl.1., 10.p.

Sárosi Károly:
1123. Egyek vagyunk. 1963.jún.30., 14.p.

Siklós Sándor:
1124. Látomás. 1970.márc.29., 13.p.

Silling István:
1125. Menekülés előtt. 1991. már. 2., 17. p.
1126. Nagyböjti zsolozsmák. 1992.ápr.18., 11.p.
1127. Tűnődés. 1990.febr.10., 14.p
1128. Útjaim. 1997. szept.20., 7.p.
1129. Útjaink (1.) 1995. aug. 29., 14.p.
1130. Útjaink. 1995. jún. 3., 14.p.
1131. Útjaink. 1991. jan. 5., 17.p.
1132. Útjaink. 1992. jan. 25., 14.p.
1133. Útjaink. 1996. aug. 24., 9.p.
1134. Útjaink. 1996. okt. 12., 12.p.
1135. Útjaink. 1997. júl. 26., 7.p.

1136. Vallomás 1990. feb. 10., 14.p.

Simai Mihály:

1137. Fehér fantázia. 1970.jan. 11., 13.p.

Simon István, Cs..

1138. Másodvirágzás. 1996.aug.31., 12.p.
1139. A bejáratnál. 1993.ápr.17., 11.p.
1140. A búskomor torony alatt. 1990.aug.25., 11.p.
1141. A nyesett halomnál. 1998.ápr.4., 7.p.
1142. A zsebengőnél. 1991. ápr. 20., 13. p.
1143. Amint. 1998.nov.14., 8.p
1144. Áramszünet. 1988.aug.27., 13.p.
1145. Ballada. 1995. nov. 4., 11. p.
1146. Botanikus vers 67-ben. 1969.márc.2., 15.p.
1147. Dominó. 1969.márc.2., 15.p.
1148. Égetés 1990.márc.31., 19.p.
1149. Elhagyott tanyaudvar. 1988.aug.27., 13.p.
1150. Erősen messzire. 1989.ápr.29., 19.p.
1151. Fehér árnyékú madár. 1996.szept.14., 9.p.
1152. Feyereghaz. 1988.dec.10., 17.p.
1153. Fölfelé. 1997. Febr. 8., 12. p.
1154. Friss szél. 1987. már. 14., 17.p.
1155. Friss szél. 1989.jan.21., 16.p.
1156. Hetényi Csanádnak. 1989.ápr.29., 19.p.
1157. Hirtelen. 1999. aug. 7., 8.p.
1158. Hóvihar a Tisza fölött. 1989.jan.21., 16.p.
1159. Húsevő virágok 1996.márc.30., 9.p
1160. Jössz-e vagy mész? 1995. jún. 3., 13.p.
1161. Kérdésekre kérdéssel. 1998. máj. 30., 9.p.
1162. Késve. 1997. márc. 22., 9. p.
1163. Kibugyant. 1998.okt.24., 7.p.
1164. Könnyű-e az anyaföld? 1996.szept.7., 12.p.
1165. Levelek. 1962.júl.15., 14.p.
1166. Ma éjjel. 1969.okt.26., 13.p.
1167. Még mindig. 1998.okt.31., 7.p.
1168. Mint. 1987. márc. 14., 17.p.
1169. Mintha. 1989.jan.21., 16.p.
1170. Mostar III. 1993.jún.5., 9.p.
1171. Ni. 1998.ápr.11., 9.p.
1172. Októberben. 2001.okt.6., 10.p.
1173. Októberben. 1991. szept. 28., 16.p.
1174. Okultam. 1989.dec.30., 18.p.
1175. Puffanva hullanak az almák. 1995. júli. 1., 11.p.
1176. Rábé 740. évfordulójára. 1996. márc.23., 9.p.
1177. Szólamvers '89-ben. 1989.dec.30., 18.p.
1178. Szólamvers '94-ben. 1994.nov.12., 11.p.
1179. Talán. 1997.nov.1., 7.p.
1180. Temetés. 1969.okt.26., 13.p.
1181. Terjani elégia. 1995. márc. 11., 11. p.
1182. Tisza-70. 1970.szept.5., 13.p.
1183. Töltés. 1989.ápr.29., 19.p.
1184. Töprengés és lejtés. 1997. jún. 28., 9. p.
1185. Üdvözlet. 1997. ápr. 19., 9. p.
1186. Ünnepek előtt. 1962.júl.15., 14.p.
1187. Ünnep után. 1969.okt.26., 13.p.
1188. Vakulásig. 1991. febr. 16., 17. p.
1189. Vázlat. 1987. márc. 14., 17.p.
1190. Vázlatok a hallgatáshoz. 1970.szept.5., 13.p.

Sinkó Ervin:

1191. Ha nem tudnám... 1987. márc. 28., 13. p.

Sinkovits Péter:

1192. A korzón. 1969.ápr.27., 15.p.
1193. Álmos délutánok eltévedt őzei. 1969.márc.2., 14.p.
1194. Átvonuló. 1999. jan. 30., 7.p.
1195. Az út. 2000.ápr.22., 7.p.
1196. Évgyűrődések. 1995. nov. 11., 9.p.

1197. Felbirult helyzetjelentés. 1969.dec.28., 14.p.
1198. Hívó. 1992.ápr.4., 13.p.
1199. Honfoglalás. 1971.okt.9., 11.p.
1200. Hűségválasz. 1997.okt.11., 7.p.
1201. Jeladás helyett. 1969.okt.19., 15.p.
1202. Magunkhoz. 1990.aug.4., 11.p.
1203. Megérkezések. 1993.máj.8., 13.p.
1204. Megkésett születések. 1969.jan.19., 15.p.
1205. Négykezes. 2000.júl.1., 10.p.
1206. Vállán a szélnek. 1991. ápr. 6., 17. p.

Szabó Cibolya Teréz:

1207. Leírom. 1988.febr.20., 17.p.
1208. Ki vagy te nekem 1988.febr.20., 17.p.

Szabó Magda:

1209. Elysium. 1962.jún.10., 14.p.
1210. Születésnapi vers. 1988.okt.8., 16.p.

Szabó Palócz Attila:

1211. A kaszt árnya. 1998. aug.8., 8.p.
1212. A megmaradás törvénye. 1996. júl.13., 12.p.
1213. A szomorú kislány panaszai. 1998. jan. 17., 10.p.
1214. Április titánja. 1998. máj. 16., 8.p.
1215. Átok-fázok. 1996.ápr.20., 9.p.
1216. Az okos Katica. 2001.máj.26., 7.p.
1217. Civil apa. 1998.jan.17., 10.p.
1218. Elkótyavetyélt töredék III. 1996.nov.23., 10.p.
1219. Első tétel. 1996.ápr.20., 9.p.
1220. Emlékvers. 1998.ápr.11., 9.p.
1221. Én a költészetből élek. 1995. febr. 18., 13.p.
1222. Epilógus. 1996.jan.20., 9.p.
1223. 1994-ből. 1996.jan.20., 9.p.
1224. *** 1995.aug.29.,14.p.
1225. Fényeket lesni. 1998.jan.17., 10.p.
1226. Három feledés. 1995. nov. 4., 12. p.
1227. ...-74–73–73–72–71–70! 1996.márc.16., 9.p.
1228. Hiba. 1996.ápr.20., 9.p.
1229. Imbecill történetek. 1993.júl.3., 9.p.
1230. Induló. 1996.júl.13., 12.p.
1231. Katonaversek. 1998.jan.17., 16.sz., 10.p.
1232. Kezdetben volt. 1998.nov.14., 8.p.
1233. Kire várnál? 2001.okt.20., 7.p.
1234. Kosovo. 1998.márc.14., 8.p.
1235. Kupecek a strandon. 2000. szept. 23., 7.p.
1236. Mindent a mély köré. 1995. ápr. 8., 12.p.
1237. Milyen az idő ma? 2001.febr.17., 7.p.
1238. Nosztalgia helyett. 2001. nov. 17., 8.p.
1239. Nyitány. 1996. jan. 20., 9.p.
1240. Önös irónia. 2001.dec.8., 8.p.
1241. Öt hét. 1996.ápr.20., 9.p.
1242. Pozitív gondolkodás. 2000.okt.21., 7.p.
1243. Szeptember 11. 1996. júl. 13., 12.p.
1244. Te voltál előbb. 2000.jan.15., 8.p.
1245. Tíz milligram. 1998. dec.5., 9.p.
1246. Tovább...! 2000.ápr.15., 8.p.
1247. Törvénykezés. 1997. feb. 22., 12. p.
1248. Tudomás. 1996.júl.13., 12.p.
1249. Ujjulat 1996.jan.20., 9.p.
1250. Válogatott klaparciák. 1994. júl.2., 9.p.
1251. Zöld. 1996.ápr.20., 9.p.

Szakmány György:

1252. Éhség. 1996. nov. 23., 10. p.

Szalma József:

1253. Huszonegy év. 1969. febr. 9., 14. p.

Szathmári István:
1254. Szavak. 1987. dec. 19., 17. p.
Szemlér Ferenc:
1255. Őrség. 1971. szept. 25., 11. p.
Szent-Györgyi Albert:
1256. Harmadik imádság. 1993. szept. 11., 9. p.
Sziveri János:
1257. A Kos jegyében. 2000. febr. 5., 7. p.
1258. Arany ér. 1989. márc. 4., 16. p.
1259. Bábel. 1991. febr. 2., 16. p.
1260. Felröhögünk a dolgok állásán. 1989. márc. 4., 16. p.
1261. Színezüst röppentyű X. Y.-nak. 1989. márc. 4., 16. p.
Szloboda Tibor:
1262. Állsz a Dunánál. 1991. júl. 20., 13. p.
1263. Ars poetica. 1991. máj. 4., 17. p.
1264. Rejts el. 1991. júl. 20., 13. p.
Szokolai Zoltán
1265. Romlás ellen való ének. 1991. márc. 23., 14. p.
Szombathy Bálint:
1266. A szenesedés törvénye szerint így szaporodtak. 1970. okt. 24., 11.p.
1267. Embereinket bántja szenesedés II. 1970. okt. 24., 11. p.
1268. Ex-kódex. 1970. jún. 13., 12. p.
1269. Ki látta Angelikát. 1970. jún.13., 12. p.
1270. Mi történt a szenesedőkkel. 1970. okt. 24., 11. p.
1271. Telexen jelentem. 1970. jún. 13., 12. p.
Szúnyogh Sándor:
1272. Ablaknál. 1987. aug. 29., 13. p.
1273. Hit. 1987. aug. 29., 13. p.
1274. Libido. 1987. aug. 29., 13. p.
1275. Nemzetiségi sorson. 1991. márc. 23., 15. p.
1276. Sirató. 1998. jan. 17., 7. p.
Szűcs Imre:
1277. Ablak. 1989. okt. 7., 16. p.
1278. Arbat és Angara. 1991. márc. 9., 17. p.
1279. Átváltozások. 1970. szept. 19., 11. p.
1280. Bimbóba zárkózó virágok. 1970. jún. 13., 13. p.
1281. Büszke fotózás az otthonrekedteknek. 1982. jan. 16., 14. p.
1282. Domboldal. 1968. szept. 8., 17. p.
1283. Elégikus sorok. 1962. júl. 22., 13. p.
1284. Heteseső. 1970. aug. 8., 10. p.
1285. Hívószám. 1989. okt. 7., 16. p.
1286. Ikarosz. 1970. ápr. 19., 9. p.
1287. Ikarosz II. 1970. ápr. 19., 9. p.
1288. Illúzió. 1971. okt. 30., 12. p.
1289. Indulás. 1968. okt. 20., 18. p.
1290. Irracionalitás. 1971. okt. 30., 12. p.
1291. Kagyló. 1990. aug. 11., 13. p.
1292. Kiindulópont. 1971. aug. 21., 11. p.
1293. Kis szoktató vers. 1970. jan. 11., 13. p.
1294. Kőüregek. 1971. ápr. 24., 9. p.
1295. Lenin. 1970. ápr. 26., 10. p.
1296. Micsoda világ. 1992. márc. 7., 12. p.
1297. Modern Laokoon. 1990. aug. 11., 13. p.
1298. Rossz kedvünk tele. 1971. ápr. 3., 9. p.
1299. Tenger, ég, óceán. 1971. okt. 30., 12. p.
1300. Testvérünk, Joáb. 1970. márc. 1., 13. p.
1301. Versek talaja. 1989. jún. 3., 18. p.
Szűgyi Zoltán:
1302. A nyelv felelete. 1997. máj. 10., 9. p.
1303. Az ünnep. 1996. dec. 28., 9. p.
1304. Budapesti tájvers. 1995. jan. 28., 11. p.
1305. Csendteremtés. 1998. febr.14., 7. p.
1306. Fenyő. 1995. aug. 29., 12. p.

1307. Hántolt erdők. 1997. máj. 10., 9. p.
1308. Hetek hete. 1997. máj. 10., 9. p.
1309. Idill. 1998. jún. 27., 7. p.
1310. Idill. 1998. ápr. 11., 7. p.
1311. Karácsony van ismét. 1997. dec. 20., 7. p.
1312. Karácsonyi haiku. 2001. dec. 8., 12. p.
1313. Megbékélést sóhajtok. 1995. aug. 26., 11. p.
1314. Mégis, mert költő vagyok... 1995. máj. 27., 11. p.
1315. Megkövetés. 1987. jan. 24., 16. p.
1316. Reménytelen vakság. 1997. máj. 10., 9. p.
1317. Sirató négysoros. 1995. aug. 29., 13. p.
1318. Szerelmes négysoros. 1995. aug. 29., 14. p.
1319. Téli napok. 1996. febr. 10., 10. p.
1320. Vitomil Zupan sírkövére. 1987. máj. 23., 12. p.

Szűts Zoltán:

1321. Bevetésre kész a béke. 1996. nov. 9., 12. p.
1322. Emigrál vagy marad az érzés. 1996. júni. 22., 9. p.
1323. J. A. 1996. márc. 30., 11. p.
1324. Karácsony. 1995. dec. 23., 9. p.
1325. Paradicsomi szó-netek. 1997. jan. 4., 11. p.
1326. Senkiföldje. 1996. márc. 30., 11. p.
1327. Zuhanyzó net. 1998. márc. 14., 10. p.

Takács Ilona:

1328. Még. 1995. ápr. 22., 11. p.

Tamás Menyhért:

1329. Helytelen. 1991. dec. 14., 15. p.

Tari István:

1330. A rögtönzések óljainál. 1997. aug. 2., 10. p.
1331. Csatakos szívvel. 1988. júl. 16., 12. p.
1332. Csúnyán fonnyadunk. 1988. júl. 16., 12. p.
1333. Darazsakkal barátkozom! 2000. júl. 15., 8. p.
1334. Elcsikorgatott fogakkal. 1988. júl. 16., 12. p.
1335. Hova? 1997. máj. 3., 9. p.
1336. Invokáció. 1971. máj. 15., 10. p.
1337. Késik. 1987. márc. 21., 15. p.
1338. Mint a karácsonyfa. 1997. dec. 20., 7. p.
1339. Negáció. 1971. máj. 15., 10. p.
1340. Nézi magát a vétek. 1996. szept. 28., 11. p.
1341. Nyári úton. 2000. júl. 15., 8. p.
1342. Tapintás-vibráció. 1971. máj. 15., 10. p.
1343. Téli szeretkezés. 1988. júl. 16., 12. p.
1344. Több sötétséget. 1996. dec. 14., 11. p.
1345. Tudd meg! 1997. febr. 22., 12. p.
1346. Verbunkos helyett. 1971. máj. 15., 10. p.
1347. Vértől kerekedik. 1994. okt. 8., 11. p.
1348. Villámló villanella. 1994. jún. 25., 11. p.

Thurzó Lajos:

1349. Barack. 1965. júl. 18., 13. p.
1350. Rügyfakadás. 1980. ápr. 26., 13. p.
1351. Szonya. 1965. júl. 18., 13. p.

Tolnai Ottó:

1352. A mérlegek útján. 1968. ápr. 21., 17. p.
1353. A parkőr. 1963. okt. 13., 13. p.
1354. A piros tollseprő. 1968. jan. 28., 18. p.
1355. A rák és a kereszt. 1966. ápr. 24., 13. p.
1356. Ady lép. 1977. nov. 19., 12. p
1357. Alkalmi vers – ággal. 1965. jún. 27., 13. p.
1358. Alkalmi vers – diótörővel. 1965. okt. 3., 14. p.

1359. Cím nélkül. 1971. jún. 19., 11. p.
1360. Egy angyal hétköznapjai. 1968. febr. 11., 19. p.
1361. Gépeld le jegyzeteidet. 1969. febr. 2., 13. p.
1362. Gerilla-dalok. 1966. okt. 30., 13. p.
1363. Jel. 1966. ápr. 24., 13. p.
1364. Kodály. 1968. febr. 18., 17. p.
1365. Komp. 1966. ápr. 24., 13. p.
1366. Korsó. 1966. ápr. 24., 13. p.
1367. Körénk is kört rajzoltak. 1967. dec. 17., 14. p.
1368. Levél. 1967. máj. 7., 13. p.
1369. Lobogtatod a fehér zászlót. 1969. febr. 2., 13. p.
1370. Lolám zsebe. 1963. okt. 10., 13. p.
1371. Meg ne feledkezz magadról. 1968. jan. 7., 19. p.
1372. IV. ének. 1964. máj. 10., 14. p.
1373. Rím. 1979. máj. 12., 16. p
1374. Töredékek. 1965. máj. 16., 15. p.
1375. Vers. 1966. júl. 17., 11. p.
1376. Versem. 1967. szept. 17., 15. p.
1377. Vers Eörsi Pistának. 1967. máj. 7., 13. p.

Tomán László:

1378. A matuzsálem helye. 1988. ápr. 2., 17. p.
1379. 1968 őszén. 1989. dec. 16., 19. p.
1380. Halottak napja. 1989. dec. 16., 19. p.
1381. Katasztrófák. 1989. dec. 16., 19. p.
1382. Szőlő. 1988. ápr. 2., 17. p.

Tomán Tibor:

1383. Andy Warhol. 1987. márc. 21., 18. p.
1384. Mintaélet. 1988. ápr. 2., 17. p.
1385. Zaj. 1988. ápr. 2., 17. p.

Torok Csaba:

1386. A nagy vadász. 1966. aug. 14., 11. p.
1387. A reformáció genfi emlékműve előtt. 1993. nov. 27., 12. p.
1388. A zsákmány esélye. 1996. nov. 16., 10. p.
1389. Akira Kurosawának bambuszcsattogás nélkül. 1964. márc. 8., 13. p.
1390. Az utolsó előtti tarlón. 1967. jan. 22., 13. p.
1391. Bika-bor-avatón. 2001. nov. 10., 7. p.
1392. Csap a parton. 1964. júl. 12., 13.p.
1393. Csigavonal. 2001. ápr. 21., 7. p.
1394. Dió-dal. 1996. júl. 13., 9. p.
1395. Dubrovniki karácsony. 1993. dec. 19., 11. p.
1396. Egyazon ég alatt. 1989. aug. 12., 12. p.
1397. Eleven Pays. 2000. jan. 29., 7. p.
1398. Falum fája. 1995. okt. 28., 11. p.
1399. Falunapra. 1998. máj. 30., 9. p.
1400. Gyorsuló idő. 2000. ápr. 1., 7. p.
1401. Hon és mag. 1996. ápr. 27., 9. p.
1402. Idejemúlt dalok. 1966. jan. 10., 13. p.
1403. Konstruktív csavargók. 1987. márc. 21., 14. p.
1404. Kövek (Danilo Kiš emlékére). 1995. febr. 25., 11. p.
1405. Lebegés. 2001. jún. 1., 7. p.
1406. Magyar haikuk. 1996. márc. 16., 9. p.
1407. Mahamantra. 1997. jún. 28., 11. p.
1408. Már megint potyognak a galambok. 2001. jún. 30., 7. p.
1409. Mert ma nincs alku. 2001. okt. 27., 7. p.
1410. Mobil szobrok: kontinentális talapzaton. 1997. ápr. 12., 9. p.
1411. Napkulcs. 1996. okt. 26., 9. p.
1412. Október vége. 1996. nov. 2., 9. p.
1413. Ómoravicai razglednica. 1994. nov. 5., 11. p.
1414. Peanctus. 1993. aug. 21., 9. p.
1415. Perpetuum mobile. 1996. okt. 19., 9. p.

1416. Pontos idő. 1993. máj. 15., 9. p. 1994. jún. 11., 13. p.
1417. Szemnyílás közben. 2001. mác. 3., 7. p.
1418. Teatro Nucleo. 2000. aug. 5., 9. p.
1419. Tengeri haiku.2001. aug. 11., 10. p.
1420. Toll/dal/ék. 1996. nov. 9., 9. p.
1421. Válaszlevél Kenéz Ferencnek. 1988. szept. 10., 14. p.
1422. Végtagok tanakodnak a szégyenfán. 1964. jan. 12., 13. p.

Tóth Béla:

1423. Egyedül(ök). 2001. okt. 27., 10. p.
1424. Nézz óda. 2001. dec. 1., 10. p.
1425. Versszakok. 2001. okt. 6., 9. p.

Tóth Ferenc:

1426. A Dóm tetején. 1969. szept. 28., 15. p.
1427. A Magányos cédrus. 1971. szept. 11., 9. p.
1428. A szamártövis lilája. 1971. szept. 11., 9. p.
1429. Gyász és szabadság. 1971. máj. 15., 11. p.
1430. Halálkérőben. 1968. dec. 22., 18. p.
1431. Hóember. 1971. máj. 15., 11. p.
1432. Kristálypelyhek 1961. jan. 21., 13. p.
1433. Lila csönd. 1970. dec. 5., 9. p.
1434. Napló. 1963. márc. 10., 13. p.
1435. Napraforgók. 1971. máj. 15., 11. p.
1436. Öregség. 1969. szept. 28., 15. p.
1437. Ősz. 1963. dec. 8., 13. p.
1438. Tetőtlenül. 1962. dec. 23., 13. p.
1439. Variációk ugyanarra. 1968. dec. 22., 19. p.

Tóth Szabolcs, B.:

1440. A memóriakamra sikátora. 1988. jan. 30., 16. p.
1441. Engedő jégcsap-csöpögő ez a könyörgő. 1989. okt. 7., 17. p.
1442. In memoriam I. 1989. dec. 30., 18. p.
1443. Kereső. 1992. máj. 16., 15. p.
1444. L. Strauss. 1988. jan. 30., 16. p.

Török Csaba:

1445. Haikai haiku. 2001.okt. 6., 9. p.
1446. Hajszálra hajsza (avagy: „Eb ura fakó"). 2001.okt. 13., 7. p.
1447. Lucaszéke napfordulóra. 2001. dec. 15., 7. p.
1448. Mert ma nincs alku. 2001. okt. 27., 7. p.
1449. Naptérülőkor. 2001. dec. 22., 7. p.

Újhelyi Teréz:

1450. Csak mint a fűszálak. 2001. dec. 8., 12. p.

Urbán János :

1451. A holnap tövisén. 1989. máj. 20., 19. p.
1452. Elfutott találkozás. 1989. máj. 20., 19. p.
1453. Ember, embernek. 1991. ápr. 27., 13. p.
1454. Emlékezet Zákány Antal halálakor. 1987. márc. 7., 17. p.
1455. Fekete szivárvány. 1987. jan. 31., 16. p.
1456. Május este. 1962. máj. 27., 13. p.
1457. Találkozás. 1962. máj. 6., 13. p.

Utasi Mária:

1458. A vádlott. 1971. ápr. 10., 10. p.
1459. A vészmadár. 1971. ápr. 3., 10. p.
1460. Asszony a kunyhóban. 1970. jan. 4., 13. p.
1461. Budapesti tulipán. 1969. aug. 31., 15. p.
1462. Esti vesperás. 1995. márc.18., 14. p.
1463. Falusi elégia. 1970. ápr. 5., 13. p.
1464. Horoszkóp a vízöntők jegyében. 1970. máj. 16., 10. p.
1465. Meghatározások. 1970. jan.. 4., 13. p.
1466. Megszorításokkal. 1995. márc.18., 14. p.
1467. Örökérvényű. 1968. dec. 1., 18.p.

1468. Otthonom kapujában. 1971. okt. 9., 13. p.
1469. Szerelemtől véresen. 1970. ápr. 26., 10. p.
1470. Szerelmes vers. 1971. aug.7., 13. p.
1471. Szó. 1970. okt. 31., 10. p.
1472. Temetés. 1970. okt. 17., 11. p.
1473. Utólagos hatállyal. 1995. márc. 18., 14. p.
1474. Vadlibák éneke. 1970. dec. 5., 9. p.
1475. Vers. 1970. febr. 8., 14. p.
1476. Vészmadár. 1971. ápr. 3., 10. p.
1477. Viszonylatok. 1995. márc. 18., 14. p.

Váczi Mihály:

1478. Jó nyomon. 1970.ápr.26., 9.p.

Vajda Gábor:

1479. A derék indián. 1990. márc. 17., 16. p.
1480. A középiskolától-máig. 1990. márc. 17., 16. p.
1481. A mélység igénye. 1990. márc. 17., 16. p.
1482. A tenger türelme. 1989. nov. 4., 17. p.
1483. „Az talpát" se. 1990. márc. 17., 16. p.
1484. Bosszú. 1990. márc. 17., 16. p
1485. Éjszaka és nappal. 1968. dec. 1., 18. p.
1486. Favágás. 1987. nov. 14., 17. p.
1487. Gólképességünk mérlegelése. 1987. nov. 14., 17. p.
1488. Hegymászás. 1989. nov. 4., 17. p.
1489. Stabilizáció. 1989. nov. 4., 17. p.
1490. Tök. 1989. nov. 4., 17. p.

Vajda János:

1491. Gina emlékkönyvébe. 1997. nov. 18., 11. p.
1492. Húsz év múlva. 1997. nov. 18., 11. p.

Vankó Basa Lenke:

1493. A pelikán torka. 1988. márc. 19., 17. p.
1494. A rózsa. 1991. ápr. 27., 17. p.
1495. Holtébresztő. 1988. jan. 9., 17. p.
1496. Két hattyúszárny. 1988. jan. 9., 17. p.
1497. Lélekvesztő. 1988. jan. 9., 17. p.
1498. Levélhalállal búcsúzom. 1991. dec. 28., 16.p.
1499. Megadatott látnom. 1988. márc. 19., 17. p.
1500. Néma madár. 1991. ápr. 27., 17. p.
1501. Ördögmalom. 1991. ápr. 27., 17. p.
1502. Próba és megpróbáltatás. 1991. dec. 28., 16.p.
1503. Rejtőző. 1988. jan. 9., 17. p.
1504. Szabadság. 1991. ápr. 27., 17. p.
1505. Zuzmó remények. 1991. dec. 28., 16.p.

Vankó Gergely :

1506. A tél ábrázata. 1988. febr. 20., 17. p.
1507. Álmodhatatlan. 1988. ápr. 23., 17. p.
1508. Axióma. 1989. márc. 4., 15. p.
1509. Az őt keresve. 1988. ápr. 23., 17. p.
1510. Bennünk él. 1988. febr. 20., 17. p.
1511. Csillagidők szűntén. 1990. júl. 7., 16. p.
1512. Csodálkozás anyagi fokon. 1988. júl. 2., 17. p.
1513. Egy hindu gyerek. 1989. jún. 17., 17. p.
1514. Elvárattatik. 1989. jún. 17., 17. p.
1515. Elvillanó lepke. 1988. ápr. 23., 17. p.
1516. Fegyverletétel. 1992. febr. 29., 11. p.
1517. Fogoly. 1987. nov. 21., 17. p.
1518. Genézis. 1988. júl. 2., 17. p.
1519. Hogyha elszólom. 1987. nov. 21., 17. p.
1520. Holdszálon. 1989. jún. 17., 17. p.
1521. Igaz vére a szónak. 1988. máj. 14., 19. p.

1522. Játszi kedvvel. 1987. nov. 21., 17. p.
1523. Képzeted. 1987. nov. 21., 17. p.
1524. Keselyűk tornyának dombján. 1987. nov. 21., 17. p.
1525. Kettős végtelen. 1988. jan. 30., 16. p.
1526. Lázadó. 1988. júl. 2., 17. p.
1527. Mérni a múltat. 1987. jan. 10., 17. p.
1528. Messzeségkristályok. 1987. nov. 21., 17. p.
1529. Miért a szó. 1987. nov. 21., 17. p.
1530. Mindez az okosság. 1989. márc. 4., 15. p.
1531. Moldva. 1987. jan. 10., 17. p.
1532. Nem lehet soha igen. 1989. márc. 25., 17. p.
1533. Nincs mód rábírhatnak. 1989. márc. 25., 17. p.
1534. Oly versről szólj. 1988. febr. 20., 17. p.
1535. Perc, melybe a patak belefúl. 1988. jan. 30., 16. p.
1536. Remetevarangy. 1987. jan. 10., 17. p.
1537. Révész nélkül. 1989. jún. 17., 17. p.
1538. Sarki éjszaka. 1989. okt. 7., 16. p.
1539. Sirálycsapattal. 1987. nov. 21., 17. p.
1540. Sírfelirat a semmibe. 1989. jún. 17., 17. p.
1541. Sohasem aggódtam. 1988. ápr. 23., 17. p.
1542. Sok minden. 1988. okt. 15., 15. p.
1543. Szörnyek háromszöge. 1988. máj. 14., 19. p.
1544. Vakondok-parázs. 1988. okt. 15., 15. p.
1545. Végösszeg. 1989. jún. 17., 17. p.
1546. Versben kísértő. 1989. okt. 7., 16. p.
1547. Verset írni az elvágyódáshoz. 1987. nov. 21., 17. p.
1548. Zarándok. 1987. jan. 10., 17. p.

Varga Géza:

1549. Óda a törvényhez. 1990. jan. 20., 17. p.
1550. Szerelmes vers. 1991. febr. 23., 17. p.

Varga B. László:

1551. Útköveim. 1968. dec. 1., 18. p.

Varga Sándor:

1552. A csend. 1998. jan. 3., 8. p.
1553. A tél. 1999. febr. 13., 7. p.
1554. Akár egy jelentés. 2000. jan. 22., 9. p.
1555. Csak akkor leszel... 1997. júl. 19., 9 .p.
1556. Ébredés. 2000. márc. 25., 10. p.
1557. Ha már. 1999. jan. 16., 10. p.
1558. Hőség. 1998. aug. 8., 10. p.
1559. Idill. 1995. júl. 5., 13. p.
1560. Kőkrisztus. 1998. ápr. 11., 8. p.
1561. Összetartás. 1997. márc. 22., 12. p.
1562. Tavaszi remények. 1998. márc. 21., 8. p.
1563. Templom alkonyatban. 1998. aug. 22., 7. p.
1564. Üresjárat. 1999. jan. 30., 7. p.
1565. Vétkes áldozat. 1999. nov. 13., 10. p.
1566. Virág nincs. 1998. dec. 5., 9. p.

Varga Szilveszter:

1567. A Dunánál. 1989. aug. 26., 13. p.
1568. A fenyő. 1989. ápr. 15., 17. p.
1569. A fölvétel elkészült. 1987. dec. 5., 17. p.
1570. A Kánaán kapujában. 1990. jún. 2., 17. p.
1571. Album. 1986. dec. 20., 16. p.
1572. Angolkert. 1988. aug. 27., 13. p.
1573. Bánk bán elutazott. 1988. jan. 16., 17. p.
1574. Békét se hágy – de nincs miért verekednem. 1988. febr. 27., 17. p.
1575. Ciklusos vers. 1989. ápr. 15., 17. p.

1576. Csendélet. 1987. dec. 5., 17. p.
1577. Esténként. 1987. aug. 8., 15. p.
1578. Honismeret. 1989. aug. 26., 13. p.
1579. Kagylóhátú sziget. 1987. jún. 13., 17. p.
1580. Magyar Helikon. 1988. ápr. 9., 17. p.
1581. Maszkok. 1987. júl. 25., 13. p.
1582. Múltimádás. 1988. ápr. 9., 17. p.
1583. Nektek (mint magamnak). 1987. dec. 5., 17. p.
1584. Nézd, az ég hétágú. 1987. aug. 8., 15. p.
1585. Őszi lelkendezés. 1988. okt. 15., 15. p.
1586. Rajzok. 1988. máj. 28., 17. p.
1587. Ránk nehezednek. 1987. júl. 4., 13. p.
1588. Reggel. 1988. jan. 16., 17. p.
1589. Reggel, két évvel később. 1988. jan. 16., 17. p.
1590. Részvétül. 1986. dec. 20., 17. p.
1591. Song. 1988. febr. 27., 17. p.
1592. Szabad vagy. 1987. júl. 4., 13. p.
1593. Szüleim. 1988. jan. 16., 17. p.
1594. Tegnap. 1988. okt. 15., 15. p.
1595. Torz, ó! 1988. aug. 20., 14. p.
1596. Új év van. 1987. febr. 14., 17. p.
1597. Utolsó utazás. 1991. aug. 3., 12.p.
1598. Ülj mellém. 1987. jún.13., 17. p.
1599. Valami rendbe. 1988. febr. 27., 17. p.
1600. Vázlat az ezerkilencszáznyolcvanhatodik évi belgrádi könyvkiállításról. 1987.febr.14., 17. p.
1601. Visszatérek a vershez. 1987. jún. 13., 17. p.
1602. Vonatban. 1987. jún. 13., 17. p.

Varga Tibor:

1603. A győztes. 1987. dec. 26., 17. p.
1604. In dubio pro reo. 1987. dec. 26., 17. p.
1605. Szélben. 1987. dec. 26., 17. p.

Vári Fábián László:

1606. A balti szél balladái. 1999. aug. 21., 8. p.
1607. Úton Törökország felé. 1992. márc. 14., 14. p.

Vas István:

1608. Radnóti naplóját olvasva. 1962. jún. 10., 14. p.

Vasagyi Mária:

1609. Vasarely. 1970. febr. 15., 15. p.

Verebes Ernő:

1610. A menhely kertje. 2000. jan. 22., 7. p.
1611. Egy Magyarország fele. 2000. jún. 17., 7. p.
1612. 1968 őszén. 1989. dec. 16., 19. p.
1613. Gála. 2000. jan. 22.,7. p.
1614. Látom, más. 1998. dec. 26., 7. p.
1615. Nárcisz. 2000. jan. 22., 7. p.
1616. Pilinszky csendje. 2001. nov. 24., 7. p.

Veress Miklós:

1617. A mielőtt után. 1987. okt. 17., 12. p.

Veszteg Ferenc:

1618. A dögkeselyű. 1987. márc. 7. 17. p.
1619. A hófehérke és a hét törpe. 1987. máj. 30., 17. p.
1620. A hurrikán. 1991. febr. 23., 17. p.
1621. A tata-mama. 1987. júl. 18., 13. p.
1622. Akasztott szív. 1996. aug. 10., 10. p.
1623. Ami „mindig jelen van". 1989. szept. 30., 17. p.
1624. Elme-hecc, elmehet. 1989. febr. 4., 17. p.
1625. Hatszáz éves bászli pópa. 1989. júl. 8., 14. p.
1626. Hazug vers. 1987. dec. 5., 13. p.
1627. Hófehér kísértés. 1994. júl. 23., 13. p.
1628. Kérdésfeltevés és porba szállás „a költő elmebeteg" státusszimbólummal. 1991. jan. 26., 17. p.

1629. Kétsoros szilveszterre. 1996. dec. 28., 9. p.
1630. Lapályi köd. 1997. márc. 8., 9. p.
1631. Szilveszteri köszöntő szimbiózisban. 1989. dec. 30., 19. p.
1632. Út a múltba: „Berlin – Moszkva Tour – Retour". 1997. júl. 5., 9. p.

Vicei Károly:

1633. Fáradt tiltakozás. 1968. dec. 1., 18. p.
1634. Még nem tudod. 1970. jún. 13., 11. p.
1635. Vers Mars isten templomáról. 1969. jún. 8., 14. p.

Villányi László:

1636. A piros esernyő. 1997. febr. 8., 9. p.
1637. A szabadkai villamos. 1997. febr. 8., 9. p.

Virág Gábor:

1638. (...) 1996. márc. 30., 11. p.

Vörösmarty Mihály:

1639. A magyar költő. 2001. dec. 8., 7. p.

Vörösvári Heincz Vilmos:

1640. Régi járomban homályos fővel. 1970. nov. 14., 9. p.

Weöres Sándor:

1641. A Hold szelleme. 1964. okt. 4., 13. p.
1642. A nemzetségfők. 1964. okt. 4., 13. p.
1643. A pusztai múzsa, avagy a magyar irodamat miért nem fogadja be a világirodalom? 1989. jan. 28., 17. p.
1644. A rejtett hatalom. 1964. dec. 6., 13. p.
1645. Altatódal. 1989. jan. 28., 17. p.
1646. Antik ekloga. 1971. okt. 16., 13. p.
1647. Érc. 1999. jan. 23., 8. p.
1648. Gigantpolis. 1989. jan. 28., 17. p.
1649. Ha kérdezik ki vagy, ezt mondd. 1989. jan. 28., 17. p.
1650. Merülő Saturnus. 1971. okt. 16., 13. p.
1651. Scherzo. 1971. okt. 16., 13. p.
1652. Zümmögő. 1989. jan. 28., 17. p.

Wyragh Gábor:

1653. Születésnapomra. 1998. jan. 3., 8. p.

Zákány Antal:

1654. Az Isten körme alatt. 1968. dec. 29., 18. p.
1655. Ború. 1987. márc.7., 17. p.
1656. Éjszaka. 1997. márc. 1., 12. p.
1657. És mégis. 1964. febr. 9., 13. p.
1658. Gond. 1987. márc. 7., 17. p.
1659. Hárman voltunk... 1999. júl. 10., 10. p.
1660. Lehetnék... 1964. febr. 9., 13. p.
1661. Mindenszentek éjszakáján. 1968. dec. 29., 18. p.

Zalán Tibor:

1662. Hasonlat. 1997. máj. 31., 11. p.
1663. Kassák, a tengerész. 1997. jún. 7., 10. p.

Próza, dráma

Apró István:

1664. Asszony és bor. 1988. máj. 28., 17. p.

Bajor Andor:

1665. Dolmányos varjú. 1971. jún. 19., 9. p.

Bakos András:

1666. Ha meggyújtják a gyertyát. 2001. dec. 1., 7. p.

Balázs Attila :

1667. A fekete víz. 1991. jún. 22., 17. p.
1668. A kutya. 1988. jún. 25., 17. p.

1669. A meztelen folyó. 2001. okt. 6., 7. p.
1670. A rózsa neve. 1988. szept. 24., 18. p.
1671. Agyhumor és fekete kórházpapucs. 1987. jún. 27., 14. p.
1672. Az angyalok. 1988. márc. 12., 17. p.
1673. Az Olümposzról. 1987. aug. 8., 14. p.
1674. Az utolsó keringő. 1988. jún. 25., 17. p.
1675. Bruno Schulz és a tűzoltás. 1987. jún. 20., 14. p.
1676. Jakab a ködben. 1988. júl. 23., 13. p.
1677. James Dean. 1988. jan. 16., 17. p.
1678. Larissza. 1989. aug. 26., 13. p.
1679. Oszlop, a harcos. 1980. máj. 17., 16. p.
1680. Paganini és a márkiné. 1988. jún. 25., 17. p.
1681. Párizsi szelet. 1987. nov. 14., 17. p.
1682. Tizenkettedik szemelvény-töredék a Féderes Manó emlékirataiból (Gáspár és Jishak a Klagenfurti vásáron) 1987. febr. 21., 17. p.
1683. Váratlan találkozás. 1987. márc. 21., 15. p.

Bálint György:

1684. Beszélgetés egy borjúval. 1989. máj. 6., 17. p.

Balla László:

1685. A legfőbb parancs. 1988. nov. 12., 16. p.

Bányai János:

1686. A szavak bennünk élnek. 1963. jún. 16., 14. p.
1687. A vén király. 1962. jan. 14., 13. p.
1688. Kis, piros pontok. 1968. jan. 28., 17. p.

Barácius Zoltán:

1689. Mozi. 1997. febr. 22., 12. p.
1690. Vajdaság. 1992. aug. 1., 13. p.

Baranovszky Edit:

1691. Ásító tigris. 1988. ápr. 9., 17. p.
1692. Isten malmában. 2001. dec. 15., 10. p.

Bata János.

1693. Graz-sziget. 1987. nov. 21., 17. p.

Beder István:

1694. Szomjúság földje. 1991. jún. 8., 17.p.

Beke György:

1695. Anyakönyv. 1971. ápr. 10., 10. p.

Beke Ottó:

1696. Kuka. Camus és mások nyomán szabadon. 1999. febr. 6., 10. p.

Bence Erika:

1697. A mama ablaka. 1996. jún. 1., 12. p.
1698. Bolondok. 1997. jan. 25., 12. p.

Bencz Mihály:

1699. A halál oka. 1965. febr. 21., 13. p.
1700. A köd ismét felszáll. 1966. júl. 3., 13. p.
1701. Az első órák. 1967. máj. 21., 13. p.
1702. Gesztenyézés közben. 1966. febr. 13., 13. p.
1703. Magasok vándora. 1970. máj. 16., 9. p.
1704. Májusi borulat. 1965. máj. 9., 13. p.
1705. Senkiházi. 1965. ápr. 25., 13. p.
1706. Vándorcirkusz. 1964. dec. 6., 13. p.

Beszédes Attila:

1707. Ági, a szőke atombomba. 1992. ápr. 25., 14. p.

Beszédes István:

1708. A jégjáró. 1999. jan. 23., 10. p
1709. Farkassötét. 2001. okt. 6., 7. p.

Blumm, Dark. Aaron:

1710. Utolsó találkozásom Weisz Gizellával. 1999. jan. 16., 10. p
1711. V. története. 1996. júl. 13., 12. p.

Bogdánfi Sándor:

1712. A félkarú Jack. 1968. dec. 15., 17. p.
1713. A gyilkos. 1968. okt. 27., 17. p.
1714. A múzsa. 1969. febr. 16., 13. p.
1715. A nőnemű gép. 1969. jan. 26., 13. p.
1716. Az elfoglalt ember (jelenet). 1965. aug. 29., 16. p.
1717. Az új szerkesztő. 1968. márc. 31., 21. p.
1718. Cinikus vallomások. 1962. ápr. 8., 13. p.
1719. Éjféli látogató. 1967. okt. 1., 15.p.
1720. Ember a Holdon. 1969. márc. 16., 14. p.
1721. Emberevők. 1971. máj. 8., 9. p.
1722. Évi szabadság. 1965. aug. 8., 15. p.
1723. Foszlányok. 1964. szept. 27., 13. p., okt. 4., 14. p., okt. 11., 14. p., okt. 18., 14. p., okt. 25., 14. p., nov. 1., 14. p., nov. 8., 13. p., nov. 15., 13. p., nov. 22., 16. p., dec. 6., 16. p., 1966. jan. 8., 14. p., 1966. jan. 30., 15. p., febr. 6., 13. p., febr. 20., 14. p., márc. 6., 13. p., márc. 13., 13. p., márc. 20., 13. p., márc. 27., 13. p., ápr. 3., 13. p., ápr. 10., 13. p., ápr. 17., 14. p., ápr. 24., 14. p., máj. 8., 13. p., máj. 15., 13. p., máj. 22., 14. p., máj. 29., 15. p., jún. 5., 14. p., jún. 12., jún. 19., 14. p., jún. 26., 13. p., júl. 3., 15. p., júl. 10., 11. p., júl. 17., 13. p., júl. 24., 13. p., aug. 7., 11. p., aug. 14., 11. p., aug. 21., 11.p., aug. 28., 11. p., szept. 4., 11. p., szept. 11., 11. p., szept. 18., 13. p., szept. 25., okt. 2., 13. p., okt. 9., 13. p., okt. 16., 13. p., okt. 23., 15. p., okt. 30., 13. p., nov. 6., 13. p., nov. 13., nov. 20., 13. p., nov. 27., 16. p., dec. 4., 16. p., dec. 11., 16. p., dec. 18., 14. p., dec. 25., 14 .p., 1967. jan. 8., 15.p., jan.15., 13. p., jan. 22., 14. p., jan. 29., 13. p., febr. 5., 16. p., febr. 12., 16. p., febr. 19., 13. p., febr. 26., 15. p., márc. 5., 13. p., márc.12., 14. p., márc. 19., 13. p., márc. 26., 13. p., ápr. 2., 13. p., ápr. 9., máj. 7., 17. p., máj. 14., 15. p., máj. 21., 13. p., máj. 28., 14. p., jún. 4., 14. p., jún. 11., 14. p., jún. 18., 15.p., jún. 25., 14. p., 1971. nov. 6., 13. p., nov. 13., 11. p., nov. 20., 13. p., nov. 27., 13. p
1724. Földrengés. 1968. febr. 18., 18. p.
1725. Játék. 1967. dec. 10., 13. p.
1726. Kaland az irodában. 1968. jún. 23., 17. p.
1727. Koporsó a szoba közepén. 1967. jún. 11., 13. p.
1728. Moziban. 1968. ápr. 28., 19. p.
1729. Nem értem, tanító bácsi. 1962. szept. 9., 17. p.
1730. Nyári nap. 1965. aug. 15., 16. p.
1731. Repülő lelkiismeret. 1967. júl. 30., 14. p.
1732. Sugarak. 1965. júl. 4., 13. p.
1733. Te. 1967. aug. 27., 13. p.
1734. Vissza az árakkal! 1987. jan. 31., 17. p.
1735. Üldözési mánia. 1967. febr. 12., 13. p.

Bognár Antal:

1736. A megszületés. 1991. okt. 19., 15.p.

Bordás Győző:

1737. A metrójegy. 1992. aug. 1., 12. p.
1738. Az időjós. 1991. ápr. 27., 17. p.
1739. Ég a kút. 1992. jan.4., 15. p.

Bordás Tímea:

1740. Napló. 2001. dec. 29., 10. p.
1741. Vendég érkezik a házhoz. 2001. dec. 1., 9. p.

Borsos Tünde:

1742. Anti-Aeneas. 1995. jan. 14., 12. p.

Bozóki Judit:

1743. Hazafelé. 1992. szept. 12., 13. p.

Börcsök Erzsébet:

1744. Az óra jár. 1967. nov. 12., 13. p.
1745. Emberek a Karas mellől. 1971. máj. 15., 9. p.
1746. Furcsa temetés. 1991. jún. 1., 17. p.
1747. Levél egy mai lányhoz. 1970. júl. 18., 13. p.
1748. Rizskalászok énekelnek. 2001. máj. 5., 9. p.

Börcsök László:

1749. Menekvés. 1969. márc. 2., 14. p.

Brasnyó István :

1750. A bejárhatónál nagyobb távolság. 1998. máj. 16., 7. p
1751. A bottal ütött nyom. 1996. nov. 23., 9. p.
1752. A fasor. 1968. jan. 7., 17. p.
1753. A fejünknek érzett nehézkedés. 1998. márc. 28., 8. p.
1754. A fejvadász nehéz élete. 1970. febr.8., 13. p.
1755. A figyelem kerülőútjai. 1996. szept. 7., 12. p.
1756. A fikció hátterében élni. 1996. nov. 16., 9. p.
1757. A forma feltölthetősége. 1989. szept. 2., 14. p.
1758. A függőviszony beismerése. 1983. ápr. 9., 14. p.
1759. A gondolat elveszített fonala. 1997. júl. 26., 7. p.
1760. A gyanú árnyéka. 1984. jan. 21., 16. p.
1761. A gyújtogató. 1967.ápr. 23., 13. p.
1762. A harmadik dubai vers. 1997. jún. 21., 1. p.
1763. A helyzet magaslata. 1997. febr. 8., 12. p.
1764. A hóember életrajza. 1994. okt. 22., 12. p.
1765. A homokdűnék okkerszíne Arábiában. 1997. szept. 20., 7. p.
1766. A kicsiny, megnyomorított Leopardi gróf a Holdba vágyik. 1983. jan. 15., 17. p.
1767. A költészet kárbaveszett stratégiája. 1989. aug. 12., 14. p.
1768. A kötél érdes fogása. 1998. okt. 31., 7. p.
1769. A lapályokra hullott fátyol. 1998. febr. 7., 7. p.
1770. A látképbe történő másolódás. 1997. aug. 9., 9. p.
1771. A megszentelt bárd. 1998. okt. 17., 8. p.
1772. A mi földjeink. 1969. dec. 28., 15. p.
1773. A porlepte látképen végighúzott ujj. 1996. febr. 3., 9. p.
1774. A Ráktérítő. 1998. okt. 3., 8. p.
1775. A szokványosan viharvert közép-európai rongy. 1989. nov. 11., 16. p.
1776. A távolság irányába való merülés. 1998. júl. 25., 8. p.
1777. A térkép képzeletvilágunk hátlapján. 1997. máj. 17., 11. p.
1778. A testetlenség, ami a sarkában jár. 1997. nov. 1., 7. p.
1779. A törésvonal mente. 1996. máj. 4., 10. p.
1780. A tovasodródott púderfelhő. 1997. márc. 1., 9. p.
1781. A trombita tölcséreként megcsillanó világosság. 1998. máj. 9., 8. p.
1782. A túlsó szemszög. 1995. dec. 2., 9. p.
1783. A vágy, hogy égaljat cserélni. 1997. máj. 3., 12. p.
1784. A verőfény lapozása. 1997. márc. 22., 11. p.
1785. A vers. 1969. aug. 17., 14. p.

1786. A világ elhagyatott szobasarkai. 1998. ápr. 18., 9. p.
1787. A Világszabadság hírére. 1997. márc.15., 9. p.
1788. A visszacsapó. 1997. aug. 30., 7. p.
1789. A zeneóra hossza. 1996. ápr. 6., 12. p.
1790. Agresszivitásom elhatalmasodása. 1996. aug. 3., 9. p.
1791. Ágyamban Follain, a francia. 1983. máj. 7., 15. p.
1792. Ahogy írja: lelke ünnepre készül. 1983. márc. 5., 16. p.
1793. Alkonyatkor. 1967. szept. 17., 15. p.
1794. Alkonyatunk torkolattüze. 1995. okt. 28., 12. p.
1795. Amikor égni kezd a tűz. 1983. júl. 23., 14. p.
1796. Árvaház. 1989. júl. 22., 13. p.
1797. Átírás. 1983. júl. 16., 13. p.
1798. Átjárás az emlékezeten. 1996. máj. 25., 10. p.
1799. Átszámítás. A számítás keresztülhúzása. 1996. okt. 5., 11. p.
1800. „Augusztus! Amikor jönnek a svábbogarak...". 1989. aug. 26., 14. p.
1801. Ázalék. 1996. ápr. 27., 12. p.
1802. Az adoma meg a csattanója. 1996. jún. 8., 11. p.
1803. Az alkonyat megnövekedett, égő sövénye. 1996. dec. 7., 12. p.
1804. Az állaghoz méltó töménység. 1997. ápr. 19., 11. p.
1805. Az árnyék iménti helye. 1997. szept. 27., 7. p.
1806. Az égi háló. 1998. szept. 19., 9. p.
1807. Az elmaradt vacsora leírása. 1969. okt. 12., 14. p.
1808. Az érdeklődés középpontja. 1995. dec. 16., 11. p.
1809. Az eredet elharapott fonala. 1997. dec. 27., 9. p.
1810. Az erődkapu, a megfigyelőállás, a torony. 1998. jún. 20., 9. p.
1811. Az Északi Hydra. 1998. jan. 31., 7. p.
1812. Az északi térítő. 1998. jún. 13., 9. p.
1813. Az evilági lépcsők amarra fölfelé vezetnek 1995. dec. 9., 11. p.
1814. Az idő járta. 1996. febr. 24., 10.p.
1815. Az immenzurábilis eszménye fölötti elragadtatás. 1997. aug. 2., 7. p.
1816. Az írás árnyéka. 1996. nov. 9., 9. p.
1817. Az óra ütése a nullán. 1997. jan. 25., 12. p.
1818. Az óriáshölgy. 1970. máj. 16., 11. p.
1819. Az újlaki kapura íródott Phőnix. 1997. febr. 15., 11. p.
1820. Az utolsó vers Deirában. 1997. jún. 28., 9. p.
1821. Bajt bajjal tetézve. 1985. aug. 24., 14. p.
1822. Bátyám. 1969. júl. 13., 13. p.
1823. Berkek, ahol fényes délben a kakukk szól. 1997. máj. 31., 9. p.
1824. Boldogasszony betűivel. 1998. aug. 22., 7. p.
1825. Borjú és más. 1969. nov. 9., 14. p.
1826. Búcsú a Borostyánúton. 1991. jan. 12., 17. p.
1827. Címerünk mezeje. 1997. nov. 15., 8. p.
1828. Csak búbánat nótájára. 1996. szept. 21., 11. p.
1829. Csáth Géza megnyergeli a Szent Mihály lovát. 1987. febr. 28., 17. p.
1830. Csekély haladék. 1995. szept. 23., 14. p.
1831. Cserélj velem! – kiáltottam. 1983. febr. 26., 15. p.
1832. Csöndben ne lépj az éjszakába át. 1983. jan. 29., 17. p.

1833. Délibáb rajzolta veduta. 1998. aug. 1., 8. p.
1834. Délután Fudzséirában. 1997. aug. 16., 9. p.
1835. Dimenzió. 1996. ápr. 20., 12. p.
1836. Dubai partvidék. 1997. aug. 23., 7. p.
1837. Égi járom. 1996. febr. 10., 10. p.
1838. Egy éjjel aztán bármire gondolsz... 1967. jan. 29., 13. p.
1839. Egy fény szögben való megtörése. 1996. febr. 17., 12. p.
1840. Egy próbálkozás: mernék-e még verset írni? 1997. febr. 22., 10. p.
1841. Elmélyített változat. 1997. jan. 4., 12. p.
1842. Első dubai vers. 1997. jún. 7., 9. p.
1843. Émile Verhaeren Flandriában. 1982. szept. 4., 15. p.
1844. Emlékezés Brodszkijra. 1996. márc. 9., 11. p.
1845. Emlékezetben őrzött tűkarc. 1995. ápr. 1.,12. p.
1846. Emlékezetes semmiségek. 1998. aug. 9., p.
1847. Entente cordiale. 1996. márc. 30., 10. p.
1848. Eredendő idóma. 1996. okt. 26., 10. p.
1849. Értelmiségi bőr. 1996. jún. 15., 9. p.
1850. Értesülés a hatodik világrészről. 1968. ápr. 28., 17. p.
1851. Este a tanyán. 1967. okt. 29., 15. p.
1852. Exportáru. 1966. dec. 4., 13. p.
1853. Fajsúly. 1997. okt. 4., 9. p.
1854. Federico! 1982. dec.18., 14. p.
1855. Felindulás a könyvtárban. 1995. máj. 13., 11. p.
1856. Felütve a könyvet, hajnali olvasásra. 1983. máj. 28., 17. p.
1857. Fényképezés a sötétben.1997. ápr. 26., 10. p.
1858. Fjodor Mihajlovics. 1982. okt. 16., 15. p.
1859. Föllebbezés Fehér Ferenc dolgában. 1989. aug. 5., 15. p.
1860. Füst Milán–nyugta. 1987. júl. 25., 14. p.
1861. Fut a szabó... 1989. márc. 11., 17. p.
1862. Futó kaland. 1968. szept. 22., 19. p.
1863. Fűzcincérek. 1971. jún. 12., 9. p.
1864. Geológiai tábla. 1997. jan. 11.,12. p.
1865. „Gib's auf! Gib's auf!" Hommage á Franz Kafka. 1982. okt. 2., 17. p.
1866. Golgotányi méretű. 1998. ápr. 4., 9. p.
1867. Gyakorlati szempontból. 1983. febr. 19., 14. p.
1868. Hadművészeti értekezés. 1995. júl. 1., 13. p.
1869. Hal, cigaretta. 1968. jún. 9., 19. p.
1870. Haladvány. 1995. febr. 18., 14. p.
1871. Haldoklás. 1969. szept. 14., 13. p.
1872. Hány húrja van a kitharának? 1983. máj. 14., 17. p.
1873. Helen. 1971. júl. 10., 11. p.
1874. Helybenjárás a poláris fényben. 1997. nov. 22., 7. p.
1875. Hét kijelentő mondat. 1984. jan. 7., 16. p.
1876. Hogy úgy vegyünk mindent, ahogy van. 1982. nov. 20., 16. p.
1877. Hosszú idő pórázon. 1997. máj. 10., 10. p.
1878. Hosszú törtvonal. 1998. nov. 21., 7. p.
1879. Hotel Pimodan. 1983. jan. 8., 15. p.
1880. Hová lett a tavirózsa? 1998. jan. 24., 7. p.
1881. Időzés. 1995. nov. 18., 9. p.
1882. Igénk ragozása. 1990. júl. 21., 11. p.

1883. Indulás. 1968. szept. 8., 19. p.
1884. Irányt váltott hallgatás. 1998. márc. 7., 7. p.
1885. Írásbeli Aradon. 1995. okt. 7.,11. p.
1886. Írvána. 1996. júl. 13., 9. p.
1887. István királyék. 1996. aug. 24., 11. p.
1888. Jégbe fagyva. 1967. júl. 9., 13. p.
1889. Jézus a munkástemplomban. 1994. aug. 6., 11. p.
1890. Joszif Brodszkij álomkatonája. 1996. márc. 23., 12. p.
1891. Kalózparti tél. 1998. jan. 3., 7. p.
1892. Kazárok utolsó fejedelme. 1989. okt. 21., 17. p.
1893. Keresem Pedro Páramót. 1982. nov. 6., 15. p.
1894. Két madár. 1970. aug. 1., 9. p.
1895. Kilopakodva egy regényhőssel. 1983. jún. 4., 17. p.
1896. Kilátás a rézföldekre. 1998. dec. 19., 9. p.
1897. Kis, fázékony rege. 1998. febr. 14., 8. p.
1898. Kísértet a teljesség önleírására. 1996. aug. 17., 11. p.
1899. Kis himnusz a boldogságról. 1967. márc. 5., 13. p.
1900. Költemény. 1968. jan. 28., 17. p.
1901. Kolumbusz Kristóf a Magellán-felhőben. 1996. máj. 11., 10. p.
1902. Konsztantinosz Kavafisznak 1933-ban. 1982. nov. 13., 16. p.
1903. Közeledik kétségtelenül. 1997. nov. 8., 9. p.
1904. Lactani salutem! 1984. jan. 28., 16. p.
1905. Lamberg altábornagy meggyilkolása. 1995. aug. 12., 12. p.
1906. Lélektani had- és gondviselés. 1996. jún. 22., 9. p.
1907. Lelkünkben vendégeskedő madárijesztő. 1996. okt. 12., 9. p.
1908. Magas, tengeri városok. 1998. aug. 8., 8. p.
1909. Mágneses mezők. 1998. okt. 3., 8. p.
1910. Magtárban. 1967. dec. 3., 14. p.
1911. Mágusok, három király. 1997. dec. 20., 7. p.
1912. Mandelstam Moszkvában. 1982. okt. 30., 17. p.
1913. Már hozzák a labdát... 1989. máj. 31., 13. p.
1914. Második dubai vers. 1997. jún. 14., 9. p.
1915. Megállt a napóra. 1998. szept. 26., 8. p.
1916. Megjön a bitang leányzó. 1989. szept. 23., 17. p.
1917. Megvág a papír. 1983. ápr. 16., 15. p.
1918. Merő ellentét. 1983. márc. 26., 16. p.
1919. Mi töri az ágakat a körtefán? 1970. aug. 22., 9. p.
1920. Milyen volt tegnap alkonyatkor a halastó. 1970. jún. 27., 9. p.
1921. Mindenestül ismeretlenné magasztosul. 1998. jan. 10., 7. p.
1922. Mint fényesebb nyom. 1998. aug. 29., 7. p.
1923. Miről szól a hosszú történet? 1997. júl. 12., 10. p.
1924. Miszlik. 1997. szept. 13., 7. p.
1925. Mit kiáltozom a hajnalban. 1984. jan. 14., 16. p.
1926. Mohácsi bábjáték. 1996. aug. 31., 11. p.
1927. Most mit mutogatna. 1990. ápr. 7., 13. p.
1928. Musil! Musil! 1982. dec. 4., 16.p.
1929. Nádvágó emberek. 1968. okt. 20., 18. p.
1930. Nagypénteki látkép eredeti háttere. 1997. márc. 29., 9. p.
1931. Nagyszombat Péterváradon. 1995. ápr. 15., 15. p.

1932. Napórák számlapja. 1996. dec. 14., 9. p.
1933. Nappalaink leghosszabbika eljövend. 1998. jún. 27., 9. p.
1934. Nyilallás a levegőben. 1998. nov. 14., 8. p.
1935. Nyitva maradt tájkép. 1998. szept. 12., 7. p.
1936. Nyúlvidék. 1995. okt. 21., 14. p.
1937. Októberi szarkák. 1998. okt. 24., 9. p.
1938. Olvadékonysága. 1996. márc. 2., 11. p.
1939. Olvasatlan mennyei iromány. 1998. máj. 3., 9. p.
1940. Oroszlános bejáratú szentélyeink. 1998. jún. 6., 7. p.
1941. Összhang égi mutatványok garmadájában. 1998. márc. 21., 9. p.
1942. Őszi virágzás az Indiai-óceánon. 1998. dec. 5., 7. p.
1943. Papírra írott semmiség. 1997. szept. 6., 7. p.
1944. Paul Verlaine boldogtalansága. 1982. szept. 18., 15. p.
1945. Pétervárad, 1789. 1995. júl. 8., 13. p.
1946. Pétervárad havas tetői. 1996. jan. 6., 9. p.
1947. Pilóta nélkül. 1983. júl. 30., 13. p.
1948. Pimodan a nyertes oldalon. 1989. szept. 16., 18. p.
1949. Pünkösdi hajítófa. 1998. máj. 30., 9. p.
1950. Rajtaütés. 1982. dec. 11., 15. p.
1951. Régi veduták toronyablaka. 1996. okt. 19., 9. p.
1952. Rémlátkép. 1996. jan. 20., 11. p.
1953. Rés az emlékezésen. 1995. okt. 14., 11. p.
1954. Retardált történetünk. 1997. dec. 6., 7. p.
1955. Semmiből meregetett hős. 1989. nov. 9., 15. p.
1956. Síkvidéki forróság. 1998. júl. 11., 7. p.
1957. Skolasztikus szemlélet. 1996. aug. 10., 10. p.
1958. Suli dal. 1971. máj. 15., 10. p.
1959. Švejkkel együtt. 1983. ápr. 23., 16. p.
1960. Szánt szándékkal. 1989. szept. 30., 18. p.
1961. Szarmata mezők. 1998. okt. 10., 8. p.
1962. Szellemi túlélési csomagunk. 1996. nov. 2., 9. p.
1963. Szent Gellért hordója. 1996. dec. 28., 12. p.
1964. Szergej Eizenstein és I.E. Babel szóváltása. 1983. máj. 21., 21. p.
1965. Szólongatás. 1984. nov. 3., 17. p.
1966. Találomra kölcsönzött kalap. 1997. júl. 5., 11. p.
1967. Tánc. 1968. dec. 8., 19. p.
1968. Tapadási felület. 1997. jan. 18., 11. p.
1969. Tárgyak. 1970. júl. 18., 13. p.
1970. Téli szavalat. 1998. jan. 17., 7. p.
1971. Térhódítás. 1983. febr. 12., 16. p.
1972. Természetbeni metafora. 1996. szept. 28., 9. p.
1973. Természetes emelkedettség. 1998. ápr. 11., 9. p.
1974. Teve bújik át a tű fokán. 1997. okt. 11., 7. p.
1975. Tiszta holdfényben. 1969. jún. 15., 13. p.
1976. Töredék 1979-ből. 1994. dec. 17., 13. p.
1977. Trakl, Galicia. 1983. jan. 22., 17. p.
1978. Tücsök a ló fülén. 1989. okt. 14., 14. p.
1979. Túlélés a semmiben. 1996. jún. 1., 12. p.
1980. Umm-el- Kaivein neve. 1998. júl. 18., 8. p.
1981. Út hazafelé. 1967. jún. 4., 15. p.

1982. Utasok. 1985. szept. 7., 16. p.
1983. Utazásaink, amelyek, lám, mire adják magukat. 1997. júl. 19., 7. p.
1984. Útitárs. 1982. okt. 9., 15. p.
1985. Vágd szét a pacsirtát, Emily Dickinson! 1982. nov. 27., 16. p.
1986. Valahol az összesség folytatása. 1983. márc. 19., 15. p.
1987. Valaki ujját a papírra teszi. 1983. jún. 11., 16. p.
1988. Valami elemzése, sötétben. 1983. ápr. 2., 17. p.
1989. Valami elszunnyadt az ágakon. 1970. okt. 10., 9. p.
1990. Valami kifényesedése a közelemben. 1997. márc. 8., 9. p.
1991. Várunk kerete cinóber. 1995. jún. 24.,11. p.
1992. Vers: Leírlak! 1985. aug. 31., 16. p.
1993. Vesztünkre, szinte lángra kap. 1998. szept. 5., 8. p.
1994. Visszhangzás. 1996. jan. 27., 10. p.
1995. Volna ugyan miről beszélni, csak majd nem lesz kivel. 1989. okt. 7., 17. p.

Bródy Imre:

1996. Párbaj. 1969. jan. 5., 13. p.

Burány Béla:

1997. A csúnya kutya. 1990. márc. 31., 19. p.
1998. A görög leány. 1989. júl. 29., 14. p.
1999. A Máró. 1992. jan. 25., 15. p.
2000. Az utóbbi időben megint sokat gondolok a nagyapára. 1992. jún. 20., 12. p.
2001. Bemek Imre halála. 1971. jún. 12., 11. p.
2002. Buszablak. 1992. aug. 29., 10. p.

Burány Nándor:

2003. A légy. 1969. márc. 9., 13. p.
2004. Élet és halál. 1971. jún. 5., 11. p.
2005. Gloster. 1987. júl. 11., 13. p.
2006. Ítélet. 1966. dec. 4., 13. p.
2007. Kisiklás. 1970. febr. 15., 16. p.
2008. Margit híd (részlet). 1991. nov. 2., 15.p.
2009. Menekülés. 1967. máj. 14., 15. p.
2010. Mi az a nemszép? 2000. jan. 22., 10. p.
2011. Miképpen mi is...1991. aug. 31., 16.p.
2012. Műhelyben. 1971. júl. 24., 9. p.
2013. Musa Nushi megbizatása. 1989. jún. 24., 17. p.
2014. Otthon lenni. 1967. nov. 26., 13. p.
2015. Seb. 1988. szept. 24., 19. p.
2016. Tárnics. 1992. ápr. 11., 14. p.
2017. Telek. 1990. jún. 2., 17. p.
2018. Töltés. 1968. jan. 21., 17. p.
2019. Vergődés. 1966. jún. 26., 13. p.
2020. Virrasztás. 1968. szept. 8., 17. p.

Burkus Valéria:

2021. Erősek és gyengék. 1963. jún. 9., 13. p.
2022. Hűtlenség. 1964. febr. 16., 13. p.

Csákvári Hajnalka:

2023. Szokásos hazai vonat. 1998. dec. 26., 9. p.

Csépe Imre:

2024. A barackfák alatt. 1966. ápr. 17., 13. p.
2025. Subavásár. 1963. szept. 8., 13. p.

Cseres Tibor:

2026. Szenttamás-Földvár. 1991. jún. 29., 17. p.
2027. Vérbosszú Bácskában. 1993. máj. 29., 12. p.

Csiki László:

2028. Csend. 1971. nov. 13., 13. p.

Czimmer Anna, G.:

2029. A nyugdíj. 1966.okt. 23., 13. p.

Deák Ferenc:

2030. A csodavésnök. 1970. nov. 28., 17. p.
2031. A ház. 1964. júl. 12., 13. p.
2032. A márványszamár. 1965. máj. 9., 13. p.

2033. A villám, a galambok. 1969. márc. 16., 13. p.
2034. Allergia. 1963. márc. 17., 14. p.
2035. Az ember nem tudja... 1969. okt. 12., 13. p.
2036. Az öregúr végzete. 1961. dec. 17., 13. p.
2037. Csak a lány miatt kérdem... 1968. máj. 26., 17. p.
2038. Gránátalma, fűrészpor. 1965. ápr. 18., 13. p.
2039. Halottak pártján. 1963. júl. 14., 13. p.
2040. Írtó nagy verekedés. 1971. okt. 9., 13. p.
2041. „Komoly egy kentaur volt". 1969. jún. 29., 14. p.
2042. Kuruzsló a városban. 1965. febr. 28., 13. p.
2043. Mégis a szí... 1970. ápr. 19., 11. p.
2044. Mint egy szobor. 1967. máj. 21., 13. p.
2045. Őszi libretto. 1964. nov. 8., 13. p.
2046. Prológus. 1966. marc. 6., 13. p.
2047. Szakadásban. 1963. dec. 15., 13. p.
2048. Unalom. 1962. ápr. 15., 13. p.

Debreczeni József:

2049. A karóra. 1968. szept. 1., 19. p.
2050. A szatír. 1968. szept. 29., 20. p.
2051. A túlvilági mosoly. 1969. febr. 2., 13. p.
2052. Az élet forrása. 1969. ápr. 20., 15. p.
2053. Az űrkabin titka. 1968. szept. 15., 17. p.
2054. Babonás barátom búja. 1968. márc. 3., 19. p.
2055. Bogó. 1967. máj. 7., 15. p.
2056. Bordaműtét. 1968. dec. 1., 19. p.
2057. Cél. 1968. febr. 18., 17. p.
2058. Egyszerű asszonyok. 1969. máj. 18., 16. p.
2059. Előszó egy végszóhoz. 1966. okt. 9., 13. p.
2060. Gimnazistából.1969. jan. 12., 14. p.
2061. Gyorsvonaton, esőben.1967. okt. 15., 14. p.
2062. Három pad. 1965. okt. 17., 14. p.
2063. Hét óra harminckor. 1967. júl. 2., 15. p.
2064. Játék a kórházban. 1969. márc. 9., 15. p.
2065. Költők és házalók. 1968. dec. 15., 19. p.
2066. Málika. 1968. dec. 29., 18. p.
2067. Nagybátyám csókja. 1968. márc. 31., 19. p.
2068. Nero álma. 1968. ápr. 14., 20. p.
2069. Párbeszéd. 1964. szept. 6., 13. p.
2070. Poézis gólhelyzetben. 1965. okt. 17., 15. p.
2071. Rövidzárlat. 1968. jan. 24., 18. p.
2072. Széljegyzetek – morállal. 1968. febr. 4., 19. p.
2073. Szép. 1962. szept. 23., 14. p
2074. Tejút. 1968. máj. 5., 17. p.
2075. Teraziji. 1968. jún. 2., 18. p.

Dér Zoltán:

2076. Vallomás. 1998. okt. 17., 7. p.

Déry Tibor:

2077. Egy nap hordaléka. 1976. ápr. 3., 11. p.
2078. Olvasónaplómból. 1963. nov. 10., 15. p.

Dési Ábel:

2079. Csak a kötél. 1993. ápr. 24., 13. p.
2080. Életet játszani. 1966. nov. 27., 13. p.
2081. Könyörgés egy koporsóért. 1996. máj. 4., 12. p.
2082. Lázadó valóság. 1970. máj. 23., 9. p.

Domonkos István:

2083. Egy doboz gyufa. 1968. okt. 20., 17. p.
2084. Játék. 1967. okt. 8., 14. p.

2085. Partizántörténetek. 1966. okt. 30., 13. p.
2086. Rakéták. 1966. máj. 22., 13. p.
2087. Szemek. 1967. dec. 10., 13. p.
2088. Via Itália. 1968. jún. 9., 17. p.

Dömötör Krisztina:

2089. A Könyörtelen Manipuláció Városa. 1995. máj. 6., 12. p.

Dudás Károly:

2090. Levegőadó. 1987. máj. 30., 16. p.

Egri Viktor:

2091. Lázadás. 1967. szept. 3., 14. p.

Erdélyi Gábor:

2092. A juss. 1988. nov. 12., 16. p.

Esterházy Péter

2093. A csók 1993. jún. 26., 13. p.
2094. Hahn-Hahn grófnő locsogása. 1993. márc. 20., 9. p.

Fábry Zoltán:

2095. Üresjárat: napló a jogfosztottság éveiből. 1997.aug.9., 10.p.

Farkas Zsuzsa, H.:

2096. Felhőhidak. 1969. febr. 2., 15. p.

Fehér Ferenc:

2097. A magánnyomozó intézetben. 1967. ápr. 23., 15. p.
2098. A sötétkamrás ember. 1967. ápr. 16., 13. p.
2099. Asszonyok és katonák 1961. dec. 10., 13. p.
2100. Földi és égi tájak. 1966. febr. 20., 13. p.
2101. Idegenvezető voltam... 1966. szept. 18., 13. p.
2102. Vallomás. 1965. aug. 29., 16. p.
2103. Vegyél a nyakadba, apukám! 1968. márc. 3., 17. p.

Fehér István:

2104. Idegenek. 1997. márc. 22., 12. p.

Fejes Endre:

2105. Párizsi emlék. 1963. nov. 24., 13. p.

Fekete István:

2106. Tél. 1991. febr. 16., 17. p.

Fodor István:

2107. Hinni kell!? 1998. febr. 14., 7. p.

Foky István, B.:

2108. A Napkárász halála. 1971. nov. 13., 11. p.
2109. Balsors. 1971. márc. 24., 9. p.
2110. Írisz. 1995. febr. 11., 14. p.

Forgó Zoltán:

2111. Egy gyermek a tájképen. 1995. jan. 7., 13. p.
2112. Kentaur. 1999. júl. 10., 10. p.
2113. Menekülés az aranykorok szürkületéből. 1995. júl. 8.,13. p.

Gál László:

2114. A hős. 1968. febr. 11., 17. p.
2115. Gombóc könyvéből. 1965. okt. 3., 13. p.
2116. Mint a többi. 1967. máj. 28., 14. p.
2117. Nusi. 1962. máj. 20., 13. p.

Garai Aranka:

2118. Virág sor. 1987. jan. 31., 17.p.

Gimpel Tibor:

2119. Hypnoticum. 1987. máj. 30., 17.p.

Gion Nándor:

2120. A súlyemelőnek sokat kell enni. 1970. márc. 29., 13. p.
2121. A vadkacsák talán észre sem vették. 1971. júl. 3., 9. p.
2122. Az üzbég kőfaragó. 1986. dec. 6., 17. p.
2123. Csillagok minden színben. 1967. okt. 22., 13. p.
2124. Naplórészletek. 1989. dec. 9., 17. p., 1989. dec. 16., 19. p., 1989. dec. 23., 17. p., 1989. dec. 30., 19. p., 1990. jan. 6., 17. p., 1990. jan. 13., 17. p., 1990. jan. 20., 17. p., 1990. jan. 27., 17. p.
2125. Naplórészletek. Patkányok a napon. 1968. márc. 31., 20. p.
2126. Szúnyogok és a pályaőr. 1967. aug. 13., 13. p.

Gobby Fehér Gyula:

2127. A keskeny út. 1991. dec. 14., 15.p.

2128. A szerelmes. 1969. dec. 21., 13. p.
2129. Álom és homály. 1991. jún. 1., 17. p.
2130. Az erejevesztett ember. 1999. júl. 24., 10. p.
2131. Az igazak ösvénye. 1991. máj. 4., 17. p.
2132. Az ördög lámpása. 1991. aug. 3., 15.p.
2133. Csak a függöny lengése. 1971. okt. 16., 11. p.
2134. Egy délután. 1968. szept. 29., 19. p.
2135. Guruló hatalom. 1969. ápr. 6., 13. p.
2136. Kocsma. 1966. jan. 16., 13. p.
2137. Levelek. 1966. aug. 14., 11. p.
2138. Meddig még az éj. 1992. jan. 11., 15. p.
2139. Minden napra egy mese. 1968. márc. 17., 17. p.
2140. Mindenféle rongyok. 1970. febr. 15., 15. p.
2141. Románc a szeretőről meg a halálról. 1967. jún. 25., 13. p.
2142. Rózsák. 1966. ápr. 24., 13. p.
2143. Sors. 1970. ápr. 12., 15. p.
2144. Statisztikusok. 1969. okt. 5., 13. p.

Guelmino Sándor:

2145. Kataklizma. 1987. jún. 13., 17. p.

Gulyás József:

2146. A cipőtisztító. 1962. márc. 18., 13. p.
2147. Út a semmibe. 1963. jún. 23., 15. p.
2148. Vörös horizontról, hóról. 1969. jún. 8., 13. p.

Győre László:

2149. A rajz. 1988. nov. 12., 17. p.

Győri Péter:

2150. Emberek, játékszerek. 1971. ápr. 10., 9. p.

Hajnóczy Péter:

2151. A latin betűk. 1992. jan. 4., 16. p.

Haklik Norbert:

2152. A medvének mindegy. 2001. nov. 24., 7. p.

Harkai Vass Éva:

2153. Hajnali diófa. 1992. júl. 25., 13. p.
2154. Orbán Ottó a képernyőn. 1997. jan. 18., 11. p.

Hász Róbert:

2155. Végvár. 2001. dec. 22., 9. p.

Herceg János:

2156. A császár törvénye. 1965. máj. 16., 13. p.
2157. A hajó. 1986. dec. 13., 15. p.
2158. A katona. 1991. febr. 16., 17. p.
2159. A kisasszony. 1989. máj. 13., 17. p.
2160. A köcsödi fák. 1966. jún. 12., 13. p.
2161. A köszörűs vallomása. 1969. dec. 7., 13. p.
2162. A kötőleány. 1968. ápr. 7., 22. p.
2163. Aratáskor. 1989. júl. 8., 14. p.
2164. Bál. 1987. jan. 24., 17. p.
2165. Béke. 1995. febr. 4., 14. p.
2166. Déjà vu. 1968. ápr. 14., 20. p.
2167. Eltűnt lovas. 1968. ápr.14., 20. p.
2168. Énekesmadár. 1964. nov. 22., 13. p.
2169. Fegyvertelen. 1967. dec. 17., 13. p.
2170. Gyaloghintó. 1962. dec. 2. 13. p.
2171. Hajnali kettő. 1965. okt. 10., 13. p.
2172. Idill. 1987. ápr. 25., 17. p.
2173. Jelenet. 1987. jún. 6., 17. p.
2174. Két kalap. 1990. máj. 26., 17. p
2175. Lakodalom. 1994. jan. 30., 13. p.
2176. Lovak és emberek. 1964. aug. 16., 11. p.
2177. Miniatűrök. 1969. márc. 9., 15. p.
2178. Ó, szép El Antara. 1964. márc. 15., 13. p.

2179. Otthon. 1987. szept. 19., 13. p.
2180. Párbeszéd. 1965. nov. 21., 13. p.
2181. Saroksári félkenyér. 1964. jún. 7., 13. p.
2182. Sós nem hagyja magát. 1963. máj. 12., 16. p.
2183. Sötétség. 1962. nov. 11., 13. p.
2184. Szederillat 1961. dec. 10., 16. p.
2185. Találkozás. 1962. jún. 17., 13. p.
2186. Új hold játszott az égen. 1969. szept. 7., 13. p.
2187. Változatok a Fecske-utcában. 1964. okt. 18., 13. p.
2188. Whisky szóda nélkül. 1966. jan. 30., 13. p.

Holti Mária:

2189. A fenyves. 1989. márc. 25., 17. p.
2190. A kolostorban. 2000. szept. 9., 8. p.
2191. A tűz. 1990. máj. 19., 19. p.
2192. Égi fuvarok. 1970. nov. 7., 9. p.
2193. Magány. 1971. aug. 7., 11. p.
2194. Ősz előtti jegyzet. 1971. szept. 11., 11. p.
2195. Rétegződés. 1987. febr. 14., 17. p.
2196. Was trinken wir? 1971. nov. 6., 15. p.

Hornyik György:

2197 Baleset. 1967. szept. 24., 13. p.
2198. Gödörben. 1971. jún. 12., 11. p.
2199. Gyümölcsös. 1991. okt. 12., 15.p.
2200. Magány. 1966. febr. 20., 13. p.
2201. Parcella. 1971. aug. 21., 11. p.
2202. Rím-kínok. 2001. dec. 15., 8. p.
2203. Szemafor. 1966. szept. 11., 11. p.

Horti Judit:

2204. Búcsú egy bácskai faluban. 1997. aug. 30., 7. p.

Horváth György:

2205. Az én capri(ccio)m. 1997. jan. 11., 12. p.

Hunyadi Ákos:

2206. Új generáció. 1999. márc. 6., 10. p.

Jánosi József.

2207. Nyári zivatar. 1995. jan. 21., 14. p.

Jódal Kálmán:

2208. Junge Welt. 2000. máj. 6., 10. p.
2209. Senkiföldje. 1993. júl. 10., 13. p.

Jódal Rózsa:

2210. A vendég. 1970. máj. 9., 9. p.
2211. Azok a kopott, szürke szőnyegek. Azok a kopott szürke. Azok a kopott. Azok. Azok a hangok. Azok. 1993. máj. 15., 12. p.
2212. Ebéd a hatodik emeleten. 1970. dec. 5., 9. p.
2213. Egy tökéletesen bekerített ház. 1992. márc. 28., 15. p.
2214. Kezed, a kezeid. 1994. jún. 4., 11. p.
2215. Magányosan. 1971. jún. 12., 11. p.
2216. Sssss! Pssssszt! 1994. júl. 23., 13. p.
2217. Változatok térre, tömegre avagy: Tolószékek. 1995. febr. 4., 14. p.
2218. Várakozóban. 2000. márc. 4., 9. p.

Juhász Erzsébet:

2219. A nosztalgiáról. 1994. jan. 30., 14. p.
2220. A vártán. 1990. ápr. 14., 13. p.
2221. „Állomáskereséseimről". 1988. okt. 22., 17. p.
2222. Eszményi kettős. 1991. jún. 15., 17. p.
2223. Honvágy a prózaírás. 1996. jan. 6., 9. p.
2224. Nyárutó. 1970. okt. 3., 9. p.
2225. Páciens. 1987. márc. 28., 17. p.
2226. Remények batárján. 1992. júl. 8., 13. p.
2227. Szerelem. 1971. máj. 22., 9. p.
2228. Szomorú semmi. 1998. okt. 3., 9. p.

K. József:

2229. Mit kezdjek úttörőkendőmmel? 1966. dec. 18., 14. p.

Kalapis Rókus:
2230. Képeslapok. 1987. máj. 9.,17. p.
2231. Zöld almák, máj és dió. 1987. júl. 25., 14. p.
Kamondy László:
2232. Hazatérő garabonciás. 1991. máj. 18., 17. p.
Kanyó Gazsó Tünde:
2233. Kelimterítő. 1987. febr. 7., 17. p.
Karinthy Frigyes:
2234. Buxbaumné, a fa. 1987. jún. 27., 15. p.
Kassák Lajos:
2235. Naplómból. 1967. júl. 30., 15. p.
Keczeli Klára, P.:
2236. Látogatások. 1962. dec. 2., 13. p.
2237. Mimiatűrök (2). 2001. okt. 13., 7. p.
Kis Erzsébet:
2238. Igényesség. 1968. febr. 25., 19. p.
Kiss István:
2239. Önfeláldozásom története. 1971. ápr. 10., 10. p.
2240. Szánakozni csak szépen szabad. 1971. aug. 28., 11. p.
Kiss János:
2241. A cinke. 1989. dec. 9., 17. p.
Kolozsi Tibor:
2242. Az óra. 1969. dec. 28., 13. p.
2243. Beteg ember az ablakon. 1966. ápr. 17., 13. p.
2244. Embert keresett... 1969. máj. 4., 13. p.
2245. Kirakatüveg. 1968. febr. 4., 17. p.
2246. Pókháló a falon. 1965. júl. 11., 13. p.
2247. Testvérek a vonatok. 1968. máj. 5., 17. p.
Kolozsvári Grandpierre Emil:
2248. Két boldogság. 1992. máj. 16., 14. p.
Komáromi József Sándor:
2249. Borbála napja. 1967. júl. 9., 13. p.
2250. Első pillantásra. 1967. jan. 8., 13. p.
2251. Lepipálták. 1966. júl. 24., 11. p.
2252. Orrocska. 1968. márc. 2., 19. p.
2253. Szép, vagy csak jó? 1967. szept. 24., 15. p.
2254. Szomorú tarisznya. 1967. jún. 11., 11. p.
2255. Ünnepi ebéd. 1967. jún. 4., 13. p.
Konrád György:
2256. A cinkos. 1989. szept. 30., 17. p.
2257. Laura. 1989. nov. 18., 17. p.
Kontra Ferenc:
2258. Álomba ringat az óceán. 1989. szept. 2., 13. p.
2259. Az év szeme. 1989. jún. 3., 17. p.
2260. Betűk villannak el az ablakban. 1987. júl. 18., 13. p.
2261. Csáth a boncolóasztalon. 1987. jan. 3., 11. p.
2262. Drávaszögi keresztek. 1988. ápr. 23., 17. p.
2263. Örökölt vér. 1990. aug. 18., 14. p.
2264. Táncol a hold. 1993. febr. 27., 10. p.
2265. Tankon jön a rend. 1992. nov. 7., 11. p.
2266. Volt egyszer egy tájkereszt. 1988. márc. 5., 17. p.
Kopeczky László:
2267. A helyettes. 1969. nov. 2., 13. p.
2268. Bongiorno, fejfájás...! 1971. szept. 4., 13. p.
2269. Collabo. 1970. okt. 24., 11. p.
2270. Dupla vagy semmi. 1970. márc. 1., 13. p.
2271. Fehér feketében... 1989. aug. 5., 15. p.
2272. Hommage a K.F. 1987. jún. 27., 17. p.
2273. Kövesse K. urat! 1966. máj. 8., 13. p.
2274. Látomás. 1970. jún. 13., 11. p.
2275. Mártír csaknem hófehér alsóban. 1965. júl.18., 13. p.
2276. Örvényben. 1963. júl. 28., 14. p.

2277. Összetévesztettek a jóistennel. 1962. szept. 16., 11. p.
2278. Társszerzőm – Kamilla néni. 1968. febr. 4., 19. p.
2279. Válasz egy körkérdésre. 1998. ápr. 18., 7. p.
2280. Vallomás. 1963. okt. 20., 13. p.
2281. Veszélyes forduló. 1968. szept. 1., 17. p.

Kovács Nándor:

2282. Az útnak vége. 1971. máj. 29., 10. p.
2283. Hívogató. 1971. máj. 29., 10. p.
2284. Köszöntő. 1971. máj. 29., 10. p.

Kubát Gábor:

2285. A rablólovag: egy hosszú forró nyár emléke. 2001. dec. 1., 9. p.

Kukorelly Endre:

2286. Végül pedig. 2001. nov. 10., 9. p.

Lackfi János:

2287. Patina vonta be. 2001. okt. 20., 9. p.

Ladányi István:

2288. A szivárvány árnyékában. 1987. júl. 4., 15. p.
2289. Szúrópróba. 1987. ápr. 18., 17. p.

Lányi István:

2290. Nyugati kultúra. 1988. dec. 3., 17. p.

Laták István:

2291. A bolond furulyás. 1965. jan. 24., 13. p.
2292. A kút fenekén. 1963. nov. 17., 13. p.
2293. A tükörrel szemben. 1962. márc. 25., 13. p.
2294. Az irigy kardnyelő. 1965. ápr. 11., 14. p.
2295. Bábjátékosok. 1962. máj. 13., 13. p.
2296. Balga viszontagságai a tanyán. 1962. jan. 21., 13. p.
2297. Érte már hiába harangoznak. 1970. jan. 11., 13. p.
2298. Janó bácsinál. 1970. szept. 19., 9. p.
2299. Kórházszagú kisiskola. 1966. okt. 23., 13. p.
2300. Kukoricatöréskor. 1964. aug. 9., 11. p.
2301. Megbotránkozás. 1969. márc. 23., 14. p.
2302. Mindig engedelmesen. 1965. márc. 7., 13. p.
2303. Mint a pók a legyeket. 1969. szept. 21., 13. p.
2304. Nem megyek haza. 1969. máj. 11., 13. p.
2305. Önvád. 1966. jún. 5., 13. p.
2306. Pofon a hentesüzletben. 1962. dec. 16., 13. p.
2307. Segíts magadon. 1969. jan. 26., 13. p.
2308. Spanyoljárvány. 1965. aug. 29., 13. p.
2309. Szél muzsikál. 1965. máj. 16., 13. p.
2310. Tüntetésben. 1965. dec. 26., 13.p.
2311. Újra magánzárkában. 1968. máj. 26., 18. p.
2312. Ünnepi kenyérszegés. 1963. júl. 28., 13. p.
2313. Válaszút. 1964. febr. 2., 13. p.
2314. Zsírszódás Márika meg a szerelem. 1969. júl. 20., 13. p.

Lévay Endre:

2315. A falak beszélnek. 1965. dec. 5., 13. p.
2316. Délibáb... 1963. júl. 14., 13. p.

Lovas Ildikó.

2317. A sárga nevetés. 1997. aug. 16., 7. p.
2318. Aki nem. 1996. okt. 12., 11. p.
2319. Anyám szakácskönyve. 1996. nov. 23., 11. p.
2320. Augusztusi éjszakák. 1998. aug. 15., 7. p
2321. Csak ez a hó. 1993. nov. 27., 12. p.

2322. Meztelenül a történetben. 2000. okt. 7., 9. p.
2323. Porkirályok. 1994. márc. 6., 12. p.
2324. Rozika és a villám. 1998. jan. 24., 4. p
2325. Tavaszi dal, vándordal. 1998. márc. 21., 7. p.
2326. Ugyan, ugyan, Marcel. 1997. nov. 15., 8. p.

Lovas István:

2327. Gazsi, a diverzáns. 1988. febr. 27., 17. p.

Lőrinc Péter:

2328. Élvezethalmozók. 1964. aug. 30., 14. p.
2329. Válságok és erjedések. 1963. máj. 19., 13. p.

Major Nándor:

2330. Az áldozat. 1968. márc. 24., 20. p.
2331. Az öreg halász és a szappan. 1987. febr. 7., 16. p.
2332. Hullámok. 1970. okt. 24., 8. p.
2333. Útvesztő. 1966. nov. 20., 13. p.
2334. Virradat. 1968. máj. 19., 19. p.

Majoros Sándor:

2335. A csapat útnak indul. 1991. ápr. 20., 17. p.
2336. A lótuszeső. 1990. máj. 12., 17. p.
2337. A Nagy Fenyegetés. 1987. dec. 5., 17. p.
2338. A pajzs. 1989. szept. 16., 17. p.
2339. A tollas tánc elmarad. 1989. ápr. 8., 17. p.
2340. A vértócsa. 1991. júl. 6., 17. p.
2341. Az idős Ganümédész. 1989. jún. 10., 17. p.
2342. Egy misztikus eset. 1987. febr. 14., 16. p.
2343. Esőben. 1988. jún. 18., 17. p.
2344. Gyötrelem. 2000. dec. 9., 9. p.
2345. Megkövetelés. 1988. nov. 5., 17. p.
2346. Pálinkafőzőben. 1987. ápr. 4., 17. p.
2347. Távolodás. 1988. febr. 13., 17. p.
2348. Triptichon. 1990. aug. 11., 14. p.

Majtényi Mihály:

2349. A ferdenyakú. 1971. aug. 14., 13. p.
2350. A nagyterem legendája. 1970. márc. 15., 13. p.
2351. A provánszi lány. 1965. jún. 13., 13. p.
2352. Az árulkodó torony. 1965. aug. 22., 15. p.
2353. Boszorkányszombat. 1965. jan. 24., 13. p.
2354. Csodálatos utazás. 1967. dec. 17., 15. p.
2355. Dante a cseppkőbarlangban. 1965. aug. 15., 13. p.
2356. Dubrovniki éjszaka. 1962. júl. 8., 15. p.
2357. Elsodort ember. 1967. jún. 11., 14. p.
2358. Erkély. 1994. júl. 2., 10. p.
2359. Garden party. 1971. júl. 17., 9. p.
2360. Gutemberg temploma. 1964. márc. 8., 13. p.
2361. Hangyaboly. 1964. júl. 5., 13. p.
2362. Hiúság. 1991. júl. 20., 13. p.
2363. Hol a füled, Robinson? 1962. szept. 2., 13. p.
2364. Hotel Albatros. 1997. febr. 26., 13. p.
2365. Innen és túl. 1962. ápr. 1., 13. p.
2366. Levél Herceg Jánoshoz. 1969. dec. 7., 13. p.
2367. Mindennapi kenyerünk 1962. jan. 7., 13. p.
2368. Mit látott a főorvos. 1966. jan. 9., 13. p.
2369. Neonsziget. 1970. szept. 5., 11. p.
2370. Ólomszárnyon. 1966. dec. 18., 13. p.
2371. Szöktet a költő. 1963. jún. 30., 15. p.
2372. Támadás. 1969. aug. 24., 13. p.

2373. Tomiban most ősz van. 1964. okt. 18., 13. p.
2374. Valaki visszanéz. 1971. nov. 6., 13. p.

Márai Sándor:

2375. Vidék. 2001. márc. 24., 7. p.

Márton László:

2376. Babilon narancsfényben. 1962. júl. 8., 13. p.

Matuska Márton:

2377. Nyom a porban. 1999. júl. 17., 10. p.

Méliusz József:

2378. Város a ködben. 1969. dec. 14., 13. p.

Mérey Katalin:

2379. A pillanat. 1997. máj. 3., 13. p.
2380. A rapszódia. 1998. máj. 23., 8. p.
2381. A szigetre vágyom! 2001. ápr. 1., 9. p.
2382. Agyrém. 2000. ápr. 15., 10. p.
2383. Ajándék. 2000. aug. 5., 9. p.
2384. Álom. 1998. szept. 12., 7. p.
2385. Átok. 2001. febr. 3., 7. p.
2386. Az én öregségem. 1997. aug. 23., 7. p.
2387. Berögződés. 2001. máj. 26., 7. p.
2388. Búcsú. 1999. aug. 21., 7. p.
2389. Búcsúfia. 1999. dec. 4., 8. p.
2390. Csak egy gyík. 2000. aug. 26., 9. p.
2391. Csak vissza, vissza. 2000. ápr. 12., 9. p.
2392. Csoda. 1999. okt. 30., 10. p.
2393. Egyformán. 1999. nov. 13., 9. p.
2394. Elég volt! 2001. szept. 8., 9. p.
2395. Extrawurst.. 2000. febr. 12., 7. p.
2396. Ez is epilógus. 2001. nov. 10., 8. p.
2397. Fekete doboz. 2001. máj. 5., 9. p.
2398. Feljegyzések az élők házából. 1996. dec. 28., 10. p.
2399. Fenyőfák fehér tájban. 2000. dec. 23., 7. p.
2400. Gyertyaláng a halottakról... 2000. nov. 4., 8. p.
2401. Hízlalás. 1998. jún. 13., 9. p.
2402. Honvágy. 2001. márc. 31., 7. p.
2403. Karácsony előtt. 1999. dec. 11., 9. p.
2404. Káromkodás. 1999. júl. 17., 9. p.
2405. Kert. 2001. ápr. 21., 7. p.
2406. Köszönés. 2000. jan. 8., 8. p.
2407. Levélféle nővéremnek a túlsó partra. 2000. márc. 11., 9. p.
2408. Második, pogányabb könyörgés. 2001. júl. 7., 8. p.
2409. Meg nem született unokámhoz. 1999. febr. 6., 10. p.
2410. Mi is, mint a fák... 1997. júl. 12., 10. p.
2411. Nagyböjt. 1998. ápr. 11., 8. p.
2412. Nyílik az aranyfa. 1998. márc. 14., 8. p.
2413. Nyilvánvalóság. 2000. szept. 9., 7. p.
2414. Ocsmányság. 2000. dec. 9., 7. p.
2415. Öröklét. 1997. nov. 1., 8. p.
2416. Reménykedő gondolatok egy vallomásról. 2001. jún. 2., 7. p.
2417. Sors. 2001. márc. 10., 7. p.
2418. Szaloncukor. 1998. dec. 12., 8. p.
2419. Szemét. 2000. máj. 20., 7. p.
2420. Szeretet. 2001. jan. 20., 8. p.
2421. Szombat. 1999. jan. 16., 10. p.
2422. Talpra magyar! 1998. júl. 11., 8.p.
2423. Temetés. 2001. jún. 23., 7. p.
2424. Tudás. 2000. jún. 24., 9. p.
2425. Út. 2001. márc. 3., 9. p.
2426. Változások. 1998. jan. 3., 8. p.
2427. Vihar. 1999. aug. 7., 7. p.
2428. Visszahívó szép üzenet. 2000. nov. 25., 7. p.
2429. Vízbe hulló kavicsok. 2000. jún. 10., 7. p.

Mészöly Miklós:

2430. Barabbás. 1991. aug. 24., 15.p.
2431. Ingyenkonyha. 1991. aug. 24., 15.p.

2432. Karácsony, ötvenes évek. 1991. aug. 24., 15.p.
2433. Mici néni, Annus néni. 1991. aug. 24., 15.p.

Mészáros Zoltán:

2434. Gastromomia non perfectum: hétköznapi mámor proli módon. 2001. nov. 24., 8. p.

Mihájlovics Klára:

2435. A rét. 2000. nov. 4., 7. p.

Mikó Ervin:

2436. Halászok. 1966. aug. 28., 11. p.

Mirnics L. Zsuzsanna:

2437. Indiántörténet. 1995. jan. 28., 14. p.

Molnár Cs. Attila:

2438. Visszajáró szerelmek. 1989. máj. 6., 17. p.

Monoszlóy Dezső:

2439. A hallgatag amber. 1969. jan. 12., 13. p.
2440. A tükörszerű baba. 1992. ápr.4., 14. p.
2441. Csillagóra. 1989. dec. 23., 17. p.
2442. Elefántháton a Keleti Károly utcáig. 1990. márc. 10., 17. p.
2443. Hermelinmadár. 1991. aug. 17., 15.p.
2444. Karambol. 1967. júl. 23., 13. p.
2445. Kém volt a barátom. 1969. júl. 6., 13. p.
2446. Lovasbemutató. 1991. nov. 23., 15.p.
2447. Malac-perzselés. 1992. febr. 1., 15. p.
2448. Menekülés Szodomából. 1969. ápr. 13., 14. p.
2449. Minerva baglyai. 1991. aug. 3., 15.p.
2450. Osztozkodás. 1968. szept. 22., 17. p.
2451. Rövidzárlat. 1969. szept. 28., 13. p.

Móricz Zsigmond:

2452. Virtus. 1962. szept. 9., 13. p.

Nádas Péter:

2453. Február. Március. 1989. júl. 1., 15. p.

Nagy Farkas Dudás Erika:

2454. Ablakon innét, ablakon túl. 2001. szept. 8., 10. p.
2455. Angyal a tónál. 1999. febr. 27., 10. p.
2456. Búcsú a domboktól. 1999. nov. 20., 10. p.
2457. Gyalog-angyal. 2001. dec. 1., 7. p.
2458. Kiolvasható élet. 2001. nov. 17., 9. p.
2459. Menekültek. 2001. dec. 8., 11. p.
2460. Ordassá lettek. 2000. nov. 11., 8. p.
2461. Tartalék élet. 2001. dec. 29., 7. p.

Németh István:

2462. A folt. 1966. jún. 19., 13. p.
2463. A gubanc 1987. márc. 7., 14. p.
2464. A közöny csöndje. 1988. márc. 19., 14. p.
2465. A különc 1987. jan. 17., 14. p.
2466. A megvesszőzött ló. 1964. márc. 1., 13. p.
2467. A parázs illata. 1993. febr. 27., 9. p.
2468. A számadó. 1988. ápr. 16., 17. p.
2469. A véresszájú. 1996. jún. 15., 9. p.
2470. Átvilágítás. 1994. ápr. 16., 11. p.
2471. Az én (nyolcágú) menórám. 2000. nov. 18., 7. p.
2472. Az ötödik mondat. 1963. júl. 21., 13. p.
2473. Az ügyintéző. 1967. jún. 18., 13. p.
2474. Csen Ji szomorúsága. 1988. nov. 19., 17. p.
2475. Csillagkő. 1967. márc.12., 13. p.
2476. Egy sírboltban. 1966. szept. 4., 11. p.
2477. Egyre távolabb. 1988. jún. 11., 17. p.

2478. Éjszakák. 1964. jún. 21., 13. p.
2479. Életem döntő órája. 1962. márc. 11., 13. p.
2480. Elítéltek. 1969. febr. 23., 13. p.
2481. Érzegős jegyzetek. 1963. máj. 12., 16. p., 1963. jún. 2., 14. p.
2482. Fanyar Boccaccio. 1965. máj. 23., 13. p.
2483. Fehér Tücsök. 1987. máj. 9., 17. p.
2484. Göncölszekér a brazil égen. 2000. jún. 10., 7. p.
2485. Gyanakvás. 1968. jún. 16., 19. p.
2486. Gyöngéd kihívás. 1969. júl. 13., 13. p.
2487. Hajatok illata. 1988. okt. 8., 16. p.
2488. Hajrá, Ecset! 1991. márc. 16., 17. p.
2489. Katakombás idők. 1987. aug. 8., 14. p.
2490. Kissrác (történet gyermekhangra). 1994. jún. 18., 11. p.
2491. Lírai jegyzetek. 1964. aug. 9., 12. p.
2492. Megindult haza. 1993. jún. 26., 9. p.
2493. Méhek, mogyorók. 1969. jan. 19., 13. p.
2494. Mese habbal és revolverrel. 1997. nov. 15., 7. p.
2495. Napfölkelte után. 1968. jan. 14., 17. p.
2496. Napszínház. 1970. júl. 4., 11. p.
2497. Némajáték. 1989. febr. 11., 17. p.
2498. Nemsokára délután. 1965. júl. 18., 15.p.
2499. Orosz tea. 1964. okt. 25., 13. p.
2500. Papírszeletek. 2001. dec. 8., 10. p.
2501. Például a névnapod. 1988. aug. 13., 13. p.
2502. Reggel. 1970. júl. 4., 11. p.
2503. Reggeli mesék. 1998. febr. 7., 9. p.
2504. Repülők, szarkaláb. 1963. ápr. 28., 13. p.
2505. Száraz évek. 1997. aug. 30., 7. p.
2506. Százszorszép. 2000. márc. 4., 7. p.
2507. Szökevény. 1965. márc. 21., 13.p.
2508. Szomjúság. 1987. aug. 29., 12. p.
2509. Tájseb. 1998. máj. 9., 7. p.
2510. Temetésről jövet. 1964. aug. 23., 13. p.
2511. Ténfergők. 1971. szept. 18., 9. p.
2512. Újévi üdvözlet. 2001. jan.13., 7. p.
2513. Utolsó beszámoló. 1970. okt. 31., 10. p.
2514. Útról hazafelé. 1987. ápr. 11., 14. p.
2515. Velünk mi lesz? 1992. jún. 20., 11. p.
2516. Velünk mi lesz? 2000. aug. 12., 8. p.
2517. Világpusztítók, világépítők. 1987. jún. 6., 14. p.

Németh László:
2518. Irgalom. 1971. ápr. 17., 9. p.

Németh P. István:
2519. Téli közjáték. 1968. okt. 6., 17. p.
2520. A nyugalom szigete. 1969. aug. 31., 13. p.

Pap Károlyné:
2521. Kibékülés. 1969. máj. 25., 16. p.

Papp Dániel:
2522. A nagy Jakab. 1963. máj. 5., 13. p.

Pataki László:
2523. Kutyahistóriák. 1993. máj. 15., 12. p.

Pintér Lajos:
2524. És lőn a vagyon. 1962. okt. 7., 16. p.
2525. Harap-e a kutya? (részlet) 1991. aug. 10., 15.p.
2526. Odakint mégis más. 1992. febr. 22., 15. p.

Podolszki József:
2527. Időtöltés. 1971. jún. 5., 11. p.

Poór Zsigmond:
2528. Az öreg. 1969. szept. 21., 15. p.

2529. Bújdosás. 1969. aug. 31., 13. p.
2530. Felülről lefelé. 1969. okt. 19., 14. p.

Recskó Diana:

2531. Porcelántörténet. 1997. jan. 4., 12. p.

Saffer Pál:

2532. A csipkelombú fa. 1967. dec. 24., 13. p.
2533. Egerek éjszakája. 1989. ápr. 15., 17. p.
2534. Egy doboz gyufa. 1968. jún. 30., 19. p.
2535. Egyszerű történet. 1967. jún. 11., 15. p.
2536. Nem lehet nem aludni, amíg látod az ecetfákat. 1965. jún. 6., 13. p.
2537. Szenvedély. 1969. nov. 9., 13. p.
2538. Tiszta kötény. 1970. máj. 9., 10. p.
2539. Üzenet egy erdélyi temetőbe. 1989. ápr. 15., 18. p.

Sáfrány Attila:

2540. Asszociációk a növény kapcsán. 2001. júl. 7., 7. p.

Sáfrány Imre.

2541. A hirdetés. 1973. jún. 16., 16. p.
2542. A szürke patkány. 1966. ápr. 3., 13. p.
2543. A tárlat. 1962. szept. 30., 13. p.
2544. Ebédidő. 1962. febr. 25., 13. p.
2545. Szomjúság. 1962. máj. 6., 13. p.

Sass László:

2546. A halálos ébredés. 1997. márc. 8., 12. p.

Serer Lenke:

2547. Megérkezés. 1970. febr. 8., 14. p.

Sike Lajos:

2548. Venyige. 1988. máj. 7., 17.p.

Silling István:

2549. A szűz. 1987. máj. 23., 11. p.
2550. Emlékezés. 1989. márc. 25., 17. p.
2551. Fények alatt. 1989. okt. 14., 17. p.
2552. Idegenek között. 1989. dec. 2., 17. p.
2553. Időporban. 1989. aug. 12., 13. p.
2554. Idővégben. 1989. nov. 11., 17. p.
2555. Ízisz. 1988. okt. 1., 19. p.
2556. Korok. 1991. dec. 28., 16.p.
2557. Közbülső állapot. 1991. okt. 19., 14.p.
2558. Lejtőn. 1991. dec. 28., 16.p.
2559. Megváltás. 1989. nov. 11., 17. p.
2560. Találkozás. 1989. jan. 14., 17. p.

Simon István, Cs.:

2561. Gránátalma. 1996. nov. 2., 9. p.
2562. Ismerősünk, D. úr. 1969. jún. 1., 14. p.
2563. Részvét. 1995. márc. 11., 11. p.

Sinkó Ervin:

2564. Angéla. 1964. jan. 5., 17. p.
2565. Egy rohadt koncepcióról. 1962. febr. 4., 13. p.
2566. Hűség. 1967. ápr. 2., 13. p.

Sinkovits Péter:

2567. Esti mese. 1993. ápr. 3., 9. p.

Soltész József:

2568. Homokórák. 1971. aug. 28., 13. p.

Sulhóf József:

2569. A borozóban. 1967. júl. 16., 13. p.
2570. Csöpi. 1961. dec. 24., 13. p.
2571. Egyetlen pillanat. 1968. jan. 14., 19. p.
2572. Elveszett, nemzedék. 1969. nov. 16., 15. p.
2573. ...és meghalt. 1965. jún. 27., 13.p.
2574. Hogy van, hogy van? 1970. ápr. 19., 9. p.
2575. Kannibál-búcsú. 1962. dec. 23., 13. p.
2576. Mámor. 1963. máj. 26., 13. p.

Sütő András:

2577. Földi asztal, égi szék 1987. jún. 20., 17. p.

Szabó Cibolya Teréz:
2578. Egy zsúr emléke. 1987. febr. 14., 17. p
2579. Tétova gondolatok. 1988. ápr. 16., 17. p.
Szabó György, B.:
2580. Napló és feljegyzések. (I.) 1964. jún. 14., 13. p.
Szabó Palócz Attila:
2581. A mesterséges tisztaság. 1999. jan. 30., 10. p.
2582. 398-971. 1998. szept. 5., 9. p
Szálinger Balázs:
2583. Zalai passió. 2001. dec. 15., 9. p.
Szathmári István:
2584. A bányák titka. 1988. okt. 15., 17. p.
2585. A csipő, P. és a többiek. 1992. máj. 23., 14. p.
2586. A fa. 1993. jan. 9., 12. p.
2587. A nagy kaland. 1993. jún. 15., 11. p.
2588. Az Andok felé 1987. febr. 21.,17. p.
2589. Egy furcsa történet. 1988. ápr. 2., 17. p.
2590. Fölmondásom története. 1993. szept. 25., 13. p.
2591. Gépek, kertek és Pacsirta párnája. 1991. jan. 5., 17. p.
2592. Grivász. 1989. okt. 28., 17. p.
2593. Hazatérés. 1987. ápr. 18., 17. p.
2594. Majdnem riport. 1993. ápr. 10., 10. p.
2595. Manifesztum. 1987. okt. 31., 14. p.
2596. Miénk a világ. 1994. máj. 7., 12. p.
2597. Mr. Jean. 1989. márc. 18., 17. p.
2598. Pillanatok, percek. 1990. márc. 17., 17. p.
2599. Rövid történet a gyermekkorból. 1991. szept. 14., 15.p.
2600. Tapasztalat. 1994. jan. 9., 14. p.
2601 Újra fönn. 1993. febr. 20., 10. p.
2602. Végig azon az utcán. 1991. máj. 25., 17. p.
Szávai Géza:
2603. A Sztüx vize. 1971. okt. 9., 13. p.
Szekulity Péter:
2604. Együtt kell élnünk. 1969. szept. 21., 14. p.
Szemerédy Virág:
2605. Legyen színház. 1992. aug. 29., 12. p.
Szende Aladár:
2606. Közhelyek virágzása. 1969. aug. 3., 15. p.
Szenteleky Kornél:
2607. Egy vándor jegyzetei. 1968. dec. 8., 17. p.
Szentkuthy Miklós:
2608. Cicero vándorévei. 1991. febr. 9., 17. p.
Szerbhorvát György:
2609. Egy perc életszemlélet. 1997. aug. 9., 7. p.
Szilágyi Károly:
2610. Élvezem a békét. 1992. febr. 29., 13. p.
Szirmai Károly:
2611. A „boldog ember" 1962. okt. 14., 13. p.
2612. A cipő. 1971. nov. 27., 13. p.
2613. A fekete város. 1962. júl. 1., 13. p.
2614. A két otthonos ember. 1967. szept. 10., 14. p.
2615. A sikertelen megfúrás. 1970. máj. 23., 11. p.
2616. A sötét város. 1967. jún. 25., 16. p.
2617. A végtelen menet. 1967. szept. 3., 15. p.
2618. Az ablaknál ülő ember. 1966. máj. 15., 13. p.
2619. Az eltűnt utca. 1965. máj. 30., 13. p.
2620. Az ő utcája. 1966. aug. 14., 11. p.

2621. Az odahaza várakozó. 1968. szept. 8., 18. p.
2622. Az otthonuktól elidegenedettek. 1967. jan. 15., 13. p.
2623. Az ünnepi vacsora. 1969. febr. 9., 13. p.
2624. Barátom világa. 1967. okt. 15., 13. p.
2625. Egyedül. 1971. aug. 21., 13. p.
2626. Éjszakai látogatás. 1969. júl. 6., 14. p.
2627. Éjszakai viadalom. 1968. jan. 28., 18. p.
2628. Fábry József furcsa esete. 1969. márc. 2., 14. p.
2629. Fáradtság. 1971. okt. 2., 11. p.
2630. Gyászmenet. 1970. jún. 20., 13. p.
2631. Három perc között. 1970. márc. 1., 14. p.
2632. Hazája a hazátlanoknak. 1965. okt. 3., 13. p.
2633. „Hé kocsmáros, italt adjál". 1968. dec. 29., 19. p.
2634. Holtak szigete. 1965. okt. 31., 13. p.
2635. Két nemzedék. 1966. szept. 4., 11. p.
2636. Kiáltások az éjszakában. 1969. ápr. 13., 13. p.
2637. Kiengesztelő köszöntés. 1971. ápr. 3., 9. p.
2638. Különös gyermekjáték. 1963. aug. 11., 13. p.
2639. Különös látogató. 1968. ápr. 7., 19. p.
2640. Különös temetés. 1967. nov. 12., 15. p.
2641. Lelki kirándulások. 1966. jún. 12., 15. p.
2642. Meglepő változások. 1970. aug. 8., 11. p.
2643. Mit óhajt, kérem? 1963. nov. 10., 13. p.
2644. Muzsikáló messzeség. 1966. nov. 13., 13. p.
2645. Nem így képzeltem el. 1970. dec. 12., 9. p.
2646. Otthontalanná válva. 1968. jún. 2., 17. p.
2647. Retikül. 1970. febr. 1., 15. p.
2648. Sehol. 1965. febr. 14., 13. p.
2649. Senki. 1964. aug. 30., 13. p.
2650. Szavak estélye. 1962. jan. 21., 15. p.
2651. Szilveszteresti látogatás. 1964. dec. 27., 13. p.
2652. Találkozás a bátyámmal. 1964. jún. 28., 13. p.
2653. Temetés. 1969. aug. 17., 13. p.
2654. Tükörben. 1970. szept. 12., 11. p.
2655. Valamikor... 1967. márc. 26., 13. p.
2656. Vallatlak tenger. 1966. febr. 6., 13. p.
2657. Viszontlátás. 1962. máj. 20., 13. p.
2658. Zarándoklás az ősforrásban. 1966. ápr. 24., 13. p.

Szloboda János:

2659. A bunker. 1988. márc. 19., 17. p.

Sztáncsics András:

2660. Ellenség kerestetik. 1968. febr. 25., 18. p.

Szúnyogh Sándor.

2661. Harismadár. 1990. márc. 24., 17.p.

Szűcs Imre:

2662. Etűdök. 1970. júl. 11., 11. p.
2663. Futamok. 1971. jún. 26., 10. p.
2664. Hádem. 1970. dec. 26., 9. p.
2665. Látogatás. 1991. febr. 2., 16. p.
2666. Mire felragyog a mályvaszínű nap. 1970. aug. 29., 9. p.

Szűgyi Zoltán:

2667. Homokvár. 1999. febr. 13., 10. p.
2668. Megmérettetett és könnyűnek találtatott. 2001. dec. 8., 10. p.
2669. Novellida. 1987. ápr. 11., 17. p.
2670. Prométheusz. 1997. febr. 8., 12. p.

Tamási Áron:

2671. Hol járt a kecske? 1967. máj. 28., 13. p.

2672. Virágszál gyökerek. 1963. júl. 7., 13. p.

Tánczos B. László:

2673. Ragozás. 1987. febr. 14.,17. p.

Tersánszky Józsi Jenő:

2674. Mese a fecskéről. 1969. jún. 22., 13. p.

Toldi Gizella:

2675. Holnap vége, apám. 1988. dec. 10., 17. p.

Tolnai Ottó:

2676. A csónak. 1966. jún. 19., 15. p.
2677. A fácánkakas feje. 1966. jún. 5., 13. p.
2678. A gombostű hegyén: Vallomás a költészetről. 1968. febr. 18., 17. p.
2679. A halál hegyes szarva. 1967. aug. 27., 15. p.
2680. A lábak. 1966. jan. 23., 13. p.
2681. A mammutagyar. 1967. okt. 8., 13. p.
2682. A tejhordó. 1962. szept. 23., 13. p.
2683. A tékozló fiú hazatérése. 1967. dec. 24., 14. p.
2684. Fakorcsolyán a pokolban. 1967. jan. 22., 13. p.
2685. Költői világom. 1968. márc. 17., 19. p.
2686. Ördögfej.1971. szept. 25., 9. p.
2687. Téli történet. 1965. aug. 8., 13. p.
2688. Zászló, kék zománcos jelvény. 1967. jún. 25., 15. p.

Tóth Ferenc:

2689. Arion hazatérése. 1968. dec. 22., 18. p.

Tóth Lívia:

2690. A tehetségtelenek védelmében. 2001. júl. 21., 8. p.
2691. Kiégett létünk. 2001. szept. 15., 8. p.

Urbán János:

2692. Az utolsó nap. 1965. jún. 20., 13. p.
2693. Déli förgeteg. 1963. jún. 23., 13. p.
2694. Lakáscsere. 1970. szept. 26., 9. p.
2695. Testvérkéim. 1971. szept. 11., 9. p.

Utasi Mária:

2696. A nyúl. 1971. ápr. 3., 11. p.,
2697. Ágnes. 1971. ápr. 24., 9. p.
2698. Az Ágotha utcai temetés. 1971. jún. 19., 9. p.

Vajda Gábor:

2699. Te mit keresel itt? 1989. ápr. 29., 19. p.

Vankó Basa Lenke:

2700. Az ünnepelt. 2000. dec. 23., 7. p.

Varga Szilveszter:

2701. Fehér udvar. 1991. júl. 13., 17. p.
2702. Hagyaték. 1988. nov. 26., 17. p.
2703. Papagájok. 1988. júl. 2., 17. p.

Varga Zoltán:

2704. A fejedelem lefejezése. 1969. máj. 25., 15. p.
2705. A fényképész. 1963. ápr. 14., 13. p.
2706. A kísértet. 1967. szept. 3., 13. p.
2707. A tolakodó ismeretlen. 1968. márc. 10., 17. p.
2708. A tolmácsnő. 1989. márc. 4., 17. p.
2709. Az éjszaka embere. 1969. jún. 29., 13. p.
2710. Az Eldorádó mulató. 1968. okt. 13., 17. p.
2711. Az üzenet. 1968. máj. 12., 17. p.
2712. Diogenész. 1971. júl. 10., 9. p.
2713. Éjszakai lázadás. 1966. okt. 2., 13. p.
2714. Éjszakai ügyelet. 1969. okt. 19., 13. p.
2715. Elál az eső. 1970. dec. 19., 9. p.
2716. Életveszély. 1970. aug. 15., 9. p.
2717. Félemberek. 1964. jan. 19., 13. p.
2718. Férfiak. 1971. nov. 20., 13. p.
2719. Két rosszcsont. 1987. máj. 16., 17. p.
2720. Ma nagyszerű szél van... 1968. ápr. 21., 17. p.

2721. Nedves, fehér pelyhek. 1970. febr. 22., 14. p.
2722. Tavaszi történet. 1966. júl. 10., 11. p.
2723. Terror. 1971. okt. 30., 11. p.
2724. Útikaland. 1968. dec. 22., 17. p.
2725. Ünnepi kirándulás. 1971. máj. 8., 11. p.

Végel László:
2726. A harmadik lehetőség. 1966. máj. 22., 13. p.
2727. Egy lépésnyire a nyugalomtól. 1968. ápr. 14., 19. p.
2728. Egy makró emlékiratai. 1968. febr. 11., 18. p.
2729. Kalapácson innen, sarlón túl. 1969. febr. 16., 14. p.
2730. Mintha a Megváltót várnánk. 1968. dec. 15., 18. p.

Verebes Ernő:
2731. Himnusztöredék a hontalanok hazájából. 2001. dec. 8., 11. p.

Veres Péter:
2732. Helyzetkép falumból. 1970. ápr. 26., 9. p.
2733. Tietek a föld.1965. júl. 25., 13. p.

Veszteg Ferenc.
2734. Múltba nézés 1994. nov. 12., 12. p.
2735. Óceánközelben? 1988. jún. 4., 17. p.

Vicei Károly:
2736. Fogsatu. 1987. jan. 17., 17. p.
2737. Görcsaló. 1987. jan. 10., 17. p.

Vicsek Károly:
2738. Ország-világ legyen hazám. 1971. jún. 5., 11. p.
2739. Por és hamu. 1971. jún. 12., 11. p.

Vidor Miklós:
2740. Az eltűnt herceg. 1969. júl. 7., 15. p.

Zákány Antal:
2741. A bábjátékos lány. 1971. máj. 29., 9. p.

Z. F.:
2742. A kegyelem utcái. 1997. ápr. 19., 12. p.

Zilahy Lajos:
2743. Tintacsöpp. 1966. okt. 23., 14. p.

Világirodalom

Költészet

Ahmatova, Anna:
2744. Az első lövés Leningrádra. 1966. márc. 27., 13. p.
2745. Azt mondta... 1966. márc. 27., 13. p.
2746. Milyen szép... 1966. márc. 27., 13. p.

Aleksić, Saša:
2747. Az én anyám. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Al-Kassim, Szamih:
2748. A teljes tudatos halál. 1988. nov. 26., 17. p., ford.: Bede Béla.

Almažan, Slavko:
2749. A halál zsetonja. 1971. jún. 5., 10. p.
2750. Doboz. 1971. jún. 5., 10. p.
2751. Eső esett. 1969. szept. 21., 14. p., ford.: Vasagyi Mária
2752. Kérdés. 1971. jún. 5., 10. p.
2753. Várakozás. 1971. jún. 5., 10. p.

Amichai, Yehudah:
2754. Az első harcok. 1995. máj. 13., 12. p., ford.: Bede Béla
2755. Zápor a csatatéren. 1995. máj. 13., 12. p., ford.: Bede Béla

Amis, Kingsley:
2756. Hatalmasak. 1964. júl. 26., 13. p., ford.: Garai Gábor
Andreade, Eugénio de:
2757. Szeptemberi elégia. 1988. febr. 6., 17. p., ford.: Bede Béla.
Andrić, Ivo:
2758. Cím nélkül. 1995. ápr. 22., 11. p., ford.: Géber László
2759. Kitárulkozás. 1995. ápr. 22., 11. p., ford.: Géber László
Antić, Miroslav:
2760. Dal a halhatatlanságról. 1986. jún. 28., 20. p., ford.: Borbély János
2761. Északi expressz. 1962. szept. 9., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
2762. Hegyek. 1969. febr. 2., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
2763. Park. 1986. jún. 28., 20. p., ford.: Fehér Ferenc
2764. Rege a madárról. 1986. jún. 28., 20. p., ford.: Fehér Ferenc
Apollinaire, Guillaume:
2765. A Mirabeau-híd. 1971. aug. 14., 11. p., ford.: Gereblyés László.
Aridjis, Homero:
2766. Mozaikok. 1988. jan. 23., 17. p., ford.: Bede Béla
Arnold, Hilde:
2767. Mai mese. 1969. jún. 15., 13. p., ford.: Hernádi Miklós.
Artmann: Hans Carl:
2768. Nagyon kérlek. 1969. máj. 18., 15. p., ford.: Hajnal Gábor.
Arturias, Miguel Angel:
2769. Az indiók lejönnek Mexicóból. 1967.okt.29., 13.p., ford.: András László
Babinka, Michal:
2770. Erők összemérése. 1968. okt. 20., 18. p., ford.: Monoszlóy Dezső
2771. Remény. 1963. aug. 18., 14. p., ford.: Majtényi Mihály
Babrowski, Johannes:
2772. A kikötő asszonyai. 1970. ápr. 26., 11. p., ford.: Sinkovits Péter
2773. Otthon. 1970. ápr. 26., 11. p., ford.: Sinkovits Péter
Balašević, Đorđe:
2774. Vénülök. 1995. aug. 12., 14.p., ford.: Szabó Palócz Attila
Bečković, Matija:
2775. Elég volt. 1965. aug. 21., 16. p., ford.: Tolnai Ottó
2776. Hamis utakon. 1989. nov. 26., 16. p., ford.: Vicei Károly
2777. Két világ. 1989. nov. 4., 17. p., ford.: Vicei Károly
2778. Tőrben. 1989. jún. 17., 16. p., ford.: Vicei Károly
Benková, Viera:
2779. Fák a túloldalon. 1989. jún. 17., 16. p., ford.: R.A.
Benuic, Mihai:
2780. Először. 1968. febr. 25., 17. p., ford.: Franyó Zoltán
Biafrai halottas ének.
2781. Az ibo törzs népköltészetéből. 1969. jan. 5., 15. p., ford.: F. Kiss Károly
Blitra, Pera:
2782. Születés. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre
Blok, Alekszandr:
2783. A tizenkettő. 1968. jan. 21., 19. p.
Bogdanović, Slavko:
2784. A másik ritmus. 1992. máj. 9., 14. p., ford.: Veszeteg Ferenc
2785. A tünemény térbelisége. 1992. máj. 9., 14. p., ford.: Veszeteg Ferenc
2786. Doxa. 1992. máj. 9., 14. p., ford.: Veszeteg Ferenc
Bohuš, Pal'o:
2787. A remény zsenge ága. 1997. szept. 27., 7. p., ford.: Koncsol László.

Bor, Matej:

2788. Ment a vándor az atom századában. 1965. ápr. 15., 14. p., ford.: Ács Károly, Pap József

Borges, Jorge Luis:

2789. Búcsú Görögország napjától. 1969. jún. 1., 15. p.,ford.: Timár György.

2790. Pillanatok. 1989. nov. 18., 17. p., ford.: Tóth Éva.

Boskovszki, Petar T.:

2791. Holt meder. 1963. szept. 8., 14. p., ford.: Fehér Ferenc

Busta, Christine:

2792. Beszámoló egy romeltakarító osztagról. 1962. okt. 14., 14. p. ford.: Hajnal Gábor

Byron, George Gordon:

2793. Dante jövendölése. 2000. ápr. 8., 10. p., ford.: Orbán Ottó

Caproni, Giorgio:

2794. Tévémise. 1987. jún. 27., 17. p., ford.: Turucz Éva

Celan, Paul:

2795. Feketén. 1986. dec. 27., 17. p., ford.: Danyi Magdolna

2796. Mandorla. 1969. jún. 29., 13. p., ford.: Brasnyó István

Cesarić, Dobriša:

2797. Halott költő. 1962. jan. 14., 14. p.

2798. Tenger. 1962. jan. 14., 14. p.

Char, René:

2799. Az üvegtető alatt. 1964. márc. 29., 13. p.

Crnjanski, Miloš:

2800. Misera. 1963. máj. 26., 13. p.

Cvetković, Petar:

2801. Kiskoromban. 1996. okt. 5., 12. p., ford.: Szabó Palócz Attila

2802. Rendben, és akkor mi van...? 1996. okt. 5., 12. p., ford.: Szabó Palócz Attila

Czechowski, Heinz:

2803. Por. 1970. júl. 11., 12. p.

Davičo, Oskar:

2804. A féltékenység tájfényképe. 1970. júl. 4., 13.p., ford.: Ács Károly

2805. Emlékezés Svetozar Marković raboskodására. 1988. márc. 26., 16. p., ford.: Fehér Ferenc

2806. Idegen csókok. 1989. jan. 14., 16. p., ford.: Ács Károly

2807. Jelentés Szerbiából. 1988. márc. 26., 13. p., ford.: Fehér Ferenc

2808. Jelentés Szerbiából. 1989. okt. 7., 17. p., ford.: Ács Károly

2809. Szerbia. 1967. júl. 7., 13. p., 1989. jan. 14., 16. p., ford.: Ács Károly

Dervis, Mahmud:

2810. A palesztin emberről. 1988. nov. 26., 17. p., ford.: Bede Béla.

Despotov, Vojislav:

2811. Az élet férje. 1990. márc. 24., 15. p., ford.. Fenyvesi Ottó

2812. Harmadik hullám. 1990. márc. 24., 15. p

2813. Kanizsa 1972. 1989. szept. 2., 13. p., ford.: Fenyvesi Ottó

2814. Satisfaction. 1989. szept. 2., 13. p., ford.: Fenyvesi Ottó

2815. Szombat 1990. márc. 24., 15. p.

Day, Sudhangshu:

2816. Érzés a Dunán. 1964. dec. 13., 15. p., ford.: Weöres Sándor

2817. Kersés. 1964. dec. 13., 15. p., ford.: Weöres Sándor

2818. Születéásnap. 1964. dec. 13., 15. p., ford.: Weöres Sándor

Destovnik-Kajuh, Karel:

2819. Elesett partizán anyjához. 1965. júl. 4., 13. p., ford.: Fehér Ferenc

Djogo, Gojko:

2820. Testvéri dal. 1991. febr. 2., 16. p., ford.: Fenyvesi Ottó.

Doorgest, Ted:

2821. (Cím nélkül) 1988. máj. 7., 17. p.

Dučić, Jovan:
2822. Hangyák. 1993. ápr. 24., 9. p., ford.: Ács Károly
Dunđerski, Milan:
2823. Aeneas beszéde 1987. jan. 17., 17. p.
2824. Attila. 1987. jan. 7., 17. p.
2825. Tiszta arc. 1987. jan. 31., 17. p. ford.: Csár Mihály
Đukić, Ljubomir:
2826. Az örök következmények bélyege. 1996. okt. 5., 12. p., ford.: Szabó Palócz Attila
Đurović, Žarko:
2827. A holtak a füvek testvére. 1962. szept. 23., 14. p. ford.: Fehér Ferenc
Džuretin, Josip Gujaš:
2828. A reggel vására. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2829. A sötétségen áthalad. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2830. Az én kincsem. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2831. Dimenzió. 1988. nov. 19., 16. p. ford.: Harmat Béla.
2832. Dráva mente. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2833. Fáradtság. 1988. nov.19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2834. Hold a falu fölött. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
2835. Költőkről és költészetről. 1988. nov. 19., 16. p., ford.: Harmat Béla.
Ebner, Jeannie:
2836. A vőlegényre várva. 1969. máj. 4., 14. p.,
Eliot, Thomas Stearns:
2837. A „Bostoni Esti újság". 1962. máj. 6., 14. p., ford.: Weöres Sándor
2838. Little gidding. 1962. szept. 2., 13. p., ford.: Vas István
2839. Mágusok utazása. 1962. máj. 6., 14. p., ford.: Weöres Sándor
2840. Reggel az ablakon. 1962. máj. 6., 14. p., ford.: Weöres Sándor
Eluard, Paul:
2841. Rend és rendetlenség a szerelemben. 1968. márc. 31., 22. p.
Enzensberger, Hans Magnus:
2842. Sisyphus idézése. 1969. jún. 8., 13. p., ford.: Garai Gábor.
2843. Utópia. 1969. jún. 8., 13. p., ford.: Garai Gábor.
Fabrio, Nedeljko:
2844. Szemüveg. 1963. nov. 10., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
Figaro, Giovanni:
2845. Pogány ima pogány istenhez. 1992. ápr. 25., 11. p.
Filipič, France:
2846. Kanizsai vers. 1971. okt.2., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
2847. Oktalan fa. 1967. szept. 24., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
2848. Ugatás. 1967. szept. 24., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
Fischer, Ernst:
2849. Egy volt baráthoz. 1962. okt. 14., 14. p., ford.: Németh Emil
Fried, Erich:
2850. A fővárosban. 1988. dec. 17., 17. p., ford.: Bata János
2851. A kőpásztor. 1988. dec. 17., 17. p., ford.: Bata János.
2852. Kérdés az átváltozás alatt. 1988. dec. 17., 17. p., ford.: Bata János
2853. Visszatekintés. 1988. dec. 17., 17. p., ford.: Bata János.
Fritsch, Gerhard:
2854. Június. 1962. okt. 14., 14. p ford.: Görgey Gábor
Gatani, Adem:
2855. Te. 1965. ápr. 29., 14. p., ford: F.F.
Gingsberg, Allen:
2856. Metafizika. 1997. ápr. 12., 11. p.
2857. Rezignáltan. 1981. aug. 22., 12. p., ford.: Eörsi István.

Giudicci, Giovanni:
2858. A csoda szívéből. 1987. jún. 27., 17. p., ford.: Turucz Éva
Gjergeku, Enver:
2859. A szó. 1989. márc. 11., 15. p., ford.: Fehér Ferenc.
Goethe, Johann Wolfgang:
2860. Rád gondolok. 1999. aug. 21., 9. p., ford.: Szabó Lőrinc
Grbić, Zoran:
2861. Cím nélkül maradtam. 1995. aug. 12., 14. p., ford.: Szabó Palócz Attila
2862. Drámai feszültség. 1995. aug. 12., 14. p., ford.: Szabó Palócz Attila
Gregorič, Simon:
2863. A Sočához . 1987. jún. 27., 17. p., ford.: Ács Károly
Guimaraens, Alphonsus de:
2864. Izmáliácska. 1963. szept. 22., 15. p., ford.: Wlassics Tibor
Guttenbrunner, Michael:
2865. A haldokló. 1962. okt. 14., 14.p., ford.: Hajnal Gábor
2866. Hova tünt mindaz. 1996. ápr. 13., 10. p., ford.: Bata János
Heissenbüttel, Helmut:
2867. Politikus nyelvtan. 1997. máj. 10., 11. p., ford.: Danyi Magdolna
Henri, Adrian:
2868. Ma éjjel délben. 1968. márc. 2., 18. p., ford.: Gergely Ágnes.
Herrick, Rober:
2869. A költő és a témái. 2000. ápr. 8., 10. p., ford.: Szabó Lőrinc.
Hlebnyikov, Velemir:
2870. A szabadság elé. 1967. nov. 5., 13. p., ford.: Rab Zsuzsa
2871. Musza Dzsalil. 1967. nov. 5., 13. p., ford.: Ladányi Mihály
Horozović, Irfan:
2872. Asszirián Belmára emlékeztető virágot talál az erdőben. 1989. jan.7., 17. p., ford.: Fehér Ferenc
2873. Jegyzet. 1989. jan. 7., 17. p., ford.: Fehér Ferenc
Horvat, Oto:
2874. A postás. 1992. márc. 21., 14. p.
2875. Távollétedben írt versek. 1989. jún. 3., 17. p., ford.: Bozsik Péter
Horvat, Vera:
2876. Tito. 1989. máj. 6., 17. p., ford.: Bede Béla
Hubadani:
2877. Dal a szülőföldemhez. 1986. dec. 13., 15. p., ford.: Bede Béla
Hughes, Langstron:
2878. Kérdés. 1968. ápr. 28., 18. p., ford.: Kovács Márta.
Ibsen, Henrik:
2879. Vers. 2000. ápr. 8., 10. p., ford.: Hajdú Henrik.
Ismeretlen görög költő:
2880. Búcsú Görögország napjától. 1969. jún. 1., 15. p., ford.: Tímár György
Iveljić, Nada:
2881. Szén és kréta. 1965. júl. 25., 14. p., ford.: Tolani Ottó.
Janjušević, Gojko:
2882. Csillag. 2000. júl. 15., 7. p., ford.: Fehér Ferenc
2883. Ég. 2000. júl. 15., 7. p., ford.: Fehér Ferenc
2884. Hegy. 2000. júl. 15., 7. p., ford.: Fehér Ferenc
Jebeleau, Eugen:
2885. A Minotaurusz. 1962. okt. 28., 14.p., ford.: Hegedűs Géza
2886. Álom. 1962. okt. 28., 14. p. ford.: Hegedűs Géza
2887. Fiatal erdő. 1962. okt. 28., 14. p., ford.: Szemlér Ferenc
2888. Megölt gyermekek kórusa. 1962. okt. 28., 14. p., ford.: Hegedűs Géza
Jelušić, Božica:
2889. A föld. 1989. szept. 30., 17. p., ford.: Csár Mihály

2890. A ház. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
2891. A relativitás elmélete. 1989. dec. 16., 19. p., ford.: Csár Mihály
2892. Az első hó. 1989. szept. 30., 17. p., ford.: Csár Mihály
2893. Család az asztal körül. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
2894. Égi levelezőlap. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
2895. Fellegek. 1989. dec. 16., 19. p., ford.: Csár Mihály
2896. Forrás. 1989. dec. 16., 19. p., ford.: Csár mihály
2897. Fű. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
2898. Léghajó. 1989. szept. 30., 17. p., ford.: Csár Mihály
2899. Múzeum. 1989. szept. 30., 17. p., ford.: Csár Mihály
2900. Szőlő. 1989. dec. 16., 19. p., ford.: Csár Mihály
2901. Szülőföld. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
2902. Virág. 1989. szept. 30., 17. p., ford.: Csár Mihály

Jensen, Johannes V.:
2903. A csavargó lány. 1987. máj. 16., 16. p., ford Bede Béla

Jergović, Miljenko:
2904. Az elesett srácok utcájában. 1995. nov. 18., 10. p., ford.: Szombathy Bálint

Jeszenyin, Szergej:
2905. Szovjet-Oroszország. 1967. nov. 5., 14. p., ford.: Weöres Sándor

Jevtusenko, Jevgenyij:
2906. Bűvölő. 1963. aug. 25., 14. p., ford.: Illyés Gyula
2907. Ébredő város. 1962. szept. 16., 12. p., ford.: Garai Gábor
2908. Eltávoznak az anyák. 1962. szept. 16., 12. p., ford.: Áprily Lajos

Jovanović, Klarinda:
2909. Madarak. 1988. jún. 11., 17. p., ford.. Szűcs Imre
2910. Ránk szegeződnek a lecsukott szemek. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Karanović, Vojislav:
2911. Fejfájás. 1989. szept. 23., 17. p., ford.: Fülöp Gábor.
2912. Síma arcú (borotvált) angyal. 1989. szept. 23., 17. p.

Kaštelan, Jure
2913. Elválás. 1990. márc. 3., 17. p., ford.. Csuka Zoltán, Ács Károly, Fehér Ferenc, Dési Ábel

Kimball, Jacob:
2914. Néger spirituálék. 1968. ápr. 14., 21. p., ford.: Kovács Márta.

Kiš, Danilo:
2915. Naplemente. 1992. febr. 29., 14. p., ford.: Nagy István, P.

Kišević, Enest:
2916. Intés. 1990. ápr. 14., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Kojadinović, Robert:
2917. Mit szeretnék a legjobban. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Kolundžija, Dragan
2918. Epifátum. 1968. okt. 6., 19. p., ford.:Szűcs Imre.
2919. Este valahol. 1968. okt. 6., 19. p., ford.: Szűcs Imre
2920. Földről a csillagra. 1968. okt. 6., 19. p., ford.: Szűcs Imre.
2921. Nem leszünk. 1968. okt. 6., 19. p., ford.: Szűcs Imre
2922. Tavasz. 1968. okt. 6., 19. p., ford.: Szűcs Imre.

Koneszki, Blazse:
2923. Az eső. 1962. márc. 4., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
2924. Fohász. 1988. jan. 16., 14. p., ford.: Ács Károly

Korotics, Vitalij:
2925. Furfangosok dicsérete.1969. jan. 19., 13. p., ford.: Rab Zsuzsa

Kosovel, Srečko:

2926. Anyám vár. 1965. szept. 5., 15. p., ford.: Fehér Ferenc
2927. Hallom a partról... 1967. ápr. 16., 15. p., ford.: Fehér Ferenc.

Kostić, Dušan:

2928. Ha kivirágzik a kaktusz. 1988. júl. 30., 13. p., ford.: Szűcs Imre
2929. Megvárnak a déli esők. 1988. júl. 30., 13. p., ford.: Szűcs Imre
2930. Végszó. 1988. júl. 30., 13. p., ford.: Szűcs Imre

Kostić, Laza:

2931. Álom s ébrenlét között. 1991. febr. 2., 16. p., ford.: Ács Károly
2932. Santa Maria Della Salute. 1963. máj. 19., 15. p., ford.: Majtényi Zoltán

Kovačić, Ivan Goran:

2933. Hullák utaznak. 1963. márc. 24., 16. p.

Krakar, Lujza:

2934. Csata után. 1988.febr.27., 17.p., ford.: Balázs Béla
2935. Éjszaka. 1988. febr. 27., 17. p., ford.: Balázs Béla
2936. Haj. 1988. febr. 27., 17. p., ford.: Balázs Béla
2937. Litván dal. 1991. jan. 19., 13. p., ford.: Balázs Béla

Krasnaqi, Mark:

2938. Emlékek. 1965. ápr. 29., 14. p., ford.: F.F.

Krklec, Gustav:

2939. Félelem. 1991. nov. 23., 15.p., ford.: Ács Károly
2940. Symphonia domestica. 1963. jún. 2., 16. p., ford.: Csuka Zoltán.

Krleža, Miroslav:

2941. Akasztófavirágok éneke. 1969. nov. 16., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
2942. Holdfény a kocsmában. 1967. júl. 7., 14. p., ford.: Á.K

Krstić, Cvetko:

2943. Közöttünk. 1990. jan. 6., 13. p., ford.. Veszteg Ferenc

Labáth, Jan:

2944. Két akvarell. 1968. szept. 29., 21. p., ford.: Monoszlóy Dezső
2945. Leány. 1963. aug. 18., 14. p., ford.: Majtényi Mihály

Lalić, Ivan V.:

2946. Argonauták. 1965. aug. 21., 15. p., ford.: Tolnai Ottó
2947. Halál sólyommal. 1962. dec. 19., 13. p., ford.: Dudás Kálmán.
2948. Katona sírverse. 1962. febr. 25., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
2949. Programelégia. 1964. aug. 30., 13. p., ford.: Dudás Kálmán.
2950. Rövid óda a szabadsághoz. 1962. febr. 25., 14. p., ford.: Fehér Ferenc

Latif, Hamad Abdel:

2951. „Gyertya, mit nem lehet eloltani". 1989. jan. 28., 17. p.

Lec, Stanislaw Jerzy:

2952. Fésületlen gondolatok. 1963. jún. 23., 16. p., ford.: Ella Sperlingora.
2953. Fésületlen gondolatok. 1966. máj. 22., 13. p.
2954. Újabb fésületlen gondolatok. 1966. máj. 22., 13. p.

Leonov, Leonyid:

2955. Sötét víz. 1962. jan. 28., 13. p., ford.: Erdődi József

Lima, Jorge de:

2956. A vén János. 1963. szept. 22., 15. p., ford.: Wlassics Tibor

Lysohodský, Ondra:

2957. A költészet növekvő ege előtt. 1988. ápr. 16., 17. p., ford.: Dabi István
2958. Az élet. 1988. ápr. 16., 17. p., ford.: Dabi István

Machado, Antonio:

2959. Granadában történt... 1966. dec. 11., 13. p., ford.: Tavaszy Sándor.

Majakovszkij, Vlagyimir:
2960. Általános útmutató kezdő talpnyalóknak. 1963. júl. 21., 14. p.
2961. Megrázó tények. 1969. nov. 5., 16. p., ford.: Torbay Éva.
Majdak, Zvonimir:
2962. Asszonyok, lányok balladája. 1968. márc. 17., 17. p., ford.: Torok Csaba
Maksimović, Desanka:
2963. A kéz. 1998. máj. 16., 7. p., ford.: Fehér Ferenc
2964. Intés. 1963. ápr. 14., 14. p., ford.: Ács Károly
2965. Letarolt kaszáló. 1965. jún. 4., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
2966. Mumus. 1988. ápr. 2., 16. p., ford.: Fülöp Gábor
2967. Napernyőn. 1988. ápr. 2., 16. p., ford.: Fülöp Gábor.
2968. Rét a hegyen. 1988. ápr. 2., 16. p., ford.: Fülöp Gábor
2969. Tavaszi sátrak. 1988. ápr. 2., 16. p., ford.: Fülöp Gábor
Mandelstam, Oszip:
2970. A lovak olyan lassan lépnek. 1969. febr. 16., 13. p., ford.: Pór Judit
Manivilov, Naum:
2971. Fűzfák. 1963. szept. 8., 15. p., ford.: Fehér Ferenc
Manner, Eeva-Liisa:
2972. A tovasurranó hajnal. 1988. máj. 7., 17. p., ford.:Bede Béla.
2973. Remény. 1988. máj. 7., 17. p., ford.:Bede Béla.
Manojlović, Todor:
2974. Istenek a nyárvégekben. 1968. febr. 18., 19. p., 1971. okt. 2., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
2975. Párizsi reggelek. 1969. nov. 16., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
Markov, Perica:
2976. Az illat elején. 1995. aug. 12., 14. p. ford.: Szabó Palócz Attila
2977. Zöld ózon. 1995. aug. 12., 14. p., ford.: Szabó Palócz Attila
Marković, Slobodan:
2978. Haragos homlokú ismeretlen. 1962. jún. 24., 14. p.
2979. Pó menti kislány. 1962. jún. 24., 14. p.
2980. Románc. 1962. jún. 24., 14. p.
Marković, Vito:
2981. Emlékezés. 1991. febr. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
2982. Fegyverszámlálás. 1991. febr. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
2983. Három nyíl. 1991. febr. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
2984. Nyomok. 1991. febr. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
2985. Takarodó. 1991. febr. 9., 17.p., ford.: Szűcs Imre.
2986. Unaloműzés. 1991. febr. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
Martinac, Ivan:
2987. Ivan Zabadejev elküldetlen levele a thiathirrai Theophilusnak. 1989. nov. 11., 17. p., ford.: Veszteg Ferenc
Martinov, Leonyid:
2988. Háború után. 1963. aug. 25., 14. p., ford.: Illyés Gyula
Marwin, William Stanley:
2989. Az útitárs. 1991. jan. 5., 17. p., ford.: Bede Béla
Maširević, Branko:
2990. Csendesedés. 1987. aug. 1., 13. p., ford.: Csár Mihály
2991. Éjszakai döntések. 1987. aug. 1., 13. p., ford.: Csár Mihály
Masuri, S. N.:
2992. Az én városom. 1986. dec. 13., 15. p., ford.: Bede Béla
Maticki, Milenko:
2993. Egy nagyvilági fiú. 1986. jan. 4., 13. p.
Matić, Krsta:
2994. Hogyan születnek a gyerekek? 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

2995. Szerelem. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Mekuli, Esad:

2996. A természetben. 1988. febr. 13., 17. p., ford.: Bede Béla.
2997. Találkozás a hősi halált halt bajtárssal. 1988. febr. 13., 17. p., ford.: Bede Béla.
2998. Tükröződések. 1993. aug. 14., 9. p., ford.: Ács Károly.

Mello Breyner Andersen:

2999. Április huszonötödike. 1989. ápr. 29., 19. p. ford.: Bede Béla
3000. Terveim. 1989. ápr. 29., 19. p., ford.: Bede Béla

Mihalić, Slavko:

3001. A csönd vallatása. 1991. márc. 16., 17. p., ford.: Bozsik Péter
3002. A költő, a csodatevő sorsa. 1962. márc. 25., 14. p., ford.: Dér Zoltán
3003. Csönd. 1992. máj. 16., 12. p., ford.: Bozsik Péter
3004. Gitáros. 1991. ápr. 27., 17. p., ford.: Bozsik Péter
3005. Hajnali kivégzés. 1962. márc. 25., 14. p., ford.: Dér Zoltán.
3006. Kérdések a halálról. 1992. ápr. 25., 13. p., ford.: Bozsik Péter
3007. Kihalt vér. 1962. márc. 25., 14. p., ford.: Dér Zoltán
3008. W. A. Mozart. 1991. ápr. 27., 17. p., ford.: Bozsik Péter

Milenković, Rale:

3009. Apád elolvasta a könyved. 1995. aug. 12., 14. p., ford.: Szabó Palócz Attila

Miličić, Milan:

3010. Lakom. 1971. aug.18., 13.p., ford.: Vasagyi Mária

Miljković, Branko:

3011. Árvíz előtt. 1962. febr. 4., 14. p., ford.: Laták István.
3012. A szavak hiábavalósága. 1962. febr. 4., 14. p., ford.: Laták István.
3013. Mozgás. 1962. febr. 25., 13. p., ford.: Laták István.
3014. Ő. 1962. febr. 4., 14. p., ford.: Laták István.
3015. Partok. 1962. febr. 4., 14. p., ford.: Laták István.
3016. Rossz lelkiismeret. 1962. máj. 13., 13. p., ford.: Laták István.

Minderović, Čedomir:

3017. Alkonyatkor. 1966. jan. 23., 13. p., ford.: Fehér Ferenc.

Mirković, Miroslav:

3018. Milija Vuković albumára. 1996. okt. 5., 12. p., ford.: Szabó Palócz Attila
3019. Radmila Vojvodić albumára. 1996. okt. 5., 12. p., ford.: Szabó Palócz Attila

Mitrović, Srba:

3020. Elégia a disznóhoz. 1998. nov. 21., 8. p., ford.: Csorba Béla

Mitterer, Erika:

3021. A valóság. 1996. máj. 4., 11. p., Ford.: Bata János

Mladenović, Tanasije:

3022. Kaktusz. 1967. aug. 13., 13. p., ford.: Bácski György.

Montale, Eugenio:

3023. Ketten a szürkületben. 1987. máj. 9., 16. p., ford.: Bede Béla

Moore, Marianne:

3024. Csönd. 1968. dec. 15., 19. p., ford.: Fehér Kálmán.
3025. Ó, ha sárkány lennék. 1968. dec. 15., 19. p., ford.: Fehér Kálmán.

Mučaji, Juraj:

3026. Mese a régi csordákról. 1963. aug. 18., 14. p., ford.: Majtényi Mihály

Nastasijević, Momčilo:

3027. Nemzedék. 1989. febr. 11., 16. p., ford.: Csár Mihály
3028. Sírás. 1994. okt. 15., 13. p
3029. Trombita. 1994. okt. 15., 13. p.

Nazim, Hikmet, Ran:

3030. Angina poectaris. 1963. jún. 9., 14. p., ford.: Somlyó György

3031. Végrendelet. 1963. jún. 9., 14. p., ford.: Somlyó György

Nenadić, Milan:

3032. Tökéletes vers. 1991. aug. 10., 15.p., ford.: Veszteg F.

Neruda, Pablo:

3033. Más semmi. 1969. máj. 4., 15. p., ford.: Somlyó György.

Neumann, Gert

3034. Hipotézis. 1970. aug. 15., 11. p., ford.: Tandori Dezső

Nikolić, Rade:

3035. Naptalan napok. 1964. jún. 14., 13. p., ford.: Fehér Ferenc

Njegoš, Petar Petrović:

3036. Hegyek koszorúja. 1969. nov. 16., 13. p., ford.: Csuka Zoltán

Omoroka, Mignon:

3037. Persona. 1988. máj. 7., 17. p.

3038. Persona 2. 1988. máj. 7., 17. p.

Ooyen, Hans von:

3039. Propaganda. 1989. okt. 7., 17. p., ford.: Vicei Károly

Orbič, Dragoslav:

3040. Folyóparti monológ. 1962. máj. 27., 14. p.

Pančić, Ivan:

3041. Ne mocskoljátok ujjaitok. 1969. júl. 6., 14. p., ford.: Urbán János

Papharhaji, Gyura:

3042. Magadba fordulva. 1989. ápr. 29., 20. p., ford.: Brasnyó István.

Parun, Vesna.:

3043. A szomjúság balladája. 1962. okt. 7., 14. p., ford.: Dudás Kálmán

3044. Ha megtagadnak. 1962. okt. 7., 14. p. ford.: Ács Károly

3045. Leány. 1962. okt. 7., 14. p. ford.: Ács Károly

3046. Ó, ránk találsz ismét, tavaszi szél. 1970. jún. 13., 13. p.

3047. Soha. 1969. okt. 5., 15. p.

Paszternak, Borisz:

3048. Elválás. 1980. máj. 31., 14. p., ford.: Gáspár Endre.

3049. Hajnali vonatokon. 1963. aug. 25., 14. p., ford.: Illyés Gyula

Pavić, Miodrag:

3050. Háborúságok. 1970. okt. 3., 9. p., ford.: Ács Károly

Pavlović, Miodrag:

3051. Vadászat. 1989. márc. 25., 17. p., ford.: Vicei Károly

Pavlovszki, Radovan:

3052. Aszály. 1963. szept. 8., 14. p., ford.: Fehér Ferenc

Paz, Octavio:

3053. Hullámzás. 1968. máj .26., 17. p., ford.: Somlyó György

3054. Irkafirka. 1968. máj. 5, 19. p., ford.: Somlyó György.

3055. Madártávlat. 1997. nov. 15., 18. p., ford.: Somlyó György

3056. Összegzések. 1997. nov. 15., 18. p., ford.: Somlyó György

3057. Tapintás. 1968. ápr. 28., 18. p., ford.: Kovács György

Perić, Žarko:

3058. Szülinap. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre

Pessoa, Fernando:

3059. Önéletrajz. 1968. ápr. 21., 19. p., ford.: Nemes Nagy Ágnes.

3060. Sebestyén, Portugália királya. 1968. szept. 1., 17. p., ford.. Nemes Nagy Ágnes.

Petrović, Petar:

3061. Tűzijáték. 1963. nov. 10., 13. p., ford.: Fehér Ferenc

Petrović, Veljko:

3062. Az üstökös. 1968. márc. 31., 22. p., ford.: Fehér Ferenc

3063. Napraforgók. 1967. júl. 30., 13. p., ford.: Ács Károly.

Podrimja, Ali:

3064. Hívások. 1964. jún. 14., 13. p., ford.: Fehér Ferenc

Popa, Vasko:

3065. A kezdet után. 1962. febr. 18., 14. p., ford.: Pap József

3066. A költő szobrának feltámadása. 1967. jan. 29., 13. p., ford.: Csuka Zoltán.
3067. A vak nap. 1962. júl. 1., 14. p., ford.: Sáfrány Imre
3068. Add vissza a babaruhám. 1964. szept. 27., 13. p., ford.: Fehér Kálmán
3069. Ásítások ásítása. 1964. szept. 27., 13. p., ford.: Tomán László.
3070. Az ajtó. 1962. febr. 18., 14. p., ford.: Pap József
3071. Beszédes pillanat. 1997. júl. 26., 10. p., ford.: Ács Károly, Fehér Ferenc, Tomán László
3072. Csillagközi félreértés. 1962. júl. 1., 14. p., ford.: Sáfrány Imre.
3073. Fekete bolyongások. 1968. máj. 19., 21. p.
3074. Hamut. 1962. febr. 18., 14. p., ford.: Pap József
3075. Játékforduló. 1986. jan.4., 13. p.
3076. Jelek. 1969. júl. 20., 14. p., ford.: Dudás Kálmán
3077. Kaktusz. 1964. szept. 20., 13. p., ford.: Ács Károly.
3078. Kicsi a rakás. 1962. febr. 18., 14. p., ford.: Pap József
3079. Költészeti óra. 1991. jan. 12., 13. p., ford.: Ács Károly.
3080. Mennyei gyűrű. 1962. júl. 1., 14. p., ford.: Sáfrány Imre
3081. Napapó halála. 1962. júl. 1., 14. p., ford.: Sáfrány Imre
3082. Sötét vonulások. 1988. aug. 13., 13. p., ford.: Á.K.
3083. Szép semmi. 1991. jan. 12., 13. p., ford.: Ács Károly

Popovszki, Nikola:

3084. Ámítás. 1969. febr. 9., 14. p., ford.: Szűcs Imre.
3085. Erdő. 1969. ápr. 20., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
3086. Mosolyogva. 1969. ápr. 20., 17. p., ford.: Szűcs Imre.

Prešeren, France:

3087. Hová? 1989. aug. 12., 13. p., ford.: Ács Károly
3088. Pohárköszöntő. 1989. aug. 12., 13. p., ford.: Ács Károly
3089. Versei elé. 1989. aug. 12., 13. p., ford.: Ács Károly

Prévert, Jacques:

3090. Az asztalon előttem. 1969. jún. 25., 14. p.
3091. Családi élet. 1962. máj. 20., 14. p., ford. Végh György
3092. Elveszett idő. 1962. máj. 20., 14. p., ford. Végh György
3093. Miatyánk. 1962. máj. 20., 14. p., ford. Végh György
3094. Paris at night. 1962. máj. 20., 14. p., ford. Végh György
3095. Tenéked szerelem. 1962. máj. 20., 14. p., ford. Végh György

Puslajić, Adam:

3096. Csillagot vettem. 1969. aug. 17., 14. p.
3097. Curriculum vitae. 1969. aug. 17., 14. p.

Quasimodo, Salvatore:

3098. Ének az anyáról és a halott fiúról. 1962. jan. 1., 14. p., ford.: Képes Géza
3099. Fűzfák ágain. 1962. jan. 1., 14. p., ford.: Képes Géza
3100. Fehér köntösöd. 1987. máj. 30., 15. p., ford.: Bede Béla

Radičević, Branko V.:

3101. A jó ember. 1962. okt. 21., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
3102. Akasztófavirág. 1965. dec. 26., 13. p., ford.: Torok Csaba.
3103. Féltékenység. 1965. aug. 29., 16. p., ford.: Fehér Ferenc.

Radovanović, Nenad:

3104. Az ordas. 1989. márc. 18., 17. p., ford.: Szűcs Imre
3105. Hódítók. 1989. márc. 18., 17. p., ford.. Szűcs Imre.

Radović, Borislav:
3106. Robinson éji dala. 1970. máj. 16., 9. p., ford.: Fehér Ferenc
Raičković, Stevan:
3107. A fájdalom kezei. 1988. nov. 12., 17. p. ford.: Ács Károly
3108. Dűllőút. 1964. febr. 16., 13. p.
3109. Élet. 1966. márc. 6., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
3110. Eső után. 1964. ápr. 5., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
3111. Folyó. 1962. febr. 11., 14. p.
3112. Halk óra. 1964. ápr. 5., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
3113. Jegyzet 1967-ből. 1971. júl. 30., 10. p., ford.. Fehér Ferenc
3114. Könyvek. 1988. nov. 12., 17. p., ford.: Ács Károly
3115. Nyárvég. 1962. febr. 11., 14. p.
3116. Térj meg. 1989. ápr. 8., 17. p., ford.: Vicei Károly
3117. Tétova versek. 1971. júl. 30., 10. p., ford.. Fehér Ferenc
3118. Vége a napnak. 1988. nov. 12., 17. p. ford.: Ács Károly
Rilke, Rainer Maria:
3119. Archaikus Apolló-torzó. 1996. dec. 28., 11. p., ford.: Tóth Árpád
3120. Az ötödik elégia. 1981. okt. 31., 16. p.
Rilszkij, Makszim:
3121. Lányok a szőlőhegyen. 1962. jan. 28., 14. p.
Różewicz, Tadeusz:
3122. A fal. 1987. ápr. 11.,16. p. ford.: Bede Béla
3123. Ha elmégy. 1987. ápr. 11., 16. p. ford.: Bede Béla
3124. Szerelem 1944. 1987. ápr. 11., 16. p. ford.: Bede Béla
3125. Traumatikus elbeszélések. 1987. aug. 22., 13. p. ford.: Cservenits Jolán
Rozsgyesztvenszkij, Robert:
3126. Nap. 1962. jan. 28., 14. p.
Sachs, Nelly:
3127. A körvonal. 1966. okt. 23., 13. p.
3128. De lombfedele alatt. 1966. okt. 23., 13. p.
3129. Hogy az üldözöttekből üldözők ne legyenek. 1966. okt. 23., 13. p.
3130. Ki tudja, hol állnak a csillagok? 1968. febr. 25., 17. p., ford.: Vas István
3131. Olykor. 1966. okt. 23., 13. p.
Sarajlić, Izet:
3132. A távolságtartás elmélete. 1995. nov. 18., 10. p., ford.: Szombathy Bálint
3133. Szerencse szarajevói módra. 1995. nov. 18., 10. p. ford.: Szombathy Bálint
3134. Slobodan Markovićnak. 1961. jan. 21., 14. p.
Sarić, Zvonko:
3135. Születésnap. 2001. okt. 13., 7. p., ford.: Beszédes István.
Sarker, Rotrand:
3136. Házamról. 1996. júl. 13., 12. p., ford.: Bata János
Sekulić, Aleksandar:
3137. Túlzás az öregedésre vonatkozóan. 1986. jan. 4., 13. p.
Senghor, Leopold Sedar:
3138. A totem. 1962. febr. 4., 16. p., ford.: gé-czi
Sever, Josip:
3139. Ballada a horvát és a szerb szavakról. 1989. febr. 18., 17. p., ford.: Fenyvesi Ottó
Shakespeare, William:
3140. Szonettek (II., XI.). 1989. máj. 27., 16. p.
Shapcott, Thomas W..
3141. Két és fél négyszögöl. 1989. ápr. 8., 17. p., ford.: Bede Béla
Shkreli, Azem:
3142. Szurdok. 1965. ápr. 29., 14. p., ford.: F.F.

Shujin, Suishoen:
3143. Elővásár. 1968. máj.5., 19. p., ford.: Kovács Márta
Simić, Goran:
3144. A gyász arca 1995. nov. 18., 10. p., ford.: Szombathy Bálint
Slaming, Ivan:
3145. „Rip-ropra összehozott társaság". 1965. aug. 29., 13. p., ford.: Tolnai Ottó
Sopov, Aco:
3146. A szavak születése. 1964. júl. 5., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
3147. Akár a némák jelbeszéde. 1964. szept. 13., 13. p.
3148. Köszöntő. 1964. júl. 5., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
3149. Testem második imája. 1964. szept. 13., 13. p.
Soyinka, Wole:
3150. Telefonbeszélgetés. 1987. márc. 14., 16. p., ford.: Bede Béla
Spenser, Edmund:
3151. Homokba írtam kedvesem nevét. 1999. jan., 16., 7. p., ford.: Szabó Lőrinc
Staff, Leopold:
3152. Chopin varsói szobrának pusztulása. 1962. márc. 11., 14. p., ford.: Vas István
Sudarski, Đorđe, Red:
3153. Az égboltról közeledvén. 1971. ápr .24., 10. p., ford.: Sinkovits Péter.
3154. Erdők erdők majd a tenger. 1971. ápr. 24., 10. p., ford.: Sinkovits Péter.
3155. Esti kórusok. 1971. ápr. 24., 10. p., ford.: Sinkovits Péter
3156. Requiem. 1971. ápr. 24., 10. p., ford: Sinkovits Péter.
Sugawara no Michizana:
3157. A féreg. 1968. máj. 5., 19. p., ford.: Kovács Márta
Šalamun, Tomaž:
3158. Bélyegsorozat. 1968. okt. 27., 18. p., ford.: Konc József.
3159. Húszas évek. 1968. márc. 10., 18. p., ford.: Konc József
Šenoa, August:
3160. Európa nagyszám... (részlet). 1991. szept. 28., 13.p., ford.: Ács Károly
Šepa, Dane:
3161. Minden gyereknek. 1988. jún. 11., 17. p., ford.: Szűcs Imre
Šijački, Olivera:
3162. A múlt. 1990. júl. 7., 16. p ford.: Szűcs Imre
3163. In memoriam. 1990. júl. 7., 16.p., ford.: Szűcs Imre
3164. Tér. 1990. júl. 7., 16. p., ford.: Szűcs Imre
Šoljan, Antun:
3165. A kődobáló. 1970. ápr. 19., 10. p., ford.: Fehér Ferenc
Štefan, Florika:
3166. Csak még egyszer. 1962. máj. 13., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
3167. Engerdjétek meg a napnak. 1962. máj. 13., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
3168. Nyílt szerelmi egyezség. 1962. máj.13., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
Tadić, Novica:
3169. Látogatás. 1988. jan. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre
3170. Lópatkó. 1988. jan. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre
3171. Szónok. 1988. jan. 9., 17. p., ford.: Szűcs Imre
Tadijanoić, Dragutin:
3172. A késő éjben, a fehér téli éjben. 1967. nov. 5., 16. p., ford.: Fehér Ferenc
3173. A tenger fensége. 1971. júl. 10., 10. p., ford.: Fehér Ferenc
3174. Az asszonyok a diófa alatt. 1965. okt. 31., 13. p., ford.: Pap József
3175. Az én versem. 1965. júl. 4., 13. p., ford.: Pap József
3176. Hasztalan vágy. 1964. febr. 16., 14. p., ford.: Fehér Ferenc

3177. Holdvilág. 1969. nov. 16., 13. p., ford.: Csuka Zoltán
3178. Levelezőlap a harctérre. 1967. nov. 26., 15. p., ford.: Fehér Ferenc
3179. Megfestett képek. 1971. júl. 10., 10. p., ford.: Fehér Ferenc
3180. Mintha nem létezne se élő, se holt. 1962. márc. 18., 14. p., ford.: Fehér Ferenc.

Taufer, Veno:
3181. A hősök éneke. 1962. dec. 2., 14. p., ford.: Pap József

Tielsch, Ilse:
3182. Az éjszakában. 1996. márc. 2., 11. p., ford.: Bata János
3183. Fönn magasan a vasmadarakban. 1996. márc. 9., 11. p., ford.: Bata János
3184. Még hó van. 1996. márc. 23., 11. p., ford.: Bata János

Tišma, Aleksandar:
3185. Halhatatlanok. 1962. okt. 21., 13. p., ford.: Pap József
3186. Kocsma. 1962. okt. 21., 13. p., ford.: Pap József
3187. Óvatosság. 1962. okt. 21., 13. p., ford.: Pap József
3188. Vendégek. 1962. okt. 21., 13. p., ford.: Pap József

Tišma, Slobodan:
3189. Hádeszi parabolák. 1992. febr. 1., 15. p., ford.: Veszteg Ferenc

Todorović, Gordana:
3190. Ha ez valakit érdekel. 1962. máj. 27., 14. p.

Tomić, Gavrilo:
3191. Ne menj. 1995. aug. 12., 14. p. ford.: Szabó Palócz Attila
3192. Tájvers. 1995. aug. 12., 14. p. ford.: Szabó Palócz Attila

Tomlinson, Alfred Charles:
3193. Holwell farm. 1969. jún. 1., 13. p.

Tonja, Vladimir de:
3194. Tito. 1989. máj. 6., 17. p., ford.: Bede Béla

Tontić, Stevan:
3195. Jó éjszakát, fal! 1994. ápr. 16., 11. p., ford.: Brasnyó István

Treichel, Hans-Ulrich:
3196. Lidércálom. 1996. márc. 9., 11. p., ford.: Danyi Magdolna

Trifunović, Duško:
3197. Az úristen gonoszsága. 1971. nov. 13., 12. p., ford.: Vasagyi Mária
3198. Tiszta levegő. 1967. dec. 3., 14. p., ford.: Domonkos István

Trolliet, Gilbert:
3199. Egyetlen tanúság. 1968. ápr. 21., 18. p., ford.: Tóth Judit
3200. Oly régi dal. 1969. jan. 5., 14. p., ford.: Weöres Sándor

Tušiak, Juraj:
3201. Hét beszéd. 1968. okt. 13., 19. p., ford.: Monoszlóy Dezső
3202. Úttalan út. 1963. aug. 18., 14. p., ford.: Majtényi Mihály

Tzara, Tristan:
3203. A kallódás idejének állomása. 1963. dec. 29., 13. p., ford.: Weöres Sándor
3204. Egy egész élet. 1963. dec. 29., 13. p., ford.: Képes Géza
3205. Sorstalanul. 1963. dec. 29., 13. p., ford.: Képes Géza.

Ujević, Tin:
3206. Bohém lélek átkozza a gyógyfűpálinkát. 1963. szept. 15., 17. p., ford.: Laták István
3207. Gyöngeség. 1982. jan. 30., 15. p., ford.: Túri Gábor.
3208. Mindennapi siránkozás. 1964. márc. 1., 13. p., ford.: Dudás Kálmán
3209. Távozás. 1982. jan. 30., 15. p., ford.: Fehér Ferenc

Ulrich, Eckhard:
3210. Perspektíva. 1970. júl. 11., 12. p., ford.: Tandori Dezső.

Urošević, Vlada:
3211. Déli csillag. 1969. okt. 5., 14. p., ford.: Szűcs Imre

Vešović, Radoje:
3212. Bronz. 1962. szept. 23., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
Vien, Che Lan:
3213. Hajnali szerelmes ének. 1968. máj. 12., 19. p., ford.: Balassy László
Vinaver, Stanislav:
3214. Európai éj. 1968. máj. 12., 19. p., ford.: Fehér Ferenc.
Vinokurov, Jevgenyij:
3215. Ritmus. 1968. jan. 14., 17. p.
Voznyeszenszkij, Andrej:
3216. A beatnik monológja. 1962. szept. 30., 14. p., ford.: Rab Zsuzsa
3217. Megtudom, ki vagy. 1962. szept. 30., 14. p., ford.: Rab Zsuzsa
Vučković, Lazar:
3218. Üzenet a halott győztesnek. 1964. jún. 14., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
Vujanović, Dragutin:
3219. Az isten sehol sem volt! 1962. szept. 23., 14. p., ford.: Fehér Ferenc
3220. Fekete vizek mélyén. 1962. szept. 23., 14. p., ford.. Fehér Ferenc
Vuletić, Anđelko:
3221. A búvárpartok. 1988. nov. 5., 17. p., ford.:Fenyvesi Ottó.
3222. Életünk lejtőjén. 1988. nov. 5., 17. p., ford.: Fenyvesi Ottó.
3223. Elképzelhetetlen zűrzavar. 1988. nov. 5., 17. p., ford.: Fenyvesi Ottó.
3224. Ne lélegezz, álmodj! 1988. nov. 5., 17. p., ford.: Fenyvesi Ottó
Walcott, Derek:
3225. Tengeri nád. 1992. okt. 17., 11. p.
Weins, Paul:
3226. Végrendelet. 1967. máj. 21., 15. p., ford.: Kalász Márton.
Werfel, Franz:
3227. Az olvasóhoz. 1968. febr. 18., 19. p.
Wolf, Stefán:
3228. Láp. 1996. máj. 25., 11. p., ford: Bata János
Wright, Judith:
3229. Asszony a férfihoz. 1968. jún. 2., 19. p., ford.: Kálnoky László.
Zaiad, Tavfik:
3230. Ezerszer könnyebb. 1988. nov. 26., 17. p., ford.: Bede Béla.
Zajc, Dane:
3231. Bősz fekete bika. 1962. dec. 2., 14. p.
Zanzotto, Andrea:
3232. Nino a nyolcvanas években. 1987. aug. 1., 13. p., ford.: Csár Mihály
Zekerya, Necati:
3233. Az utolsó nap. 1988. júl. 16., 14. p., ford.: Ács Károly
3234. Nekrológ. 1988. júl. 16., 14. p., ford.: Ács Károly
Zivlak, Jovan:
3235. A vak énekes. 1989. jan. 21., 19. p., ford.: Csár Mihály
3236. Rossz világításban. 1989. jan. 21., 19. p., ford.: Csár Mihály
3237. Szemrebbenés nélkül. 1989. jan. 21., 19. p., ford.: Csár Mihály
Zlobec, Ciril:
3238. Gyermekszemek. 1962. dec. 2., 14. p., ford.: Pap József
3239. Kentaurok rövid ideje. 1986. jan. 4., 13. p.
Zomau, Roger Goto:
3240. Kumrovec. 1989. máj. 6., 17. p., ford.: Bede Béla.

Aggrey, James:
3241. A vasmadár históriája. 1990. jan. 6., 17. p.
Aichinger, Ilse:
3242. A házitanító. 1971. júl. 17., 11. p., ford.: Varga Zoltán.
Alvaro, Corrado:
3243. Az asszonyka. 1967. ápr. 9., 13. p., ford.: Bácski Anna.
Amado, Jorge:
3244. Vihar. 1968. dec. 8., 19. p., ford.: Bácski György
Andrić, Branko:
3245. A kommunista. 1969. máj. 4., 15. p., ford.: Szűcs Imre
Andrić, Ivo:
3246. A jeltelen híd. 1962. okt. 7., 13. p., ford.: Dudás Kálmán
3247. Híd a Drinán. 2000. márc. 11., 7. p.
3248. Játék. 1962. ápr. 22., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
3249. Nyugtalanságok. 1962. ápr. 22., 13. p., ford.: Vujicsics D. Sztoján.
Audry, Colette:
3250. Kaland. 1968. febr. 25., 17. p., ford.: Szávai Nándor.
Arsenijević, Vladimir:
3251. Fedélközben. 1995. febr. 25., 13. p. Ford.: Borbély János
Atwood, Margaret:
3252. Boldog befejezések. 1987. máj. 9., 17. p. ford.: Turucz Éva
Avramescu, Mihail:
3253. Szivárvány és egy szőke lány. 1962. máj. 27., 13. p., ford.: G. Czimmer Anna.
Balan, Ion:
3254. Különös baleset. 1969. ápr. 27., 13. p., ford.: Szilágyi Domokos.
Baldwin, James:
3255. Ki a vadonból. 1967. dec. 24., 15. p., ford.: Szőllősy Klára
Beckett, Samuel:
3256. Molly. 1989. dec. 30., 18. p.
Bernhard, Thomas:
3257. A hangutánzó. 1987. jún. 20., 16. p., ford.: Varga István
3258. Fordítva. 1987.jún. 20., 16. p., ford.: Varga István
Bevk, France:
3259. Gyermekkorom hegyvilága. 1964. dec. 20., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
Blagojević, Vera:
3260. Dávid. 1969. jún. 22., 15. p., ford.: Szűcs Imre
Borchert, Wolfgang:
3261. Talán rózsaszín inge van. 1965. aug. 21., 14. p.
3262. Történetek az olvasókönyvekbe. 1961. dec. 3., 10. p.
Borges, Jorge Luis:
3263. A szögletes arcú ember. 1968. szept. 15., 18. p.
3264. Isten írása. 1966. aug. 21., 11. p., ford.: Bácski György.
3265. Mindörökre. 1968. ápr. 14., 22. p., ford.: Tavaszy Sándor.
3266. Paracelsus rózsája. 1986. jún. 21., 16. p.
3267. Borges és én. 1991. márc. 16., 17. p., ford.: Bede Béla.
Borisavljević, Miodrag:
3268. Kubikosok. 1963. jún. 30., 13. p., ford.: Dudás Kálmán
Böll, Heinrich:
3269. Kár a könnyekért. 1969. febr. 9., 19. p.
Brecht, Bertolt:
3270. Ha a cápák emberek lennének. 1965. aug. 21., 15. p.
3271. Keuner úr. 1965. aug. 15., 15. p.
Brežan, Jurij:
3272. A ló és a kutya meg a tehén és a macska. 1991. máj. 4., 17. p., ford.: Bede Béla.

Bruyn, Günter de:
3273. Örökös fogaton. 1993. aug. 14., 10. p., ford.: Varga István
Buchwald, Art:
3274. Házasságközvetítő számítógép. 1989. dec. 30., 18. p.
Bulatović, Miodrag:
3275. A láb. 1964. jan. 26., 13. p.
3276. Kínom-keservem. 1963. aug. 4., 13. p.
Buljan, Mirjana:
3277. Bundi és édesanyja. 1965. okt. 24., 13. p., ford.: Csuka Zoltán.
Calvino, Italo:
3278. A katona kalandja. 1968. ápr. 7., 21. p., ford.: Telegdi Polgár István.
Cauldwell, Christopher:
3279. Az esőcsinálók. 1967. máj. 7., 16. p.
Ceccherini, Silvano:
3280. Kedves katonák. 1969. jún. 1., 15. p., ford.: Zsámboki Zoltán
Cesarec, August:
3281. Ferić újságárus esete. 1963. dec. 8., 13. p., ford.: Fehér Ferenc.
Cocteau, Jean:
3282. Látogatás. 1969. jún. 8., 15.p., ford.: Kassák Lajos.
Csingo, Zsivko:
3283. A falusi könyvtáros. 1991. dec. 7., 15.p., ford.: Szilágyi Károly
3284. Duko Koleszki családja. 1987. aug. 15., 13. p., ford.: Szilágyi Károly
Csu, Vang:
3285. A költők klubja. 1963. ápr. 7., 17. p.
Čapek, Karel:
3286. A szökevény. 1965. aug. 29., 14. p.
3287. Az elveszett láb története. 1965. aug. 21., 13. p.
Čolanović, Voja:
3288. Verbuválás. 1988. febr. 6., 17. p., ford.: Borbély János.
Ćopić, Branko:
3289. Egy tavaszi napon. 1968. márc. 31., 22. p., ford.: Szűcs Imre.
Ćosić, Dobrica:
3290. Felismerés. 1962. febr. 11., 13. p.
Ćulafić, Miladin:
3291. Útszéli boróka. 1969. ápr. 27., 15. p., ford.: Szűcs Imre.
Danojlić, Milovan:
3292. Kedves Petrovićom. 1989. máj. 27., 17. p., ford.: Szilágyi Károly
David, Filip:
3293. A megváltás. 1988. ápr. 9., 17. p., ford.: Borbély János
Desnica, Vladan:
3294. Igazság. 1963. márc. 24., 13. p., ford.: Csuka Zoltán.
3295. Az igazság. 1965. aug.8., 16. p., ford.: G.L.
Dimić, Moma:
3296. A vadember. 1987. jan. 31., 10. p., ford.: Szilágyi Károly
Diop, Birago:
3297. Mese a női titoktartásról. 1991. márc. 2., 17. p., ford.: Bede Béla.
Dutourd D, Jean:
3298. Az értekezés. 1965. nov. 7., 14. p.
Eco, Umberto:
3299. A rózsa neve. 1988. szept. 10., 16. p., ford.: Turucz Éva.
Ehrenburg, Ilja:
3300. Mejerhold. 1962. jún. 10., 13. p.
Ekwensi, Cypria:
3301. Egy idegen Logosból. 1988. okt. 1., 19., ford.: Bede Béla
Erić, Dobrica:
3302. Lányok, dudasíppal. 1968. szept. 15., 19.p.
Faulkner, William:
3303. Megszületik augusztusban. 1962. júl. 15., 13. p.
Fink, Viktor:
3304. Az egyetlen elégtétel. 1968. okt. 20., 19. p., ford.: Szűcs Imre.

Fišer Đorđe:
3305. Kazimir a robot. 1963. jún. 30., 13. p.
Fitzgerald, Scott:
3306. Messzi a kijárat. 1966. okt. 16., 13. p., ford.: k.j.s.
Fowles, John:
3307. A mágus. 2001. dec. 1., 10. p.
Gordiner, Nadine:
3308. Nagyvárosi szerelmesek. 1991. okt. 5., 14.p., ford.: Borbás Mária
Gorkij, Makszim:
3309. A színfalak mögött. 1968. márc. 24., 19. p.
3310. Dal a viharmadárról. 1968. ápr. 14., 22. p., ford.: Képes Géza.
Grobarov, Jakob:
3311. Nyomok. 1969. febr. 16., 15. p., ford.: Szűcs Imre
Grbić, Dragoslav:
3312. Az ember és a teknősbéka. 1964. dec. 13., 15. p., ford.: Szűcs Imre.
Greene, Graham:
3313. Beszélgetés a tábornokkal. 1991. ápr. 6., 17. p.
Grujić, Miodrag:
3314. Éjfélkor, egy sötét házban, valahol a nagyvilágban. 1987. nov. 21., 17. p., ford.: Szilágyi Károly
Harmsz, Danyil:
3315. Az útálat miniatűrjei. 1989. máj. 20., 19. p., ford.: Bede Béla.
Hašek, Jaroslav:
3316. A magánnyomozó intézetben. 1967. ápr. 23., 15. p.
Hasler, Eveline:
3317. A névtelen szerető. 2000. jan. 8., 9. p., ford: Breier Zsuzsa.
Hemingway, Ernest:
3318. Valami véget ér. 1965. aug. 8., 14. p.
Huxley, Aldous:
3319. A macskák beszélnek. 1963. dec. 1., 13. p.
Ibanez, Blasco:
3320. A bandita lakomája. 1967. máj. 7., 13. p.
Isaković, Antonije:
3321. Temetés. 1964. jan. 12., 13. p.
Ismeretlen:
3322. A győzhetetlen császár igazsága. 1962. szept. 9., 13. p.
Ivanji, Ivan:
3323. Aranyóra zafirral. 1988. jún. 4., 17. p., ford.: B.N.
Ivkov, Boško:
3324. A név. 1988. aug. 6., 12. p., ford.: Fehér Ferenc
Jevtusenko, Jevgenyij:
3325. A talizmán. 1968. szept. 1., 18. p., ford.: Rab Zsuzsa
3326. Londoni találkozások. 1962. jún. 24., 16. p.
Jurković, Viktor:
3327. Halhatatlan erdők. 1963. jún. 2., 13. p.
Kanižaj, Pajo:
3328. Az álarcos ember. 1967. dec. 10., 14. p., ford.: B.S.
Kästner, Erich:
3329. Mese az értelemről. 1967. okt. 1., 15. p., ford.: Bácski György.
Kazakov, Jurij:
3330. Átkozott észak. 1969. júl. 20., 15. p., ford.: Bárány György.
Kerouac, Jack:
3331. A mexikói lány. 1963. okt. 20., 13. p., ford.: Örkény István
Kiš, Danilo:
3332. A napfényes kastély. 1967. febr. 5., 13. p., ford.: Bácski Anna
3333. Besúgó Írók. 1999. nov. 20., 9. p
3334. Dicső halál meghalni a honért. 1989. okt. 21., 17. p., ford.: Borbély János.
3335. Dicsőség a hazáért. 1995. febr. 25., 12. p, ford.: Vujicsics Marietta
3336. Tanácsok fiatal íróknak. 1989. nov. 26., 17. p., ford.: Piszár Ágnes.

Klarski, Josip:
3337. A tizenharmadik nap. 1968. dec. 22., 18. p., ford.: Keceli Katalin
Kokunda, Violet:
3338. Kefa Kazana. 1988. dec. 3., 17. p., ford.: Bede Béla
Kos, Jan:
3339. A hallgatag ember. 1969. jan. 5., 15. p., ford.: Keceli Katalin
Kovač, Mirko:
3340. Nosztalgiára készen. 1991. ápr. 13., 17. p., ford.: Bozsik Péter.
3341. Olimpiai temető. 1994. júl. 18., 14. p.
Kresse, Maruša:
3342. Vér, verejték, könnyek. 1995. febr. 18., 11. p.
Lalić, Mihailo:
3343. Ez a csupa csoda világ. 1963. szept. 15., 13. p., ford.: F.F.
3344. Lakodalom. 1993. jan. 9., 11. p., ford.: Herceg János
Laye, Camara:
3345. A totem. 1989. dec. 2., 15. p., ford.: Bede Béla.
Lec, Stanislaw Jerzy:
3346. Fésületlen gondolatok. 1991. febr. 23., 17. p., ford.: Szűcs Imre
Legrix, Denise:
3347. „Daisy" első fellépése. 1963. dec. 22., 13. p., 1963. dec. 29., 13. p., ford.: G. Czimmer Anna.
Lubarda, Vojislav:
3348. Leszámolás. 1990. febr. 10., 17. p., ford.: Borbély János
Mahfüz, Nagib:
3349. Zabalavi. 1988.okt.22., 17. p., ford.: Bede Béla.
Malamud, Bernard:
3350. Elsők az idióták. 1969. szept. 7., 15. p., ford.: Elbert János.
Maltz, Albert:
3351. A tej. 1967. szept. 17., 13. p., ford.: Bácski Anna.
Marquez, Gabriel Garcia:
3352. Urbino doktor halála. 1988. febr. 20., 17. p., ford.: Székács Vera.
Mekuli, Esad:
3353. Tükröződések. 1993. aug. 14., 9. p., ford.: Ács Károly
Millós, Juan José:
3354. A férfi, aki éjjelenként elbitangolt. 2000. jún. 24., 8. p., ford.: Csuday Csaba
Mirković, Zoran:
3355. A Holdvadász. A legrégibb mese. 1993. júl. 17., 13. p., ford.: F.Z.
Moravia, Alberto:
3356. Nálad is szebb. 1971. jún. 12., 9. p.
Mrkonjić, Zvonimir:
3357. A látföld. 1965. jún. 13., 14. p., ford.: Brasnyó István
Mrożek, Slawomir:
3358. A pör. 1966. júl. 17., 11. p., ford.: Boldog Balázs.
3359. Az oroszlán. 1965. aug. 15., 14. p.
3360. Egy honpolgár útja. 1964. nov. 1., 13. p.
3361. Útközben. 1969. jún. 15., 15. p., ford.: Murányi Beatrix.
Musaj, Ali:
3362. Csak a visszhang. 1991. márc. 16., 17. p., ford.: Bede Béla.
Nagibin, Jurij:
3363. Idegen szív. 1969. szept. 28., 15. p., ford.: Lénárt Éva
Nazor, Vladimir:
3364. Partizánok között. 1977. máj. 28., 12. p., ford.: Brasnyó István
Neruda, Pablo:
3365. A tenger. 1969.jún.1., 13.p., 1971.okt.23., 13. p., ford.: Somlyó György.
Nušić, Branislav:
3366. Földrajz. 1962. szept. 16., 13. p.
Oe, Kerzaburo:
3367. A Szabad Tengerjárók. 1994. okt. 22., 13. p.

Ognjenović, Vida:
3368. Gyermekláncfű. 1995. dec. 9.,10. p., ford.: Borbély János
Olesa, Jurij:
3369. Liompa. 1967. szept. 10., 13. p., ford.: Jónásy István
Pavlović, Miodrag:
3370. A maszk. 1966. dec. 11., 13. p., ford.: Dudás Kálmán.
Pavlović, Živojin:
3371. Este. 1964. nov. 15., 13. p., ford.: H.J.
Pekić, Borislav
3372. A selyemzsinór. 1987. nov. 14., 17. p., Ford: Borbély János
3373. Hogyan veszejtsük el a vámpírt? 1987. okt. 3., 13. p., Ford: Szilágyi Károly
Peroci, Ela:
3374. Estéli leányka. 1966. ápr. 3., 15. p., ford.: B.I.
Pertot, Bruna:
3375. Egy asszony naplójából. 1990. ápr. 7., 17. p., ford.. Szilágyi Károly
Pestum, Jo:
3376. Különleges megbízatás. 1987.dec. 19., 17. p., ford.: Varga István
Petan, Žarko:
3377. A hasonmás. 1967. aug. 20., 13. p., ford.: B.I.
Petković, Radoslav:
3378. Gróf Brankovics György Dubrovnikban. 1994. júl. 9., 12. p.
3379. Kháron emlékiratai. 1992. jan. 18., 15. p., ford.: Rajsli Emese
Petrović, Boško:
3380. Mire elszáll a nyár... 1971. aug. 14., 11. p., ford.: Fehér Ferenc.
Petrović, Rastko:
3381. Szveti Naum emlékezeteére. 1969. máj. 25., 17. p., ford.: Fehér Ferenc
Petrović, Veljko:
3382. Ismeretlan útitársak. 1964. febr. 9., 13. p., ford.: Fehér Ferenc.
3383. Kegyetlen ifjúság. 1967. júl. 30., 13. p.
Petrović-Mare, Novak:
3384. Félelem. 1963. nov. 3., 13. p.
Pilnyák, Borisz:
3385. Puska, bőrtokban. 1965. aug. 29., 15. p.
Popnovakov, Dragomir:
3386. Attila sírja. 1988. jan. 9., 17. p.
Popović, Petar:
3387. Egy gyönge pillanat. 1967. márc. 19., 13.p., ford.: F.F.
3388. Egy szerdai napon. 1963. aug. 18., 13. p., ford.: Fehér Ferenc
3389. Példázat Euphorionról. 1967. jún. 18., 15. p., ford.: Fehér Ferenc
Prisco, Michele:
3390. A képeslap. 1971. aug. 7., 13. p., ford.: Karsai Lucia.
Pritchett, Viktor Sawdon:
3391. Humorérzék. 1969. jan. 5., 14. p., ford.: Kéri Tamás
Probst, Annaliese:
3392. A lány. 1987. jan. 10., 17. p., ford.: Bede Béla
Prokić, Nenad:
3393. Auerbach pincéje, sarkvidéki éjszaka és egyéb történetek. 1992. máj. 9., 11. p., ford.: Brasnyó István
Radović, Dušan:
3394. A pénz. 1988. júl. 2., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
3395. Az eset. 1988. júl. 2., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
3396. Mi az élet? 1988. júl. 2., 17. p., ford.: Szűcs Imre.
Rimbaud, Arthur:
3397. Hajnal. 1970. szept. 19., 11. p., ford.: Illyés Gyula.
Rinser, Luise:
3398. A vörös macska. 1966. aug. 7., 11. p., ford.: Varga Zoltán.

3399. Egy öregember meghal. 1971. nov. 27., 15. p.

Riviera, José Eustasio:

3400. Örvény. 1965. aug. 15., 15. p.

Robbe-Grillet, Alain:

3401. A strand. 1967. okt. 1., 13. p., ford.: Bajomi Lázár Endre

Różewicz, Tadeusz:

3402. A világ legszebb városában. 1970. okt. 10., 11. p., ford.: Cservenits Jolán

Rúfus, Milan :

3403. Minden másképpen van. 1999. aug. 21., 8. p., ford.: Pakstaller Lívia

Rulfo, Juan:

3404. A Komaasszonyok Bérce. 1963. szept.22., 13. p., ford.: Várady László.

3405. Komaasszonyok Bérce. 1969. máj. 18., 15. p.

Rushdie, Salman:

3406. Szégyen. 1989. okt. 14., 17. p.

Saint- Euxupéry, Antoine de:

3407. A kis herceg. 1993. jan. 23., 13. p.

Saroyan, William:

3408. A csodatévő gramofonlemez. 1966. márc. 20., 13. p., ford.: Bácski Anna.

3409. Beszéd az emberi orról. 1965. okt. 24., 14. p., ford.: Fáy Gábor.

3410. Hidegnap. 1963. júl. 7., 13. p.

3411. IX. történet. 1964. okt. 4., 13. p., ford.: Fáy Gábor.

3412. Ulysses. 1963. szept. 29., 13. p., ford.: Fáy Gábor.

Sartre, Jean-Paul:

3413. A szavak. 1967. ápr. 23., 13. p.

Singer, Isaac Bashevis:

3414. Sábesz a Gyehennában. 1991. júl. 27., 19. p.

Solohov, Mihail:

3415. A csikó. 1965. okt. 17., 13. p.

3416. Sibalok magzatja. 1966. szept. 25., 13. p.

Spevak, Zoroslav:

3417. A testvér. 1987. jan. 10. p., ford.: Roncsák Alexander

3418. A rózsaszínű macska. 1987. jan. 10., 17. p., ford: Roncsák Alexander

Stanca, Dominic:

3419. A rovinai harangozó. 1969. szept. 21., 15. p., ford.: Kántor Erzsébet.

Stankiewics, Richard:

3420. A jelölt. 1961. dec. 24., 16. p.

Steinbeck, John:

3421. Egerek és emberek. 1968. dec. 29., 17. p.

3422. Lement a hold. 1962. okt. 28., 13. p.

Steiner, George:

3423. Nincs visszatérés. 1969. júl. 20., 15. p., ford.: Kada Júlia

Stevanović, Vidosav:

3424. Testamentum. 1987. jan. 24., 17. p., ford.: Borbély János

Subotić, Radomir:

3425. A hajó. 1965. nov. 7., 13. p.

Šalgo Judita:

3426. A háború kollektivista logikája. 2000. jún. 3., 10. p.

Šešun, Fedor:

3427. Gulliver három hibája. 1967. aug. 27., 14. p., ford.: B.I.

Švabić, Marko:

3428. Az urak városi kávéháza. 1969. júl. 7., 13. p.

Szolev, Dimitar:

3429. Útkanyarban. 1963. aug. 25., 13. p.

Szoneif, Ahdaf:

3430. Zeina lakodalma. 1987. dec. 12., 17. p., ford.: Turucz Éva

Sztravinszkij, Igor:

3431. Életem. 1971. ápr. 10., 9. p., ford.: F. Csanak Dóra

Timm, Uwe:

3432. A fűvész. Avagy Az eladás művészete. 1992. febr. 1., 15. p., ford.: Varga István.

Tišma, Aleksandar:
3433. A barna lány nyomában. 1971. jún. 5., 9. p., ford.: Hornyik György
3434. A kopó. 1988. máj. 14., 19. p., ford.: Borbély János
Traven, B.:
3435. Az indián és a jenki. 1988. márc. 19., 17. p., ford.: Bede Béla.
3436. Az orvosság. 1963. szept. 1., 13. p.
Ugrešić, Dubravka:
3437. Néha a kritikusra is rájár a rúd. 1989. febr. 18., 17. p., ford.: Borbély János
Ugrinov, Pavle:
3438. Zápor. 1969. aug. 31., 15. p., ford.: Vasagyi Márta.
Updike, John:
3439. A várakozás. 1969. okt. 26., 15. p., ford.: Réz Ádám.
Ursu, Todor:
3440. A menetlevél. 1969. dec. 14., 15. p., ford.: Kosály Márta.
Vej-Bin, Jan:
3441. Egy marék liszt. 1971. szept. 11., 11. p., ford.: Müller Dániel
Veiikić, Dragan:
3442. Vonatok. 2000. márc. 11., 9. p.
Vesper, Guntram:
3443. Moszkvát közelítve. 1970. aug. 8., 11. p., ford.: Brasnyó István
Vogt, Walter:
3444. A zsákmány. 1987. aug. 1., 13. p., ford.: Varga István
Wells, Herbert, George.:
3445. Egy stuccvásár rejtélye. 1966. nov. 6., 13. p., ford.: Komáromi József Sándor.
White, T.H.:
3446. A férfi. 1987. ápr. 25., 17. p., ford.: Turucz Éva
Wolf, Christa:
3447. Júniusi délután. 1969. okt. 12., 15. p., ford.: Gergely Erzsébet.
Woolf, Virginia:
3448. Kew Gardens. 1986. dec. 20., 17. p., ford.: Turucz Éva.
Yourcenar, Marguerite:
3449. Hadrianus emlékezései. 1987. dec. 26., 17. p. ford.: Réz Pál
Zoscsenko, Mihail:
3450. Az aligátor. 1965. aug. 1., 14. p., ford.: Gellért György

ETO: 894.511(497.1)-4(0.064) ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

HARKAI VASS ÉVA

AZ AVANTGÁRD DISKURZUS DOMONKOS ISTVÁN KÖLTÉSZETÉBEN

Az ország széthullása előtt akkoriban még jugoszláviainak nevezett vajdasági magyar irodalom hatvanas-hetvenes évekbeli paradigmaváltásának, egy, a hagyományt az ún. történeti avantgárdból ismert radikalizmussal megtagadó, új lírai megszólalásmódnak, nyelvnek – diskurzusnak – két központi szereplője, egyben legnagyobb kisugárzású alkotója Domonkos István és Tolnai Ottó volt. Kettejük neve mellé kívánkozik még a náluk valamivel idősebb, ám verseskötettel később jelentkező Koncz Istváné, valamint Fehér Kálmáné és Ladik Kataliné – közöttük az utóbbi a neoavantgárd egyik közkedvelt művészi eljárásának, a hangköltészetnek, a fónikus költeménynek akkoriban az összjugoszláv térségben s az országhatár keretein kívül is számon tartott és fellépő művelője s életben tartója – napjainkig. E lírikusi életutak, életművek máig követhető alakulásrajza kitérő erővonalakként képezhető le: míg az egyébként is gyér, de annál meghatározóbb jelentőségű versterméstmaga után hagyó, ritkán megszólaló Koncz István immár lezárult lírai opusát mindössze két verseskötet *(Átértékelés*, 1969; *Ellenmáglya,* 1987) alkotja, Tolnai Ottónak az említett lírafordulat, a váltás jegyében létrejött lírája és prózája napjainkban hangsúlyosan a líra műnemén belül bontakozik tovább, egyben beépülve a század-, illetve ezredforduló egyetemes magyar (líra)irodalmának diskurzusrendjébe, a Magyarországra áttelepült Ladik Katalin pedig immár az országhatáron kívül építi tovább lírai opusát (s az utóbbi években néhány vajdasági – és nemcsak magyar nyelvű – rendezvény meghívott fellépőjeként tér vissza alkalmanként), Fehér Kálmán lírájának majd három évtizednyi kiesést követő, újabb vonulata[1] már nem tudja fenntartani a jugoszláviai magyar irodalomban betöltött egykori pozícióját, Domonkos István az 1971-ben megjelent, *Áthúzott versek* című verseskötetét követően költőként jóformán elhallgatott.

Ennek a költői elhallgatásnak azonban három nagyon hangsúlyos zárómozzanata van. Záróakkordját az *Áthúzott versek* című kötetbe szánt (s oda

utólag be is került), immár a svédországi Djuphultból küldött, *Kormányeltörésben*[2], valamint az Új Symposion 1972. októberi számában publikált, *Der sprint noch auf!* című költemény, jelentőségét tekintve nem kevésbé hangsúlyos utójátékát pedig a Versek éve 1975[3] című versantológiában publikált *Kuplé* képezi. A Domonkos-líra további utórezgései *A Kuplé 2. előmunkálatai,* valamint a Várady Tibornak ajánlott, *Majd-nem-vers* című költeményekben követhetők nyomon.[4] Az *Áthúzott verseket* követően Domonkos opusa riport- és publicisztikakötettel *(Redőny, 1974),* a jugoszláviai magyar gyermekköltészet jelentős vonulatát képező gyermekvers-kötettel *(Tessék engem megdicsérni, 1976; 1980),* továbbá novellákkal *(Önarckép novellával, 1986)* folytatódik – és zárul.

*

A hatvanas-hetvenes évek jugoszláviai magyar irodalmában bekövetkezett paradigmaváltás fő szellemi barikádja az Ifjúság Symposion-mellékletének (1961—1964), majd az ebből kinövő s 1965-től önálló folyóirattá váló Új Symposion hasábjain, valamint a folyóirathoz kötődő, többnyire fiatal alkotók számára publikációs lehetőséget biztosító (elnevezését tekintve is a folyóiratra visszautaló) Symposion Könyvek sorozat köteteiben jelölhető ki, határolható be. Az Új Symposion első száma szerzőt, kötetcímet, a kiadó nevét és székhelyét egyaránt csupa kis kezdőbetűvel szedve hirdeti az említett sorozat első köteteit (Domonkos István: *Rátka*, Tolnai Ottó: *Homorú versek* című verseskötetét, a *Kontrapunkt* című antológiát, Fehér Kálmán *Akváriumát*, Bányai János *Bonyolult örömök* című, tanulmányokat és esszéket tartalmazó kötetét), a folyóirat 3—5. száma többek között Domonkos István, Tolnai Ottó, Fehér Kálmán és Ladik Katalin költeményeit, Végel László szintén a váltás jegyében íródott, *Egy makró emlékiratai* című regényének epilógusát, valamint Gerold László ellen-drámákról szóló tanulmányát közli. Az Új Symposion lapjain publikált tanulmányok, kritikák, műfordítások és műfordítás-kritikák szövegei által világosan körvonalazódik és ad jelt magáról egy átgondolt szerkesztéspolitika, amely szellemi tájékozódásának irányát a hatvanas évek közepétől a világirodalom és az összjugoszláv térség irodalmának kontextusában jelölte ki. Az utóbbiban nem véletlenül. „Ebben az időben – írja Thomka Beáta – a jugoszláviai szellemi élet a magyarországinál frissebbnek, nyitottabbnak, termékenyebbnek bizonyult. A nyugati eszmék és ízlésáramlatok, irányzatok és törekvések előbb hathattak a szerb, horvát, szlovén kultúrára, s ezek közvetítésével az itteni magyar irodalomra is."[5] Ez a szellemi tágasság léptékeihez igazodó irodalmi-művészeti internacionalizmus, kozmopolitizmus szerves összefüggést mutat akár a történelmi, akár a később belőle kinövő neoavantgárd művészetszemléleti nyitottságával, mint ahogyan akár a folyóirat hasábjain kö-

zölt költemények szabadvers-formája, csupa kisbetűs (vagy épp csupa nagybetűbe átváltó), központozást nélkülöző tipográfiája, akár a folyóirat egészének illusztrációs anyaga, tipográfiája, vizuális műfajai és tájékozódása[6] a neoavantgárd művészetszemlélet keretei között jelölhető ki. Nem véletlen hát, hogy már a korai számok lapjain több ízben előfordul az „avantgárd apostolának", Kassák Lajosnak a neve, akár szerzőként, akár a vonatkozó irodalom által megcélzott alkotóként, sőt képzőművészeti alkotások szerzőjeként is. A nyolcadik szám pl. Kassák *Dokumentum az Út embereinek* című szövegét közli, ugyanez a szám Kassák rajzait is, egy későbbi dupla szám (a 20-21.) felszólalását a budapesti költőtalálkozón, majd szintén a nyolcadik számtól kezdődően Bori Imre Kassák-tanulmányának részletei jelennek meg folytatásban, s a folyóiratban két alkalommal is helyet kapnak Kassák grafikái (a 18. és 46. számban). De ugyanilyen példa értékű mozzanatként említhető Déry Tibor (avantgárd) műveinek publikálása is. Már a folyóirat második számában ott látjuk egyik, a fennálló rendszer képmutatását bíráló novelláját *(Régiekről emlékezvén)*, a későbbiekben pedig avantgárd lírájának olyan antológiadarabjait, mint pl. *A felhőállatok, Variáció népdalra, A nagy tehén, Hófalu* stb. (35. sz.), majd Gerold László tanulmányát Déry köztudottan avantgárd drámáiról (36. sz.).

Ebben a szűkebb és tágabb kontextusban helyezhető el Domonkos István lírája – bár a jugoszláviai magyar irodalom reális összképének szempontjából cseppet sem elhanyagolható körülmény, hogy a váltást bejelentő és végbezvivő művek/kötetek által képviselt avantgárd kánon közvetlen előzményeiként vagy épp velük egyidőben ott látjuk ennek az irodalomnak a hatvanas évekig érvényben levő versbeszéd és lírafelfogás jegyében íródott alkotásait/köteteit is.[7]

*

Az Új Symposion első korosztályát képező alkotók líra- és prózairodalmának történetéhez szorosan hozzá tartozik az ezen alkotásokról íródott tanulmányok, bírálatok kritikai diskurzusa is mint az irodalmi mozgalom, az új kánon és irodalmi-művészeti irány (ön)legitimálásának szövegkorpusza. A kánont létrehozó lírai és epikus alkotások létrejöttével ugyanis párhuzamosan születik e művek újszerű irodalmi nyelvének, esztétikai szemléletének – egyben újfajta befogadásmódjának is – elméleti-kritikai, poétikai leírása is, melynek eredménye az irodalomról való beszédmód új szempontjainak és szótárának megalkotásában észlelhető. Az irodalmi-művészeti szemléletváltást meghirdető és kivívó fiatal korosztály lírikusai közül Tolnai Ottó és Domonkos István lírája körül képződött a legélénkebb recepció. Ez a recepció már hatvanas-hetvenes években kijelölte a Domonkos-líra súlypontjait, s nemcsak e költészetet (általános vonatkozásban pedig az új lírai vonulatot és avantgárd versbeszédet) kanonizálta, hanem azokat az idé-

zeteket, versszorokat is megjelölte és kiemelte, amelyek akár tágabb értelemben a Symposion-líra, akár szűkebb értelemben a Domonkos-líra ars poeticájának kulcsfontosságú szöveghelyei.

A *Rátka* (1963) című verseskötet versanyagán belül mindenekelőtt a kötetkezdő költemény alábbi sorai bizonyultak paradigmatikus értékűeknek:

„Tessék minden élénk színt feloldani,
A szavak épületeit lerombolni,
Rétek, kérem, újrakezdjük a pompás virágzást."
(*Egy virágzás elé*)

A költemény idézett záróversszaka a korabeli recepció s az újraolvasói gyakorlat során is megképződött esztétikai tapasztalat azon vonatkozását fedi fel, miszerint a Symposion-nemzedék a hagyomány megtagadásának (neo)avantgárd gesztusával igyekszik leszámolni a jugoszláviai magyar lírának a hatvanas évekig érvényben levő kánonjával. E líraszemlélet részben a klasszikus modernség óta tovább élő verseszménnyel, az anakronisztikussá vált esztétizmus szépen zengő versbeszédével, részben a térség szellemi bezárkózottságával, a „tópartisággal", a „templomtorony-perspektívával" kívánt leszámolni. Domonkos István első verseskötetében és Tolnai Ottó ugyanezen évben megjelent, szintén első verseskötetében (Homorú *versek)* ez az új, az addigi versírói gyakorlatot megtagadó lírai versbeszéd affirmálódik. Akár a *Rátka*, akár a *Homorú versek* költeményei egyszerre kívánnak és kísérelnek meg tágítani a jugoszláviai magyar irodalom szűkösnek bizonyuló szellemi horizontján, s szembefordulni a hagyományos versbeszéd (késő)esztétista szépségelvével. S bár a *Rátká*ban még fellelhető a rímre, ritmusra alapozó versnyelv, a költemények többségének dikciója lemond a rím és ritmus uralta versbeszédről, s a rímtelen, központozást is nélkülöző szabadversnek és néhány prózaversnek nyit teret. A *József Attila* című versben a hangsúlyosan a rím és ritmus szabályosságaira hagyatkozó refrén a kontraszt erejével hat, hiszen a közbeeső szövegrészek szétjátsszák a prozódiai szabályosságokat. A *Keresés* című költemény esztétista szövegvonulatába is hasonló módon, kontrasztként játszanak bele a rút antipoétikus minőségei. A szépségelvvel szembehelyezett rút, a szándékos alulstilizálás és depoetizálás regiszterei uralják majd a pálya későbbi szakaszában a három nagy Domonkos-vers, a *Kormányeltörésben,* a *Der springt noch auf!*, valamint a *Kuplé* versbeszédét is. Az avantgárd/neoavantgárd líranyelv radikálisan lemond abbéli hitéről, hogy a szépség által rekonstruálható, visszaszerezhető az elveszített teljesség elve. Ebbéli hitetlenségéből ered magával a verssel, a költészettel szembeni szkepszise, bizalmatlansága is. „A papír mélysége riaszt" – áll a *József Attila* című vers egysornyi versszakában. A zárójelbe tett

mondat Tolnai Ottó *Doreen 2.* című költeményére utal („félek a vers szélétől..."). Élet és költészet szembefordulásának alapélménye intonálja a költői megszólalást, amelyen belül a költő kényszerű csatát vív a verssel. Álljanak itt példaként a korai Domonkos-líra sokat idézett szöveghelyei: a verssel csak „a romlás folytatódik" (József *Attila),* „a versek csak kelések" *(Kontrapunkt),* „tarka divatlapok a sorok / semmit sem érnek" *(1. újvidéki elégia)* stb. A példák a költészet, a vers problematikussá válására utalnak, s nem véletlen, hogy akár Tolnai Ottó, akár Domonkos István, akár pl. Koncz István lírájában elszaporodnak a költészetre, a versre irányuló reflexiók.

A *Rátka* című verseskötet költeményeinek egy jelentős vonulata egyben a Tandori Dezső által „félhosszú" versnek nevezett (s nem csupán terjedelmet jelölő) forma és a hosszúvers közötti fesztávon szerveződik. Ilyen félhosszú versek pl. a *Tisza* vagy a *Csárdás,* míg a *Kontrapunkt,* a *Vitézeknek halott kedvese,* a *Diptychon* és a *Rátka* Domonkos későbbi, epikumot is magában foglaló hosszúverseit intonálják. A *Rátka* című verseskötet költeményei azonban nem fordulnak maradéktalanul szembe az esztétista versbeszéddel, csak éppen kikezdik azt. Bár a kötet mottója („Lyukas fogak a szavak / űr bennük a gondolat...") a versek szkeptikus intonációjaként értelmezhető, Domonkos első kötetének verseit írva a „pompás virágzás" hitében indult el. A kötet címadó verse jelzi e felemásságot versáradásával, metrumával, rímeivel, a dal teltségével, metaforáival, hasonlataival, fogalmaival (álom, emlék, dal, szépség), legfeljebb a már-már romantikus-szecessziós szóáradat (örökmécs, ereklye, kolostor, ezüst, arany, csók, napfelkelték ékszerei, virágok ősi illata, hattyú stb.) mögött dereng fel az üresség. A recepció a kötet Tolnai Ottó *Doreen 2. című* versére válaszoló, *Kontrapunkt* című költeményében észlelte a Domonkos-líra fordulatát, mely költeményben Domonkos a vers „fetisizálásától" a vers lehetetlenségének hirdetéséig jut el, bárkáját a „szépség"-gel együtt végképp elsüllyesztvén.[8]

A következő verseskötet, a Tolnai Ottóval közösen írt és megjelentetett, *Valóban mi lesz velünk* (1968) című két Domonkos-verse *(Az élet az a német város* és a *Kislányom: Görögország)* az avantgárd hosszúvers montázstechnikájának struktúraszervező elvei szerint építkezik. A két mű esztétikai hozadéka a mindennapi életből vett reáliák, az egészen köznapi életszituációk keresetlen, szintén köznapi, depoetizált mondatok általi versbe építése. Mint Danyi Magdolna írja *Az élet az a német város* kapcsán: „Mindennapi, egészen köznyelvi mondatokat állít egymás mellé, egy élmény megfelelő részleteit választja ki, hogy a montázs szerkezetében ezek átminősüljenek. A kontextusban a mondatok elvesztik banalitásukat, a szerkezet átvilágítja őket, a mondatok már csak egymás közti viszonyaikban léteznek; mindörökre elvesztik kapcsolataikat azzal a nyelvi szituációval, ahonnan kiválasztódtak, s így a vers szuggesztivitásának egyedüli hordozóivá válnak."[9]

Az *Áthúzott versek* című kötet (1971) már címében is a verssel való szembefordulásra, leszámolásra, a vers megtagadására utal. Bányai János Tolnai Ottó *Agyonvert csipke* című 1969-es kötete kapcsán a kötetcím jelképes, metaforikus jelentéséről beszél, mely „egy költői nemzedéknek a költészethez való viszonyát közli, a negatív viszonyulás metaforája"[10], s e téren Domonkos új kötetének címében is az „agyonvert csipke" vonalának folytatását véli felismerni. E negatív viszonyulás fogalomkörébe sorolja pl. a rím hiányát – „a költői szép légies-tünékeny eszméivel" szemben a rút affirmálását, a nem-költői szavak s fogalmak versbe kerülését –, „a korábbi költői értékek" lerombolását, „a stabilnak hitt költői normák" megkérdőjelezését, „a hangzatos, de lényegében semmitmondó költői hitvallások" éles bírálatát stb.[11] Már az első Domonkos-kötet *Tisza* című költeményében is tapasztalható volt, hogy költője szakít a hagyományos tájlíra költői eljárásával, s még véletlenül sem tájverset kíván írni, amikor absztrachálja a tájat s a részét alkotó folyót.[12] Ez az absztrakció vonul be és állapodik meg egy redukáltabb versnyelv eszközkészletén belül az *Áthúzott versek* költeményeiben is. A hosszú- és félhosszú versek után most a verskép redukáltsága, a költemények karcsúbbá válása – Tolnai Ottó szavával élve: homorítása – a meglepő. A szólamok és képek között megnő a távolság, a költemény mintegy belülről tágul, miközben logikai ugrásai között a befogadónak kell összefüggéseket teremtenie, vagy – mint pl. a *Kanada* című hosszabb költeményben a felsorolástömb szólamaiból – általános jelentést levonnia. Domonkos költészetének külön stációját képezik a *Kiki*-ciklus e kötetbe került versei, amelyek szintén a képi és nyelvi redukció példái. Az *Áthúzott versek* versternlésének több darabjában viszont a banális, a köznapi, a közhelyszerű, a megbotránkoztató attitűdök dominanciája észlelhető, mely minőségekre olykor egészen hirtelen csukódik rá a tragikum attitűdje (l.: *Kanada).* Ennek a költői eljárásnak lesz csúcsköltemény e a *Kormányeltörésben,* amelynek végsőkig redukált versnyelve, az elnémulást súroló dadogás egyaránt utal a lét s a nyelv problematikussá válására, leépülésére, kiüresedésére, s amelyben a banális, a köznapi, a közhelyszerű a gastarbeiter-lét egzisztenciális nullpontját és tragikumát fedi fel öniron ikusan.

A *Kormányeltörésben* felől újraolvasott Domonkos-líra váltást hozó attitűdjei a hagyományos versnyelv, a hagyományos képi versbeszéd s a szépségelv kioltásában és felszámolásában, a versbeszéd radikális felülírásában, a rút, az esetleges, a köznapi, a banális antipoétikus minőségeinek affirmálásában, a költői horizont ebbéli kitágításában, a szabadvers dikciójának meglelésében körvonalazhatók. A destrukció, a visszavonás, az „áthúzás" módozatai után ugyanakkor e költészet paradox vonására ismerhetünk abban a költői gesztusban, hogy Domonkos „kései" nagy verseiben mégis valamit visszavesz, visszalop a „dalból". Figyelemre méltó ugyanis, hogy akár

a *Kormányeltörésben,* akár a *Kuplé* a refrén versszervező elvéhez folyamodik – az utóbbi költemény dalszerűségét a rímek alkalmazása s maga a választott dalműfajra való szándékos rájátszás is fokozza. A megtagadott, majd újra visszavett dal(szerűség) azonban nem mentes az irónia nyilaitól, hiszen a megcélzott műfajon belül nem „dalba kívánkozó" szólamok szerveződnek dalszerűvé. Az (ön)irónia, a groteszk különösen hangsúlyos lesz a *Kuplé*ban, ahol a címben megnevezett műfaj az egykor eposzi teljességgel bíró költészet „kabarédallá" való degradálódására utal. Hasonló módon zavarba ejtő a három nagyvers (a *Kormányeltörésben,* a *Der springt noch auf!*, valamint a *Kuplé)* egyes szám első személyű beszédmódja is. Az avantgárd líra ugyanis a hagyományos költészet mindenható én-jét is visszavonta. Domonkos e három versében azonban úgy degradálódik az én, hogy bár grammatikailag jelen van, olyan egzisztenciális mélységből szólal meg (különösen a *Kormányeltörésben* című költeményben), amelyen belül már csak torz módon (pl. az említett versben az igenevek személytelen grammatikai formájában) tudja definiálni magát. A *Der springt noch auf!* lírai énjének fölényét a költészettel vívott szükségszerű, ám reménytelen harc kimeneteleként érzett kudarc építi le és szünteti meg, míg a *Kuplé*ban szintén a semmis lét, az önéletrajz banalitása degradálja az egykori diadalából immár semmit nem őrző lírai ént. E három költemény versénje mintha Kosztolányi az „én" szótól borzadó Novák Antaljának egzisztenciális felismerése tragikumát írná újra ironikus, groteszk módon – oly módon, hogy még a tragikum „fennköltségét" is visszaveszi. S bár Domonkos még az első verseskötetében közölt *2. újvidéki elégia* mottójában Cocteau azon mondatát idézi, miszerint „Őrültség hiún kitárulkozni", lírájában mindvégig megtartott valamit a vallomásos megszólalásmódból – csak éppen a groteszk, az (ön)irónia regisztereibe szállította le.

*

A Domonkos-líra paradoxona, hogy korai, hirtelen elhallgatása, idő előtti lezárulása ellenére is a teljesség erejével hat, hiszen a költő költészethez való viszonyának stációit bejárva folyamatosan építi lírai opusát, oly módon, hogy a hetvenes évek közepére, pályájának csúcsán, mintegy végső akcentusként, szintézisversekben vonja le életérzésének és költészethez való viszonyának főbb konklúzióit. Ezek a keserű iróniával átszőtt hosszúversek bár más-más módon, mégis a szemlélet homogenitásával leltározzák fel a kelet-európai térségben élni és alkotni kényszerülő költő élet- és líralehetőségeit.

Míg a *Kormányeltörésben* a személytől és időtől megfosztott infinitivusok sorjázása által létrehozott dadogó versbeszédével a lét (s benne a nyelv) ellehetetlenüléséről vall, a *Der springt noch auf!* pedig a költészettel való

nyílt, látványos szembefordulás gesztusához folyamodik, a *Kuplé* e kettő szintéziseként keserű dalban ütközteti költészet és a naturálisan földközeli költő-lét minőségeit, műfajilag is nyomatékosan utalván a költői beszédmódnak és versnek az egykori eposzi teljességgel és fennköltséggel szemben irodalomalatti műfajjá degradálódására. A három nagy költeményben Domonkos az állítva tagadás, a radikális szembefordulás, majd a rezignált dallá oldott bölcs belátás fokoztait bejárva vonja le lét- és művészetszemléletének következtetéseit, s összegzi ebbéli emberi-költői tapasztalatait.

Jegyzetek

[1] L.: Fehér Kálmán: Fürjvadászat, 1971 – uő: Szemkút, 1999.

[2] A költemény kötetbe kerülésének körülményeiről l. Utasi Csaba Néhány utólagos megjegyzés című jegyzetét. In: U. Cs.: Csak emberek. Ötven vers – ötven kommentár. Forum, Újvidék, 2000, 156-157. l.

[3] Jugoszláviai magyar költők műhelye. Összeállította Domonkos István, Pap József és Tolnai Ottó. Forum, Újvidék, 1975.

[4] Az utóbbi vers1994-ből való. A két említett költeményt az Ex Symposion 1994. évi 10-12. számának Domonkos-versválogatása és hátsó belső borítója, valamint a költő válogatott verseinek magyarországi kiadása (Domonkos István: Kormányeltörésben. Válogatott versek 1958—1994. Összeállította Tóth László. Ister, Bp., 1998) tartalmazza.

[5] Thomka Beáta: Tolnai Ottó. Kalligram (Tegnap és Ma. Kortárs magyar írók), Pozsony, 1994, 12. l.

[6] A folyóirat előbbiekben vizsgált 1—5. száma pl. az Új Symposion grafikai csoportjának (Baráth Ferenc, Maurits Ferenc és Papp Miklós) munkáit közli. Érdemes odafigyelni vizuális (avantgárd) műfajaira is – pl. Baráth Ferenc és Maurits Ferenc kollázsaira vagy Maurits STRIP-TEASE STRIP-jére. Ugyanakkor arra is, hogy a folyóirat a vizuális művészetekhez való viszonyában is ugyanazt az összjugoszláv térség iránti és az országhatáron is túlmutató nyitottságot képviseli, mint az irodalom terén. Az Új Symposion vizsgált 1—5. száma az előbbiekben említett képzőművészek művei mellett ugyanis illusztrációként Vladimir Veličković rajzát, Milivojević Slobodan, valamint Duchamp alkotásait közli.

[7] L.: Fehér Ferenc: Övig a földbe ásva, Zákány Antal: Napfény a sárban (1959), Bencz Mihály: Hárfazúgás, Laták István: Csillagidőben földi évek (1960), Csépe Imre: Termő porban, Tóth Ferenc: Ősztől tavaszig, Zákány Antal: Varázslat (1961), Fehér Ferenc: Bízó szerelemmel, Urbán János: Fanyar szüret (1962), Fehér Ferenc: Esővárók (1964), Zákány Antal: Földinduláskor (1965), Fehér Ferenc: Delelő, Tóth Ferenc: Vörös madár (1966), Laták István: Földi bodza (1967), Thurzó Lajos: Lélekkel magasba szállni... (1970) Zákány Antal: A vas nem kenyér (1974) stb.

[8] L.: Utasi Csaba: Süllyedő bárkán. In: U. Cs.: I. m., 71. l.

[9] Danyi Magdolna: Az agrammatikus nyelvi modell. Új Symposion, 1971. 78. sz. L. még: Ex Symposion, 1994. 10-12. sz., 9. l.

[10] Bányai János: Előszó. Új Symposion, 1972. 86. sz., 278. l.

[11] Uo., 279-281. l.

[12] A táj tematizálása hasonló módon megy végbe pl. Koncz István lírájában is.

AVANTGARD DISCOURSE IN ISTVÁN DOMONKOS'S POETRY

The paper outlines the narrower and wider literary context and history in which István Domonkos created his avant-garde poetry, and gives aspects of his poetry seen in the context of the history of lyric poetry. Beginning with the turn of the seventies, the lyric poetry of István Domonkos and his contemporaries, each with specific versions of neo-avant-garde lyrical discourse, countered traditional versification. This lyrical trend in Domonkos's oeuvre that came to a halt only too soon can be traced in only two of his independent volumes of poetry (*Rátka, 1963, Áthúzott versek (Crossed Out Poems)1971*), and in one written and published together with Ottó Tolnai (*Valóban mi lesz velünk (What's Really to Become of Us)* (1968)). Besides ranking among the best lyric poems written by the first Symposion-generation, the significance of this corpus in terms of literary history lies in the fact that Domonkos's lyric poetry has remained to be a canon for writing verse ever since the nineteen-seventies.

ETO: 894.511-4(0.064) CONFERENCE PAPER

GEROLD LÁSZLÓ

„KEBLEM EGY MEGSZENTESÜLT CSATATÉR"

A romantikus drámai beszédmód egy változata: Czakó Zsigmond

A XIX. század negyvenes évei fordulópontot jelentenek mind drámairásunk, mind pedig színjátszásunk történetében. Mindkettő vonatkozásában ez a konszolidáció évtizede. Bár drámairásunk kezdeteit az irodalomtörténet joggal mintegy fél évszázaddal korábbra teszi, s bár Bessenyei és Csokonai drámáitól az őket néhány évtizednyi távolságból követő, a komoly és víg nemben egyaránt jeleskedő Kisfaludy Károly alapozó művein, majd a színészírók műsorpótló próbálkozásain, valamint Katona József Csipkerózsika-álmából ébresztett *Bánk bán*ján és Vörösmarty Mihálynak a történelmi és rémromantika műfajváltozatain át a műfaji mindenes szerepét gátlástalanul vállaló Szigligeti Ede fellépéséig minden kétséget kizáróan megrajzolható a modern magyar dráma történetének alakulása, önállósulása – amit talán nagykorúsága kezdetének nevezhetnénk, s amin a kiteljesedő eredetiségprogram műfaji és tematikai változatosságát kell érteni – viszont a negyvenes évek elejére/közepére tehető. Semmiképpen sem függetlenül a drámairással immár intézményesen törődő Pesti Magyar Színház (1837) megnyitásától, illetve a Nemzeti Színház drámapályázataitól s az 1852-ben felállított Drámabíráló Bizottság tevékenységétől, valamint a harmincas évek elejétől felerősödő társadalmi reformtörekvésektől, melyek a példaképül stilizált történelem helyett immár a jelen, a polgárosodás felé irányították mind a közvélemény, mind pedig – amint Kölcsey Ferenc és Vörösmarty Mihály költészetében lejátszódó váltás tanúsítja – az irodalom figyelmét. S drámairásunk ugyanakkor szoros összefüggésben, szinte először szinkronban az európai drámairás térképén történő változásokkal, mindenekelőtt a francia romantikus dráma Victor Hugo és az idősb Dumas általi térfoglalásával.

Czakó Zsigmond, kinek drámai dikciójáról kívánok szólni az alábbiakban, ennek az évtizednek a drámairója a Musset *Lorenzaccio*jának hatását mutató, *A kegyenc*et író, egydrámás Teleki Lászlóval, a divatos európai zsarnok-vándortémát *Az atyátlan* című tragédiájában feldolgozó Tóth Lőrinccel, a népszínmű meghonosításával próbálkozó Szigligetivel és a társadalmi vígjátékot művelő Nagy Ignáccal, de mindenekelőtt a romantikus

szenvedélyeket a lélekrajzzal összebékíteni kívánó, magánéleti tématikájú ún. polgárdráma lehetőségeit kereső Obernyik Károllyal és Hugó Károllyal.

Mindannyiuk közül Czakó Zsigmond keltette a legnagyobb érdeklődést, előbb első két bemutatott műve, a *Kalmár és tengerész* meg a *Végrendelet* szokatlanul zajos, majd két következő műve (*Leona*, *A könnyelműek)* felháborodást/elutasítást kiváltó fogadtatásával, végül pedig öngyilkosságával.

Az 1844. novemberében bemutatott *Kalmár és tengerész* és a következő év augusztusában először színrevitt *Végrendelet* egyaránt az újdonság ingerével és erejével hatott.

Leglelkesebb Petrichevich Horváth Lázár a *Honderű*ben, aki szerint „Czakó úr drámája (a *Kalmár és tengerész)* olly sikerült, hogy az, ami benne megbírálandó, alig érdemes a kiemelésre". Mérsékeltebb a francia minták utánzását felemlítő *Pesti Divatlap* méltatója, aki megjegyzi, hogy bár a szerző itt-ott merészebb a kelleténél, de „magas szárnyalású költőisége által" sikerül megragadnia a nézők kedélyét. Mert Czakó nem „drámacsináló", hanem „drámaköltő", aki „lángoló lelkesedéssel teremti művét, melynek szerkezete, összeállítása is olly jeles, hogy a leggyakorlottabb író is büszkén vállalhatná sajátjának". Kritikusabb az *Életképek* recenzense, aki több konkrét észrevételt is tesz, elsősorban a szereplők cselekedeteinek kellő motiváltságát hiányolja, de végülis fejet hajt a közönség előtt, „melly mind az első adatáskor, mind a' másod- és harmadszori ismétlés alkalmával nagy számmal gyült össze, sürü tetszés jeleivel fogadá a' darabot 's a' tehetségdús szerzőt több izben előtapsolta". A közönség véleményét a kritikus is „örömest" osztja, annak reményében, hogy a „szerző olly szorgalommal halad előre, mint minő tehetséget tanusitva tette első föllépését", s „dolgozatai szinházunk nyeresége lesznek".

Ennél is egyértelműbben elismerő korabeli fogadtatása volt a legjelentősebbnek ítélt Czakó-drámának, a *Végrendelet*nek. Az *Életképek,* melynek egyetlen számában (1845. II. 284-289. old.) három írás is foglalkozik a mű előadásával, miután részletes tartalomismertetőt ad, azzal zárja hosszú elemzését a színészek, elsősorban a főszereplőt, gr. Táray Bélát alakító Lendvay Márton játékáról, mintegy önigazolásul talán, hogy utal a közönség lelkes tetszésnyilvánítására, „mellyhez hasonlót szinházunkban csak ritkán, komoly drámában pedig még soha nem" tapasztalt, majd harmadszorra már csak a közönséggel foglalkozik, amely a bérletszünetben adott második előadáson is, néhány páholyt kivéve, megtöltötte a nézőteret, „'mi világosan bizonyitja, hogy a komoly színmünek is van közönsége, ha irója eltalálja a' közönség azon oldalát, mellyen hatni lehet rá" – ahogy ezt Czakó tette. Ennél kevésbé lelkes Szinéry a *Pesti Divatlap*ban, aki nehezményezi, hogy olykor, például gróf Táray megőrülésekor, különben a dráma tetőpontja, Czakó a sikerért „a' lélektan szabályait is feláldozza", amit ő a francia iskolának tud

be, melyet a dráma szerzője is követ, „'s igy nem önalkotta eredeti irányban halad". Menti azonban, hogy „Szép költői gondolatai vannak".

Mind a Czakó-recepció, mind pedig kritikatörténet szempontjából fölöttébb tanulságos lenne hosszabban foglalkozni nem csak az indulást jelentő két művel, hanem az opus minden darabjával, hiszen a Czakó-jelenség túlmutat önmagán, s bár drámáinak meglehetősen gazdag utóélete van, újabb elemzés csak történeti drámáiról készült (Dörgő Tibor: *A nemzeti elkötelezettség példái Czakó Zsigmond két drámájában.* In: *Romantika: világkép, művészet, irodalom.* Szerkesztette Szegedy-Maszák Mihály és Hajdu Péter, Osiris Kiadó, Bp. 2001), de ez sem elsősorban drámapoétikai jellegű dolgozat. Ezúttal, a konferencia jellegéhez igazodva, csak a Czakó-féle drámai beszédmód néhány összetevőjéről szólnék. Jelesül arról a két mozzanatról, amelyek rendre felemlítődnek drámáinak recepciójában, a színihatásról és a nyelvi, stilisztikai vonatkozásokról, az előbbivel kapcsolatban különös tekintettel leszek a szó és tett, dikció és akció viszonyára, a nyelvi jegyekkel összefüggésben pedig bizonyos szerkezeti sajátságokra.

Ahogy irodalmunk felnőtté válásának, önállósódásának ügyében elkerülhetetlenek s egyben jellemzőek voltak a huszas évek közepétől folytatott viták (Iliászi pör, Conversations-Lexikon-pör, Pyrker-vita, Aurora-pör), ugyanúgy a magyar dráma alakulása szempontjából meghatározó szerepe volt a század harmincas-negyvenes éveiben a színi hatás kérdésnek, s a róla folytatott többéves, kimerítő vitának. A tét ugyanis nem volt más s kisebb, minthogy a magyar dráma számára melyik út a követendő: a francia vagy a német. S hogy ez nem tekinthető kizárólag modellválasztás problémájának, bizonyítja, hogy a vitázók szembeállították a színi és a művészi hátást, hogy felmerült, vajon a drámák esetében a költői/irodalmi érték vagy a színpadi megjelenítés/előadhatóság a fontosabb. Hogy hiba-e elvül állítani a színi hatást, ahogy Erdélyi János vélte, vagy hogy a drámához hatás kell, ahogy Bajza József állította, mondván hogy „a hatás nem árt a dráma belbecsének, a belbecsnek azonban egy nagy fogyatkozása a hatáshiány". (Zárójelben, mai értelemmel vezérelve kérdezem: a színi hatással összefüggésben, ha latensen is, talán a színház, a színjátszás művészi önállóságának gondolata, igénye is meghúzódott?)

Czakó drámái, tanúsítják mind a korabeli recenziók, mind – még inkább – a későbbi dolgozatok, a francia modell szerint, a színi hatás tudatos alkalmazásával készültek. Erre utal a *Pesti Divatlap* kritikusa, amikor megjegyzi, hogy a *Kalmár és tengerész* szerzője tud jelenetet „fösteni", de mintha „csupa francia drámák közt nőtt volna fel", melyeknek utánzása tehetségét „balfogásokra vezeté". Ugyanez a lap a *Végrendelet*ről írva menteni próbálja Czakót: „Hja de korunkban illy erős izgatószerek nélkül a sokasságra hatni alig lehet". A Czakó-életművel foglalkozók közül a leghevesebb téma-

dást irodalomtörténetünk megalapozója, Toldy Ferenc indítja. Elismeri ugyan, hogy például a *Kalmár és tengerész* „roppant hatást idézett elő", hogy Czakó drámáit „a megrendítő helyzetek és /az/ ügyes elrendelés (?)... rendkívül tekintetre emelték" (*A magyar nemzeti irodalom története. A legrégibb időktől a jelenkorig.* 1864-1865), de „alakjai a társaság (társadalom?) és a szív nem ismerése és saját alanyi kóros felfogásánál fogva pszichológiai valóság nélküliek", „tervei mesterkéltek és valószínűtlenek, bonyodalmasak és túlterheltek, melyekben a véletlen vagy a félreértések pótolnák az indoklást". A későbbiek folyamán ezek a kifogások ismétlődnek meg, zömmel enyhébb formában.

Nem szeretném sem elvitatni, sem cáfolni Czakó esetében a színi hatás elvének alkalmazását, melyet Toldytól Vértessy Jenőn át Hegedűs Gézáig a jegyzett és elfelejtett méltatók rendre felemlítenek, tény ugyanis, hogy mind a *Kalmár és tangerész*ben, mind pedig a *Végrendelet*ben nem csak több ilyen jellegű jelenet található, hanem mindkét dráma ennek az elvnek a jegyében formálódott, de lényegesnek tartom hangsúlyozni – a vonatkozó irodalom szinte egyhangú véleményével ellentétben –, hogy ez nem vétek, hanem az adott kor, az európai romantika harmadik, illetve a magyar romantika második periódusának egyik jellemző ismérve, amely a magyar drámaírásban, kétségtelenül francia hatásra, újdonság, mitöbb modern alkotói/dramaturgiai eljárás volt, s amelyet Czakó nagy tudatossággal alkalmazott. Erről tanúskodik az a „dramaturgiai" levél, amelyet Szász Károlynak írt a véleményezésre hozzá küldött dráma kapcsán. Ebben fejti ki dramaturgiai elvét, „a mi nagy mértékben elüt a mostani divatozó drámai elvek és formuláktól". Czakó szerint a drámaíró nem mondhat le a hatásról: „Igyekezzék és akarjon hatni". Hogyan? „A compositióban ne a priori vegyen fel charaktereket, sujétket (!) /.../, és azokat rakosgassa, situálja, mert ekként a művészet természetével ellenkezőleg cselekednék, és az eredmény, mint ez esetben mindig, marionett-játék; hanem állítson elő phantasiája erejével k ö l t ő i (ezt a szó kiemeli!) egész képet: drámai, psychologiai vonalakon és alapokon nyugvó gruppokat (valódiakat, életbőlieket, testtel, csonttal és hussal, nem a légből)." De mit kell érteni a „költői kép"-en, ami Czakó szerint a „dráma fő pontja", amelyben „ben(!) kell állni minden sarkalatos charakter és nuencenak(!), azok jövőjének és múltjának, a részek különböző világításával, elő- és háttérben, sőt még a rajta kéklő hegyek mögött is, mintha egy falon függő képet resolválna"? Magyarázattal a levelet elsőnek közlő Berczik Árpád (*Czakó Zsigmondról. Kisfaludy Társaság évlapjai* Bp., 1875.) próbálkozik: a költői kép – „situatio", írja. És igaza van. Valóban a dráma és előadásának összes tényezője, minden viszonyszála a színpadi helyzetben találkozik. Ez az a mag, amelyben a színházpoétika alapfogalmát kereső mai színháztudomány is központi kategóriának tekint, jelöl meg.

(Gerold László: *Poétikai szempontok a színjátékelemzésben. Hungarológiai Közlemények,* Újvidék, 1995/3-4).

Természetesen nem Czakó leleményének kell tekinteni a „költői kép" központba állítását. Elméleti alapját talán a romantika teoretikusaként ismert August Wilhelm Schlegel *A drámai művészetről és irodalomról* című 1809-11-es keltezésű tanulmányában *(Válogatott esztétikai írások.* Bp., Gondolat, 1960) kell keresni. Ő használja a „képszerűen" kifejezést, igaz, inkább a dráma poetikussága kapcsán, de mivel, ahogy írja, a dráma poétikus is és teatrális is, s a kettő elválaszthatatlan, lévén hogy nem csak „eszméket, /.../ szükségszerű és örökké igaz, a földi létezésen túlmutató gondolatokat és érzéseket" kell tükröznie, hanem „előnyösen – kell – mutatni/a/ a színpadon", a képszerűen kifejezést a dráma megjelenítésére is lehet vonatkoztatni, kivált ha tudjuk, hogy Schlegel szerint a színjátszás „az ékesszólás művészete és mozgalmas festménye" is, szó is és kép is. A gyakorlati példákat pedig a korabeli francia drámairodalom tézisek bizonyítására kifuttatott hugói-dumas-i dramaturgiája szolgáltatta, melyet követ a bűneinkért, tévedéseinkért fizetni kell tételen nyugvó mindkét Czakó-dráma.

Nem alaptalan tehát azt állítani, hogy a czakói dramaturgia középpontjában álló „költői kép" szerves része a romantika drámairói/színházi szemléletének/gyakorlatának, felismerhetően benne gyökerezik. Ha közelebbről kívánnánk értelmezni a szintagmát, mondhatnánk, hogy első tagján az írói, a másodikon pedig a színházi beszédmód értendő. Szó és tett. De nem külön, hanem szorosan összefonódásban jelentve egyfelől a szöveg megformáltságát, másfelől ennek előadásmódját: együtt a színi hatást, amelyet nem lehet kizárólag színházi jellegűnek tekinteni, lévén hogy az akció nem önmagában, hanem a nyelvvel, és a nyelvet alakító irodalmi stílussal szervesen összetartozik, a kettő együtt hat, illetve a kettőnek együtt kell hatnia.

S bár a színi hatás szoros nyelvi/színházi egységére több példahelyzet is található a *Kalmár és tengerészben,* még inkább a *Végrendelet*ben, ennek legkifejezőbb czakói példája gróf Táray Béla megőrülése a *Végrendelet* negyedik felvonásának végén.

Nincs kritika vagy áttekintés, amely ne említené ezt a jelenetet, amely motiváltságával teljes mértékben igazolja Czakó idézett dramaturgiai levelében kifejtett szemléletét, mely szerint bár neki „a drámában ember kell, csonttal, velővel és testtel", de akit ahhoz, hogy ne „persona", hanem „individuum"-ként, cselekedjen – akárha „hajmeresztő situatiók"-ban is –, lélektanilag kell hitelesíteni, mert „ha psychologikus alap nincs, nem dráma és nem hat". A *Végrendelet* fő képének tekinthető őrülési jelenet, kétségtelenül hajmeresztő szituáció, de íróilag, bármennyire is hihetetlen egy romantikus dráma vonatkozásában, pszichologice előkészített. Igaza van a Czakó-drámákról 1982-ben tanulmányt író Marton Gábornak, aki a korabeli kriti-

kusok közül az *Életképek*ben véleményének („nála minden tettnek corollariuma /folyománya, következménye/ van a szívben és a jellemben, mi által személyei ás a drámai cselekmény – mondhatni geometriai arányban állnak") hangot adó, de ezzel másfél évszázadon át társtalan Silvester nevű recenzenshez hasonlóan a *Végrendelet*ben „mély lélektani megfigyelések"-et lát (*Czakó Zsigmond drámai életműve. Színháztudományi Szemle* 1982). Csakhogy, tegyük hozzá, ezeket Czakó a romantikus dráma jellegzetes nyelvi és dramaturgiai eszközei mögé rejti. Bármennyire is különösen hangzik: a *Végrendelet*ben a fő kép egyszerre romantikus és lélektanilag hiteles.

Ilymódon:

Táray Béla a harmadik felvonásban megtudja, mit tartalmaz az addig zárolt, benne szép reményeket tápláló végrendelet: ő nem Táray gróf fia, mivel a későbbi Alpári grófné, mert Táray gróf őt áldott állapotban elhagyta, bosszúból kicseréltette Tárayék újszülöttét. Különben a grófné az immár rang és név nélkül maradt főszereplő menyasszony-jelöltjének, Antoniának az anyja, aki minden eszközt bevet, hogy a házasságot megakadályozza. A végrendelet felnyitásával megsemmisült köztiszteletben álló, de Tárayként is, grófként már csak idézőjeles főszereplő fájdalmát Czakó azzal fokozza, hogy a felvonást záró jelenetben kézbesítik neki a király megbízását, vezesse a Párizsba küldendő követséget. S bár a jelenet végén, „midőn kezet nyújtana" a megbízatási okmányt hozó grófi küldöttségnek, „összerogy", a negyedik felvonásban erejét összeszedve, hogy arról, ami a végrendeletben áll, felvilágosítást kapjon és megtudja, kik a szülei, mert ettől függ, hogy a „polgári társasági életben", hol az előmenetel nem érdemhez, hanem születéshez kötődik, milyenek érvényesülési esélyei, elmegy a grófnőhöz, akivel önérzetét védve heves vitába keveredik. Ekkor megjelenik Antónia, aki a jelenetből semmit sem ért, de szerelmét vigasztalandó zongorához ül s eljátssza a férfi kedvenc dalát: Erkel *Hunyadi László*jából a hattyúdalt. „Hattyúdalom", mondja „elhaló hangon" a férfi, aki „fél öntudattal ingadozva a zongorához megy" s előbb eléget téve Antonia kérésének, lapozza a kottát, majd „minden értelem és rend nélkül össze-vissza csapdossa" a billentyűket, Antonia pedig megragadva a grófné karját kétségbeesetten ismétli: „Anyám, megőrült, mit tevél vele?", majd a „színpad közepén összerogy".

Így mutatja be szavak helyett – a különben költői tirádákra hajlamos író – néma gesztusokkal a kor eszményi emberének erkölcsi megsemmisülését. Ebben az őrülési jelenetben annak lehettek a nézők szemtanúi, amit a kor nagy színésze, Egressy Gábor úgy fogalmaz meg, hogy mivel a szerep mondataiban „nem csupán értelem és gondolat, hanem érzelmek és lelkiállapotok" *(Színészeti stúdiumok)* is vannak, a színész számára alapkövetelmény a testtel való kifejezés, amelyet analógiába kell hozni a szóval.

Mind a korabeli kritikák, mind a későbbi keletkezésű színészportrék szerint pontosan ez sikerült dráma főszerepét alakító Lendvay Mártonnak, ki magas, karcsú termete, csengő hangja, de „alakítókészsége révén a magyar romantika eszményi hősszerelmese volt" *(Magyar színházművészeti lexikon.* Főszerkesztő Székely György, Akadémiai Kiadó, Bp., 1994). S kit az *Életképek* azért dicsér, mert „átmenete az őrültségre /.../ minden tekintetben mesteri vala", amit a *Pesti Divatlap* azzal told meg, hogy „ezen jelenet mindenek közt legnagyobb hatással bír, s rendkívül megrázkódtatja az embert – elannyira, hogy többektől hallottuk nyilvánitani, miként e jelenet borzasztósága miatt, többé sohase akarják látni" az előadást. Ezt a jelenetet őrzi számunkra a Barabás Miklós rajzáról készült acélmetszet, amely a szerzői utasításokkal („az indulatvihar fokonkinti növekedése látszik rajta /.../, vonásai összefutnak, vadul mosolyg, /.../ figyelem és öntudat nélkül maga elé néz, és fagyosan mosolyg, /.../ mozdulatlan, szótlan nevet") együtt alkalmasint alapul szolgált ahhoz a leíráshoz, amely a Németh Antal-féle *Színészeti lexikon* (Bp., 1930) Lendvay-szócikkében olvasható: „...Táray megőrülési jelenetében mozdulatlanul állt s csak arcával és szemével úgy jelezte lelkének megbomlását, hogy a közönség megborzadt belé".

Kifejezetten tragikus jelenet tehát a *Végrendelet* negyedik felvonásának vége, melyben Lendvay Márton a romantikus színészi játék felső fokán vívta ki a közönség és a kritika együttes elismerését. S mint ilyen kétségtelenül hatásos előadászáró pillanat is lehetett volna, ha Czakó tragédiát, s nem melodrámát írt volna. De a *Végrendelet,* függetlenül a negyedik felvonás végének lélektanilag hiteles jelenetétől, melodráma. Erre utalnak a dráma dramaturgiai és nyelvi/stiláris jegyei: a katasztrófa utáni katarzis igényével készült ötödik felvonás, a monológok és félrék gyakori használata (bár a *Végrendelet*ben szembetűnően kevesebb a klasszicista drámák bizalmasait felváltó monológ, mint Czakó első művében, a *Kalmár és tengerész*ben), a gonosz lélek által az ártatlan főszereplő megsemmisítéséről szóló történet, illetve az erkölcsi igazságtétel, amely a gonosz feletti győzelmet hivatott hirdetni, valamint a nyelvi/stiláris eszközökkel történő erős érzelmi hatásokra való törekvés, a költőinek mondott lírai részletek halmozása.

A tanulmányában a dráma nyelvéről is író Schlegel említi, hogy a romantikában „áthatóbb hangú hangszerek (nem szelídhangú üvegharmonika) kellenek, mindenekelőtt pedig a szívverést meggyorsító és az érzéki életet gyorsabb mozgásra sarkalló határozott ritmus" kell. Amikor drámaival Czakó színre lép a schlegeli nyelvi norma némileg módosul, némileg háttérbe szorul az erős, az áthatható hang, s a romantikus modornak „egy halkabb ('társalgási') változatáról" (Magyar *színháztörténet 1790-1873.* Főszerkesztő Székely György. Bp., Akadémiai Kiadó, 1990) kell beszélni. Ezenkívül a magyar irodalom nyelvében is észrevehető változások mennek végbe. Vö-

rösmarty erősen stilizált romantikus költői nyelvét fokozatosan a beszélt nyelv felé közelítő irodalmi dikció váltja fel. Petőfi versei tanúsítják, hogy a teljes nyelvváltás még nem ment végbe, a Petőfit ért bírálatokból látjuk, hogy az irodalomban egymás mellett élt a kétféle nyelvi ideál, a szándékolt költőiség és a mindennapi beszélt nyelv, amely a színházban mint a közönséggel legdirektebb kapcsolatot tartó művészi formában egyre előretörőben van. Izgalmas elemzésre váró/ösztönző kérdés: a negyvenes években, amikor a Petőfi vallotta/terjesztette irodalmi népiesség térhódítása feltartóztathatatlan, hogyan keresi helyét, autentikus nyelvi megszólalási formáját/eszközeit a romantikus dráma? Úgy látom, középúton áll. S ebben Czakó sem kivétel. Kivétel azonban a tekintetben, hogy az ő nyelvi világát, stílusát nem csak a kordivat irányítja, hanem saját, a szakirodalomban tépettségnek nevezett személyes sorsa, ahogy erről tanulmányt író Solt Andor fogalmaz: „a tépettség nála nem művészi ábránd, hanem életrajzi hitelességgel kitapintható közvetlen valóság", ami átéltséget, emberi hitelt ad Czakó joggal költőinek is tartott drámai dikciójának. Teljes mértékben igaza van költői nyelvünk máig egyik legnagyobb és legértőbb művelőjének, Arany Jánosnak, ki alkalmi irodalomtörténeti áttekintésében (*A magyar irodalom története rövid kivonatban)* így ír Czakóról: „Ugyanazon irányban mint Szigligeti, de magasabb költői szárnyalással kezdé meg s folytatá a drámairói pályát".

Ha befejezésül ajánlhatok valamit az esetleges Czakó-kutatóknak, az a következő: ahhoz, hogy ezt a ma már szinte elfelejtett drámairót megismerjük, értsük, s dráma- és színháztörténetünkben az őt megillető helyen jegyezzük, drámáinak nyelvi rétegeit kell(ene), akár mikroelemzésekig menő részletekbe bocsátkozva feltárni, leírni.

Hogy ez nem lenne hiábavaló fáradtság, annak bizonyítására utalnék mind a *Kalmár és tengerész* monológjaira, illetve a *Végrendelet* drámai szerkesztésű párjeleneteinek erőteljes dikciójára.

„KEBLEM EGY MEGSZENTESÜLT CSATATÉR"

(My bosom is a sanctified battlefield)
A Variant of Romantic Diction: Zsigmond Czakó

In his paper the author studies the dramatic diction of two, in their days very popular plays: Kalmár és tengerész (A Merchant and Sailor) and Végrendelet (Testament). They were written by Zsigmond Czakó (1820-1847), a nineteenth century romantic writer by now almost forgotten.

ETO: 809.451.1–06(0.064) ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

PÁSZTOR KICSI MÁRIA

TÉMA–RÉMA

Vajdasági magyar publicisztikai szövegek aktuális tagolási problémái

1. Bevezető

A kutatás során, melynek eredményeit az itt következő tanulmányban kísérelem meg összefoglalni, azokat a problémákat vizsgáltam, amelyek a sajtószövegek mondatainak aktuális tagolásában mutatkoznak, s a szövegkoherencia – ezáltal pedig a szöveg hírértékének is – jelentős csökkenéséhez vezetnek.

A sajtót olvasva ugyanis igen gyakran bukkantam olyan szövegekre, melyek töredezettnek, első olvasásra nehezen érthetőnek, idegenszerűnek tűntek. A jelenség okát kutatva pedig rájöttem, hogy a szövegkoherencia megbomlásához igen gyakran az információk nem megfelelő adagolása vezetett. Az új információ gyakran a mondat legelején „robban be", még mielőtt az olvasó tudná, kiről vagy miről is van szó, máskor viszont a főhangsúlyt érdemlő közléselem a mondatszerkezet legutolsó szintaktikai pozíciójába csúszik, ily módon bontva meg az információs egyensúlyt. De e két jelenségen kívül is még számos olyan súlypont-eltolódás létezik, melynek hatására a mondat perspektívája eltorzulhat, egy eltorzult mondat pedig kiszakad a közvetlen környezetében elhelyezkedő mondatok kommunikatív folytonosságából, s a szövegegész hírértéke is csökken ezáltal. Ezért tartom fontosnak megvizsgálni, melyek azok a szintaktikai jelenségek, amelyek a kommunikatív dinamizmus szempontjából fontos szerepet játszanak, szem előtt tartva emellett azt a tényt is, hogy a vajdasági magyar nyelvhasználat legalább két nyelv kölcsönhatásának közegében játszódik, tehát a legtudatosabb megnyilatkozások esetében sem zárhatjuk ki teljességgel a nyelvi interferencia hatásának lehetőségét.

Mindamellett azonban azt sem feledhetjük, hogy nem csak a vajdasági magyar nyelvhasználatot érik idegen nyelvi hatások. Ezért egy jelenség izolálása után meg kell vizsgálnunk, előfordul-e az a magyarországi nyelvhasználatban is, vagy csak a mi vidékünkre jellemző. Ha ugyanis a vizsgált jelenségkör túllépi a regionális határokat, átfogóbb jellegű nyelvi változásokra is gyanakodhatunk e tekintetben.

Így a felismerések lehetőleg minél nagyobb pontossága érdekében négy szövegcsoportot vettem szemügyre: az *elsőbe* soroltam a vajdasági magyar sajtóból kiválasztott hírfordításokat (szerb nyelvű hírügynökségi jelentésekből származó eredetijükkel összepárosítva); a *másodikba* a vajdasági magyar sajtóból kiollózott eredeti publicisztikai szövegeket; a *harmadikba* az MTI-ről származó híreket, a *negyedikbe* pedig a Népszabadságban megjelent eredeti írásokat tettem. (Az utóbbi két csoportot a fent említett kontroll érdekében hoztam létre.)

A kutatás jelen fázisában azonban, annak tudatában, hogy teljességre törekvő eredményeket még nem mutathatok fel, inkább egy átfogóbb értekezés leendő pilléreit kíséreltem meg felállítani. Ezért itt túlnyomórészt analitikus és összehasonlító módszereket alkalmaztam, az általuk feltárt jelenségek gyakorisági ismérveit viszont valamely későbbi szakaszban szándékozom szemügyre venni.

2. Szórend és aktuális tagolás

Egy publicisztikai szövegben azért van feltétlen szükség az aktuális tagolás következetes tiszteletben tartására, mert az biztosítja a szöveg mondanivalójának fokozatos kibontakozását, anélkül, hogy törés állna be az alacsonyabb és magasabb hírértékkel (kommunikatív dinamizmussal) rendelkező építőelemek elrendezésében.

A magyar nyelv szellemében keletkezett szövegekben a mondatok (ill. kommunikatív egységek)[1] bevezető szakasza a mondanivaló tárgyának (= *téma*/topik) megjelölésére hivatott, míg az ezt követő szakasz az erről szóló információ kifejtésére szolgál (= *réma*/propozitum/comment/predikátum)[2]. S bár ez a sorrend más nyelvekben is leginkább érvényes, a tipológiailag különböző csoportokba sorolható nyelvek esetében magának a témának és rémának a szerkezetében, valamint intonációs arculatában igen jelentős különbségek érhetők tetten, melyek az egymás mellett élő nyelvek esetében nyelvi interferenciához vezethetnek.

Az alapvető grammatikai szabályokon kívül (és bizonyos fokig éppen ezeknek függvényében) minden nyelv rendelkezik a rá jellemző szórendi szabályokkal is.

A magyar és a szerb nyelv ilyen szempontból (az angollal és a némettel ellentétben) az ún. *szabad* szórendű nyelvek típusába sorolható, lévén, hogy az állítmány és mondatszintű puszta bővítményei lényegében bármilyen sorrendben követhetik egymást a mondatban. A különféle szórendű kommunikatív egységek azonban kommunikatív szempontból korántsem egyenértékűek, mivel az ún. *szabad* szórendű nyelvekben éppen a kommunikációs helyzet (az adott kontextus) dönti el, hogy a mondatszintű építőelemeknek melyik lehetséges permutációja éppen aktuális. S éppen ezért, ezekben

a nyelvekben a kommunikatív egység alapszerkezetét nem a hagyományos grammatika alany–állítmányi elemzése képes maradéktalanul leírni, hanem az adott kommunikációs helyzetet is szem előtt tartó aktuális tagolási modell, mely a kommunikatív dinamizmust az ismert–ismeretlen (téma–réma) pólus szembenállásának feszültségében vizsgálja, miközben tematikus pozícióba gyakorlatilag bármelyik mondatrész kerülhet.

Ilyen szempontból tehát a magyar és a szerb nyelv a *topik-prominens* nyelvek típusába sorolható, az *alany (v. subject)-prominens* nyelvekkel szemben (amilyen pl. az angol is), melyek esetében a téma (topik) mindig alanyi, ezért a mondatok alapszerkezetét célszerűbb alany–állítmány viszonyként elemezni.[3]

Mindamellett azonban a két nyelv szórendi szabályai még mindig eléggé eltérőek ahhoz, hogy az egyik nyelv mondatai egy az egyben lefordíthatók legyenek a másikra.

Dezső László szerint az orosz és az angol a *SVO* szórendi típusba sorolható, míg „a magyar vegyes típusú: a névelős mondatok alaprendje *SVO*, a névelőtleneké *SOV*"[4] (kiemelés: P.K.M.). Ezen kívül azt is megállapítja, hogy „az orosz és az angol elsődlegesen és általában az ige utáni főnévi csoportot nyomatékosítja, a magyar az ige előttit"[5] (ami tulajdonképpen a *regens ante rectum*, illetve *regens post rectum*[6] bővítési móddal áll összefüggésben), ez pedig igen lényeges, mivel a nyomatékosítás „szervesen hozzátartozik a téma–réma szabályrendszerhez és ezen belül a szórendi szabályokhoz"[7].

S éppen ez az a pont, ahonnan a magyar és a szerb kommunikatív egységek alapszerkezetében és aktuális tagolásában mutatkozó eltérések megragadhatóvá válnak. Mert azon kívül, hogy a bináris (aktuális) mondattagolás a kommunikatív egységeket (egy leginkább főnévi csoportból álló) témára és (egy általában igei csoporttal kezdődő) rémára osztja fel, (melyek közül a téma nem tartalmaz főhangsúlyos összetevőt), a rémán belül léteznie kell egy funkcionális elemnek, mely az egész kommunikatív egység főhangsúlyát (nyomatékát) viseli. Ez az elem *erős*[8] igei állítmány esetében maga az ige, *gyenge* igei állítmány esetében pedig a kommunikatív egység *rematikus csúcs*a[9], melynek szintaktikai helye nyelvenként eltérő lehet.

A magyar nyelvben a rematikus csúcs helye – ha van – a rematikus szakasz legelején, a *gyenge* igei állítmány előtti pozícióban jelölhető ki. Ezen a helyen húzható meg a határvonal a téma és a réma között, mert ez az a hely, ahol a mondat kommunikatív dinamizmusa hirtelen megnő, majd a csúcsot elhagyva (az igével kezdődően) a kommunikatív egység végéig fokozatosan csökken.

Klaudy Kinga ezt a magyar nyelvre különösen jellemző réma-típust *ereszkedő rémá*nak nevezi, az *egyenletes rémá*val szembeállítva, mely az

oroszban (és a szerbben) is megtalálható, s melynek ismertetőjele a rematikus szakasz elején álló *erős* igei állítmány és az igét követő szakasz egyenletes kommunikatív töltése[10].

A szerb nyelvre azonban – ahol a nyomaték túlnyomórészt az ige utáni főnévi csoportra helyeződik, s a leghangsúlyosabb szintaktikai pozíció a rematikus szakasz végén található – sokkal jellemzőbb az a réma-típus, melyet Klaudy Kinga az oroszban *emelkedőnek* nevezett, s melynek szerinte az a jellemzője, hogy rematikus szakasza *gyenge* igével kezdődik, a kommunikatív dinamizmus pedig a szakasz vége felé fokozatosan nő[11]. De mivel az oroszban (és a szerbben) nincsen elváló és hátravetett igekötő (igemódosító), az *erős* igéket a *gyengéktől* ezekben a nyelvekben az igék szemantikai töltése különbözteti meg.

A szerb mondatok aktuális tagolása azonban – annak ellenére, hogy szintén szláv nyelv, – nem egyezik meg teljesen az orosz aktuális tagolás Klaudy Kinga által feltárt jellegzetességeivel, tehát a szerbről magyarra való fordítás problémái sem egyenlíthetőek ki az orosz–magyar viszonylatban felmerülő gondokkal. Ezért a továbbiakban a konkrét példaanyagból leszűrt tanulságokat próbálom felvázolni, azokat a markánsabb jelenségeket érintve, melyek egyrészt a legintenzívebb mértékben torzítják a kommunikatív egységek funkcionális perspektíváját, másrészt viszont az anyanyelven írt eredeti szövegproduktumokba is beszűrődtek.

Szó lesz tehát a szerb téma–réma határ megállapításának egyik gondjáról; a mondatszint alatti túlbővítettség problémájáról a tematikus szakaszban és a rematikus csúcs pozíciójában; a legmagasabb fokú kommunikatív dinamizmussal rendelkező közléselemek mondatvégi pozíciójáról, valamint a rémacsúcs utáni igekötők preverbális helyzetben maradásáról a magyar mondatokban; végül pedig a fordított (szubjektív) réma–téma tagolás kérdéséről.

Nem foglalkozom ellenben a passzív szerkezetekkel, mivel azok egyéb kontrasztív nyelvészeti problémákat is felvetnek, ezért egy átfogóbb értekezés keretén belül szeretném érinteni őket.

3. Enklízis és rémahatár

Klaudy Kinga az orosz kommunikatív egységeket vizsgálva –mint már említettük – megállapította, hogy azoknak rematikus szakasza mindig igével kezdődik.

A szerb példák elemezése közben azonban felmerült a gond, hogy az összetett igealakok esetében nem mindig végezhető el megnyugtatóan a tagolás, mivel sok esetben a segédige és az ige participiumi része közé egyéb mondatrészek is beékelődhetnek, emellett pedig a segédige hangsúlyozás szempontjából hozzásimul az őt közvetlenül megelőző hangsúlyos szóhoz

(akárcsak a magyar rematikus szakasz igei alaptagja a rematikus csúcshoz), elválaszthatatlan egységet alkotva vele.

Ezt a hangtani jelenséget *enklízis*nek (v. *csüggésnek),* a szerb grammatika azon szócskáit pedig, melyekre ez a hangsúlytalan csüggés jellemző, *enklitikus szavaknak* nevezzük. A mondatok aktuális tagolása szempontjából pedig azért okoznak gondot, mert megtörténhet, hogy az enklitikus segédige átemeli az őt megelőző hangsúlyos szót a rémába, máskor viszont maga szakad le a participiummal kezdődő rematikus szakaszról, és átcsúszik a rémába:

*[$_{T1}$Najtraženiji svetski terorista Osama bin Laden][$_{R1}$*1986. je, *uz znanje CIA,* boravio *u Beogradu tražeći od tadašnje Jugoslavije (*$_{RCS}$ *oružje i drugu opremu za Avganistan)][$_{T2}$*gde je *tada][$_{R2}$*bila *u toku (*$_{RCS}$ *sovjetska intervencija)]*[12]... (BETA 2002. 04. 29.)

A T_1R_1 esetében az enklitikus segédigét konkrét időhatározó előzi meg, melynek kommunikatív dinamizmusa nagyobb az őt megelőző szakasz hírértékétől, így az időhatározó a segédigével együtt a rémába kívánkozik. A T_2R_2 esetében pedig egy új tematikus egységet bevezető alárendelő kötőszó előzi meg az enklitikumot, melynek visszautaló funkciója tematikus pozíciójával összhangban van, tehát az enklitikus segédigét is tematikus szereppel ruházza fel. A participiumot megelőző névmási határozószó viszont azért nem kerülhet a rémába, mert kommunikatív funkcióját illetően előreutaló (előkészítő) értéke van, s így a rematikus szakasz kezdetét csak az összetett igealak participiuma jelölheti.

A fordítók számára viszont mindez azért jelenthet gondot, mert a nem pontosan felmért szakaszhatárok az informatív érték eltolódásához vezethetnek, mint ahogyan az idézett példa magyar fordításában is a forrásnyelvi mondat rémakezdő időhatározója (és módhatározója is) tematikus pozícióba csúszott:

[$_{T1}$Oszama bin Laden, a világ legkeresettebb terroristája 1986-ban, *a CIA tudtával][$_{R1}$(*$_{RCS}$ *Belgrádban) járt,][$_{T2}$és az akkori jugoszláv hatóságoktól][$_{R2}$(*$_{RCS}$ *fegyvert és felszerelést) kért Avganisztánnak,][$_{T3}$ahol akkor][$_{R3}$javában tartott a szovjet intervenció]...* (Magyar Szó, 2002. 04. 29.–05. 2.)

Mint észrevehetjük, az időhatározó hírértéke nem csak az által degradálódott, hogy a határozó a tematikus szakaszba került. Az még ebben az esetben elfogadható is volna, mivel a forrásnyelvi mondatban sincs hangsúlyos pozícióban, a szerb kommunikatív egységekben ugyanis az ige utáni szakaszra esik a nyomaték. A vessző miatt azonban, mely az őt megelőző értelmezői szerkezet végén elmaradt, ő maga is ennek a szerkezetnek alárendelt tagjává vált. Így viszont a mondat – ahelyett, hogy arról tájékoztatna, miszerint Oszama bin Laden 1986-ban Belgrádban járt – azt állítja róla, hogy ekkor a

világ legkeresettebb terroristája volt. A rematikus szakasz igei állítmányának időhatározójából tehát mondatszint alatti bővítmény lett (a tematikus szakaszban elhelyezkedő alany értelmezőjének jelzői értékű időhatározója).

A fent idézett mondat azonban más szempontból is gondot okozhat a magyar fordítóknak. Nevezetesen a forrásnyelvi mondat R_1 szakaszában egy határozói igeneves szerkezet is található. A szerb igeneves szerkezetek fordítása pedig általában egy sor átváltási művelet alkalmazására kényszeríti a magyar fordítót, hogy bele ne essen a mondatszint alatti túlbővítettség (túlzsúfoltság) csapdájába, – mely a szerb nyelvről fordított magyar szövegek egyik általános jellemzője –, vagy a transzformáció közben el ne vétse az átváltott jelenségek funkcióját és kommunikatív értékét.

4. Az igeneves és névszói szerkezetek nyújtotta gondok

A szerb kommunikatív egységek sokkal nagyobb belső telítettséget bírnak el, mint magyar megfelelőik. Ez viszont abból a tényből ered, hogy a szerb nyelvben a mondatok bővítési módja kétféle lehet: leginkább *progresszív,* amikor elöl áll az alapszó, utána a bővítmények (*regens ante rectum*), de lehet *regresszív* is, amikor a bővítmények állnak elöl, s az alapszó követi őket (*regens post rectum*).

A magyar nyelvre ezzel szemben szinte kizárólag (kevés kivétellel) a regresszív bővítési mód jellemző, ennek következtében pedig a bővítményeknek a száma, melyek egy szerkezetben az alaptag elé behozhatók, igencsak korlátozott. Korlátozott pedig a koncentrációs képesség hanyatlása miatt, mely akkor lép fel, amikor a befogadónak az alaptag felbukkanása előtt túl sok bővítményt kell észben tartania.

S éppen ezért a szerb mondatok fordítása gyakran csak szintváltással[13] lehetséges, amikor a fordító a szerb mondat (leginkább igeneves szerkezeteinek) implicit állításait önálló mondategységekké emeli fel, kihasználva ezzel az alárendelt mondatszerkesztés lehetőségét, mely a bővítés percepciós szempontból kevésbé megterhelő módját képezi nyelvünkben.

4.1. Így a fent idézett hír fordítása esetében is észlelhetjük, hogy az igeneves szerkezetet a fordító önálló tagmondattá emelte fel, az átváltási műveletre jellemzően megnövelve ezzel a kommunikatív egységek számát, elvétette azonban a felemelt kommunikációs egység szintaktikai funkcióját: mellérendelő kapcsolatos viszonyt állapított meg, holott forrásnyelvi környezetében célhatározói funkciója van.

Mindezeket számításba véve pedig így lehetne módosítani a fordítást:

[T_1 Oszama bin Laden, a világ legkeresettebb terrorisrtája, a CIA tudtával 1986-ban][R_1 (RCS Belgrádban) járt,][T_2hogy az akkori jugoszláv hatóságoktól][R_2 (RCS fegyvert és egyéb felszerelést) szerezzen Afganisz-

tán részére,][T_3ahol akkoriban][R_3a (RCS szovjet katonai beavatkozás) tartott éppen]... (P.K.M.)

Mivel a magyar kommunikatív egységekben az ún. *gyenge* ige csak az első tőle balra eső névszói csoportot képes rematizálni, a magyar rematikus csúcs kapacitása kisebb a szerb mondatok rémacsúcsának befogadóképességétől. Ezért viszont a rémacsúcs kevésbé hangsúlyos részeit a magyar fordításban vagy a tematikus szakasz végére, vagy az ige utáni, kommunikatív szempontból fokozatosan lehanyatló szakaszba kell helyeznünk, ahol már a mondatszintű bővítmények szórendje lényegében tetszőleges.

4.2. A szerb mondatok progresszív szórendjének átváltása regresszívre különösen olyankor zavaró, amikor a magyar mondatok tematikus szakaszában túl sok bővítmény halmozódik, mielőtt az általuk módosított alaptag felbukkanna:

[T_1A reformokat, a gazdasági és szociális jogokat, az igazságügyi rendszert, a Jugoszláv Katonaságot, a rendőrséget, az egészségügyet, az egyetemeket, a vajdasági és sandžaki kisebbségeket, a menekülteket, a médiumokat, a konzervatív eszmék és az egyház megújhodását, valamint a vallásgyakorlás szabadságát elemző részletes jelentés bevezetőjében][R_1 az áll,][T_2hogy az idegengyűlölettel és az intoleranciával terhelt társadalmi légkör][R_2(RCS nem) változott meg]. (Magyar Szó, 2002.04.23.)

A forrásnyelvi mondatban az olvasó hamarább megkapja az alaptag támpontját, ezért a többszörösen halmozott genitivusi bővítmények (melyeket a fordító, nem tudni, miért, accusativusi tárgyakká transzformált) az olvasó számára nem okoznak percepciós nehézséget:

[T_1 „Društvena atmosfera, opterećena ksenofobijom i netolerancijom,][R_1nije se promenila"][KR dodaje se u uvodu opširnog izveštaja koji razmatra pitanja reformi, ekonomskih i socijalnih prava, pravosudnog sistema, Vojske Jugoslavije, policije, zdravstva, univerziteta, manjina Vojvodine i Sandžaka, izbeglica, medija, obnova konzervativne ideje i crkve i slobodne veroispovesti.] (BETA, 2002.04.22.).

Mint láthatjuk, a halmozott genitivusi alakok a szerb mondat komplex rémájában foglalnak helyet, és azokat a kérdésköröket nevezik meg, melyek a Helsinki Emberjogi Bizottság Szerbiára vonatkozó jelentésében szerepelnek. Az eredeti szövegkörnyezetben az itt idézett mondatot megelőző bekezdés is erről a jelentésről szól, ezért példamondatunkban történő említése már visszautaló, mondhatnánk, tematikus értékű. Mindamellett azonban a tizenkét, többnyire mondatszint alatt is bővített tárgyat mégsem kellene a magyar mondatban úgy tematizálni, hogy az alaptag előtti pozícióban foglaljon helyet. Ehhez pedig a grammatikai felbontás és lesüllyesztés átváltási műveletét kell végrehajtanunk:

*[$_{T1}$ „Az idegengyűlölettel és türelmetlenséggel terhelt társadalmi légkör][$_{R1(RCS}$ nem) változott meg"][$_{KR}$ – áll továbbá ennek a terjedelmes jelentésnek bevezetőjében.][$_{T2}$*A jelentés*][$_{R2(RCS}$* számos kérdést) vitat meg.*][$_{KR}$* Ezek pedig *a reformoknak, a gazdasági és társadalmi jogoknak, az igazságszolgáltatási rendszernek, a Jugoszláv Katonaságnak, a rendőrségnek, az egészségügynek, az univerzitásnak, Vajdaság és Sandžak kisebbségeinek, a menekülteknek, a médiának, az egyház és a konzervatív eszmék újraéledésének, valamint a vallásszabadságnak* kérdéskörei.] (P.K.M.).

A terjengős birtokos szerkezetet így sem kerülhettük el, itt azonban mellékmondatban helyezkedik el, mely a birtokos szerkezet alaptagját (a főmondat tárgyát) fejti ki, ezzel pedig elkerültük az alaptag megjelenésének túlzott elodázódását.

4.3. Sajnos, a túltelített névszói szerkezetek nem csak a fordított szövegekben fordulnak elő, mert ha nem is ilyen szélsőséges alakban, de valamilyen formában megtalálhatók a többi három (eredetileg magyar nyelven írt) szövegcsoport mondataiban is:

„... a pénteken Budapesten aláírt magyar–jugoszláv szabadkereskedelmi megállapodás július elsején történő életbe lépésétől..." (Magyar Szó, 2002.03.10)

„... a február 4-én elfogadott omnibusztörvény hosszúra nyúlt szerb parlament beli vitája..." (Hét Nap, 2002.02.13.)

„... az izraeli csapatok által két hete körbezárt csaknem hatvan egyházfiba..." (MTI, 2002.04.16.)

„... a palesztin elnök főhadiszállásának öt nappal korábban történő körülzárása..." (MTI, 2002.09.24.)

„... 13 rendbeli, az elkövető nevelése alatt álló személy sérelmére elkövetett emberkereskedelem..." (Népszabadság, 2002.07.25.)

„... az árvízkárokat szenvedett szatmár-beregi egyházi ingatlanok felújítására a költségvetésből tavaly nyáron elkülönített 470 millió forint..." (Népszabadság, 2002.07.16.)

A fenti példák mindegyikében olyan lesüllyesztett, melléknévi igenévi szerkezetté transzformált mondatmaradványokról van szó, melyek mindenképpen idegen nyelvi hatásra honosodtak meg nyelvhasználatunkban, s melyek – bár grammatikai szempontból nem mindig kimondottan helytelenek – percepciós szempontból mindenképpen a hírérték kárára mennek.

4.4. A fenti példákhoz hasonló névszói szerkezetek olykor a rematikus csúcsot „szállják meg", s ilyenkor a magyar nyelv szellemétől idegen, túlzottan hosszú rémacsúcsoknak lehetünk tanúi, melyek ugyancsak a magyarországi forrásokból származó eredeti szövegekben is fellelhetők:

[$_{T1}$ ... csütörtök hajnalban][$_{R1}$ *lemondott Domingo Cavallo gazdasági miniszter,]*[$_{T2}$ *akit márciusban még]*[$_{R2}$ (*$_{RCS}$* a három éve recesszióban levő gazdaság egyedül képes mentőangyalaként) *hívtak meg a kormányba.]* (MTI, 2001.12.21.).

[$_{T1}$ Az önkéntes kísérleti alanyok agyműködését][$_{R2}$ (*$_{RCS}$* az űrsikló űrállomáshoz való szimulált dokkolása alatt*) vizsgálják a Földön...]* (Népszabadság, 2002.07.25.)

Az utóbbi mondat új információjának befogadását az is nehezíti, hogy a birtokos jelzőt (melléknévi igenévi eredete, valamint a genitivusi rag és az utána kívánkozó határozott névelő hiánya miatt) minősítő jelzőként is lehet érteni. Ezért, ha már mindenáron a mondatszint alatti bővítéshez ragaszkodunk, legalább arra kellene törekednünk, hogy ne okozzon szemantikai zavart, amit leírtunk. A fenti szerkezetet tehát *az űrsiklónak az űrállomáshoz való szimulált dokkolása alatt* szerkezetre kellene kijavítanunk, ha viszont el szeretnénk kerülni a túl terjengős és erőltetett rémacsúcs használatát, így transzformálhatnánk a mondatokat:

[$_{R1}$ ... gazdasági miniszter,] [$_{T2}$ akit márciusban még][$_{R2}$*($_{RCS}$mentőangyalként) hívtak meg a kormányba,]*[$_{KR}$ *mert (*$_{RCS}$ *úgy) vélték,]*[$_{T3}$ *rajta kívül más]*[$_{R3}$*($_{RCS}$ nem) volna képes felrázni a három éve recesszióban levő gazdaságot.] (P.K.M.).*

[$_{T1}$Az önkéntes kísérleti alanyok agyműködését][$_{R2}$*($_{RCS}$ az alatt) vizsgálják,]*[$_{KR}$ *míg az űrsiklónak az űrállomáshoz (való) dokkolását szimulálják.] (P.K.M.).*

Az eddig áttekintett példákból tehát láthattuk, hogy a mondatszint alatti túlbővítés szokását ma már nem csak fordítói kényszermegoldásnak tekinthetjük, hisz sokszor bukkanhatunk terjengős szerkezetekre az eredetileg magyarul fogalmazott sajtószövegekben is, mégpedig vajdaságiakban és magyarországiakban egyaránt.

A következőkben tehát áttérnék azoknak a jelenségeknek a tárgyalására, melyek esetében a meghatározott szintaktikai pozícióval rendelkező funkcionális elemek (a rematikus csúcs és az igekötő) nem kerülnek az őket megillető helyre a mondatban.

5. A rematikus csúcs és az igekötő pozíciója

5.1. A magyar mondatban, mint említettük, a rematikus csúcs helye a téma–réma határán, közvetlenül az ige előtti pozícióban jelölhető ki. Előfordul azonban, hogy az ide kívánkozó nyomatékos kifejezés valamilyen okból mondatvégi pozícióban marad. Ez a szerb nyelvről fordított mondatokban a szerb rémacsúcs mondatvégi pozíciójával magyarázható, a jelenség azonban eredeti magyar szövegekben is felfedezhető:

[$_{T}$ A gyermekek tegnap][$_{R}$ *átvették a megérdemelt elismeréseket (*$_{RCS}$ jutalomcsomag kíséretében).] (Magyar Szó, 2001.12.8.).

*[$_T$... az 56 éves Harold Shipman egykori orvos 1975 márciusa és 1998 júniusa között][$_R$ eltette láb alól ([$_{RCS}$*összesen 215 pácienset)] (MTI, 2002.07.19.)

Transzformálva:

[$_T$ A gyermekek tegnap a megérdemelt elismeréseket] [$_R$ ([$_{RCS}$ jutalomcsomag kíséretében) *vették át.]* (P.K.M.).

[$_T$... az 56 éves Harold Shipman, egykori orvos, 1975 márciusa és 1998 júniusa között][$_R$ ([$_{RCS}$ összesen 215 pácienset) *tette el láb alól.] (P.K.M.).*

5.2. A rémacsúcs pontos elhelyezésével szoros összefüggésben áll az igekötős igék viselkedése is a mondatban. Ha ugyanis a kommunikatív egység legmagasabb kommunikatív dinamizmussal rendelkező kifejezése igekötős ige elé kerül, a magyar nyelv szintaktikai szabályai szerint az igekötőnek hátravetett pozícióba kell kerülnie.

Aránylag ritkán, de van, amikor ez mégsem történik meg. Szerb nyelvről fordított szövegek esetében – mivel a szerbben nincs elváló igekötő, mely az ige *gyenge* voltát jelezné – olykor azért, mert a fordító nem jól méri fel, van-e a forrásnyelvi mondatnak rémacsúcsa, vagy sem. Azonban, az igekötő-szabályok eléggé következetes betartása ellenére, eredeti szövegekben is ráakadhatunk ilyen esetekre:

[$_{T1}$ A Bush-kormányzat eddigi legsikeresebb napjának] [$_{R1}$ lehettünk tanúi a héten,][$_{KR}$ amikor ([$_{RCS}$ nem is annyira az események, hanem azok diadalmas és komolyabb reakciók nélküli bejelentése) megmutatta,*] [$_{T2}$hogy Amerika][$_{R2}$([$_{RCS}$ „ismét szuverénül") alakíthatja saját politikáját.]* (Magyar Szó, 2001.12.16.);

[$_{T1}$ Noha a BT][$_{R2}$ felhatalmazta a békefenntartókat,] [$_{KR}$hogy ([$_{RCS}$ minden szükséges intézkedést) megtegyenek *saját biztonságuk és az új kormány biztonságos működésének szavatolása érdekében,]...* (MTI, 3001.12.21.).

Az első példában az ellentétes szerkezet (kirekesztő fókusz), a másodikban pedig a kvantor és a felszólító módú igealak követeli meg az igekötő hátravetett pozícióját.

Miután pedig konstatáltuk, hogy a rémacsúcs és az igekötő pontos elhelyezésének problémája sem csupán a fordított szövegeket érinti, megvizsgálnék még egy jelenséget, mely a sajtó nyelvhasználatára igen jellemző és a mondatok tagolási rendjével áll összefüggésben.

6. A kommunikatív egységek szubjektív rendje

Igen gyakran találkozhatunk a sajtóban azzal a jelenséggel, hogy a mondatokban elöl áll az új információt hordozó szakasz, majd azt követi a tematikus rész, tehát a mondatok kommunikatív dinamizmusa fordított irányban változik.

A jelenséget nyílván a sajtó figyelemfelkeltő törekvésével hozhatjuk összefüggésbe, s ennek megfelelően leggyakrabban a címekben találkozhatunk vele:

[Éled][$_T$ a határ] (Hét Nap, 2002.02.13.)

[$_R$ Megalakult][$_T$az első nemzeti tanács] (Magyar Szó, 2002.09.22.)

[$_R$ ($_{RCS}$ Számítógépre) került][$_T$ a XX. század] (Népszabadság, 2002.07.23.).

Az első két példa rematikus szakasza puszta igei állítmányból áll, így akár objektív konstatációként, logikai ítéletként is felfogható. Ilyen szerkezetekkel gyakran indítunk szöveget vagy beszélgetést.

A harmadik példa esetében azonban a kommunikatív egység élén rémacsúcs áll, mely az egész állításnak szubjektív és kirekesztő töltetet ad, mely az adott vonatkozási tartományban nem elfogadható.

A réma–téma tagolás azonban nem csak címekben, hanem szövegvagy bekezdéskezdő pozícióban is megtalálható, mely esetben a rémacsúccsal kezdődő szakaszok ugyancsak rikkancsi színezetet kölcsönöznek a szövegnek:

[$_R$ ($_{RCS}$ Egymillió dollárt) ajánlott fel][$_T$ Madonna az Egyesült Államok elleni terrortámadások nyomán árván maradt gyerekek megsegítésére.] (Magyar Szó, 2001.09.19.).

A réma–téma tagolást azonban nem szabad összekevernünk a komplex rémával, mely ugyancsak kelthet szubjektív érzést, de kommunikatív szempontból tagolatlan:

[$_{KR}$ ($_{RCS}$ Hárommilliárd forintos beruházással) újítják fel a Bük-Szombathely közötti vasúti szakaszt...] (Népszabadság, 2002.08.01.).

Miután pedig a jelenségeket áttekintettük, megállapíthatjuk, hogy az aktuális tagolás szempontjából a szerbről fordított szövegekben a legtöbb problémát a kommunikatív szempontból hangsúlyos és hangsúlytalan elemek ellentétes irányú elrendezése okozza. Ezért fordulhat elő, hogy a legnagyobb kommunikatív dinamizmussal rendelkező elem ne kerüljön a rémacsúcs pozíciójába (ami egyben az igekötőhasználat problémáit is maga után vonja), vagy ezért történhet meg, hogy valamely mondat a célnyelvi szövegben mást hangsúlyoz ki fontosként, mint a forrásnyelvi produktum. De végső soron az ellentétes irányú hangsúlyozás következtében jönnek létre a túlzsúfolt szerkezetek is a magyar szövegekben.

Mindamellett azonban ezeket a jelenségeket nem lehet kizárólag a szerb nyelv hatásaként elkönyvelnünk, mivel – mint láthattuk, a magyarországi példákban is rokon jelenségekre akadhatunk, tehát valószínűleg egy átfogóbb jellegű nyelvváltozás eredményének kell tekintenünk őket. Ennek biztos konstatálásához azonban a kutatás további elmélyítésére van szükség.

Jegyzetek

[1] Mivel egy mondat több mondategységből állhat, melyek mindegyike saját aktuális tagolással és kommunikatív értékkel (funkcionális perspektívával) rendelkezhet, célszerűbb nem mondatokról (és mondategységekről), hanem *kommunikatív egységekről* beszélni, melyeknek határai azért nagyjából megegyeznek a mondategységek határaival. L. Klaudy K., 1987., (43. o.)

[2] Léteznek fordított (RT) tagolású (szubjektív szórendű) kommunikatív egységek is, melyeket azonban nem szabad összekevernünk azokkal a tagolatlan kommunikatív egységekkel, melyekben csak új információ van, s melyeket Klaudy Kinga *komplex rémának* (KR) nevez. L. Klaudy K.,uo., (43. o.)

[3] L. Klaudy K., uo. (45. o.)

[4] Dezső László, A mondattan tipológiai megközelítése. Általános Nyelvészeti Tanulmányok IX.,1973. (58. o.)

[5] Dezső L. uo.

[6] A *regens ante rectum* bővítési módnál az alaptag megelőzi a bővítményeket, a *regens post rectum* esetében viszont a bővítmények előzik meg az alaptagot.

[7] D.L. (60. o.)

[8] Klaudy Kinga szerint egy ige akkor *erős*, ha erős szemantikai töltéssel rendelkezik, és/vagy az igemódosítók az ige előtti pozícióban foglalnak helyet, *gyenge* viszont, ha gyenge szemantikai töltésű, az igemódosítók pedig az ige mögött helyezkednek el. (Klaudy K., 1987. (28. o.)

[9] Klaudy Kinga értekezésében a rematikus csúcs (RCS) kifejezés értelmezési tartománya sok tekintetben megegyezik az É. Kiss Katalin által *fókusz* terminus technicusszal megjelölt szintaktikai fogalommal – Vö. É.Kiss Katalin, Mondattan. = É. Kiss–Kiefer–Siptár (szerk.), Új magyar nyelvtan. Bp., Osiris Kiadó, 1998. (43., 53. o.); valamint Klaudy K., 1987.(28. o.) –, mivel azonban a modell, melyet Klaudy Kinga értekezésében alkalmaz, nem az összetevős szerkezeten, hanem a mondat téma–réma-tagolásán alapszik, a szerzőnő ennek megfelelően dönt a *rematikus* csúcs kifejezés mellett.

[10] Klaudy K., uo.

[11] Uo.

[12] A kommunikatív egységek tagolását Klaudy Kinga nyomán végeztem.

[13] L. Klaudy Kinga, A fordítás elmélete és gyakorlata. Bp., Scholastica, 1997. (172–180. o.); valamint Klaudy K., 1987. (36. o.)

Irodalom

Babić, dr. Stjepan, Jezik. Zg., Privreda, 1963.

Beaugrande, Robert de–Dressler, Wolfgang, Bevezetés a szövegnyelvészetbe. Bp., Corvina Kiadó, 2000.

Dezső László–Szépe György, Adalékok a topic–comment problémához. Nyelvtudományi Közlemények, 1967/2. (365–388.o.)

Dezső László, Szórend és mondathangsúly. Általános Nyelvészeti Tanulmányok V., 1967. (79–121.o.)

Dezső László, Tipológiai vizsgálatok. Szerbhorvát–magyar kontrasztív nyelvtan/I., Újvidék, Hungarológiai Intézet, 1972.

Dezső László, A mondatok aktuális tagolásának és szórendjének kérdésköre. = Telegdi Zs. (szerk.) Hagyományos nyelvtan – modern nyelvészet. Bp., Tankönyvkiadó, 1972. (85–104.o.)

Dezső László, A mondattan tipológiai megközelítése. Általános Nyelvészeti Tanulmányok IX.,1973. (23–63.o.)

É.Kiss Katalin, Mondattan. = É. Kiss–Kiefer–Siptár (szerk.), Új magyar nyelvtan. Bp., Osiris Kiadó, 1998.
Elekfi László, Az aktuális mondattagolás egyik alapformája a magyarban. Nyelvtudományi Közlemények, 1964/2. (331–370.o.)
Elekfi László, Közléselmélet, grammatika, aktuális mondattagolás. Általános Nyelvészeti Tanulmányok IX:, 1973. (65–85.o.)
Gergely György: Az aktuális mondattagolás szerepe a mondatmegértésben. Általános Nyelvészeti Tanulmányok XVIII.,1995. (43–61.o.)
Huszár Ágnes, A mondat aktuális tagolása és annak tanítása. Magyar Nyelvőr 1983/l. (87–100.o.)
Kiefer Ferenc (szerk.), Strukturális magyar nyelvtan. Mondattan. Bp., Akadémiai Kiadó, 1992.
Klaudy Kinga, Fordítás és aktuális tagolás. Nyelvtudományi Értekezések 123., 1987.
Klaudy Kinga, A fordítás elmélete és gyakorlata. Bp., Scholastica, 1997.
Láncz Irén, A nyelvhasználat kutatásának új szempontjai. = L.I., A nyelvi rendszerteremtés útjain. Becse, Rubicon, 1997. (91–114.)
Pásztor Kicsi Mária, Egy tankönyvfordítás kontrasztív nyelvészeti és szövegszerkesztési vizsgálata. Tanulmányok, 29./1996. (74–95.o.)
Pásztor Kicsi Mária, Egy összehasonlító tankönyvvizsgálat nyelvészeti tanulságai. Hungarológiai Közlemények, 1996/4. (162–166.)
Pásztor Kicsi Mária, A tömegtájékoztatási eszközök mondatszerkesztésének informatív jellemzői. Tanulmányok (Különszám), 2002. (205–207.o.)
Pléh Csaba, A mondatmegértés a magyar nyelvben: pszicholingvisztikai kísérletek és modellek. Bp., Osiris Kiadó, 1998.

THEME-RHEME

In this paper I studied texts taken from the Hungarian press in Vojvodina with focus on the most striking problems concerning topic comment segmentation (such as shifting of the delimitations of communicative units; putting information units of low and high communicative dynamism into incorrect syntactic position; overexpansion of the adverbial participal and nominal phrases below sentence level in the thematic segment and in the rhemetic focal position, etc.)

ETO: 398.95(497.1):809.451.1–32 ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

LÁNCZ IRÉN

A BÁCSKAI ÉS A BÁNÁTI NÉPI NÖVÉNYNEVEK ALAKTANI ÉS SZEMANTIKAI SAJÁTSÁGAI

„Az etnobotanika rendszertana nem a Linné-féle binominális nomenklatúrán alapul, hanem – mint mindenütt, hagyományos közösségekben – sajátos rendező elvei vannak."[1] A Penavin Olga gyűjtötte bácskai és bánáti népi növénynévanyag[2] lehetőséget nyújt, hogy betekintést nyerjük abba, milyen módon jöttek létre nálunk a növénynevek. Az alábbiakban növényneveinknek egy lehetséges rendszerezését mutatom be. A nevek csoportjainak meghatározásánál a névanyagnak csak egy részét vettem figyelembe. Ezért ezt a rendszerezést nem tekintem sem teljesnek, sem véglegesnek. A rendszer tehát tovább finomítható, részletezhető.

A népi növénynévadásnak sajátos vonásai vannak, a névadás motivációjának kiderítése azonban nem egyszerű feladat, a kutatásba sokszor a tudományok egész sorát kell bevonni, mert olykor néprajzi, gyógyszerészeti, orvostudományi ismeretek igazíthatják el a kutatót. Ugyanakkor jól kell ismerni a növények morfológiai tulajdonságait is, mert sokszor ezek is motiválják a névadást. Például az elnevezés alapja lehet a növény színe, íze, szaga, levelének, virágának alakja stb. A névadás indítékának meghatározásakor ki kell deríteni azt is, hogy milyen szerepe volt a növénynek abban a korban, amikor a név keletkezett.[3] A növénynevek etimológiájának feltárásakor tehát óvatosaknak kell lennünk, ha nincsenek megnyugtató adataink a keletkezés indítékáról. Sok növénynevünk eredete biztosan kideríthető, de a jelen pillanatban erre nem vállalkoztam. A további kutatásokra vár, hogy magyarázatot adjon arra, miért nevezik például széldicsnek a madárcseresznyét, kosznak és rihnek a közönséges arankát, présgyökérnek a kerti búzavirágot, miért szelence a közönséges orgona neve stb.

Grynaeus Tamás és Szabó László Gy. is rendszerezte az általuk gyűjtött névanyagot[4], s a következő csoportokat határozták meg: betegségnevekből képzett növénynevek, állatnévből képzettek, vallási fogalmakkal kapcsolatosak, ünnepek nevéből, népnevekből képződöttek, vad, téli és vízi előtagúak, valamint a sírszegő jelzővel ellátottak csoportját. Ezek a csoportok (a sírszegő jelzős csoport kivételével) a nálunk gyűjtött névanyagban szintén

megtalálhatók, de a csoportok számát bővítenünk kell, ugyanis nagyon változatos a növények népi megnevezése.

A növénynevek csoportosításánál nyelvészeti szempontokat is figyelembe veszünk. Eredetük szerint megkülönböztethetünk eredeti magyar és idegen eredetű neveket. A magyar nevek alaki felépítésük szerint lehetnek egyszerűek, képzettek, összetettek és szószerkezetek. Ugyancsak belső fejleményként alakultak a hangutánzó szavakból létrejöttek, a népetimológiával és elvonással keletkezettek. Az átvételek két nagy csoportba sorolhatók: megkülönböztethetjük a latin átvételeket, melyek különböző módon változtak meg a magyarban, és a szerb nyelvből kölcsönzött növényneveket. Ezeket a szempontokat keresztezhetjük a szemantikai sajátságokkal is.

Egy-egy növénynév több csoportba is besorolható.

A népi elnevezés mellett zárójelben feltüntettem a hivatalos magyar nevet (a nemzetségnevet – több helyen a fajnévvel együtt) és néhány esetben a latin nevet (néhol csak a nemzetségnevet, néhol a fajnevet is).

Növénynévcsoportok

1. Betegséggel kapcsolatos növénynevek:

– képzett növénynév: bolondító (beléndek) – ez a név arra utal, hogy mit okoz a növény;

– összetett növénynevek: fájdalomfű (gilisztaűző varádics), fájvirág (nebáncsvirág), forrasztófű (fekete nadálytő), fülbecseppentő, fülbecsöpögtető (házi kövirózsa), sebfű (őszi boglárka, tisztesfű), seblevél (kövi varjúháj), sömörfű (európai kunkor), vérállítófű (orbáncfű); a nevek létrejöttének motivációja a felhasználás. A fülbecsöpögtető nedvéből fülfájáskor a fülbe csöppentenek. A forrasztófű a csonttörés hegképződését segíti elő.

2. Állatnévből alakult összetett növénynevek: bárányfarok (csákós amaránt), báránynyelv, bárányszáj (őszi boglárka), békakenyér (papsajtmályva), békatakony (békakonty), békavirág (kutyatej), disznófű (zsombéksás), galambbögyike (enyvecske), kacsaláb, kiskacsvirág (pimpó), kislibavirág (homoki pimpó, pongyola pitypang), kukacvirág (porcsin), kutyadrinka (ebszőlőcsucsor), kutyaláb (csobormenta), kutyaugató (házi kövirózsa), libadöglesztő (kutyatej), libavirág (margitvirág, székfű, kamilla), lókamilla (ebszékfű), macskatüske (mezei iringó), madárbegy (galambbegy), majomkenyér (lepényfa), medvetalp (fügekaktusz), nyúlfű (szelíd csorbóka), nyúlszáj, nyúlszájvirág, nyúltátogató (kerti oroszlánszáj), nyuszifüle (ligeti zsálya), ökörfarok, ökörnyelv (borágó), ökörköröm (martilapu), pézsmagyökér (búzavirág), pulykatakony (bárányfarok). A motivációt figyelembe véve ez a csoport nem egységes, a nevek egy részét a felhasználhatóság motiválhatta (állati táplálék pl. a kislibavirág, libavirág), másik részük alapja a metafora, azaz a hasonlóság (pl. kukacvirág, medvetalp, nyúltátogató, pulykatakony).

3. Vallási fogalmakkal kapcsolatosak és biblikus jelképszerű elnevezések:

– összetett szavak: istenfa (lepényfa), krisztuskorona, krisztustövis (lepényfa), máriakönnye (fehér ikravirág), szentantalvirág, szentjózseftulipán, szentjánostulipán, szentjózsefvirág (fehér liliom), szentjánoskenyér (lepényfa), szentlászlófű (kányacsengettyű), szentmihályvirág (őszirózsa);

– szószerkezetek: Boldogasszony rózsája (kövirózsa), isten gyümölcse (cseregalagonya), jézuska morzsája (nincs azonosítva), jézus szíve virág (szívvirág), krisztus koronája (golgotavirág), máriaülte gaz (hunyor), Szent Anna (nincs azonosítva), Szent Pál füve (párlófű), Szűz Máriának a szégyenvirága (murok).

4. Ünnepek nevéből képződött szószerkezetek (jelzős szerkezetek): karácsonyi morzsa (nincs azonosítva), karácsonyi virág (mikulásvirág), pünkösdi rózsa (bazsrózsa), úrnapi fű (nincs azonosítva). A karácsonyi virág és a pünkösdi rózsa a virágzás idejére utal.

5. Népnevekből alakult szóösszetételek: cigánybúza (francia perje), cigányparéj (kerti laboda), zsidótakony (lepényfa).

6. Személynévből (becenévből) képzett név:

– pistika (begónia);

– jelzővel ellátott becenévből alakultak: sántakata (varfű), szépjancsi (rézvirág).

7. Vad előtagú összetett növénynevek: vadcirok (szudánifű), vadcsalán (fekete peszterce), vadcseresznye (kutyabenge), vadhere (lucerna), vadkamilla (székfű), vadmák (pipacs), vadmuhar (zöld muhar), vadnarancs (narabcseperfa), vadőszirózsa (fekete peszerce), vadpaprika (lapulevelű keserűfű), vadpapula (közönséges gyújtványfű), vadrózsa (gyepűrózsa), vadszőlő (borostyánszőlő). Egy részüket az előtag megkülönbözteti a termesztett fajoktól (vadnarancs, vadrózsa).

7. Színnévvel alkotott összetett nevek: fehérparé (amaránt), fehértaréj (ziliz), feketeparéj (fehér libatop), kékparéj (disznóparéj), kékvirág (dohányfojtó szádorgó, kerti búzavirág), pirosrépa (cékla), vörös/veresparéj (disznóparéj), zöld tök (cukkini).

7. Egyéb tulajdonság alapján történik a megnevezés:

– képzettek: folyó (szulák), folyondár (felfutó sövényszulák), futó (borostyánszőlő), rezgő (fátyolvirág);

– összetettek: büdösbogyó (keserűfű), folyófű (ördögcérna, szulák), folyómuskándli (borostyánlevelű muskátli), habrózsa, hórózsa (labdarózsa), selyemfű (hajszálágú köles), seggenülő (kövifoszlár), sóslánc (nincs azonosítva), sósparé (libatop);

– jelzős szerkezetek: büdös dögfa (ecetfa), kerek lapu (martilapu), tüskés ballangó (mezei iringó).

9. Az élőhelyre utaló nevek: ligeti szőlő (borotyánszőlő), vízimuhar (karcsú bajuszfű), vízitök, vízitökvirág (tavirózsa), vízitulipán (fehér tündérrózsa).

10. Ördög előtagú összetételek: ördöglencse (ördögcérna), ördögmadzag (ördögcérna), ördögmotolla, ördögpogácsa (papsajtmályva), ördögszekér (mezei iringó).

11. Tárgynévből alkotott összetett nevek: csengettyűvirág (császárkorona), gatyafa (kender), gyűrűfű (pajzssajt), kancsóka, koszorúvirág (fátyolvirág), kenyérmorzsa (Boldogasszony tenyere), köcsögvirág (bögrevirág, csengetyűke), könnycsepp (harangláb), kulcsvirág (jácint), szemüvegvirág (nincs azonosítva), villámhárítóvirág (havasi gyopár). Az elnevezés alapja a hasonlóság.

12. Az emberrel kapcsolatos szavakból alkotott nevek:

– képzett szó: asszonka (sarkantyúka), emberke (sarkantyúka);

– összetett szavak: árvalányhaj (hajszálágú köles), bábakalács (szártalan bogáncs), legényvirág (begónia), szépemberfejvirág (pletyka), szépember szakálla (nincs azonosítva);

– szószerkezetek: huncut asszony szeme, szépasszony szeme, szépasszony szoknyája (kokárdavirág), öregember szakálla (nincs azonosítva).

13. Testrész nevéből alkotott nevek:

– összetett szavak: fülfű (kövirózsa), tyúksegg, tyúkszem (tyúkhúr), tyúkseggvirág, tyúkszemvirág (pongyola pitypang); az elnevezések a gyógyászati felhasználásra utalnak, a tyúkseggvirág vagy tyúkszemvirág a tyúkszem gyógyítására jó;

– szószerkezet: seggenülő tök (sütőtök).

14. Élelmiszernév az összetétel előtagja: mézvirág (gilisztaölő varádics), túróvirág (galambvirág), vajfű (szádorgó), vajvirág (csupros nárcisz), vajsaláta (fejes saláta).

15. Népetimológiával jöttek létre: angyalfű (angyélika), barlang, barlangó (ballagófű), baltacim (baltacin), borsfű (borsikafű), égi szerelem (égőszerelem), fekete madár (fekete nadálytő), gilicetövis, gilicetüsök (tövises iglice), jutka (Yucca), libatok (libatop), március (nárcisz), mariska (keleti tamariska). A közösség „elferdítve" tette értelmessé a hivatalos nevet.

16. Virág utótagú növénynevek:

– máriavirág (fűzérajak), lampionvirág (zsidócseresznye);

– egy másik növény neve alkot összetételt a -virág utóttaggal: repcevirág, tormavirág (kacúros estike);

– a hivatalos névhez kapcsolódik a -virág utótag: pletykavirág (pletyka);

– a hivatalos név utótagját cserélik fel: székvirág (székfű).

17. Fű utótagú összetett nevek: békafű (hínáros víziboglárka), folyófű, szulákfű (apró szulák), cickafarkfű (cickafark), párlófű (apróbojtorján), sebforrasztófű (segforrasztó zsombor), sikárfű (zsurló). A fű a jelzős szerkezet alaptagja: kígyónyelvi fű (fürtös gyöngyike), máriaülte fű (kóros pelyvahordó).

18. Paré utótagúak: cigányparé, disznóparé (kerti laboda), vörösparé (disznóparéj), zsírosparé (kerti porcsin); a paré a jelzős szerkezet alaptagja: vasúti paré (útszéli zsázsa).

19. A virágzás időpontjára utal a nevek:

– képzett szó: decemberke (karácsonyikaktusz);

– összetett szó: örökkényíló (nincs azonosítva);

– szószerkezetek: nyári krizantén (Boldogasszony tenyere), nyári rózsa (kerti őszirózsa), téli jegecske (begónia).

20. Az évelő növényeket a *téli* előtag jelzi: téli jegecske (begónia).

21. A *jeges* előtagot kapják a kicsit is pozsgás növények: jeges muskátli (borostyánlevelű muskátli), kicsinyítő képzővel is előfordul: jegecske (nagyvirágú és kerti porcsin, valamint begónia), vadjegecske (tyúkhúr).

22. A latin névből alakult nevek:

– angelika (angyélika – *Angelica),* datura (maszlag – *Datura*), klematisz (bércse v. kerti iszalag – *Clematis*);

– megváltozott a nemzetségnév alakja: gladélia, kladiol *(Gladiolus)*, peremisz *(Bellis perennis)*, portalinka, portocsinka, portolinka, portulacska, *(Portulaca)*, verbina *(Verbena)*, krizantin *(Chrianthemum),* szofrafa *(Sophora);*

– csonkult a fajnév: pere (százszorszép – *Bellis perennis);*

23. A hivatalos magyar névből létrejött nevek:

– a nemzetségnév is és a fajnév is jelölheti a növényt:

a) a nemzetségnéven nevezik meg: békaszittyó (szittyó), beléndek (bolondító beléndek), dudafürt (pukkantó dudafürt), perje (réti perje), gólyaorr (fodros gólyaorr), bükköny (kaszanyűgbükköny), keserűfű (madárkeserűfű), iringó (mezei iringó), pitypang (pongyola pitypang) stb.;

b) a fajnévvel nevezik meg: bolondító (bolondító beléndek), pukkantó (pukkantó dudafürt);

– a nemzetségnév elő- vagy utótagja egy másik szó: bakfű (tisztesfű),

– békatakony (békakonty), bojhoskata, bojtoskatica (borzaskata v. kerti katicavirág), farkasfű (farkaskutyatej), júdástallér (júdáspénz), köcsögvirág (bögrevirág), lepkevirág (kardvirág), nádvirág (kardvirág), rezgőfű (rezgőpázsit), sárkányfa (sárkánycserje), vakondfű (nagy sárfű);

– elmarad a nemzetségnév

a) utótagja: nadály (nadálytő), ökörfark (ökörfarkkóró), rezgő (rezgőpázsit);

b) utótagja, és az előtaghoz kicsinyítő képző járul: harangocska (harangláb);

c) -virág utótagja, és az előtaghoz kicsinyítő képző járul: bársonyka (bársonyvirág), fátyolka (fátyolvirág), körömke, körmöcske (körömvirág), szívecske (szívvirág);

– elmarad a nemzetségnévből a kicsinyítő képző, helyette utótag kapcsolódik a névhez: bodorparé (bodorka);

– a nemzetségnevet a tüske vagy a virág szó váltja fel: szamártüske, szamárvirág (szamárbogáncs);

– a nemzetségnévhez elő- vagy utótag kapcsolódik:

a) előtag: bakaszivarfa (szivarfa), lósóska (mezei sóska), tüskerózsa (rózsa);

b) utótag: katángkóró (mezei katáng), köleskása (köles), porcikafű (porcika), porcsinrózsa (porcsin), ükörkeránc (ükörke).

– megváltozik a név képzője: hajnalicska (hajnalka), ragadvány (ragadós muhar);

– elmarad a nemzetségnévből a kicsinyítő képző: porcfű (porcikafű), sarkantyú (sarkantyúka);

– kicsinyítő képző kapcsolódik az előtaghoz: fátyolkavirág (fátyolvirág);

– csonkul a szó alakja: jerikói lonc (jerikói Lonicer-cserje);

– a fajnévhez utótag kapcsolódik: rétifű (réti ecetpázsit),

– megváltozik a hivatalos név hangalakja: acat (aszat), lasponya (naspolya), pippancs (pipacs), tulipánt (tulipán), ugorka (uborka),

– elvonással alakult nevek: karaláb (karalábé), pasterna, peszterna (pasztinák).

24. Átvételek a szerb nyelvből: blitva (mángold), csicskara (szúrós szerbtövis), csícsak (ragadós muhar), dikice (szúrós szerbtövis), dud (fekete eperfa), duván (kapadohány), grasak (kaszanyűgbükköny), gyurgyic (gyöngyvirág), gyurgyina (georgina), kamilica (orvosi székfű), kupusz (káposzta), lépakata (borzaskata), szuncokrét (napraforgó), topoja (nyárfa).

A bácska és a bánáti anyagból is kitűnik, hogy nincs minden növénynek népi elnevezése, ezeket vagy a latin nemzetségnévvel nevezik meg, pl. agávé *(Agave)*, lupinusz (csillagfürt – *Lupinus)*, vagy a magyar nemzetségnévvel, pl.: alkörmös, aszat, békaszőlő, istápfű, iszalag, keltike, levendula stb. Néhány esetben a magyar fajnév szolgál a növény megnevezésére: pl. bolondító, pukkantó – ez a név hangutánzó szóból alakult (vö. a 23. csoport első alcsoportjával).

Sok növénynek Bácskában és Bánátban két-három vagy több népi elnevezése ismeretes. A legtöbb társnevük (szinonimájuk) a legismertebb gyomoknak van. Ilyen például a pongyola pitypang (gyermekláncfű) *(Taraxum officinale)*. Népi elnevezései: békasajáta, békavirág (Székelykeve), csicskiri (Ürményháza, Székelykeve), gólyavirág, ebtej, fújóka, kácsavirág, kikirics (Becse), kikiriki (Zrenjanin), kislibavirág, kunkunbéka, kutyatej, láncfű, láncvirág, libadöglesztő (Doroszló), öregapám lámpása, pipevirág, pipitér, pitypang (Szenttamás), pópika (Magyarittabé), réti lámpa szélfúvó, szőke kislány koszorúja, tyúksegg, tyúkseggvirág, tyúkszemvirág (Törökbecse).

Több olyan népi növénynevet ismerünk, mely két vagy több növényt jelöl. A tipikus vonások ugyanis nem kizárólag bizonyos fajokra jellemzőek, „ezért ezeknek a tájnyelvi elnevezéseknek az átvihetősége, fölcserélhetősége, jelentésváltozása meglehetősen gyakori".[5]

A *kutyatej* nemcsak az *Euphorbia* neve, hanem az azonos tulajdonság miatt (ez a tulajdonság a tejnedv) a pongyola pitypang *(Taraxacum officinale)* és a tavasz hérics *(Adonis vernalis)* neve is.

A *bogáncs* öt nemzetség egy-egy faját jelöli: a mácsonyát *(Dipsacus)*, az útszéli bogáncsot *(Carduus)*, a bábakalácsot *(Carlina)*, a szerbtövist *(Xanthium)* és a szamárbogáncsot *(Onopordum)*. Egyébként az érvényes magyar neveknél is hasonló jelenség figyelhető meg: „Bogáncsnak nevezznek tágabb értelemben több szúrós, lilásrózsaszín virágú, fészkesvirágzatú növényt (pl. egyes acatfajokat, a bojtorjánt stb.)."[6]

Porcsin (Portulaca) a neve a madárkeserűfűnek *(Poligonum aviculare)* is.

A *hínár* nemcsak egy faj vagy nemzetség neve, hanem általában az úszó vagy lebegő vízinövényeket jelenti.[7] Ez a népi neve a békaszőlőnek *(Potamogeton)*, az átokhínárnak *(Elodea)*, az érdes tócsagaznak *(Ceratophyllum)* és a süllőhínárnak *(Myriophyllum)*.

A *here* és *lucerna* neveket kölcsönösen használják a *Trifolium* és *Medicago* fajokra, azzal, hogy a *Medicago* nevében összetételt alkot a két név *(lucernahere)* vagy az egyik név előtagot kap *(vadhere)*.

A *sás* nemcsak a *Carex* neve, hanem a békabuzogányé *(Sparganium)* is.

A *laboda (Atriplex)* a spenót *(Spinacia)* neve is, a *perje* a perjebúza *(Agropyron)* mellett jelöli a *Poát* is.

A *szalmavirág* is tágabb értelmű, így nevezik azokat a növényeket, melyeket megszárítanak, és amelyek télen díszei a szobának, pl. a sóvirágot *(Limonium)* is és a szalmagyopárt *(Helichrysum)* is.[8] A latin *Viola* az ibolya- és árvácskafajokat jelenti, a magyar viola a *Matthiolát*.[9] A népnyelvben is ebből adódik a homonimia. Az *ibolyát* és az *árvácskát* is viola néven is ismerik.

Az *őszirózsa* is több fajt jelent a népnyelvben: a borzaskatát *(Nigella damascena)*, a hanga őszirózsát *(Aster ericoides)*, a kerti őszirózsát *(Callistephus hortorum)* és a krizantémot *(Chrysanthemum paniculata)*.

A *liliom* sem csak a *Lilium*ot jelenti, hanem a kockásliliomot *(Fritillaria)* is.

Homonima a *harangvirág (Campanula)* is, mert a császárkorona *(Fritillaria imperialis)* és a hírharang *(Platicodon)* neve is. A harangvirág szinonimája a *csillagvirág (* a *Scilla* nemzetség), de ezt a nevet nemcsak a *Campanula* kapta, hanem a nárcisz *(Narcissus)* is.

Arra is vannak példák, hogy egy-egy fajt megkülönböztetnek egymástól. Kár, hogy Penavin Olga gyűjteményében nincs minden növénynév mellett feltüntetve a gyűjtés helye. Így csak azt állapíthatjuk meg, hogy bizonyos esetekben van elkülönítés az egyes fajok megnevezésében, de nem tudjuk, hogy ez egy-egy kis közösségre jellemző-e, vagy csak az egész anyag mutatja ezt. Pl. (mint ahogy Dávodon is) nálunk is elkülönítik a két *Sambucus*

fajt *(nigra, ebulus)*, valamint a *Plantago majort* a *lanceolától*. A *Sambucus nigra* nevei: a bodza, borza, bocfa, bodzafa, az *ebulusé*: gyalogborza, földi berza, földi bocfa. A *Plantago major* nevei: útifű, martilapu, nagylevelű útifű, a *lancelota* nevei pedig: lapu, útilapu, kígyónyelvű útilapu.

Jegyzetek

[1] Grynaeus Tamás–Szabó László Gy.: Növények ismerete és használata Dávodon (Bács-Kiskun m.), I.Gyógyszerészet, 1993. jan., 31.
[2] Penavin Olga: Bácskai és bánáti (népi) növénynevek. Újvidék, Forum Könyvkiadó, 2002.
[3] vö.: Rácz János: Népi növényneveink. Nyr. 125:294
[4] Grynaeus Tamás–Szabó László Gy.: i.m.
[5] Rácz János: Népi növényneveink. Nyr. 125: 295
[6] Dr. Csapodi Vera–Dr. Priszter Szaniszló: Magyar növénynevek szótára. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1966. 31.
[7] vö.: Dr. Csapodi Vera–Dr. Priszter Szaniszló: i. m. 79.
[8] vö.: i.m. 174.
[9] vö.: i.m. 205.

Irodalom

Dr. Csapodi Vera–Dr. Priszter Szaniszló: Magyar növénynevek szótára. Bp., Mezőgazdasági Kiadó, 1966.
Grynaeus Tamás–Szabó László Gy.: Növények ismerete és használata. Dávodon (Bács- Kiskun m.), I–II. rész, Gyógyszerészet, 1993. jan., febr. 29–36, 85–92.
Rácz János: Népi növényneveink. Nyr. 125:286–297

MORPHOLOGICAL AND SEMANTIC FEATURES OF POPULAR PLANT NAMES IN BÁCSKA AND BÁNÁT

Pōpular plant names differ from the Linnean system. Ethno-botany has its specific principles of classification. Studing the corpus of plant names collected by Olga Penavin (Olga Penavin: (Popular) Plant Names of Bácska and Bánát, Novi Sad, Forum Publishing House, 2002), the author shows how Hungarian plant names were formed in these regions. The author grouped the names on basis of their origin, morphology and meaning. She also pointed out the fact that the same name is used to denote plants belonging to various genera, and that species are distinguished from another.

ETO: 894.511-4(0.064) CONFERENCE PAPER

CSÁKY S. PIROSKA

HERCZEG FERENC A VAJDASÁGI KÖZTUDATBAN

(Sajtótörténeti adalékok 1918-1945)

A két világháború között kibontakozott vajdasági magyar irodalomban az – egyesek által – írófejedelemnek minősített Herczeg Ferenc, aki Magyarországon fejtette ki alkotói tevékenységét, sokkal kisebb szerepet játszott, mint ahogyan azt sokan vélik. Csupán néhány sajtótermék anyagát vizsgálva megtudhatjuk, mennyire ismerhette a vajdasági olvasóközönség az ünnepelt író munkáit, mit olvashatott tőle a hazai sajtótermékekben. 1941-ig alig vett róla tudomást a vajdasági irodalmi köztudat. Kutatásaim során arra a megállapodásra jutottam, hogy sem a legismertebb napilapok, a *Délbácska* (1920-1929) – *Reggeli Ujság* (1929-1944), sem az antológiák nem közöltek tőle szöveget, sem az irodalmi folyóiratokban, nem találunk adatokat róla. Nem közöltek munkáiból, szövegei nem jelentek meg. A napi sajtóban kevés nyomra bukkantam. Igaz, a *Torontál* anyagát és a *Bácsmegyei Napló* évfolyamait nem volt módomban átnézni. Kolozsi Tibor szerint a *Napló*ban jelentek meg írásai.[1] Neve is csupán néhány kisebb hírben jelent meg

Szenteleky Kornél levelezésében megtaláljuk a választ arra a kérdésre: honnan ez a viszonyulás a máshol annyira ünnepelt íróhoz. Amikor a budapesti rádió felkérésére Szenteleky Kornél hosszas levelezés alapján összeállított egy műsort a vajdasági magyar irodalomról, írókról, a szerkesztő Szőts István azt ajánlotta, hogy Herczeg Ferenc is legyen közöttük. Fekete Lajosnak írta ezzel kapcsolatban Szenteleky Kornél: „Nem ismerem Szőtsék sajátos ízlését és értékmegállapító módszerét, mert a rádióban sokkal, sokkal gyengébb darabokat hallottam... Ha pedig Szőts ismét Herczeg Ferenccel hozakodik elő, akkor... csináljanak vajdasági estet – vajdaságiak nélkül. Mert közülünk senki sincs, aki H.F.-val, mint 'vajdasági íróval' szerepelne a pesti rádióban... Mentalitás, érzésvilág tekintetében sokkal távolabb áll tőlünk, mint Móricz Zsiga, Komáromi János, vagy akárki, aki sohasem járt ezen a vidéken. Az a régi 'kaszinó gondolkodás' mindegyikünktől rettenetesen messze van... Hol vannak azok a régi dzsentri-idők és kit érdekel még ezen a tájon...multszázadbeli úriember elmélete?" Cziráky Imrének hason-

lóan vallott: ha a mai vajdasági magyar irodalmat Kosztolányiban és Herczeg Ferencben látják, akkor nincs semmi keresni valójuk ott... A Vajdaságból elszármazott írók, már nem tudnak hitelesen írni a mi valóságunkról, ők nem képviselhetik a kisebbségi sorsban élő írókat.[2]

Herczeg Ferenc írásait, ha nem is közölték, írói jubileumairól azonban megemlékeztek. Alkalmi rendezvényt tartottak Törökbecsén a 40. éves Herczeg Ferencet ünnepelve, 1923-ban, majd 1943-ban a 80. éves írót köszöntötték.

A Herczeg által szerkesztett *Új Időkről* néhányszor számot adtak a *Reggeli Ujság*ban, ismertetve a lap tartalmát.[3] Szöveget ritkán közöltek tőle. A közölt szövegeket Herczeg Ferenc nem a vajdasági olvasóközönségnek írta, hanem magyarországi lapokból vették át.[4]

Alkalmi jelentéseket találunk az újvidéki napilapban néhány színrevitt drámájáról. A *Gyurkovics lányok*at több helyen is színrevitték nagy sikerrel. Erről tanúskodnak a megjelent hírközlések. Nem méltatások, csupán hírközlések, szűkszavú kevés információt feltáró jelzések. Miért volt olyan népszerű ez a darab, amely valójában társadalmi regénynek van nyilvántartva, amelyben nem a budapesti társaság alakjai vonulnak fel, hanem a bácskaiak? Voinovich Géza szerint a színház közönsége szívesen látja viszont a könyvekből ismerős alakjait a színpadon: „Külföldön régi szokás ez; nálunk is utat tört neki Jókai, *Az arany ember*rel. Herczegnek első darabja is elbeszélésből bővült színdarabbá. Utóbb az élelmes *Gyurkovics lányok* szinte maguktól ugrottak fel a színpad deszkáira (1899)."[5] A színdarab nem azonos az elbeszélések szövegével, egybe van szőve a hét elbeszélés, új jelenetek közbeiktatásával.

Tóth László is megjegyezte, hogy „az új magyar vígjátékirodalom egyik legnagyobb, elpusztíthatatlan sikere volt."[6]

Vajdaságban előadták Törökbecsén, Bácsföldváron[7], Csurogon[8] és Moravicán[9]. Csurogon kétszer is színre vitték: 1931 és 1937-ben.

Legjobbnak minősített drámája a *Kék róka* ugyancsak színre került Vajdaságban. A szabadkai Népkör[10] műkedvelői tűzték műsorukra és Zomborban[11] is bemutatták.

A többi drámáját a két háború közötti időszakban nem játszották a vajdasági műkedvelők.

Habár műveit nem közölték a lapok, a vajdasági magyar olvasók, ha ritkán is, elvétve találkozhattak a nevével. A *Délbácska* 1926. május 22-i számában kishírt találunk a törökbecsei jubileumi ünnepségről. *Herczeg Ferenc ünnepély Novibecsejen* címmel jelent meg a rövid hír az író 40 éves írói jubileuma alkalmából. Az ünnepség délelőtt kezdődött (zene szavalat, üdvözlő beszéd, előadás az íróról), majd este bemutatásra került a *Gyurkovics lányok* c. vígjáték[12].

A *Délbácskán* kívül más vajdasági magyar lapok is megemlékeztek a 40 éves jubileumról. Így a *Revü : Film, sport, színház, rádió, divat* c. magazin írt az eseményről, mint jelentős évfordulóról, s a *Bácsmegyei Napló* sem hagyhatta ki a hírt.

Utána csak 1943-ban olvashatnak ismét arról, hogyan készülnek országszerte megünnepelni Herczeg Ferenc nyolcvanadik születésnapját. Ebből az ünnepség sorozatból Újvidék is ki vette a részét. Újvidék város polgármestere táviratot küldött a következő szöveggel: „Születésének nyolcvanadik évfordulója alkalmából az egész ország minden magyarjával egyesülten Újvidék város közönsége is ünnepel és a Magyarok Istenéhez száll kérése, hogy tartsa meg erőben, egészségben addig, míg beteljesül nemzetünk minden vágya és Nagyméltóságod is leborulhat szabadon arra a földre, ahonnan elindult a magyar lelkek meghódítására."[13]

Nemcsak napilapban olvashatunk a jubileumról. Irodalmi folyóiratunk, a *Kalangya* 1943-ban emlékszámot jelentetett meg Herczeg Ferenc tiszteletére. Tartalmából:

Dr. Deák Imre: Zombor város díszpolgára

Herceg János: Herczeg Ferenc

Herczeg Ferenc: A békák (elbeszélés)

A címlapon fénykép a nyolcvanéves Herczeg Ferencről. A folyóirat többi cikke bánáti témákat dolgoz fel. A *Könyvek* c. rovatban Csuka Zoltán írt a Herczeg-emlékkönyvről.

*

Herczeg Ferenc a dzsentri világot ábrázolta. Ez a világ azonban távol állt a vajdasági magyar olvasók nagy részétől. Nem mindenkitől, hiszen évek múltával, amikor a *Kalangya* egykori szerkesztőjének, Szirmai Károlynak az írói hagyatékát vettük át (a hetvenes évek közepén), gondozója, ápolója csak a szépen bekötött, egyforma díszkötésű Herczeg Ferenc köteteket óhajtotta megtartani – részben emlékbe Szirmai Károlyra, részben mint kedvenc olvasmányait, a többi könyvet átengedte az újvidéki Magyar Tanszék könyvtárának. Korát tekintve ez az olvasó is a két háború közötti időszakban ismerhette meg az író nevét és műveit.

1941-ben a történelmi sorsfordulás után újra felfedezik a vajdaságiak Herczeg Ferenc délvidéki származását. Maga az író is többízben hangoztatja ezt. Rendezvényekre hívják meg, 1943-ban Zombor díszpolgárává avatják, meghívják a palicsi írótáborba, stb. Ezekre a meghívásokra gyakorta csak levélben válaszol, s köszöni meg a megtiszteltetést.[14] A budapesti könyvhéten azonban több órát töltött a vajdasági írók sátránál. A *Kalangyá*ban megjelent fénykép alapján Csuka Zoltán társaságában látható a következő képaláírással: „Herczeg Ferenc, a nagy magyar író, a Szenteleky Tár-

saság tiszteleti elnöke meglátogatta a délvidéki írók könyvsátrát. Herczeg Ferenc a DMKSZ évkönyvét forgatja nagy érdeklődéssel..."[15] A szövegből az is kiderül, hogy teljes egy órát időzött az írók társaságában. Az aláírás nélkül megjelent cikk írója (feltételezhetően a *Kalangya* akkori szerkesztője, Herceg János) nem tekinti vajdasági írónak, „nagy magyar írónak" minősíti. Herceg János későbbi írásában is mellőzi a „délvidéki" vagy „vajdasági" jelzőt, amikor Herczeg Ferencről kellett szólnia, csupán a Délvidékről elszármazott írónak vallja.[16]

Miért lett a Szenteleky Társaság tagja, miért vállalta el a 80 esztendős író a tiszteletbeli elnöki rangot/címet? Ezekre a kérdésekre nem kerestük a választ. A *Kalangyá*ban közölt írások alapján tudjuk, hogy megválasztották tiszteletbeli elnöknek. Az alakuló közgyűlésre azonban nem jött el, csak levélben üdvözölte az egybegyülteket, kikben igyekezett eloszlatni azt a tévhitet, hogy Délvidék nem csak „a kék ég, az arany búzatáblák, a szép nők, a bővérű férfiak, a gyorslábú lovak, a véget nemérő nótázások hazája volt..." A továbbiakban pedig arra utalt, hogy feljeszteni kell a kultúrát, a kultúra feljesztésének viszont a leghatásosabb fegyvere az írótoll. „Tegyük az irodalom útján, amit tehetünk" – idézte végül rövid üdvözlő szövegében gróf Teleki Lászlót.[17]

A Szenteleky Kornél Irodalmi Társaság elnöksége külön levélben is köszöntötte Herczeg Ferencet nyolcvanadik születésnapja alkalmából, erre válaszolt Budapestről 1943 okt. 12-én, megköszönve a jókívánságokat és a továbbiakban ezt írta: „megakarom állapítani, hogy amíg Erdélyben, a Felvidéken, a Tiszántúl és a Dunántul az irodalomnak a multban is nemzetépítő szerepet tulajdonítottak, addig a Délvidéken meglehetősen alárendelt helyet foglalt el. Az idegen uralom korszaka azonban megváltoztatta a délvidéki magyarság gondolkodását és megérlelte a szívekben azt a meggyőződést, hogy a magyarság ebben az országrészben csak a kultura eszközeivel tarthatja meg azt a helyet, melyet az ősök egykor fegyverrel a kezükben elfoglaltak. Bizonyára ennek tulajdonítható a délvidéki irodalmi élet meglepő és örvendetes fellendülése, melynek egyik jellemző mozzanata a Szenteleky Társaság alakulása. A magam részéről ezt igen bölcs, életrevaló fejlődésnek tartom és szívemből kívánom, hogy a Társaság viroljon és boldoguljon a magyar haza javára!"[18]

Ebből a szövegből sok minden kiolvasható. Többek között az is, hogy Magyarországon keveset tudtak a vajdasági magyar kultúra terén történt igyekezetekről, lapindítási törekvésekről, könyvkiadási tevékenységről az 1919 utáni időszakban. Csak az 1941-es eseményektől kezdik számontartani létezésünket. Ezzel magyarázható Herczeg Ferenc udvarias, lelkesnek minősíthető szövege, „irodalomtörténeti dokumentuma"– ahogyan a folyóiratban minősítették.[19]

Lévay Endre 1943-ban megjelent könyvében, a *Dél kapujá*ban[20] nem dicsőítette Herczeg Ferencet. Rámutatott arra, hogy a századforduló előtti romantikus korszak, amelyet Herczeg Ferenc is megjelenített műveiben, a hajnalig tartó megyebálak, a Gyurkovics gyerekek világa rég letűnt – vagy talán nem is volt egészen olyan, ahogyan Herczeg ábrázolta?.. A Vajdaságban 1918 után kialakult irodalom szerzői már nem az álmok lovagjai, hanem egy másik világban élnek, egy másik életről írtak. Ők benne éltek a mában, legalább annyi gonddal és bajjal, mint az ország bármely más táján élő fiatal írónemzedék.[21]

*

Látszólag nem kapcsolódik közvetlenül a témához az a forrásmű, amelyre végezetül utalni szeretnék. Herczeg Ferenc írói jubileumát Magyarországon emlékkötettel ünnepelték meg.

Herczeg Ferenc / Szerkesztette Kornis Gyula ; Írták Balogh Jenő et al. – Budapest : Új Idők Irodalmi Intézet, 1943

Ez a könyv Herczeg Ferenc nyolcvanadik születésnapjára készült, 1943-ban

Borítékcím: 80. Herczeg Ferenc

A kötettel azért érdemes foglalkozni, mert a 370 oldalas nagy formátumú könyv tanulmányait neves írók készítették, s mert a kötet végén bibliográfia is található *Könyvészet* címen Fitz József tollából. (253-367 p.) Megjelenését Csuka Zoltán méltatta a *Kalangya* 1943/10. számában. Nincs szándékomban az ő méltatását felülvizsgálni, csupán néhány adatra szeretném irányítani a figyelmet.

Herczeg Ferenc életművét Kornis Gyula összegezte, elbeszéléseiről Schöpflin Aladár, társadalmi regényeiről Tóth László, történelmi regényeiről Brisits Frigyes, színműveiről Voinovich Géza, tanulmányairól Márai Sándor, meséiről Szabó Lőrinc írt. A szerzők sorában találjuk még Cs. Szabó László, gróf Bethlen István, Balogh Jenő, Kéky Lajos, Gáspár Jenő, Csathó Kálmán, Halasy-Nagy József, Galamb Sándor, Fekete István és Fitz József nevét.

A bibliográfiát Fitz József csak kísérletnek tekinti, hiszen Herczeg Ferencet az egész világon olvassák, munkáit számos nyelvre lefordították s darabjait is játsszák szerte a világon. A bibliográfia nem lehet teljes. Tudatában van ezzel az összeállító is. Nincs az a magyar vidéki színtársulat, mely darabjait ne játszotta volna. Ahány kisvárosban színielőadások voltak, ott játszották őket, az előadásokról pedig ismertetéseket közölt a helyi sajtó. Magyarországon csupán az 1911-1920. évtizedekben 1322 vidéki hírlap jelent meg, negyven-ötven évük végiglapozására akkor sem futotta volna erőmből, ha a könyvészet összeállítására nem három hónap, hanem három

esztendő állt volna rendelkezésemre."[22] Ez tehát a magyarázata annak, hogy sem a *Délbácska* cikke, sem a *Reggeli Ujság*ban megjelent írások nem találhatóak a bibliográfiában. A *Kalangyá*ban megjelent írások nem is lehetnek benne, hiszen ugyanaz a megjelenési évük, mint az emlékkönyvnek.

A vajdasági művelődéstörténészekre vár a helyi adatok feltárása.

Jegyzetek

[1] Kolozsi Tibor: A szabadkai sajtó története : 1919-1945. - Szabadka

[2] Szenteleky Kornél Irodalmi levelei : 1927-1933. / Sajtó alá rend. Bisztray Gyula és Csuka Zoltán. – Zombor ; Budapest : Szenteleky Társaság, 1943. 270, 278. levél

[3] Titkos drámaírók döntő sikerei (reklámozza az Új Idők hetilapot = Reggeli Ujság, 1934. jan. 17. – 7 p.
Aldrich uj regénye az Uj Időkben (Ism. A lap tartalmát is) = Reggeli Ujság, 1934. jan. 28. 13 p.
Az Uj idők legújabb számában (tartalom) = Reggeli Ujság 1834. febr. 6. – 6 p.

[4] Herczeg Ferenc Emlékezéseinek megjelenése nagy eseménye volt az irodalmi életnek... Folytatás az Uj Idők c. hetilapban amelynek a következő...(részlet a tartalomból) = Reggeli Ujság, 1934. Febr. 14. – 4 p.
Herczeg Ferenc: Bujdosó emlékek = Reggeli Ujság, 1937. Dec. 12. 339 sz. 17 p. /4 h/

[5] Voinovish Géza: Herczeg Ferenc színművei = Herczeg Ferenc / sterk Kornis Gyula. – Bpest : Új Idők, 1943. – 91 p.

[6] Tóth László: Herczeg Ferenc társadalm regényei = Herczeg Ferenc i.m. 61 p.

[7] Bacskogradistei hírek (Herczeg Ferenc: Gyurkovics lányok c. 4 felv. Színművének bemutatója) = Reggeli Ujság, 1931. Szept 3. - 9 p.
A bácskogradistei mükedvelő ifjuság... (Herczeg Ferenc Gyurkovics lányok előadása) = Reggeli Ujság, 1931. szept. 9. – 5. p

[8] Műkedvelő előadás Csurogon (Herczeg Ferenc : Gyurkovics lányok) = Reggeli Ujság 1931. Máj. 20. – 7 p.
A Gyurkovics lányok Csurogon = Reggeli Ujság, 1937. Jan. 25. – 5 p. U.a. jan. 28. – 7 p.

[9] Sztáramoravicai hirek (Herczeg Ferenc Gyurkovics lányok c. vígjátéka) = Reggeli Ujság, 1933. Jan.28. – 9 p.

[10] Ma este vígjátékbemutató a Népkörben (Herczeg Ferenc: A kék róka) =Reggeli Ujság 1934. Jan. 25. – 4 p
„A kék róka" a szuboticai Népkörben (Herczeg Ferenc darabjának bemutatójáról) = Reggeli Ujság 1934. Jan 27. – 6 p.

[11] A kék róka Szomborban (Az elmult héten mutatták be a szuboticai Népkör műkedvelői Herczeg Feren „A kék róka" c. színművét) = Reggeli Ujság, 1934. Febr. 4. – 6 p.
Este 8 órakor kezdődik „A kék róka" szombori előadása... (a 3 felvonásos színművet a Magyar Olvasókörben tartják meg) = Reggeli Ujság, 1934. febr. 8. – 6 p.

[12] Herczeg Ferenc ünnepély Novibecsejen = Délbácska, 1926. máj. 22. 4 p.
A műsor: 1. Szőnyi János cimbalom 2 Staud Károly, a polgári Kör elnöke megnyitja az ünnepséget 3. Gecs Piroska szaval 4. Ambrus Artur, a kulturegyesőlet elnöke beszél Herczeg Ferencről és munkásságáról, 5. Károlyi Katóka elmondja Szatmári Ferenc versét „A híd" 6. Rigó László kuruc nótákat énekel cigánykísérettel.

[13] Újvidék üdvözli a 80 éves Herczeg Ferencet = Reggeli Ujság 1943. szept. 22. – 5 p.

[14] „Tisztelt kedves Irótársaim! ... Kollegiális szeretettel közlöm..., hogy a legnagyobb sajnálatomra a mostani közlekedési viszonyok között nem merek az útra vállakozni. Őszintén

szólva: lelki okokból is nehezemre esnék, hogy megszakítsam badacsonyi tartózkodásom jóleső csendjét. Nagyon örülök egyébként, hogy ifjú Társaságnak annyi életerőről és életkedvről tesz tanuságot és szivemből gratulálok a Nyári Táborozás szép ötletéhez. Ma, midőn a magyar írók között annyira elhatalmasodott a viszálykodás szelleme, valósággal kulturális feladatot teljesít, aki elősegíti a baráti és bajtársi érintkezést. Jó munkát kívánok a Táborozóknak, szíves és tiszteletteljes üdvözletemet küldöm a Társaság minden tagjának és vagyok igaz szeretettel őszinte hivetek Herczeg Ferenc" = Kalangya hirei = Kalangya 1943. 9. sz 433 p.

[15] Kalangya, 1943/ 6 sz. 284 p.

[16] Herceg János: Herczeg Ferenc = Kalangya, 1943. 10. Sz. 438-439 p.

[17] Herczeg Ferenc: Köszöntő = Kalangya, 1943. 6. Sz. 145 p.

[18] Herczeg Ferenc a délvidéki irodalmi élet örvendetes fellendüléséről = Kalangya, 1943. 12. Sz. 577 p.

[19] U.o.

[20] Lévay Endre: Dél kapujában. – S.l. : Szenteleky Társaság, s.a.

[21] Lévay i.m. 23 p.

[22] Fitz József : Könyvészet = Herczeg Ferenc i.m. 255 p.

HOW WELL WAS FERENC HERCZEG GENERALLY KNOWN IN VOJVODINA

The author of the paper wanted to find out how well was Ferenc Herczeg, the writer born in the Vojvodinean town of Versec, known in Vojvodina itself between the two world wars. Looking through daily papers and periodicals of the time, she came to the conclusion that Herczeg was much less present in the press than one would expect it considering that Herceg was a leading and most popular writer in Hungary. Nevertheless, the local press regularly covered news of the writer's jubilees. Writers in Vojvodina did not regard him as one of their contemporaries from the same region.

KENDE FERENC

A MAGYAR BETŰ SORSA JUGOSZLÁVIÁBAN A KÉT VILÁGHÁBORÚ KÖZÖTT III.*

A jugoszláviai magyar irodalom születése

A jugoszláv kormány országos magyar művelődési szövetséget nem engedélyez. A magyar népművelési munka illegalitásba kényszerül. – A *Reggeli Ujság* c. napilap kezdeményezi és szervezi a többoldalú magyar kulturmunkát. – A *Reggeli Ujság* egyik rovata a Közművelődési Tanács behálózza Jugoszlávia egész magyarlakta területét és ellátja művelődési anyaggal az egyesületeket.

A magyar hadsereg délvidéki bevonulásával a *Kalangya* kiadását a Délvidéki Magyar Közművelődési Szövetség veszi át. – A Délvidék Jugoszláviához történt visszacsatolása és a társadalmi viszonyok megváltozása magával hozta a *Reggeli Ujság* és a *Kalangya* megszületését.

A Reggeli Ujság jelentősége

A jugoszláv állam megalakulásakor – ellentétben a csehszlovák és román állammal – egyszerre, szinte rajtaütésszerűen vonta el a kisebbséggé vált magyarság minden jogát és életlehetőségét. A helyükön maradt magyar tisztviselőket (vasutasokat, postásokat, tanerőket, községi és városi tisztviselőket) hetek alatt bocsátotta el, illetve cserélte ki, legtöbb esetben képesítés nélküli szerb személyekkel. Megszüntették a magyar iskolákat és a magyar tanítók és papok utánpótlásának lehetőségét. Eltiltották a magyar címveliratokat és eltiltották a magyar nyelv használatát.

Természetszerűleg a magyar sajtó arculata is megváltozott az első világháború befejezésekor, mint a szomszédos államokhoz került valamennyi te-

* Kende Ferenc emlékiratának első részét folyóiratunk 2001. 4. (125–137), második részét pedig 2002. 1. (105–125) számában közöltük. A szövegen alig módosítottunk, annak ellenére, hogy elsősorban nyelvhelyesség, szabadosság tekintetében igencsak okunk lett volna radikálisabb változtatásokra. Olvasóink megértését kérjük. – Itt, a zárórész közlésekor mondunk köszönetet Bor Kálmánnak, hogy felhívta a kéziratra a figyelmünket és közbejárt publikálása érdekében.

rületen, úgy Délvidéknek nevezett, Bácska – Bánát – Baranyában is számos magyarnyelvű, időszaki lap jelent meg: a legjelentékenyebbek Noviszádon (Újvidéken) és Szuboticán (Szabadkán). Szabadkán ezidőben 2-3 napilap is jelent meg, míg Újvidéken 1-2 napilap és több hetilap.

A háború végén Újvidék egyetlen magyar napilapja, az újvidéki *Hírlap* jelent meg, amely résztvett a Szerbia elleni uszításban. A szerb csapatok megjelenésekor automatikusan megszünt és a város magyar sajtó nélkül maradt. Egy ideig, amig a vonatok a demarkációs vonalon át közlekedtek, bejöttek a pesti lapok, de a magyar Tanácsköztársaság idején ez a forrás is bedugult. A kb. 30 ezer lakosú városnak, amelyben akkor kb. 15 ezer szláv, 10 ezer magyar és 5 ezer német élt, csupán szerb napilapja volt.

Az első újvidéki magyar napilapot a békekötés aláírása után, amikor Pécs kiürítése megtörtént és számos magyar emigráns újságíró jelent meg Újvidéken, a magyar érzelmű zsidóság hívta életre azzal a kimondott szándékkal, hogy a zsidóság érdekeit képviselje. Így jött létre a *Vajdaság* című napilap. Azonban a lap nem sokáig, talán 2-3 évig jelent csak meg. Ugyanis a szerbek nem nézték jó szemmel, hogy a magyarság szellemi szükségletéről zsidó kézben lévő lap gondoskodik. A magyarországi zsidóüldözések alkalmat adtak a szerbségnek arra, hogy nyiltan követeljék: a zsidóság szakítson a magyarsággal és ha nem is akar a szerbséghez csatlakozni, de ne legyen a magyar kultúra legfőbb képviselője a vegyeslakosságú városban. Végül is 1924 táján a *Vajdaság*ot be kellett szüntetni.

Helyette indult a *Reggeli Ujság* elődje a *Délbácska* c. négyoldalas, klerikális színezetű, vérszegény napilap, amelynek első patronusa és irányítója Fáth Ferenc apátplébános volt. Ezt a nem hivatásos újságírókkal, gyengén szerkesztett lapot a magyarság mégis magához közelállónak érezte, mert nem támadta Magyarországot és a magyar sors iránt több érdeklődést és megértést tanúsított. A lap később megerősödött, mert a Pécsről emigrált Császár Géza, aki jótollú újságíró volt, vette át a szerkesztést és munkája színvonalemelkedést jelentett. Azonban Császárt 1929-ben Jugoszláviából kiutasították. *Délbácska* képviselte az intranzingens magyar vonalat, a Magyar Párton belül a jobboldalon foglalt állást. A magyarság üldöztetése, iskoláink erős megritkitása. A magyar tisztviselőknek a közigazgatásból való kiebrudalása után, amikor a magyarság emberi jogaiért küzdött, a *Délbácska* volt a szabadkai *Hírlap*[1] mellett az, amely a leghangosabban kürtölte világgá a sérelmeket.

Mindezek ellenére olvasótábora a város határán túl igen kis körre szorítkozott, kivéve a szomszédos magyarlakta Temerin nagyközséget, ahol szívesen olvasták. A többi magyarlakta községekben főleg a jugoszláv és kisantant orientációjú szabadkai *Bácsmagyei Napló* uralta a helyzetet.

A *Bácsmegyei Naplót*[2] igen jól, elsősorban a városi polgárság részére szerkesztették. Azonkívül a szabadkai szétágazó vasuti csomópont is nagy

előnyöket biztosított a lap elterjedtségének. Egy időben a magyar kormány által támogatott *Hírlap* is Szabadkán jelent meg, de nem volt hosszú életű – 1929 őszén betiltották.

Ennek ellenére a jugoszlávuralom első tíz évét mégis viszonylag liberális politikai szellem jellemezte. Ezzel a liberális szellemmel ugyan nem a magyar kisebbségek törekvéseit kívánták elősegíteni, a magyar kisebbség mégis hasznot húzott belőle. A helyzet az volt, hogy a régi és új politikai pártok egymással állandóan éles harcot folytattak, ami azzal járt, hogy az egész jugoszláv sajtóban kritikát gyakorolhattak egymás ellen. A kritika határát nem korlátozták és így közintézmények, állami intézkedések, rendeletek, stb. bírálat tárgyát képezhették. Elősegítették a támadások lehetőségét az uralomra jutott pártok is. Ezek ellenfeleit, a volt kormányokat, az egész jugoszláv sajtó szabadon támadhatta. Az állandó és egyre fokozódó politikai harci zaj sok lehetőséget nyújtott, hogy a magyar ügyet a kisebbségi sajtó egyrésze napirenden tartsa és sérelmeit feltárja. Minél jobban elmérgesedtek a politikai csatározások, annál több lehetősége nyílott a magyar sajtónak a jogtalanságok és visszaélések szellőztetésére.

1929. január 6-án Sándor király véget vetett a pártok késhegyre menő torzsalkodásának és bevezette a katonai diktatúrát. Nemsokára kényszerítették a magyar lapokat, hogy új neveket vegyenek fel, mert a régiek „a belgrádi felfogás szerint" a régi Magyarországra emlékeztetnek. Így lett az újvidéki *Délbácskából Reggeli Ujság*, a szabadkai *Bácsmegyei Naplóból – Napló*, a becskereki *Torontálból Híradó*. A jótollú emigráns újságjrókat kiutasították. Ezáltal a *Reggeli Ujság* még szürkébb lett, de töretlenül képviselte a jogaitól megfosztott magyarság élni akarását, hitét és azt a vágyát – ha sorok között is – , hogy egyszer Bácska visszakerül Magyarországhoz. A szerkesztést ekkor Andrée Dezső vette át, aki épp úgy, mint a szerkesztőség többi tagjai nem volt hivatásos újságíró. A *Hírlap* 1929 őszén bekövetkezett betiltásával, a volt Magyar Párt hivei is a *Reggeli Ujság* felé fordultak s azok, akiknek nem kellett a zsidó kézben lévő, a magyarországi viszonyokat élesen bíráló *Bácsmegyei Napló*, a *Reggeli Ujság*ot kezdték vásárolni. Azonban ennek ellenére a *Reggeli Ujság* országos lap nem lett és erősen a jobbanszerkesztett *Bácsmegyei Napló* példányszáma mögött maradt.

A Magyar Párt megszűnt ugyan, de volt vezetőinek kis száma szervezet nélküli csoportokat alkotott és egymás ellen, de minden látható eredmény nélkül, folytatták küzdelmeiket.

A *Reggeli Ujság*, amelyet a magyar kormány anyagilag változatlanul támogatott, természetszerűleg a magyar kormány utasításaihoz alkalmazkodott. A jugoszláviai magyar politikusok csoportjainak egyikéhez sem csatlakozott. Politikailag a Jugoszláviában megjelenő többi magyar lapoktól elkülönült, mert csak a Magyar Távirati Iroda híranyagát közölte, míg a többi magyar lapok az összes külföldi irodák, többnyire magyarellenes, híranyagát adták közre.

A jugoszláv hatóságok hamar ráeszméltek, hogy a Jugoszláviában megjelenő magyarnyelvű napilapok közül csak a *Délbácska*, illetve *Reggeli Ujság* az, amely nem az ő politikai beállítottságukat követi. Ezért a lapot minden szerb nacionalista megmozdulásnál elsősorban érték támadások. Az üldöztetések hosszú sorát és változatait itt nem célunk felsorolni. Mindössze néhány kimagasló eseményre kell rámutatni. A különféle szerb nacionalista szervezetek a lap szerkesztősége ellen kétszer követtek el bombamerényletet anélkül, hogy a tettesek kilétét a rendőrség egy ízben is felderítette volna. Más alkalommal a szerkesztőség egész berendezését összezúzták, ugyancsak „ismeretlen személyek". A szerkesztőség tagjait oktalanul bebörtönözték és több tagját állandó rendőri felügyelet alatt tartották. A lap szerkesztőjének, Andreé Dezsőnek útlevelet megokolatlanul elkobozták, és nyolc éven át lehetetlenné tették, hogy Magyarországra vagy külföldre utazzon.

A Sándor király által kinevezett Živković-kormány egyik bevezető ténykedése a sajtó teljes elnémítása volt. Átszervezte a cenzúrát. Új intézkedései két főpilléren nyugodtak. Az előzetes cenzúrán és a belgrádi sajtóiroda által kiadott közlemények kötelező megjelentetésén.

A diktatórikus kormány erre a célra külön kinevezett ügyészi karával drákói szigort gyakoroltatott. Különösen a *Reggeli Ujság*gal szemben érvényesítették a bosszantás minden fajtáját, melynek csúcspontjaként a betiltás damokleszi kardját lebegtették.

A polititikai élet megszünt. Politikai, közigazgatási, társadalmi kritikát, vagy helyzetismertetőt cikket közölni többé nem volt szabad. A politikai élet megszünése, a cenzúra szigora, erős csapásként sújtotta a *Reggeli Ujság*ot. Ezért a lap példányszáma oly mértékben visszaesett, hogy 1934 őszén a válságba jutott és tulajdonosa beszüntetést, vagy a lap átadását javasolta.

A *Reggeli Ujság* ez időben tartalmi szempontból teljesen leromlott. Ezt két tényezőre kell visszavezetni. Az egyik: amint mondottuk, sem a lap szerkesztője, sem munkatársai nem voltak vérbeli újságírók. Híján voltak minden publicisztikai képességnek. A másik: a beográdi magyar követség útján a *Reggeli Ujság* részére a magyar kormány rendszeresen pénzsegélyt utalt ki. Ezeknek az összegeknek csak elenyésző kis része jutott a lap szerkesztőségéhez. A kiutalt összegeket a volt magyar politikai vezetők, akiknek a kezéhez a pénzt titokban juttatták el, önkényesen és számotadás nélkül más célra fordították. Megokoltan közbeszéd tárgya volt, hogy az illetők a pénzt saját, egyéni céljaikra fordították. Ez a körülmény akkoriban nyiltan szóvá nem volt tehető, mert egyenlőnek tartották a magyar ügy elárulásával.

Ennélfogva a lap egész személyzete nyomorúságos állapotban volt. A lap napi árusításából öt dinaronként fizették a munkatársakat, amíg szerény havi fizetésük valahogyan kiegészült. Természetesen ilyen körülmények kö-

zött jó lapot csinálni és azt a színvonalat elérni, amin a szabadkai *Napló* és a zombori *Újhírek* állottak nem lehetett. A *Reggeli Ujság*ot a megszüntetés réme fenyegette. Végül már csak háromezer példányban jelent meg. Ezt a példányszámot is csak azért nyomták ki, mert a nyomdász kisebb példányszámért nem volt hajlandó a rotációs gépét megindítani.

A magyar kormány utasítására a beográdi magyar követség vezetője, Alt Valdemár követ, 1935. júniusában a *Reggeli Ujság* szerkesztőjével Andrée Dezsővel közölte: a lap szerkesztése rossz, minden kritikán aluli, nincs megfelelő példányszáma, minden fillér, amit fenntartására költenek kidobott pénz. Ezért minden anyagi támogatást a laptól végleg megvonnak. „Adják a lapot a nyomdászoknak, ha akarják, vagy dobják ki az utcára."

A *Reggeli Ujság* kiadását sem a nyomdászok, sem a nyomda tulajdonosa nem vállalták. A lap természetes jövedelméből tovább nem állhatott fenn, beszüntetése igen kellemetlen politikai következményekkel is járt volna. Ugyanis a *Reggeli Ujság*ot, személyzetének felmondási ideje alatt járó fizetését, valakinek vállalnia kellett volna. A lap egyszerű beszüntetése és jogi következményei felfedték volna a valódi tulajdonosának, lényegében a magyar kormánynak szerepét. A beográdi magyar követség ennek a lépésnek következményeit nem gondolta át és az ügy felszámolása elől teljes mértékben elzárkózott. Hasonló módon jártak el azok az urak, akik addig a lap finanszírozásában mint megbízott közvetítők vettek részt és az évek folyamán a kiutalt összegekkel, enyhén szólva, szabálytalanul, szabadon rendelkeztek.

A gazda nélkül maradt süllyedő hajóról mindenki menekült.

*

Ez az igen rövid vázlat nem igényli a jugoszláviai magyar sajtótörténet teljes leírását. Azonban vissza kellett az elmondottakra pillantanunk, mert amikor a következőkben a *Reggeli Ujság* egyedülálló kultúrmunkáját ismertetjük úgy érezzük, hogy az érintett körülmények ismertetése nem mellőzhető.

Már ismertettük a Literária lap- és könyvterjesztő vállalat kényszerű beszüntetését. Ezáltal annak vezetője – e sorok írója – felszabadult. A *Reggeli Ujság* viszonyait nem ismerve a lap vezetésére ajánlatot tett. Andrée Dezső, a lap szerkesztője közölte az ajánlattevővel, hogy alkalmaztatásáról szó sem lehet, mert a meglévő személyzet sem jut rendszeresen fizetéséhez. E kérdés körül folyó tárgyalások felfedték a lap valóságos helyzetét. Ekkor a Literária volt vezetője újabb ajánlatot tett a lap újjászervezésére. Nem lényegtelen ennek megrögzítése, mert ez képezte a fordulópontot a lap életében. Ezért az ajánlatot, mely elfogadásra került, néhány szóval ismertetjük. Összevontan ez volt: az ajánlattevő fizetés nélkül vállalja a lap átszervezé-

sét. Honorárriuma olyképpen állapíthassék meg, hogy az elért eredmény néhány százaléka képezze jövedelmét. Pontosabban: a meglévő forgalmi státuszból semmit nem igényel, amit munkája azon felül eredményez, abból bizonyos arányban részesüljön. Ezt az ajánlatot, miután semminemű kockázattal nem járt, a *Reggeli Ujság* elfogadta.

A lap adminisztrációja ezáltal új vezető kezébe került azzal a kikötéssel, hogy a vezető a szerkesztésbe a beleszólás jogát magának biztosította.

Ez a beleszólás elsősorban abban nyilvánult meg, hogy az új vezető megkövetelte: a lap jobboldali intranzingens magatartását szüntesse meg, a beszivárgó Horthy-Hitler fasizmus minden megnyilvánulása ellen foglaljon állást, a szerb-horvát-magyar barátságot, a magyar kisebbség jólfelfogott érdekében ápolja.

Az első probléma, amit ekkor tisztázni kellett: tulajdonképpen kié a *Reggeli Ujság*? A magyar kormány levette kezét róla. Törvényesen elismert magyar párt nem volt. A közismert magyar vezető férfiaknak a legkisebb gondja sem volt az, hogy a *Reggeli Ujság*gal ezzel a tényleg magyar szellemű lappal, mely eddig szócsövük volt, mi történjék.

Az új vezető bízva szaktudásában és az európai országokban szerzett tapasztalataiban, minden képességével és jó szándékával befolyásolta Andrée Dezsőt, hogy vegye tulajdonába a gazdátlanná vált *Reggeli Ujság*ot. Andrée korrekt, szerény ember volt, de lapterjesztés terén teljesen tájékozatlan. Heteken át vonakodott a lap tulajdonjogának átvételére. Főként azzal érvelt, hogy szegény, tőkenélküli ember, amiért is ilyen kockázatot nem vállalhat.

Hosszú éjszakai tárgyalások után, melyeken az új vezető terveit adta elő, sikerült Andrée-t rábírnia arra az elhatározásra, hogy a lapot átveszi. E célból megjelent a belgrádi magyar követségen, ugyancsak Alt Valdemár követnél és bejelentette, hogy hajlandó a *Reggeli Ujság*ot annak minden kötelezettségével tulajdonába venni. Alt kijelentette, hogy ez ellen semmi kifogása nincsen, de többé pénzért a magyar kormányhoz ne forduljanak. Andrée büszke válasza az volt, hogy pénzt sem a magyar kormánytól, sem mástól el nem fogad.

Igen ám, de ez a tény nem vált köztudomásúvá. Írásbeli megállapodást nem kötöttek és nem köthettek. Ezek után félő volt, hogy a lap felvirágoztatása esetén felmerül majd a kérdés, hogy kié is a *Reggeli Ujság*. (Ez a kérdés hosszabb ideig foglalkoztatta is a volt politikai vezetőket.) A megoldás azonban megtörtént. Andrée az újvidéki cégbíróságnál tulajdonjogát bejegyeztette.

Ezeknek a jelentékteleneknek látszó és a következő apró részleteknek megrögzítése nem felesleges, sőt mellőzhetetlen. Ezek képezték alapját annak, hogy a *Reggeli Ujság* irányításával az egész jugoszláviai magyar nyelvterületen sokoldalú, rendszeresen felépített kultúrális és kisebb mértékben szociális tevékenység is kialakulhatott.

A lap felvirágoztatásához kétféle tervezetre volt szükség. Az egyik az anyagi forrás megteremtésére irányult, a másik olyan lehetőség kialakítása, mely látszólag politikamentesen egy szellemi tömbbé gyúrja a magyarságot, elsősorban a magyar parasztságot.

Addig (1934) a *Reggeli Ujság* a Vajdaság területén újvidéki helyilapnak számított és a szomszédos magyarlakta Temerin községen kívül, máshová eljutó példányainak száma jelentéktelen volt. A lapot, hogy anyagi bázisa legyen, országos jellegűvé kellett tenni. Ez azt jelentette, hogy elsősorban a magyarlakta tömbök minden városába és községébe, valamint a magyar szórványterületekre, továbbá a szerb-horvát városokba, ahol a magyar ipari munkások helyezkedtek el, a lap eljusson.

E célból a szervezés első munkája volt, hogy rövid idő alatt, mintegy félszáz községben tudósítást végző személyeket és árusító gárdát létesített. Majd 1935. májusában megszületett az a propaganda akció, amelynek ismétlődő jelszava volt Földet ad a *Reggeli Ujság*. Ugyanis a *Reggeli Ujság* kiadóhivatalal megállapodást kötött az újvidéki Vöröskereszt Egyesülettel, hogy részben javukra, sorsolási engedélyük alapján a lapban megjelenő szelvénygyűjtők között több száz ajándékot sorsol ki, melyek között első díjként egy hold föld szerepelt, melyet a lap a nyerő lakhelyén vesz meg, a nyerő részére. Ennek az akciónak olyan sikere volt, hogy napok alatt tizennyolcezerre emelkedett az eladott példányok száma.

Ezután 1941-ig a legkülönbözőbb propagandaakció látott napvilágot, melyek felsorolása bizonyos köröket érdekelne, de szorosan a tárgyhoz nem tartozik.

Tény az, hogy ezek hatására a *Reggeli Ujság* tüneményes gyorsasággal huszonöt-harmincezres példányszámot ért el, ami a magyar lakosság arányaihoz viszonyítva nagy jelentőségű volt. Ennek velejárójaként anyagi siker jelentkezett. Andrée Dezsőt, az új tulajdonost, a váratlanul ért jómód nem kápráztatta el. Erkölcsi kötelességének tartotta, hogy a lap hozamának egy részét a magyar népnek kulturális létesítmények formájában visszaadja.

Ez nyújtotta az anyagi alapot nagyszabású és sokoldalú kultúrakció kiépítésére. Ennek a tevékenységnek elméleti megalapozása már 1935 második felében elkészült és a *Kalangya* című folyóiratban látott volna napvilágot. Ámde annak közzétételét a cenzúra nem engedélyezte. E tanulmánynak is beillő tervezet szedése azonban már készen állott. Arról többszáz kefelevonat készült, melyek megfelelő személyekhez mégis eljutottak. (Mintegy öt évvel később ez a programadó cikk a Magyarokról-magyaroknak[3] című kiadványban Magyar szellem – kisebbségi szellem címmel mégis megjelent.)

Szükség volt erre a programadásra a magyarság eszméköre kialakításának munkájához. A kisebbségi ideológia tisztázása után az szorult megál-

lapításra, hogy a jugoszláv állam politikai, gazdasági, kulturális adottságai között a magyarság hol, milyen területen fejthet ki háborítatlanul tevékenységet?

Döntő volt ez a tervezet, és hogy jelentőségét némileg érzékeltessük idéznünk kell néhány részletet:

„Jugoszláviában élő magyarságunk szétszóródottságának, társadalmi, gazdasági és kultúrális szervezetlenségének valóságos okait kimutatni a legsürgősebb és a legfontosabb feladat. Amíg életmegnyilvánulásainknak minden gyökérszálát alaposan nem ismerjük, addig meddőségre van kárhoztatva minden olyan tevékenységünk, ami életerőnket gyarapíthatná. Minden törekvésünk hiábavaló és sziszifuszi munka, ha a dolgok mélyére nem tekintve, a valósággal nyiltan szembe nem nézünk.

Életfolyamunknak ezernyi nagy és apró körülmény vájja a medrét. Kérdés kérdést keresztez és problémáink kuszálják egymást. Mégis nem kell ahhoz sok töprengés, hogy rendteremtési kísérletünknél életünkre ható tényezőket két nagy csoportra osszuk.

Az egyik: mindazon hatóerő, mely nem a mi elhatározásunkból születik, amelynek léte tőlünk akkor is független, ha életünket jobbra vagy balra irányítja. Ilyenek többek között: a gazdasági élet hullámcsapásai, a történelmi idők ránk ható nagy eseményei, életünket szabályozó törvények, stb... A másik: az akaratunkból fakadó tevékenységek csoportja. Mindazon intézmény és minden más életmegnyilvánulás, amelyek a mi elhatározásunk szülötte, melynek életét és működését a mi elgondolásunk adja. Ilyenek a gazdasági és szövetkezeti szervezetek, az önsegélyző, a biztosító, a népjóléti intézetek, a politikai alakulatok, a kultúrális egyesületek, az iskolák, a sajtó stb...

Természetesen e nagyjában kettéosztott csoportok egymással mindenkor és mindenben kapcsolatban vannak, azonban e kapcsolatok a kettéosztás helyességét nem csökkentik."

Rá kellett döbbenteni a kisebbségi magyarságot a helyzet megváltozásának körülményeire és tudatosítani benne sorsához idomulását:

„A többségi magyar népből egycsapásra kisebbségi nemzet lett. A változás legérzékenyebben a vezető osztályt, a kiterjedt hivatalnoki kart érintette. Az állami gépezet szervei úgyszólván maradéktalanul elmenekültek. Földünk magyar urainak tetemes része birtokait eladva ugyancsak elköltözött. Az ősi foglalkozást űző földművelő magyarság zselléreivel együtt változatlanul új hazájában maradt. A nép mindenek felett álló földjéhez ragaszkodását az új államalakulattal járó változás nem rendítette meg. A falu arculata a régi maradt. A szabad pályán lévők nagyobbik része új orientációt keresve nem hagyta el helyét. Valami kíváncsi feszültség ülte meg a lelkeket. A háború kihatásával járó gazdasági fellendülés éltető hullámai még új le-

hetőségeket igérve utolsókat csapkodtak. De a konjunktúra kápráztató igérete, amely a tisztánlátást elhomályosította, lassanként szertefoszlott. Közben a jugoszláv állam öntudatos energiával rendelkezett be(?). A meggyérült magyar középosztály ittmaradt tagjai ráébredtek a valóságra: kisebbségi mivoltukra.

A volt magyar városok képe teljesen megváltozott. Megszünt a megyeháza, elnéptelenedtek az úri kaszinók. Az otthonmaradt hangadó tekintélyek csendesenjáró, halkszavú emberekké változtak. Természetes és törvényszerű, hogy középosztályunk, melynek gondolatkörét a magyar történelmi múlt erényei, a háború előtti társadalom szemlélete és az úriasság szelleme táplálta, a kisebbségi állapot egészen más légkörében tapogatózó tanácstalanságba esik és csak lelki válságokkal, fokozatosan és zökkenőkkel találhatja meg helyét. A múlt – minden jóval és rosszal – kiirthatatlanul élt benne, kíséri útjain, irányítja gondolkodásában és gátolja cselekvéseiben."

„A magyar középosztály gyermeke a háború előtti időkben pályáján kevés akadállyal találkozott. Az érvényesülésnél küzdelmei alig voltak. Erős társadalmi kapcsolatok a vezető réteggel és kiterjedt, állami hivatalokban ülő rokonság szinte önműködően gondoskodott őt megillető elhelyezkedésről. Sokszor még a képességek hiánya sem okozott akadályt, hogy a szülők, vagy a nagybátyák által kijelölt pályát be ne fussa."

„A többségi nemzet egyenlete életéből két évtized leforgása alatt és a modern áramlatok hullámaitól csapdosott kisebbségi életbe való cseppenésig természetesen világszemléleti összeütközést idézett elő. De ez az összeütközés nemcsak elméleti területen mozgott, minden gyakorlati tevékenységének ez képezte az alapját. *Ezért lett gondolkozásunk kérdése kisebbségi életünk legnagyobb problémája és minden akarásunk eldöntő tényezője."*

„A jugoszláv állam törvényeit a jogegyenlőség alapjára építették és nem ismer a többségi és kisebbségi nemzetek között semmiféle különbséget. A törvény azonban az életet csak nagy vonalaiban szabályozza, minden megnyilánulását nem töltheti ki. A gyakorlati élet és a fejlődés beláthatatlan fordulataival utat törve jár elöl, míg a törvény csak utána, nyomában kulloghat. Az élet ezerszínű változatával a törvény sohasem veheti fel a versenyt. (Különösen a háborút követő, még le nem higgadt időkben nem érthetetlen a jugoszláv állam megszervezői részéről, ha például területi megnagyobbodással járó gondok tömegében az állásokat megbízhatónak tartott fiaival töltötték be és hivatalaikban az államnyelv használatát követelték meg.)"

„Az első lépésnek, ha magunkon segíteni akarunk, kisebbségi gondolkodásunk kialakításának kell lennie. Minden gyöngeségünk, tapogatozó szervezetlenségünk, a kisebbségi gondolkodás hiányának tudható be. A kisebbségi gondolatkör különálló, pontosan meghatározható, szigorú szabályokkal körülírható szellemiség, aminek fel kell szívódni vérünkbe, agysejtejeinkbe,

és idegrendszerünkbe. Ennek akadálya a régi többségi szellem olyan káros hajtása, amit a feudális megyeházi úriassággal jelöltem, ami bennünk még túltengésben van.

A többségi nemzethez való tartozás a biztonság érzetét növeli. A többségi nemzet fiairól való gondoskodást sok lehetőség segíti elő és életkörülményei kialakításában az egyéni erőnek és képességnek kevesebb szerepe jut, mint a kisebbségi nemzethez tartozónak. A kisebbségi népnél a felülről jövő gyámkodás, az elhelyezkedés szinte önműködő biztosítása megszünik. A többségi nemzet fiainak olyan támaszai vannak, amelyek a kisebbségieknek nem lehetnek, Ebből következik, hogy történelmileg a többségi nemzethez tartozók, az életküzdelmekkel szemben elpuhultabbakká válnak. Nincsenek az esélyekkel szemben úgy felfegyverkezve, mint azok, akik életüket mint kisebbségiek töltötték el."

„A kisebbségi gondolatkör, erkölcsi felfogás és életberendezkedés a többségi nemzetétől lényegesen elütő. Ezért a többségi nemzetek fiai, ha kisebbségi állampolgárokká válnak és a régi gondolatkörüket nem cserélik fel, nem módosítják, úgy pusztulásra vannak ítélve.

A kisebbségi szellem nem megölője jó érzéseinknek, erényeinknek és tulajdonságainknak, de megköveteli, hogy olyan tulajdonságokat helyezzünk előtérbe, melyek azelőtti életünkben nem voltak elsőrendű fontosságúak. Az előtérbe helyezendő tényezőket, amelyek a kisebbségi szellem jellegzetességét alkotják három pontba foglalom össze:

1. A modern szervezés megtanulása és alkalmazása.
2. Az egyéni képességek és teljesítmények legmagasabb szintre való fejlesztése.
3. Társadalmilag: gazdasági, önsegélyezései, népjóléti, kulturális és politikai területen szigorú egységes szervezetekbe való tömörülés, illetve érdekképviseletek alkotása."

*

A minden oldalról elhagyott jugoszláviai magyar lakosság egységes szellemiségének, kultúrális előhaladásának, közel sem volt elegendő a néhány megjelenő, különböző álláspontot képviselő, szokványosan szerkesztett napilap. Mélyrehatóbb, egybefűző kapcsokra volt szükség.

A Reggeli Ujság előretörésével két döntő tényező keletekezett:

1. *Az anyagi lehetőség a szervezést segítette elő.*
2. *Amint előbbiekben idéztük, az elméleti felkészültség ehhez adva volt.*

A szervezési munka kiindulásánál legalkalmasabbnak mutatkozott a minden városban, minden községben működő egy vagy több, különböző célkitűzésű egyesület. Ezeknek tevékenysége a város vagy falu határán túl

nem terjedt. Az egyesületek, népkörök, felekezeti tömörülések, legényegyletek, sportkörök, dalegyletek, önkéntes tűzoltó testületek stb., stb.

Ezeknek összefogása képezte a *Reggeli Ujság* kultúrtevékenységének alapját. Mielőtt azonban ezen alakulatok szervezését ismertetnénk azt a fontos tényt kell leszögeznünk, hogy

> *A jugoszláv belügyminisztérium, szinte évenkinti kérelmezések ellenére sem engedélyezte az országra kiterjedő magyar kultúrszövetség megalakítását.*

A belgrádi kormány ilyen létesítményben politikumot szimatolt, miért is eleve elzárkózott az engedélyadástól. Ez a körülmény akadályozta az egységes magyar kisebbségi tömb szellemi kialakítását.

Ezt az állapotot változtatta meg, még csak illegálisnak sem nevezhető, kultúrmozgalom, melyet 1935. évi kezdettel a *Reggeli Ujság* valósított meg és tartott az 1941. évi változásig. Hat esztendő elég volt arra, hogy a szomszédos államok magyar kisebbség lakta terület vezetőinek a *Reggeli Ujság* munkája mintaképül szolgáljon.

De beszéljenek a tények. A *Reggeli Ujság* vasárnapi számaiban Egyesületi Közlöny címmel, teljes oldalt elfoglaló rovatot nyitott. E rovatba Közművelődési Tanács címmel nemcsak különféle kultúrtevékenység megvalósítását propagálta, hanem megfelelő anyaggal az egyesületeket díjtalanul ellátta.

Kezeink között van az 1937-38 idényből megmentett a *Reggeli Ujság* Közművelődési Tanácsának jelentése, melyből idézzük:

„... amidőn az iskolánkívüli népnevelést széles alapon megindítottuk, kultúrszeretetünkön és tenni akarásunkon kívül e téren csak azt a szomorú tényt ismertük, amelyet röviden így foglalhatunk össze: Jugoszláviában a magyar nyelvterületeken általánosságban – amint azt többek, számos esetben megállapították – nélkülözzük azt a művelt középosztályt, amelynek intellektueljei népnevelő feladatot vállalhatnák. Így van ez néhány nagyobb városunk kivételével, valamennyi városunkban és falunkban. De nincsen egységes, mindent átfogó szervezetünk sem. Nincsen fiókszervekkel rendelkező kultúregyesületünk, amely az iskolán kívüli népnevelést központilag életrehívná és irányítaná. Az egymástól függetlenül működő egyesületek pedig nemcsak erőtlenek, hanem körülhatárolt viszonyaik miatt, képtelenek a népnevelés kérdését megoldani. Kétségtelen, hogy szórványosan történtek ilyen kisérletek és itt-ott tartottak és tartanak népnevelő előadásokat. Ezek az előadások sajnos nem nagyszámúak és a rendszerességet, tervszerűséget nélkülözik, szélesebb néprétegre kiterjedő jelleggel nem bírnak. Számos egyesület lelkes vezetőinek a népnevelés terén való minden jóakarata kárba

vész, mert előadót nem tud szerezni és nincs előadható anyaga. Az egyesületek ezért nem emelkedhetnek kultúrhivatásuk magaslatára és így általánosságban be kell érniök mulatságok és néha kétes kultúrértékű színművek műkedvelőkkel való előadatásával."

Ez a régóta ismert fájó körülmény indította a *Reggeli Ujság* Közművelődési Tanácsát az iskolán kívüli népnevelés országos megszervezésére.

Úgy éreztük, hogy elérkezett a gyors és határozott cselekvés ideje. Mindenekelőtt elkészítettük a magyar tagokkal rendelkező minden fajtájú egyesületek és azok vezetőinek jegyzékét. Alapos kutató munkát kellett végeznünk, míg ahhoz a tisztánlátáshoz jutottunk, hogy hol és mennyi magyar egyesület van. Milyen arányban vannak magyar nyelvű tagok az éppen nem kisszámú vegyesajkú egyesületekben. Azután meg sok egyesület közül melyek azok, amelyek nemcsak névleg vannak, hanem ténylegesen működnek is. Semmiféle társadalmi alakulatot nem hagytunk figyelmen kívül és mind a felekezeti, mind a sport, ifjúsági egyesületek, valamint a gazdaköröket és tűzoltó testületeket is figyelembe vettük. Kisebbségi életünkben ugyanis nincsen más lehetőség és alap a népnevelés megszervezésére, mint a társadalmi egyesületek kultúrtevékenységében a felvilágosító előadásokat a programba felvétetni.

Az összeíró és kutató munkák elvégzése után érintkezésbe léptünk az egyesületek elnökeivel és választmányaival. Ismertettünk az iskolán kívüli népoktatási tervezetünket, annak jelentőségét és felkértük őket az úgynevezett népi egyetemek rendszeres szervezésére. A beérkezett válaszokból lelkes kedv és tenniakarás áradt olyannyira, hogy az eszme népszerűsítése érdekében az üdvözlő levelek nagy részét a *Reggeli Ujság*ban illetve az Egyesületi Közlönyvben nyilvánosságra hoztuk.

Ezek a biztatások adták az erkölcsi erőt minden további munkálatunkhoz. Így tehát rátérhettünk a már előkészített népnevelő anyag előállítására. Olyan írásokra volt szükségünk, amelyek elsőrendű hasznosságúak és amelyeket mindenütt és mindenki felolvashat, vagy szabadon előadhat.

Harminckét előadás megírására kértük fel íróinkat és intellektueljeinket, a tudomány, a mezőgazdaság, az erkölcsi élet, az egészségügyi élet és az irodalom különféle ágaiból. Szerzőink figyelmét felhívtuk a feltétlenül népszerűsítő, könnyű hangra és megkértük, hogy tartózkodjanak az elvont részletektől, vagyis hangjuk közvetlen és egyszerű legyen, hogy népünk nagy tömegénél célt érhessünk. A 32 előadást öt csoportba osztottuk:

Első csoport: 1. Csecsemővédelem. 2. Anyavédelem. 3. Harc a tüdővész ellen. 4. Védekezzünk a vér- és nemibaj ellen. 5. Kerüljük el az influenzát. 6. Az elsősegély nyújtása. 7. Fog és fogfájás. 8. A mindent fertőző házilégy.

Második csoport: 1. Az egykéről. 2. Családvédelem. 3. Káromkodás és pletyka. 4. Hit és tudomány. 5. A babonáról. 6. A gyermeknevelés.

Harmadik csoport: 1. Mi a fizika? 2. Ismernünk kell-e a vegytant? 3. Csillagok világa. 4. Növények élete. 5. Az állattan. 6. A villamosságról és a rádióról.

Negyedik csoport: 1. Kendertermelés. 2. Konyhakertészet. 3. Tavaszi munka a földön. 4. Őszi munkák a földön. 5. Gyümölcstermelés és értékesítés. 6. Hogyan bánjunk az állatainkkal?

Ötödik csoport: 1. Petőfi élete. 2. Arany János élete és munkái. 3. Vörösmarty, az ember és költő. 4. A Bach-korszak költői. 5. Legszebb magyar regények. 6. A daloló magyar nép.

Ebből a 32 előadásból 24 készült el és 22 került szétküldésre és felolvasásra." (1937-38 évben)

Az első esztendőben a 79 egyesület közül 55 egyesületben sikerült az iskolán kívüli népnevelő előadásokat rendszeresíteni. Ugyanis 11 helyütt belső egyesületi okok miatt nem rendezték meg az előadást, 6 egyesületben nem tarthatták meg, mert az egyesületek működését eddig hatóságilag nem engedélyezték. Ezek az újonnan alakított Magyar Közművelődési Egyesületek, 2 egyesületben a hatóság nem adott engedélyt az előadások megtartására és végül 5 egyesületből jelentés nem érkezett. Tehát 55 egyesület sikeresen megrendezte a népoktatási tanfolyamot. Minden egyesület külön jelentését részletezve nem sorolhatjuk fel, miután minden egyes jelentés négy nagy oldalra terjed. Ezért a jelentéseket összevontuk.

Az 55 egyesületben kizárólag a Közművelődési Tanács által kiadott előadásokból összesen 409 előadást tartottak. A négyszázkilenc előadáson a beérkezett jelentések szerint 47.215 hallgató vett részt. Miután 22 előadás került felolvasásra, átlagosan, ha minden egyesületben minden előadásra ugyanazok jelentek meg, – ami nem valószínű, mert a hallgatóság változik – minden előadást 2.146 személy hallgatott.

Minden egyes jelentést az elnök és a titkár sajátkezűleg írtak alá és az egyesületi bélyezgővel hitelesítettek.

Az évek folyamán a népszerű tudományos előadások száma százon felülire emelkedett. Azonban a *Reggeli Ujság* tevékenysége korántsem szorítkozott az iskolán kívüli népnevelésre. Minden olyan területen szolgálta a magyar kisebbségi nép érdekeit, melyben politikailag nem akadályozták.

Jogi tanácsadás. Ez volt a második bázis, amire a *Reggeli Ujság* további tevékenységét felépítette. Amikor a magyarság városi és falusi tényleges vezető társadalma elismerte és elfogadta a *Reggeli Ujság*ot a magyar lélek megnyilvánulása legfőbb kifejezőjének, gondoskodni kellett, hogy a közönség részéről támasztott igényeket ki is elégítse. Ezért elsősorban jogi tanácsadó irodát szervezett és minden hozzá forduló vagy rászoruló magyar embert díjmentesen látott el tanácsokkal, utasításokkal, szükséges kérvényekkel és számos esetben a *Reggeli Ujság* maga vállalta az utánjárást is. Ennek

a munkának a jelentősége akkor domborodik ki egészen, ha figyelembe vesszük a magyar nép magárahagyatottságát Jugoszláviában és a szerb nyelven való teljes járatlanságát.

A magyar népegészségügy felkarolása. A *Reggeli Ujság* amidőn hiteles statisztikai adatok alapján a Jugoszláviában élő magyar nép egészségi viszonyainak erős hanyatlását megállapította, elhatározta, hogy évenként teljesen ingyen a magyar nép egészségének védelmezése és a romboló folyamat lehetőségig való megállítása céljából könyvet jelentet meg és nagy példányszámban osztatja szét különösen a falvak és tanyák lakói között, ahol a vérbaj és gümőkór pusztít. Így jelent meg *Fő az egészség* gyűjtőcímmel két könyv, amely orvosi tanácsokat tartalmaz népszerűen megírt nyelven. Az orvosi könyvek megírásánál főleg a betegségek megelőző szempontokat, a preventív intézkedéseket ismertették. A budapesti legmagasabb orvosi körök elismerően nyilatkoztak ezekről a kiadványokról, melyeket egyenként 25.000 példányban osztott ki ingyen a *Reggeli Ujság* a falu és a tanya lakossága között.

Szociális segélynyújtás. A *Reggeli Ujság* a segélyre szorulókat nemcsak lehetősége szerint anyagilag is támogatta, hanem igen sok ízben gyűjtést is rendezett az elesett magyar családok számára. Legnagyobb ilyen szabású akcióját az 1940. évi dunai árvízkor (amely a Darányi-telep magyar lakóit érte) fejtett ki, amikor elsősegélyként a *Reggeli Ujság* egymaga rövid néhány hét alatt félmillió dinárt gyűjtött és osztott szét a károsultak között. Ezenkívül ugyancsak az árvízsújtotta magyar népnek nagymennyiségű élelmiszert, ruházati cikket, fehérneműt és lábbelit gyűjtött, amit szintén elsősegélyként osztott ki.

A magyar munkanélkülieknek munkaalkalom megteremtése céljából állandóan és jó eredménnyel ingyen közölt hirdetéseket, amivel elérte a díjtalan munkaközvetítést. A magyar fiúk ipari pályára való buzdítására ingyenesen állott a tanoncközvetítés szolgálatába.

Magyar nemzeti tömegmozgalom Jugoszláviában. Mindez a szolgálat a *Reggeli Ujság* elterjedését vonta maga után, de még nagyobb volt az erkölcsi hatása. A jugoszláviai magyarság a *Reggeli Ujság*ot szive verésének érezte és benne törekvéseinek előharcosát ismerte fel. Mégis szükségesnek mutatkozott az elmondott gyakorlati szolgálatokon kívül olyan mozgalom, amely kimondottan magyar nemzeti szempontból hitet keltő és reményt ébresztő. Az érlelte meg a *Reggeli Ujság* szerkesztőségében a Gyöngyösbokréta megszervezését. A Gyöngyösbokréta fogalmát a jugoszláviai magyar nép nem ismerte. A társadalom vezetői is csak hírből hallották. A mozgalom megszervezésére a *Reggeli Ujság* saját költségén, minden külön támogatás nélkül felkutatta mindazon falvakat, ahol a népi szokások és viseletek még ősi eredetiségükben megvoltak. Tanulmányait propagandacikkek-

ben ismertette, és rövidesen utána, 1936 nyarán megrendezte Gomboson az első országos Gyöngyösbokréta-ünnepélyt. A *Reggeli Ujság* erős hírverésének hatása alatt a gombosi Gyöngyösbokréta-ünnepélyre Jugoszláviában soha nem látott nagy magyar tömeg gyűlt egybe. Az ünneplő közönség nemcsak a környékbeliekből, hanem az északbácskai és a messzi bánáti lakosok ezreiből toborzódott. Az első Gyöngyösbokréta nagy sikere a többi falvakat is arra késztette, hogy megalakítsák Gyöngyösbokréta-csoportjukat és az elsőkhöz hasonló ünnepélyt rendezzenek. A legtöbb faluban a magyar nép ősi viseletéből már kivetkőzött. Ebből a mozgalomból azonban kimaradni nem akartak és ott, ahol eredeti Gyöngyösbokrétát nem szervezhettek, mindenütt meghívták és vendégül látták a valóságos gyöngyösbokrétásokat. Végül is alig volt magyar lakósú község, ahol ezek a magyar ünnepségek le nem zajlottak volna, néhol az évek folyamán többször is. Mindenkor a *Reggeli Ujság* vezetésével és rendezésében. Ez a mozgalom magyar népünk nemzeti érzését nagyban növelte és olyan népszerűségre tett szert, hogy legtöbb helyen időhöz kötött és ismétlődő magyar ünneppé lett. A Gyöngyösbokréta a jugoszláv uralom alatt nem egyszerű népünnepélyt jelentett, hanem ízig-vérig magyar nemzeti megmozdulást. Az elhangzott beszédek, felköszöntők magvai, a magyar dalok és táncok, de maga az a tény, hogy mindenkor nagyszámú magyarság gyűlt egybe: a magyar lelket erősítették, a csüggedő szívbe új reményt ébresztettek.

A jugoszláviai magyar Gyöngyösbokréta eredményeire végül Budapest is felfigyelt és több falu bokrétáját meghívták a magyar fővárosba. Azonban a jugoszláv uralom a kiutazási engedélyét megtagadta.

A műkedvelő színjátszás. Mind a városi, mind a falusi egyesületek és körök működésének legnépszerűbb ága a műkedvelő színjátszás volt. Népszerűségét két körülmény biztosítja. Egyik, hogy az egyesület anyagi bevételre tesz szert, a másik és talán erősebb, a műkedvelők és hozzátartozóik hiúságának kielégítése.

Sajnos azonban a bemutatásra kerülő színművek megválasztása a legtöbbször igen szerencsétlen volt. A rendezők a magyar színműirodalmat nem ismerték. Ezért az előadásra kerülő színműveket a színházi revük anyagából merítették. Így a fővárosi közönség első rétegeinek készült, erkölcsi színvonal alatti, nyelvezetükben romlott színművek kerültek a falusi magyar nép elé. A főváros kövezetén született sikamlós, sokszor trágárságig menő színművek a kávéház és a bár úgynevezett luxuséletét, szennyesét mutatták be. És ha nem is hatottak végzetesen az egészségesen gondolkozó magyarságra, romboló munkáik jelei felismerhetőkké váltak. Az ősi magyar népdalok helyett slágereket kezdett a falu dudolni, a nép lelkéből fakadó népi művészettel díszített viseleteiket városival igyekeztek felcserélni stb. Ennek ellensúlyozása céljából nemcsak megszervezte a műkedvelő együtte-

seknek való tanácsadást és színművek beszerzését, hanem pályázatot is hirdetett, hogy népszínművek és kritikát elbíró magyar színművek előadására a jugoszláviai magyar egyesületek műkedvelői versenyre keljenek. A pályázaton közel száz magyar vidéki egyesület vett részt. A *Reggeli Ujság* szerkesztőségének tagjaiból álló bizottság bírálta el, illetve minősítette a versenyzők teljesítményét. Kiosztásra került egy arannyal bevont veret és díszoklevél, egy ezüsttel bevont veret és diszoklevél, három bronzból készült veret, díszoklevéllel és sok más kitüntetés.

A magyar dalok ápolása. A magyar népi dalok megmentését és ápolását a *Reggeli Ujság* ugyancsak a romboló és gyakran ízlést sértő kuplék és slágerek ellen szervezte meg. E célból nótapályázatot írt ki még az 1936. esztendőben. A pályamunkákat szintén különféle díjakkal jutalmazta. Az egybegyűjtött dalokat azután külön könyvben *Nótát küld a Duna-Tisza tája* címmel a dalok kottáival együtt kiadta. Annak ellenére, hogy ez a könyvecske a szokottnál nagyobb példányszámban jelent meg, rövid idő alatt teljesen elfogyott, ami nagy sikerét bizonyította. Ezen a sikeren felbuzdulva a *Reggeli Ujság* meggyőződött annak szükségességéről, hogy hetenként legalább egyszer, kottázott magyar dalokat adjon közre. Meg kell állapítanunk, hogy a *Reggeli Ujság*ban megjelent magyar dalokat a falvakban a műkedvelő muzsikusok, hivatásos zenekarok átvették és népünk közkincsévé tették.

Közel húszezer kétkötetes lexikon jut a magyar nép kezébe. A népnevelés terén elért sikereken felbuzdulva a *Reggeli Ujság* szerkesztősége elhatározta, hogy lexikonnal ajándékozza meg népünket éspedig díjtalanul. Hogy ezt a nagyszabású tervet végrehajthassa, és hogy a magyar nép zsebét ne terhelje, az év minden vasárnapján a lexikon egy ívét, 16 oldalát, jelentette meg a lapban. Ezáltal az év végén 52 ívet gyűjtött egybe az olvasó, vagyis 832 oldalas könyv birtokába jutott, mert az összegyűjtött íveket és a bekötési táblát is teljesen díjtalanul adta a *Reggeli Ujság* kiadóhivatala. Két év alatt két vaskos magyar lexikon birtokába jutott a magyar nép. A lexikon az általános műveltség szempontjain kívül igyekezett a jugoszláviai, illetve a magyar kisebbség érdeklődési körének adatait is feltüntetni.

Népies kiadványok. A *Reggeli Ujság* szerkesztősége a magyar irodalom nagyjainak népszerűsítése céljából évenként több füzetet szándékozott külön mellékletként megjelentetni. Az első kiadvány Arany János *Toldi* című remeke volt. A heteken át tartó hírverés, amit a *Reggeli Ujság* meginduló kis ingyenes könyvtárának beharangozásaképpen véghezvitt, szemet szúrt a hatóságnak és közölték, hogy helytelenítik ezt a nagy magyar propagandát. A *Toldi* mégis megjelent a magyar közönség nagy örömére. A második füzetnek Petőfi *János vitéz* című költeményét szedette ki a Reggeli Ujság szerkesztősége, azonban az ügyész a Toldi eseten okulva, Petőfi meseköltemények lényegesebb részeit kihúzatta, többek között azt a kifejezést, hogy

„magyar huszár" mindenütt törölte. Így nem volt értelme a további kísérletezésnek, mert a *Reggeli Ujság* szerkesztőjének ismételten tudtára adták, hogy az ilyen tömegkiadványok megjelenését mindenképpen megakadályozzák.

A Reggeli Ujság naptára. Az utóbbi nyolc évben a *Reggeli Ujság* szerkesztősége karácsonykor a magyar közönségnek ajándékképpen naptárt adott. Naptárának fedőlapján a gombosi Gyöngyösbokréta egyik női szereplőjének mása volt. A naptár mindazt a hasznos közleményt tartalmazta, amire különösen a mezőgazdaságban dolgozó népnek szüksége volt. Ezenkívül a naptár szerkesztői szem előtt tartották, hogy ponyva köntösébe bujtatott, de mindenkor nemes olvasnivalót adjanak népünknek. A *Reggeli Ujság* naptára nélülözhetetlen cikke lett magyar népünknek, ugyannyira, hogy az utolsó években megjelentetett 30.000 példány nem elégítette ki a szükségletet.

Amit a könyvtárosnak tudnia kell?! Fel kell még említenünk a könyvtárszervezés kérdését, ami ugyancsak a *Reggeli Ujság* szerkesztőségéből indult ki. Az egyesületek könyvtárai elhanyagoltak voltak és mind népi, mind irodalmi szempontból erősen kifogás alá estek. Ezért vált szükségessé az a füzet, amely *Amit a könyvtárosnak tudnia kell* címmel jelent meg, és amit minden egyesületnek és könyvtárosnak ingyen megküldött a *Reggeli Ujság*. Ebben a füzetben a könyvtár szervezésén kívül magyar könyvjegyzéket is közreadtak.

A magyar analfabéták oktatása. A jugoszláv állam – amint az közismert – a magyar népnevelés legfontosabb részével, a magyar elemi iskolákkal igen mostohán bánt. Szomorúan kellett megállapítani a magyar tanítók egyre nagyobb hiányát és azt a tényt, hogy a magyar iskolákban szerb tanítók tanítottak és a magyar ábécét nem latin, hanem cirill betűvel íratták a magyar gyermekekkel. A felnövő nemzedék elnemzetietlenedése mind nagyobb mértékben érezhetővé vált és ezért a *Reggeli Ujság* Közművelődési Tanácsa, a lehetőséghez képest, ezen a téren is segítséget nyújtott. Kristály István pádéi magyar igazgató-tanítóval ábécéskönyvet íratott. A szerző, miután állami alkalmazásban volt, Vető György írói álnevet használt. Az ábécét, hogy nagyobb példányszámban legyen terjeszthető, rotációs gépen állították elő. Ez azonban kisebbik fele volt a munkának. Meg kellett szervezni az analfabéták oktatását. Ezért a *Reggeli Ujság* Közművelődési Tanácsa nemcsak az egyesületeket szólította fel közreműködésre, hanem a magyar papságot, a magyar ügyben tevékenykedő intellektüeleket, a néptanítókat, a falusi és tanyai gazdákat is. A *Reggeli Ujság* Közművelődési Tanácsa olyan erős propagandát fejtett ki, hogy a magánosok százai jelentkeztek az analfabétákat oktató tanfolyamok megtartására. A Vető György-féle betűvető című ábécéskönyv szedéséből anyalemezt (matricát) készítettek. Voltak isko-

lák, ahol ábécéskönyv híján csak ezt használták, amit a *Reggeli Ujság* mindenkor, minden példányszámban díjtalanul küldött meg.

A Reggeli Ujság a magyar gyermekekért. A *Reggeli Ujság* megjelenésének kezdetétől fogva a magyar gyermekek részére külön mellékletet adott ki *Tündérország* címmel. A *Tündérország* hatása rendkívül nagy volt a magyar gyermekekre és sok ízben megállapítást nyert, hogy egész nemzedéket nevelt. A *Tündérország* mindenkor gondosan megválogatott anyagot adott és a romlatlan magyar nyelvjárást ápolta. A gyermeklapon kívül külön füzetben ugyancsak a gyermekek számára a *Reggeli Ujság* színműveket jelentett meg és adott ki. Külön füzetben gyermekdalokat gyűjtött össze, amelyet nagy példányszámban juttatott el a gyermekek kezéhez.

*

A *Reggeli Ujság* az előbbiekben ismertetett tevékenységére a jugoszláv hatóságok felfigyeltek. Az ujvidéki rendőrség szerint több feljelentés tette szóvá a lap kulturális tevékenységét. Ez a magyargyűlölettel átitatott hatósági személyeknek különösen szemet szúrt. E tárgyban a rendőrség több ízben vizsgálatot indított és a kihallgatások egész sorát folytatta le. A *Reggeli Ujság* szerkesztőségétől bekérték a „tanács" tagjainak névsorát, különösképen a nem létező elnök és titkár személyét kívánták megtudni. Bekérték a „tanács" levélpapírját, hivatalos bélyegzőjét. Sem a rendőrség részéről feltételezett személyek, sem az említett felszerelések valóságban nem voltak. Az újvidéki rendőrség ezért célszerűnek találta a szerkesztőség egész helyiségét átkutatni, ami azonban szintén eredmény nélkül végződött.

> *A Közművelődési Tanács a Reggeli Ujság vasárnapi száma egyik rovatának elnevezése volt. Így tehát semmiféle egyesületi, vagy szervezeti jelleggel nem bírt.*

A felolvasásokra szétküldött előadási anyagot, valamint az egyéb kultúrális nyomtatványokat (ábécéskönyv analfabéták számára, könyvtári útmutató, stb.) az ügyészség engedélyezte. A postai szállítás jogát ezektől nem vonták el. Ezáltal a *Reggeli Ujság* fedve volt, viszont a szétküldött anyagot a magyar nyelvterületen szabadon használták.

> *Előállott ezekután az a helyzet, hogy bár a belügyminiszétrium országos magyar kultúrszövetség létesítését soha nem engedélyezte, lényegében jól szervezett és hatékony, de meg nem fogható, központból*

irányított magyar kulturális mozgalom létesült, és éveken át jó eredménnyel működött.

*

A jugoszláv hatóságok magatartása és ellenszenve a magyar kisebbségi kulturális megnyilvánulásokkal szemben érthető volt. A szerb sovinizmus nem tagadta meg magát. De nagy ámulatra adott okot, hogy a magyar kisebbségi nép vezéreinek deklarált személyek kis társasága is ellenségesen állott szemben a *Reggeli Ujság* ebbeli tevékenységével.

Amíg a Jugoszláviában élő, helyén maradt, magyar kisebbséghez tartozó értelmiségiek: ügyvédek, katolikus és református papok, állásnélküli tanítók, gazdaköri elnökök, szeretettel párosult lelkesedéssel karolták fel a *Reggeli Ujság* kultúrakcióit és váltak aktív részeseivé, addig a néhány személyt számláló volt magyar politikai vezetők idegenkedéssel vegyest féltékenykedéssel nézték a lap által kezdeményezett, irányított és eredményes mozgalmat. Eleinte mellőzéssel igyekeztek a valóságot nem létezőnek tekinteni. Később az eredmények láttán nemcsak rosszallásukat fejezték ki, hanem intrikákkal próbálkoztak a kultúrakciókat lehetetlenné tenni. Felvetették a kérdést, kinek a megbízásából fejti ki a *Reggeli Ujság* a tevékenységét? Továbbá: ki szavatol azok helyességéért? Milyen anyagi alapból fedezik a szétküldött, egyre jobban gazdagodó irodalmi és egyéb anyagot?

Végül összeült néhány talajvesztett vezér és olyan határozatot hozott, hogy a lap kultúrtevékenységének szervezőjét a *Reggeli Ujság*nál elfoglalt állásából bocsássák el. Ez a határozat, miután senkire kötelező nem volt, semmi jelentőséggel nem is bírt és annak senki nem tett eleget, sőt figyelemre sem méltatták. A vezérek már igen elhalványodott presztizsükkel véltek hatást gyakorolni.

Utolsó próbálkozásuk a *Reggeli Ujság* munkája ellen csúfosan kudarcba fulladt. Ugyanis a belgrádi magyar követségen a vezérek koholt vádakkal panaszt emeltek a lap munkája ellen. Mint később Andrée Dezső szerkesztővel ugyanott közölték, a vezérek panaszát kereken visszautasították. Sőt a *Reggeli Ujság* kultúrális tevékenységét hasznosnak minősítették. Ugyanekkor kereken megmondták a panaszt emelő vezéreknek, hogy a részükre kiadott sok pénzt haszontalanul dobták ki, rámutattak tehetetlenségükre és nagyfokú passzivitásukra. E szégyenteljes leckéztetés után végre elhalkult a vezéri gárda.

A magyar vezetőknek tartott férfiak magatartásának oka magától értetődően magyarázatra szorul. Évtizedeken át a Horthy-kormány részéről tekintélyes pénzösszegek jutottak kezeikhez magyar kulturális tevékenység kifejtésére. Ezekkel az összegekkel lényegében elszámolniok nem kellett. Valóságban egymás anyagi támogatására használták azokat fel. A pénzösszegek

felvételére, mint a magyar kisebbségi nép vezérei tartottak jogcímet. Az, hogy az úgynevezett vezetés, főleg a magyar tömegekre vonatkozóan miben nyilvánult meg, az örök rejtély marad. A pénzösszegek szabálytalan felhasználása és az osztozkodás ténye úgy került nyilvánosságra, hogy azok, akik ugyancsak jogcímet formáltak erre, de ebben a támogatásban nem részesültek, sérelmeiket úton-útfélen hangoztatták. Nyiltan megnevezték azokat, akik abban a szerencsében részesültek, hogy ellenszolgálat nélkül pénzhez jutottak.

Ha a kultúrális célokra kiutalt összegek hováfordításával nem is számoltak el, kívánatos volt mégis, hogy a belgrádi magyar követség útján az összegek hováfordításáról jelentést tegyenek, illetve a budapesti miniszterelnökséget munkájukról tájékoztassák. Ezek a tájékoztató jelentések általános keretek között mozogtak és számszerű kimutatást nem tartalmaztak. Nincs illő kifejezés arra a bűvészkedésre, mellyel ezek a tájékoztatók készültek.

A jelentések, a pénzösszegek felhasználásáról főleg a nagybecskereki Magyar Közművelődési Egyesület feladata volt. Ennek a hangzatos nevű alakulatnak hatósugara a harmincöt vegyesajkú lakosságú városon túl nem terjedt. Szervei, fiókjai sehol nem voltak, nem is lehettek. Színvonala semmivel sem volt magasabb, mint akármelyik más városi, vagy községi egyesületnek. A szabadkai Népkör és a zombori Magyar Kaszinó kultúrális téren magasan felette állt.

A becskereki Magyar Közművelődési Egyesület, ez a régi megyeházateremtette alakulat mégis megnyerte a magyar kormány bizalmát. Fedőszervével a Marton Andor-féle ügyfélnélküli bankkal bonyolította le pénzügyleteit.

Ez a becskereki egyesület nagyfizetésű, tehetségtelen titkárt tartott, kiről közismert volt intrikus volta és teljes passzivitása. Külön oldalakat venne igénybe annak leírása, mennyi szabálytalanság, s mint akkoriban megállapították, mennyi panama fűződik az egyesülethez és annak vezetőihez. Azonban e helyütt nem kívánatos annak feltárása annál is kevésbé, mert résztvevői nincsenek már az élők sorában.

Ez a vezéregyesületnek tartott Magyar Közművelődési Egyesület a viszonyoknak megfelelő lehetőségekkel nem élt. Az annyit hangoztatott kulturális tevékenység kifejtéséhez nem értett, arra semmit nem áldozott. Ilyen körülmények között érthetővé válik, hogy a *Reggeli Ujság* letagadhatatlan nagysikerű kultúrmunkája feltárta a lehetőségeket és eredményekkel bizonyította a magyar kisebbségi nép szellemi egyesítését, egymáshoz tartozását érzésének ápolását, ami féltékennyé és bosszússá tette azokat, akik e címen évtizedeken át anyagi előnyöket élveztek. Akarva, nem akarva bebizonyosodott még a magyar kormány előtt is, a vezér uraknak teljes tehetetlensége és kifogásolható jelleme. A magyar kormány részéről küldött összegekért,

melyet a kisebbséggé vált magyar nép nemzeti érzésének ápolására küldött, a Jugoszláviában élő néhány magyar vezértől csak értéktelen közismert politikai információt és szemfényvesztést kapott.

Így előállott az a helyzet, hogy a nagybecskereki Magyar Közművelődési Egyesület valóságban kerékkötőjévé vált minden magyar kulturtörekvésnek. A féltékenység és az anyagiak biztosítása volt az egyetlen szempont, ami vezérelte. A magyar kormány felé azt a látszatot kellett kelteniök, hogy a magyarságra számos egyesület révén befolyást gyakorolnak. Valóságban semmi kapcsolatban a magyar néppel nem állottak.

Ugyanis a levitézlett vezérek – szomorú, de így volt – kultúrális és erkölcsi szempontokat nem ismertek, ha ezek anyagi érdekeiket érintették.

*

Meg kell állapítanunk, hogy a Reggeli Ujság elhervadhatatlan érdeme, hogy messze túlmenően a napilap feladatán hivatásának legmagasabb szintjére emelkedett. Mellőzve a napilap adta kényelmes kereteket, sikerült megvalósítania a hatóságok által nem engedélyezett központi kultúrális irányítást. Ezt a törekvést nemcsak elméletben, útmutató cikkekben valósította meg, hanem a lap hasábjain kívül személyes munkával és gazdag kulturális anyaggal.

Jegyzetek

[1] A Hírlap 1923. évben indult.
[2] A Bácsmegyei Napló 1910-ben indult.
[3] Az egyik Kende Ferenc: Magyarokról-magyaroknak, Noviszád, 1940.

MAGYAR GRAMMATIKA.

Szerkesztette: Keszler Borbála. Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest, 2000. 577 l.

A XX. század második felében az egyetemi nyelvtantanításban a meghatározó szerepet két klasszikus nyelvtankönyv töltötte be, a bizonyos tekintetben a mai napig legalaposabb leíró nyelvtan: *A mai magyar nyelv rendszere* (szerk.: Tompa József, 1961) és *A mai magyar nyelv* című egyetemi tankönyv (Bencédy – Fábián – Rácz – Velcsovné, 1974). Az újabb kutatások eredményeihez a következő tanulmánykötetekben juthattak hozzá az érdeklődők: *Tanulmányok a magyar nyelv szófajtana és alaktana köréből* (szerk.: Szathmári István és Rácz Endre, 1974); *Tanulmányok a mai magyar nyelv mondattana köréből* (szerk.: Szathmári István és Rácz Endre, 1977); *Dolgozatok a magyar leíró nyelvtan köréből* (NytudDolg. 33. 1982); *Fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből* (szerk.: Rácz Endre, 1989); *Újabb fejezetek a magyar leíró nyelvtan köréből* (szerk.: Keszler Borbála, 1992). 1999-ben a főiskolások számára megjelent a Trezor Könyvkiadónál A. Jászó Anna szerkesztésében egy összefoglaló nyelvtan *A magyar nyelv könyve* címmel, valamint a tankönyvhöz kapcsolódott a problémamegoldásokat, mondatelemzéseket, ágrajzokat tartalmazó *Nyelvi elemzések kézikönyve* (Adamikné Jászó Anna – Hangay Zoltán, Mozaik, Szeged, 1999.)

A fent említett munkákba is beépültek a korszerű nyelvészeti irányzatok eredményei, a *Strukturalista magyar nyelvtan* kötetei (szerk.: Kiefer Ferenc, Akadémiai Kiadó, Bp. 1992.) és az *Új magyar nyelvtan* (É. Kiss Katalin, Kiefer Ferenc Siptár Péter, Osiris Kiadó, Bp. 1998.) pedig már teljesen az új irányzatok jegyében készültek. Sürgető szükség mutatkozott tehát egy mintául szolgáló új magyar nyelvtan megírására. A *Magyar leíró nyelvtani segédkönyv* (szerk.: Faluvégy Katalin, Keszler Borbála és Laczkó Krisztina) már előrejelezte a várható változásokat, melyek aztán a 2000-ben megjelent *Magyar grammatikában* teljesedtek ki.

Könyvünk az alsóbb nyelvi szintektől halad felfelé a mondatig, kihagyva a fonémák szintjét. Fő fejezetei a következők: *Alaktan, Szófajtan, A szóalkotás módjai, Szintagmatan, Mondattan.* Ahogy a szerzők jelzik, művük „szó- és mondatcentrikus". Ezzel is követik a klasszikus hagyományokra épülő nyelvtankönyveket.

Az európai nyelvtanírás eredményeit elsősorban a szófajtan és alaktan fejezetekben használták fel. Ebből következik, hogy a szófajok felosztása,

feldolgozása tér el legjobban a korábbi gyakorlattól. A legnagyobb újdonság talán az, hogy a számnév nem önálló szófajként szerepel, hanem a melléknév egy sajátos típusaként. Szófajként jelennek meg viszont a *segédigék és származékaik,* valamint a *partikula* (pl. éppenséggel, legfeljebb, különösen, hovatovább stb.). Az indulatszók pedig a mondatszók kategóriájában kaptak helyet.

A szóalkotást tárgyaló fejezet, mely az alaktani és szófajtani tudnivalók után található, röviden összefoglalja a legismertebb szóalkotási módokat. A megszokott típusok mellett, a ritkább szóalkotási módok között megemlíti a *szóértelmesítést* (majonéz – majomész), a tulajdonnevek *köznevesülését* (dobostorta), valamint az *elemszilárdulást* is (mehetnékje van).

Újszerű az igék bemutatása a nyelvtankönyvben. Alapkategória az igei jelentés, és ezen belül fogalmi-lexikális és grammatikai jelentést különböztetnek meg. A grammatika az ige *fogalmi-lexikális* jelentései címszó alatt az igék „tartalmi jelentése" szerint olyan ismert kategóriákat sorol fel, amelyek az elmúlt időszakban már használatosak voltak a nyelvészetben, de eme jelentéseket nem helyezi alá-fölérendelési viszonyba. Beszél *fizikai* és *gondolati cselekvést* kifejező igékről (söpör, fúr – emlékszik, megvizsgál). A kisebb szemantikai kategóriák közül a *mondásigéket* (közöl, beleszól), *mozgásigéket* (fut, közeledik, pörög), az *érzékelést* kifejezőket (lát, hall), a *hangutánzás* igéit (kuruttyol, tiktakol), a *természeti jelenségek* igéit (szemerkél, alkonyodik), az *állapotváltozást* kifejezőket (fogy, fehéredik), az *állapotváltoztatást* jelentőket (tágít, ront), az *érzelmi viszonyulásra* utaló igéket (haragszik, tűr) említi.

Az ige modális jelentését figyelembe vevő csoportosításra is kitér itt, és jelzi, hogy vannak szándékot (próbál, szeretne), lehetőséget, képességet (lehet, tud), és szükségszerűséget (kell) kifejező igék.

Az ige tartalmi jelentésének „mennyiségét" alapul véve megkülönböztet *tartalmas igéket* (fölugrik), *féltartalmas igéket* (két részből áll), és *funkcióigéket* (bejelentést tesz). A csoportosítás nehézségeire is történik utalás: „Az igék.... lexikális csoportjai átfedik, illetve keresztezik egymást, így nem egyeztethetők össze. Minden igei csoportnak csak a maga szempontrendszerében van érvényessége, tehát külön-külön abszolút értékben nem jellemzi az igéket" (82 o).

A Magyar grammatika szerint tágabb értelemben az ige *grammatikai jelentéséhez* tartozik az aspektus, az akcióminőség és a tranzitivitás is. Az igéket aspektuális jelentésük alapján *folyamatosakra* és *nem folyamatosakra* osztja. (Ez tulajdonképpen az *imperfektív – perfektív* párosításnak felel meg.) A folyamatosakat (a kutatások eredményeként) *cselekvést jelentőkre* és *nem cselekvőkre* bontja tovább. Ez utóbbin belül vannak az *állapotot* vagy *állapotváltozást* jelentők (virágzik, nő, elhelyezkedik), a *létezést kifejezők* (van,

létezik), a *birtoklást kifejezők* (rendelkezik, bír valamivel), a viszonyító, értékelő igék (hasonlít, megfelel), a *nem folyamatosak* közül a *mozzanatot* (tüsszent, összekoccan) és a *végpontot jelölők* (megtalál, befejez).

A Magyar grammatika tárgyalja az igenemeket is, s hosszú idő után újra visszatért egy régi kategóriához a *mediális* vagy *középigékhez,* amelyeket a szakirodalom sokáig az álvisszahatók között tartott számon. Ez a változás már szükségszerűen került be a klasszikus nyelvtanba, hiszen az elmúlt évtizedekben széleskörűen elterjedt a használata a magyar szakirodalomban. Többen értekeztek a típusairól is.

A Magyar grammatika sajátosan viszonyul a műveltető igékhez is, bár itt nem építi be mindazokat az eredményeket, amelyek pl. Abaffy Erzsébet kutatásai nyomán születtek a magyar nyelvészetben. Feltehetően egy egyszerűen kezelhető, de ezért könnyen esetlegessé váló módszerhez folyamodtak a szerzők. A műveltető képzők között csupán az -at, -et, -tat, -tet képzőket említik, amelyek aktív cselekvő igékhez járulnak. A MG a korábbi nyelvtanok által műveltetőnek nevezett állapotot kifejező igékből vagy névszókból képzett igéket: *nő – növeszt, fehér – fehérít,* valamint az *állapotváltozást* kifejező igéket: *fordít, hizlal* nem ítélik műveltetőnek, mivel cselekvéshordozójuk alany. Ezeket az igéket tárgyas cselekvőnek minősítik, melyek aktív – passzív oppozícióban állnak az azonos tövű mediális igékkel: (megfordul) — megfordít, (hízik) – hizlal. A MG szerzőinek alapvető elhatárolási elve, hogy a műveltető igék alanya nem cselekszik, hanem cselekedtet. Érezvén azonban, hogy ez az elv sarkalatos ugyan, de számos megoldatlan problémát hagy maga után, jelzik, hogy vannak átmeneti kategóriák a cselekvő és a műveltető igék között, pl. *mozgat, gyönyörködtet.*

A Mondattan fejezet részben támaszkodik A mai magyar nyelv és a Rácz – Szemere-féle *Mondattani elemzések* megállapításaira, a határozók felosztásában azonban új elveket követnek a szerzők. Ennek a rendszernek az alapvető csoportosító elve, hogy az illető bővítmény vonzat-e vagy szabad határozó. A vonzatok azután lehetnek aszemantikusak és jelentéssel bírók. Ezt a megállapítást, amelyet egyébként már *A mai magyar nyelv rendszere* is megfogalmazott, a *Magyar grammatika* következetesen alkalmazza az egész példaanyagra. Erre épül azután az alárendelt mondatok felosztása is. A többszörösen összetett mondatok fejezete rövid, jelzésszerű megállapításokat tartalmaz. Elsősorban az eleddig kidolgozatlan kérdésekre koncentrál, mint a beékeléses, illetve közbeékelődéses mondatok, valamint a tagmondatok elmaradásának az esetei.

A különböző fejezetek feldolgozásakor a szerzők ismertetik a témakörrel kapcsolatos eltérő nézeteket, s kiválasztják a számukra legelfogadhatóbbat. Azt remélik, hogy könyvük „etalon"-ként szolgál majd, s nyilván az egyetemi tankönyv nyomán megjelent *Kis magyar grammatika* (Keszler

Borbála – Lengyel Klára, Nemzeti Tankönyvkiadó, Universitas Felsőoktatási Lektorátus, 2002.) is hozzájárul majd nézeteik széleskörű elterjedéséhez. Mindenesetre el kell telnie egy kis időnek, hogy a tankönyvekbe is átszűrődjenek az új felfogások eredményei. Az iskolai nyelvtantanítás egységessége pedig, ezt senki sem tagadhatja, kétségtelenül fontos.

KATONA Edit

MILBACHER RÓBERT: „...FÖLDBEN ÁLLASZ MÉLY GYÖKÖDDEL..."

A magyar irodalmi népiesség genezisének akkulturációs metódusa és *pórias* hagyományának vázlata. Osiris Kiadó, Budapest, 2000., 252 l. (Doktori mestermunkák)

Irodalomtörténeti könyvről fog esni szó; de (vagy éppen ezért) távolabbról kell kezdenünk, Hans Robert Jausstól talán, vagy kicsit még távolabbról, mondjuk Hamvas Bélától. Vannak ugyanis bizonyos (ma már viszonylag réginek, „irodalomtörténetinek" is tekinthető) dilemmák az irodalomtörténetre vonatkozóan, és ezekről is jó lenne szólni néhány szót.

Hamvas Béla az ezerkilencszáznegyvenes években írt arról (igen élesen fogalmazva), hogy az irodalomtörténetnek semmi létjogosultsága, mert teljesen téves módon foglalkozik olyan művekkel, amelyeknek semmi mondanivalója nincs a kor aktuális problémáit illetően. Szerinte sem az irodalomtörténetnek, sem pedig a régi korok irodalmának nincs jelentősége; az irodalom, mint mondja, az élet bírálata kell, hogy legyen, márpedig a régi korok irodalma nem szólhat érdemben a jelen kor problémáiról: „Az elmúlt élet elmúlt, és vele együtt minden benne égő kérdés is örökre elmúlt." (Nem lehet nem észrevenni, hogy milyen feltűnően hasonló módon beszél néhány évtizeddel később Jacques Derrida. A gondolkodásmódját érő bírálatokra azt válaszolja, hogy a dekonstrukció nem hagyományrombolás, hanem igenis hagyományőrzés, csak épp nem a megszokott formában, hanem szelektív módon erősíti meg a hagyományt: kritikus hozzáállással szemléli, mint olyasvalakinek a törvényét, akinek sohasem leszünk a kortársai, és aki soha nem lehet a kortársunk.)

Hans Robert Jauss szerint az irodalomtörténet-írásnak nem sok értelme van, és a hagyományos szemléletű irodalomtörténet „már épp hogy csak tengeti az életét". Az irodalomtörténet se nem irodalom, se nem történet, így nincs szükség arra, hogy a hagyományos formájában fennmaradjon. Jauss ehelyett a recepció, az olvasói befogadás szempontját hangsúlyozza: hiszen a műveket nem azért írták a régi korok szerzői (sem), hogy filológusok ta-

nulmányozzák őket, hanem hogy az olvasók kézbe vegyék és olvassák. A megújult irodalomtörténetnek csak akkor lenne jelentősége, ha a régi műveket új befogadásra tenné alkalmassá: „Az irodalmi esemény csak akkor képes tovább hatni, ha az utódok még mindig, vagy már újra befogadják – ha vannak olvasók, akik egy régi művet újként olvasnak."

Részben azért volt szükséges mindezt (a lehető legtömörebben) előrebocsátani, hogy Milbacher Róbert irodalomtörténeti értekezése kapcsán kijelenthessük: a régi korok irodalmát is meg lehet közelíteni olyan módon, hogy az a mai olvasó számára is tudjon újat, relevánsat (sőt: érdekeset) nyújtani. Megtudhatunk például olyan, egészen izgalmas dolgokat Vörösmarty Mihály novelláiról, melyek a „nagy nemzeti költőt" kicsit más oldaláról mutatják be (vagyis nem teljesen úgy, ahogyan a hagyományos irodalomtörténet). Másrészt pedig Milbacher könyve az irodalmi kánonok alakulásáról, az irodalmi rendszer különös működéséről is ad egy igen jó vázlatot.

Az értekezés a 19. század második harmadának irodalmával foglalkozik; annak a folyamatnak a felvázolására és megértésére tesz kísérletet, amely az „irodalmi népiesség" kialakulásához vezetett, és amely Horváth János szerint a „nemzeti klasszicizmus" felé vezető út egyik fontos állomásaként kitüntetett szerepet játszik irodalmunk fejlődéstörténetében. Milbacher Róbert a nemzeti irodalmi kánon kiemelt figyelemmel kezelt szerzőinek (Vörösmarty, Petőfi, Arany) elutasított és elhallgatott műveit vizsgálja, s arra a kérdésre keresi a választ, hogy miért tekintette a korabeli kritika ezeket a műveket normasértőnek. Az első ilyen komoly elutasítás Csokonai megítélésében volt tapasztalható: Kölcsey túl erősnek, túl vadnak találta műveinek komikumát, és a dionüszoszi regiszterbe, vagyis a mámor, a testiség, az „anyagi lent" régiójába utalta. Azokat a műveket, melyek a fennálló irodalmi ideológia tiltásait be nem tartva ábrázolják a testet és annak funkcióit, a korabeli kritika „póriasnak" nevezte. Az elit kultúra normái részben a keresztény hagyomány, részben pedig az antik alapú humanizmus testfelfogásában gyökereztek, az uralkodó irodalmi ideológia jellemzői tehát a következők voltak: a test és a testi folyamatok szabályozottsága, a lelki életnek a testiséggel szembeni előnye, a (ki)műveltségnek a vulgaritással szembeni primátusa. A népi kultúra viszont tabuktól mentesen, szabadon viszonyult a testiséghez: a bahtyini nevetés-koncepció jegyében gyakran éppen a fennálló ideológia groteszk ellentétpárjaként, az elit kultúra kikacagásaként jelenik meg (és így az uralkodó felfogástól eltérő, alternatív világmagyarázatot tesz lehetővé). Az irodalmi népiesség elmélete szerint (pl. Erdélyi) a kettőt oly módon lehet közelíteni egymáshoz, hogy a népi/népköltészeti anyagot megszabadítjuk azoktól az elemektől, melyek a magas művészíség használatban levő kritériumaival összeegyeztethetetlenek. Más

szóval, a népi anyagot meg kell tisztítani a pórias elemektől, a nyers durvaságoktól, a kulturálatlanságoktól, a „rút" és az „undok" esztétikai kategóriáitól. (Ez az, amit Kölcsey a köznépi dalok „megnemesítésének" nevezett.) Az ekképp megválogatott és megtisztított elemei a népi kultúrának, mivel kielégítették az esztétikai „szép" kritériumait és/vagy eleget tettek az oktatói, népművelői célzatnak, immár bekerülhettek az elfogadott kánonba; a rajtuk kívül maradt elemek viszont, a „mocskos és szennyes" dolgok, megvetett elfajzásként reflektálatlanul maradtak. Az irodalmi népiesség mozgalma tehát, amikor a népi és az elit kultúra közös nevezőre való hozásán dolgozott, végig az elit kultúra nézőpontjából indult ki, ezért csak az elit irodalom képére csiszolt művekre alkalmazta a „népi" kifejezést, míg a faragatlan, vagy éppen durván faragott műveket alacsonyabb rendűnek, „póriasnak" tekintette. Tradicionális értelemben a „fent" az égi, isteni, emberi, lelki attribútumoknak felel meg, a „lent" pedig a földi, sátáni, állati, testi attribútumoknak: ennek mintájára a korabeli kritika szerint a helyes eljárás nem az, hogy a költő *leereszkedik* a népies szintre, hanem az, hogy *felemeli* magához a népet.

Ilyen vélekedések uralták a hivatalos irodalmi ideológiát, amikor Petőfi versei megjelentek. Várható volt tehát, hogy a haladóbb körök hangos ünneplése mellett kemény bírálatok is érik a műveket, hiszen Petőfi költészetét nem lehetett hiánytalanul beilleszteni a kánonba: a kritika túl sok kivetnivalót, túl sok pórias elemet talált benne. Sőt olyan is akadt, aki Petőfi költészetét Pandora szelencéjéhez hasonlította, amely a magyar irodalomra „veszélyes ferdeségeket" szabadíthat. Nagyon érdekes megfigyelni, hogy a Petőfit támadó kritikai hadjárat nem csupán az eszményített poétikai/esztétikai rend megsértését fájlalja, hanem valami *általános érvényű fenyegetettséget* olvas ki a szövegekből: „A póriasság fogalma kapcsán felmerül az irodalom rendszerének lehetséges sérülése, amely a mindennapiság, a testiség stb. felé nyitná meg a hagyományosan zárt rendszerként tételeződő irodalmiságot. Nyilvánvaló, hogy a kritika megriadt és minden eszközzel meg akarja akadályozni az irodalomrendszer felnyílását, azaz a fogalom eredeti jelentésének értelmében: *apokalipszisét.*" Ezzel Milbacher értekezésének egy igen lényeges megállapításához, egyik legjelentősebb részéhez érkeztünk; az irodalmi kánonokról, az irodalmi rendszer működéséről, és végül is az irodalmi paradigmaváltásról tudhatunk meg itt valami igen fontos dolgot. Arról van ugyanis szó, hogy Petőfi újszerű, normaszegő költészete érvényben levő tabukat sértett meg, aktuális illúziókat rombolt le, mivel pedig ezek foglalatát az irodalmi ideológia jelenti, magát a fennálló irodalmi ideológiát ostromolta hevesen, és ezért hívta ki maga ellen a kritika elszánt támadásait. Mivel a konfliktusból a költészet került ki győztesként, ez maga után vonta az ideológia átalakulását; vagyis az új költészet megreformálta a kri-

tikát, paradigmaváltás következett be. (Az új kánon persze, miután megszilárdítja a hatalmát, rendszerint ugyanolyan elszántan igyekszik megőrizni a dominanciáját, mint az őt megelőző ideológia.)

Milbacher Róbert a könyv mottójaként Umberto Eco regényéből idéz egy részletet, mely a nevetésben rejlő veszélyekről szól. *A rózsa nevének* ebben a jelenetében Jorge atya arról beszél Vilmosnak, hogy a nevetés „a pórt felszabadítja az ördög iránti félelem alól", és amikor nevet, „a pór úgy érzi, a maga ura, mert felforgatta úr és szolga viszonyát"; ezáltal a nevetés veszedelmes ellensége a fennálló rendnek. A mottó megválasztása nagyon találó, ugyanis a póriassággal *leminősített* művek kritikusai is a nevetést démonizálják: a népi nevetéskultúrát elutasító kritika azt rója fel többek közt, hogy az öncélú kacagás a nép nevelése és nemesítése helyett egyedül a szórakozást szolgálja, ami pedig elítélendő és kárhoztatandó dolog. Milbacher értekezésének második fele (az exemplum) azt mutatja be, hogy hogyan jelent ez meg a gyakorlatban, Vörösmarty, Petőfi, Arany korabeli recepciójának retorikájában.

Vörösmarty művei közül a novellák *(A holdvilágos éj, Csiga Márton viszontagságai, A kecskebőr)* jelentik az opus azon darabjait, amelyet az irodalomkritika elutasított. Ezek mind műfajilag, mind pedig a témájukat és a nyelvezetüket illetően is „kilógnak" a kanonizált Vörösmarty-művek sorából. Milbacher igyekszik kimutatni, hogy ezek a művek nevelő célzattal *is* születtek, s így próbálja visszahelyezni őket a kanonizált opusba. (Nem biztos egyébként, hogy ezt a visszahelyezést feltétlenül így kell megkísérelni, hiszen ezek a művek talán karneváli „kihágásként" felfogva is tökéletesen megállják a helyüket.)

Petőfi recepciója sem volt egyértelmű: mint mondtuk, számos negatív, elutasító vélemény fogalmazódott meg a korabeli befogadók részéről. A kritikusok megbotránkozásuknak, felháborodásuknak adtak hangot, némelyek pedig egyenesen az irodalom „szétbomlasztóját" látták Petőfiben. Úgy vélték, Petőfi profanizáló szándékkal fordul a művészet szentsége felé; mind tárgyi, mind pedig formai szempontból az irodalom lealacsonyítására törekszik, megontván annak tradicionális struktúráját. Ezzel egyidejűleg viszont a közönség tetszéssel fogadta a műveket: Petőfi népszerű szerzővé vált az olvasók körében. Felmerült hát a kérdés, vajon kinek lehet igaza, az olvasóknak-e, vagy inkább a kritikusoknak? Petőfi maga is hosszan fontolgatta, hogy „melyiknek van már igaza"; végül abban állapodik meg, hogy az olvasóközönségnek. A regulázó kritika hatalmi pozíciója ekkoriban rendül meg, mondja Milbacher. Úgy tűnik, a kritika kezd feleslegessé válni, „hiszen a szabályok helyébe a népszerűség, az ismertség lép". Petőfi fellépésével radikalizálódik „a népi kultúra beáramlásának folyamata a magyar irodalomba", ez tehát az irodalomrendszer „karnevalizációjának" fontos pillanata. A

komolyság helyére a vígság kerül, a szent költészetet felváltja a dionüszoszi poézis. (Kicsit mérsékeltebben fogalmazva: ha nem is váltja fel a komolyságot a vígság, de mindenesetre a nevetés is létjogosultságot nyer végre.)

Arany a Petőfi által megkezdett programot folytatja, mégpedig azzal a céllal, hogy a nemzeti költészetet szilárd alapokra helyezze. Ő maga így ír erről: „Nekem a szép, szép minden alakban. Hogy inkább a népiest mívelem: oka hajlam, ismerése saját erőmnek, s talán némi principium is. Mert azt hiszem, hogy amely népnek nem volt, nincsen gazdag népköltészete: annak nem lesz önálló nemzeti költészete, hanem mások hulladékain fog élődni, mint Roma a Hellászén: Virgilje lehet legfőlebb, de Homérja soha." A probléma akkor merül fel igen érdekes módon, amikor Arany a műfordítás kérdéseivel foglakozik. Vajon szabad-e Shakespeare vagy Arisztophanész műveit cenzúrázni, szabad-e törölni az „obscenus" részeket a szövegekből? Szabad-e tehát ily módon „szalonképessé" tenni őket a magyar közönség számára? A Shakespeare műveinek fordítására alakuló bizottság végül úgy dönt, hogy nem volna helyes „megcsonkított" szöveget adni az olvasók kezébe; egyidejűleg azonban azért mégis arra kéri a fordítókat, hogy „részletekben, s hol a darab kára nélkül történhetik, igyekezzenek az ily sikamlós helyeket szelidebben adni vissza s a botrányt a mennyire lehetséges, eltávolítani". Maga Arany is tompította az élét az arisztophanészi szókimondásoknak; ám lényeges e helyütt megjegyezni, hogy a „dísztelenségek" finomításakor éppen a népnyelvhez fordul segítségért: „igyekeztem valamely népies euphemizmussal (melyet úgy sem ért mindenki) segíteni, vagy legalább kétértelművé tenni a nagyon is egyértelmű kifejezést". Vagyis, hívja fel a figyelmet Milbacher Róbert, ez az eset kiváló példa arra, amikor a magas irodalom éppen a népnyelvből merít ihletet.

Magát Aranyt is érték persze olyasféle kritikai vádak, melyeket Vörösmarty és Petőfi esetében láthattunk. *A nagyidai cigányok* megjelenésekor a következőket rótták fel neki (a művet némileg félre is értve): a szerző triviális kifejezéseket, pórszerű gondolatokat használ, művében kellemetlen témákat emleget. Milbacher szerint a korabeli kritika jobban meg tudta volna közelíteni a művet akkor, ha a cigányságban nem a szabadságharcos magyarság metaforáját keresi, hanem a testi-anyagi lent jelölőjét: „Arany vállalkozása a komikus eposz tradíciójának eredeti értelmét próbálja felidézni [...], tehát a karneváli nevetés teljes világképre és -magyarázatra igényt tartó szemléletének jegyében igyekszik újraértelmezni az 'irodalmi népiesség', a 'nemzeti karakterológia' stb. fogalmait, a magas szellemiség síkjáról a test karneváli terébe konvertálva azokat."

Milbacher Róbert értekezésből világossá válik, hogy a 19. század derekán milyen komoly ellenállást kellett legyőznie a fennálló irodalmi ideológiával szemben a karneváli-dionüszoszi hagyományt meghonosítani próbá-

ló irodalmi/költészeti törekvéseknek. Irodalmunk legnagyobb alakjainak működése is csak jelentős nehézségek árán tudta elérni, hogy a nevetéskultúra és a testiség „negatív metafizikája" magas irodalomként is elfogadható legyen. (És az sem egészen biztos, hogy ezt maradéktalanul sikerült elérniük. Munkája végén, a könyv zárszavában ugyanis a szerző a következőket írja: „minden erőfeszítésem ellenére sem vagyok képes válaszolni egyértelműen arra a kérdésre, hogy a *póriasság* mint paradigmatikus jelenség, valóban része-e a magyar irodalmi hagyománynak".)

A bevezetőben említettük, hogy Hans Robert Jauss szerint az irodalomtörténetnek csak akkor lehet értelme, ha a régi műveket új befogadásra teszi alkalmassá. Milbacher könyve ezzel a feladattal sikeresen megbirkózik; ami, tegyük hozzá, nem kis eredmény.

Jegyzetek

Hamvas Béla: *Az ősök útja és az istenek útja.* 1. fejezet: Kényelmetlen közkérdések.
Jacques Derrida gondolatai Vilcsek Béla *Az irodalomtudomány provokációja* című könyvéből.
Hans Robert Jauss: *Irodalomtörténet mint az irodalomtudomány provokációja.*

DANYI Zoltán

MELANIJA MIKEŠ: KAD SU GRANICE SAMO TARABE

Novi Sad, Jugoslovensko društvo za primenjenu lingvistiku i Futura publikacije, 2001, 78 l.

Amikor csak a deszkakerítések képezik a határt hangzana magyar fordításban Mikes Melánia legújabb könyvének címe. A kerítésnek és a határnak itt szimbolikus jelentése van, mindkettő egyfajta választóvonalat jelöl, de nagyságrendben különböző területeket választanak el. A kerítés csak földbirtokok közötti elkülönítésre szolgál, vagy az utcától választja el a magántulajdont, a határ pedig leginkább államokat, népeket szigetel el egymástól. S bár a mai világban és kontinensünk egyes részein ez utóbbi is mindinkább veszít jelentőségéből, mindjobban csak formális válaszvonalként létezik, nálunk még azért komoly akadályt képez a népek, térségek közötti érintkezés tekintetében, a közeljövőben pedig, úgy tűnik, a teljes izoláltság veszélyével is fenyeget majd. A kerítések más jellegűek, kisebb jelentőséggel bírnak, különösen ha deszkából készültek. Ezeken ugyanis át lehet látni, deszkarészeit arrébb lehet mozdítani, így keresztül is lehet bújni rajtuk, tehát, amennyiben a szomszédok közötti viszony jó, nem jelentenek komoly akadályt, inkább

csak a rosszakaratú emberek figyelmeztetésére szolgálnak. Egyébként, a szerbben a *taraba* szónak archaikus, helyi jellegű hangulata is van. Ma már csak falusi közösségekben használatos az *ograda* szinonimájaként, valamikor sokkal gyakrabban fordult elő, amikor az élettempó lassúbb volt a mainál, és a falu lakói meg-megálltak a kerítések mentén elbeszélgetni szomszédaikkal. Talán épp archaikussága biztosít neki még egy többletjelentést manapság, hisz ma már a kerítések téglából, vagy vasból készülnek, sokkal erősebbek, és jobb védelmet nyújtanak a betolakodók ellen. Ha ma a *taraba* szót használjuk, inkább csak rozoga deszkakerítésre gondolunk.

Amikor a határt csak rozoga deszkakerítés képezi, nem is igazi választóvonalról van szó. Az emberek könnyen átjuthatnak rajta, különösen pedig a gyerekekre érvényes ez. Vajdaság, tudjuk, többnemzetiségű közösség. A nemzeti kisebbségek és a többségi nép közötti jelképes határ nem igazán komoly akadály, bár ennek az intenzitása időnként változik: a társadalmi és politikai viszonyok néha bontogatják, néha pedig még tüskés dróttal is ellátják a köztünk levő kerítéseket. S úgy tűnik, hogy amíg mi mindinkább a különbözőségeinket hangoztatjuk, addig Európa többi népe arra döbben rá, hogy mennyire hasonlóak a vágyaik, törekvéseik, érdekük, s az egységre törekszik.

Mikes Melánia könyve egy helyzetképet igyekszik bemutatni az egykori és a mai Vajdaság többnemzetiségű, többnyelvű közösségéről. A könyv hangneme, módszere egy kicsit ellentmondásosnak tűnik: egyrészt személyes hangokat pendít meg, egyéni tapasztalatokat mond el, másrészt viszont konkrét kutatások eredményeit mutatja be, statisztikai adatokat közölve. De hadd idézzük a szerzőt, ő a bevezetőben ezt írja:

„Gyermekkorom egy részét olyan házban éltem le, amelyet a szomszéd háztól, melyben Kovács néni és Potkaminjer orosz emigráns néni lakott Lilla nevű leányával, csak egy deszkakerítés választott el. Lilla néhány évvel idősebb volt nálam és magasabb is, ezért amikor látni akart, beszélgetni velem, nem kellett a kerítésen át kukucskálnia, mint nekem, amikor kíváncsiságomnak akartam eleget tenni. Szerettem Lillával társalogni, de már nem tudom miről és melyik nyelven beszélgettünk. A palánk egyébként nem volt magas, és ha fiú lettem volna, lehet hogy át is ugrottam volna. Erre azonban nem is volt szükség, mert a kerítésnek kapuja is volt. Édesanyám, aki alig tudott néhány szót magyarul, és Kovács néni, akinek szerb nyelvtudása semmivel sem volt különb, könnyen megértették egymást, mégpedig úgy, hogy anyu szerb beszédébe be-becsempészett néhány magyar szót, Kovács néni pedig viszonzásul, anyanyelvét teletűzdelte szerb szavakkal. Beszélgetésükkor a gesztusoknak, kézmozdulatoknak is jelentős szerep jutott..."

Majd munkájáról, kutatásainak céljáról ezeket vallja: „Sokkal később, a vajdasági többnyelvűség jelenségével foglalkozván, sétára indultam barát-

tommal a vajdasági deszkakerítések mentén, amelyek elválasztják a szomszédos udvarokat és kerteket, a házakat, ahol egymás mellett élnek a különböző nemzetiségek képviselői. Ezeket az embereket csak a palánk választja el, vagy valóságos, mely deszkából készült, vagy pedig a különböző nyelvek képezte jelképes kerítés. Az érdekelt bennünket, hogy ki tud és hogyan átbújni ezeken a szimbolikus kerítéseken, hogyan lehet a deszkákat szétmozdítani, s ezt valaki vajon megkísérelte-e már. Átugorhatóak-e a palánkok és ki tudja ezt megtenni, s végül: megkísérelte-e valaki lebontani őket és helyettük falakat emelni?"

Ez a könyv tehát a többnemzetiségű környezetben való életről a különböző nemzetekkel és nyelvekkel való együttélésről szól. A vajdasági mindennapjainkról. A körülöttünk levő valóságról. Ezt a valóságot próbálja megragadni Mikes Melánia, nem teljességében, nem is ez volt szándéka, hanem sokatmondó részeleteiben. Arra szerette volna felhívni az olvasó figyelmét, hogy a vajdasági deszkakerítés szimbolizálta harmonikus együttélés vívmányait nem szabad lerombolni, tönkretenni. „A jelképes kerítések mellett szépen lehetett és még mindig lehet élni, ezért karban kell tartani őket, meg kell javítani ott, ahol a gyűlölet kikezdte, fel kell őket újítani, nem pedig téglakerítéseket emelni helyettük" - írja a szerző.

Mikes Melánia a palánkok melletti szimbolikus sétái folyamán fel szándékozta tárni a vajdasági többnyelvű valóságot. Az első fejezet a hetvenes évekbeli kutatások eredményeit tartalmazza. A fejezeten belüli címek gondolkodásának menetét tükrözik: *Kétnyelvűség a családban, Kétnyelvűség az óvodában, El tudják-e a diákok mozdítani a kerítések deszkáit és hogyan?, Anyanyelv és nemzeti hovatartozás, A népnyelvi vitalitásról, A népnyelvi demokráciáról.* A fejezet végén egy sor olyan kérdést sorol fel, amelyek megválaszolására munkája során törekedett, és amelyek semmiképpen sem hagyhatók felelet nélkül. Kutatásait a magyar, szlovák, román és ruszin nemzeti kisebbségek körében végezte, éspedig kérdőívek formájában keresett választ az olyan kérdésekre, hogy hol, mikor és kivel milyen nyelven beszélnek a fiatalok a nyelvhasználat azon területein, amelyek őket különösebben érintik: az iskolában, a családban, nyilvános helyeken, baráti körben stb.

A XX. század kilencvenes éveiben az alagút végén felbukkanó fényt kutatja a szerző. Ezt tükrözi a második fejezet. A vajdasági társadalom alapsejtjeibe igyekezett betekintést nyerni, az érdekelte, hogyan lehet az anyanyelvet megőrizni, és mi játszik közre annak feladásában. Azokat az objektív tényezőket és szubjektív motívumokat próbálta megnevezni, amelyek meghatározzák, hogy a szülők és a gyerekek az anyanyelvük vagy pedig a környezet nyelve mellett döntenek.

„A kilencvenes években a vajdasági palánkok melletti sétáink mind kellemetlenebbekké váltak. Sok helyen a deszkakerítések helyett téglakerítés-

sekre bukkantunk. Az emberek mind kevésbé érezték szükségét annak, hogy elbeszélgessenek a szomszédokkal, néhol pedig félni is kezdtek a szomszédok betörésétől. Vannak köztük olyanok, akik félelmükben elhagyták otthonukat és messzire, külföldre költöztek, mások meg, szintén a háború elől menekülve beköltöztek az üresen hagyott házakba. Kevesen gondoltak arra, hogy megjavítsák a már kissé rogoza kerítéseket." S amint a szerző mondja, ilyen körülmények között folytatta sétáit és kutatásait, s nemegyszer sötét alagutakon kellett végighaladnia, annak reményében, hogy a végén fényre bukkan. A kutatásokat munkatársaival többnyire óvodákban és iskolákban végezte, a diákok beszédviselkedését figyelte meg, az anyanyelvi és környezetnyelvi nyelvhasználatukat és a nyelvek iránti viszonyulásukat, magatartásukat, attitűdjüket. Az óvónőket és szülőket is kikérdezték, elsősorban a gyerekek nyelvi viselkedéséről, de saját magukról is. Ez fontosnak bizonyult, mivel ők azok, akik nagymértékben hatni tudnak a gyerekekre, fejlődésükre, nemezeti identitásuk kialakítására. Mikes Melánia részletesen ismerteti a kutás módszereit és lefolytatásának módját. A második fejezet címei: *Nyelvmegőrzés a családban nemzedékeken keresztül, Az anyanyelv és a környezeti nyelv ismerete, A szülők és a gyerekek kommunikációja, A testvérek egymás közötti kommunikációja, Hogyan alakul ki a korai kétnyelvűség?, Az iskoláztatás nyelve kihat-e a család nyelvhasználatára?, Hogyan beszél az unoka a nagymamával?* Minden egyes tanulmányrészben kitér az összes Vajdasában élő nemzeti kisebbség közösségére. Számadatokban mutatja be a magyar, szlovák, ruszin, román nyelv megőrzését a különböző nemzedékek körében, az anyanyelv és környezeti nyelv ismeretéről számol be a magyar, szlovák, ruszin és román diákok körében stb.

Az utolsó, a harmadik fejezetet Mikes Melánia a nemzeti identitástudat kérdésinek szenteli, mert szerinte a többkultúrájú, többnyelvű társadalomban szükség van egy olyan identitástudatra, amely különbözik és különböznie is kell a nyelvileg és kulturában homogén társadalmak identitásától. Olyan fogalmakat próbál definiálni, mint amilyen a többkultúrájúság és kultúraköziség, a mulitkulturalizmus és interkulturalizmus. Kitér a tanügyi dolgozók nemzeti identitására és szociokulturális arculatára, a gyerekek szociális és műveltségi környezetére. Azt is kutatta, hogy milyen a diákok viszonya a saját nyelvük és a mások nyelve iránt. Igen érdekes kérdőíves felmérésről volt szó, amelyet a gyerekeknek egy elhangzott mindennapi történet alapján kellett megválaszolniuk. Ebből sok minden kitűnt: mi a véleményük az anyanyelv használatának jogáról és a nemzeti kisebbségek nyelvhasználata iránti toleranciáról, hogyan vélekednek az anyanyelv és a környezeti nyelv kommunikatív funkciójáról, mit gondolnak a saját és más nemzeti kisebbségi nyelvének célszerűségéről, mennyire érdekli őket a más nemzeti közösségek kulturája stb. Végül a fejezet végén a nemzeti kisebb-

ségek gyerekeinek véleményét kérte ki a szerb mint környezeti nyelv tanulásával kapcsolatban.

A befejezésben a szerző elmondja, hogy a vajdasági jelképes kerítések körüli történésekkel kapcsolatos érdeklődésének volt kezdete, vége pedig nem lesz mindaddig, amíg léteznek olyan emberek akik az algútban botorkálva fény után kutatnak. Hangsúlyozza a kisebbségi nyelvek megőrzésének és fejlesztésének jelentőségét a családban, valamint az oktató és nevelő intézményekben egyaránt.

ANDRIĆ Edit